باللارتەربیسسگە دائىر 100 سوئال

(تەربیيچىلەر ئۈچۈن ئوقۇشلۇق)

تۈزگۈچى: جمن يماك

مىللەتلەر نەشرىياتى

باللارتەربیسسگە دائىر 100 سوئال

(تەربیيچىلەر ئۈچۈن ئوقۇشلۇق)

تۈزگۈچى: جمن يمك

مىللەرتلەر نەشرىياتى

ئارزۇ

مۆھتەرەم كىتابخان، ئەگەر سىز بىر بالىنىڭ ئانىسى (ياكى ئاتىسى) بولسىڭىز، بالا تەربىيىسىگە دائىر نەسىلەرنى بىلىشنى ئۈمىد قىلىسىز؟ بالىڭىزنى قانداق قىلغاندا تېخىمۇ ئەقىللىق، ئۆتكۈر قىلغىلى بولىدىغانلىقىنىمۇ؟ ياكى قانداق باقىقاندا تېخىمۇ ساغلام ئۆستۈرگىلى بولىدىغانلىقىنىمۇ؟ قانداق قىلغاندا بالىدا ياخشى ئەخلاق ـ پەزىلەت يېتىشتۈرگىلى بولىدىغانلىقىنىمۇ ياكى بالىنىڭ بەگباشلىقىنى قانداق تۈزەتكىلى بولىدىغانلىقىنىمۇ؟... مېنىڭچە، ياش، تەجرىبىسىز ئاتا ـ ئانىلارنىڭ كۆڭلىدە مۇشۇنداق نۇرغۇنلىغان "قانداق قىلغاندا" ۋە "نېمە ئۈچۈن" لەر بولسا كېرەك، بۇ جەھەتتە مەزكۇر كىتابنىڭ سىزگە ئاز ـ تولا پايدىسى تېگىدۇ.

بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى كېچىكتىرىلا يېتىشتۈرۈش ۋە ئۇلارغا كېچىكتىرىلا ئەخلاق تەربىيىسى بېرىش ئاتا ـ ئانىلار كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان مۇھىم مەسىلە. بۇنداق تەربىيىنى دەسلەپتىلا ئىلمىي يوسۇندىكى بالىلار تەربىيىسىگە ئائىت بىلىم ۋە ئۇسۇل بىلەن ئېلىپ بېرىش كېرەك. بۇ كىتابتا بالىلار پېداگوگى ۋە پسىخولوگىلىرى ئۇتتۇرىغا قويغان نەزەرىيىلەرگە ئاساسەن،

بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن خېلى ئوبدان يول كۆرسىتىپ بېرىلگەن.

ئالىملارنىڭ تەتقىقات نەتىجىسى گەرچە ئەستايىدىللىقنى تەلەپ قىلىدىغان، ئىلمىچانلىقى كۈچلۈك، ھەتتا ئۇقۇسا بېرىئاز مەنىسىزرەك تۇيۇلىدىغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ كىتابتا، ئاپتورنىڭ تىرىشچانلىقى ئارقىسىدا بۇ تەتقىقات نەتىجىلىرى ئامباب، قىزىقارلىق "قىسقا ئەسەر" لەرگە ئايلانغان. ياش ئاتا-ئانىلار جىددىي خىزمەت ۋە ئائىلە ئىشلىرىدىن بوشىغان ۋاقىتلىرىدا، ئۆزلىرى جاۋاب ئىزدەۋاتقان، قىزىقارلىق سەھىپىلەردىن ئاز-تولا ئۇقۇپ قويسا، ھاردۇقى چىقىپ خېلى يېنىكلەپ قېلىش بىلەن بىرۋاقىتتا، بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك بەزى بىلىملەردىن خەۋەردار بولۇپ، بالىلارنى تەربىيىلەشكە دائىر بەزى ماھارەتنى ئىگىلىلىغۇسى.

مەزكۇر كىتابنىڭ ئاپتورى يولداش جىن يىڭ يېقىنقى يىللاردىن بېرى گېزىت-ژۇرنال گۇلزارلىقىدا جانلىق پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقان بىر ياش. ئۇنىڭ قەلىمى راۋان بولۇپ، پىسخولوگىيە، پېداگوگىكا، پېدىئاتريە جەھەتلەردە مەلۇم ئاساسى بار، بىلىم دائىرىسى كەڭ، شۇڭلاشقا، ئۇنىڭ بۇ كىتابى ئىلمىي نەزەريىگىمۇ، جانلىق مەزمۇنغىمۇ ئىگە، بۇ كىتاب ھازىرقى ئاتا-ئانىلارنىڭ ئىلمىي يوسۇندىكى بالىلار تەربىيىسىگە ئائىت بىلىمگە ئېرىشىش جەھەتتىكى پىسخىك تەلىپىنى چوقۇم قاندۇرالايدۇ.

مەن يولداش جمن يەڭ بىلەن خېلى يىللاردىن بېرى تونۇش، ئۇنىڭ بۇنداق سەمىمىلىك بىلەن ئۆز تەڭتۇشلىرىنى دوست تۇتۇش، قىزغىنلىق بىلەن تەڭتۇشلىرى ئۈچۈن خىزمەت قىلىش ئارزۇسىغا ئىنتايىن قايىلمەن. مەزكۇر كىتابنى كەڭ ياش ئاتا ـ ئانىلارغا تونۇشتۇرۇشنى خالايمەن.

ماۋ يۈيەن

1987 ـ يىل سېنتەبر

مۇندەرىجە

ئارزۇ

ئاتا ـ ئانىلار بىلىشكە تېگىشلىك ئىشلار

1. نېمە ئۈچۈن دەسلەپكى تەربىيىنى O ياشتىن باشلاش كېرەك دەيمىز؟..... (2)
2. نېمە ئۈچۈن بالىلارغا ھالقىلىق مەزگىلدە تەربىيە ئېلىپ بارغانىدا، ئاز كۈچ بىلەن كۆپ ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ؟ ..... (5)
3. بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ ياخشى ياكى ناچارلىقىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟..... (7)
4. قانداق بالا پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالا ھېسابلىنىدۇ؟..... (10)
5. قانداق بالا ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالا ھېسابلىنىدۇ؟ ..... (14)
6. ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلار ئەقلىي نورمال بالىلارغا يېتىشەلەمدۇ؟..... (17)

7. ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتە نېمە پەرقى بار؟..... (19)
8. ئوغۇل بالىنى قىز بالا قاتاردا كۆرۈپ بېقىشنىڭ قانداق زىيىنى بار؟..... (23)
9. يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلە پەرزەنتىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟..... (26)
10. يالغۇز پەرزەنتلەر ئالاھىدە خاراكتېرگە ئىگە بولامدۇ؟..... (29)
11. يالغۇز پەرزەنتلەر نېمە ئۈچۈن باللار باغچىسىدا ھەمىشە يېتىمسىرايدۇ؟..... (32)
12. قانداق قىلغاندا بالىغا بىر ياخشى ئائىلە مۇھىتى يارىتىپ بەرگىلى بولىدۇ؟..... (35)

بوۋاقلار تەربىيىسى

13. ئانىنىڭ قورسىقىدىكى ھامىلىنى قانداق تەربىيىلىگەن ياخشى؟..... (40)
14. بوۋاقلارنىڭ يىغىسىنى چۈشەنىدۇرىدۇ؟ (43)
15. باللارنى "شامسمان" زاكىلاش ياخشىمۇ؟..... (46)
16. بوۋاقلار ئانىنىڭ قۇچىقىدا نېمىگە ئېرىشەلەيدۇ؟ (49)
17. ئىككى ئايلىق بوۋاقلارنىڭ قانداق ئىقتىدارى بولىدۇ؟..... (52)
18. بوۋاقلارنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟..... (55)

19. بۇۋاقلارنىڭ ئاڭلاش قۇۋۇتىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟..... (58)
20. كۆپ ئۆمىلەيدىغان بالىلار ئەقىللىق بولامدۇ؟ (60)
21. زېھنى ئۆتكۈر، قولى ئەپلىك بالىلار كىچىكىدىن باشلاپ قانداق تەربىيىلەنگەن؟..... (63)
22. تىلى كېيىن چىققان بالىلارنىڭ چوقۇم ئەقلىي قابىلىيىتى ناچار بولامدۇ؟..... (66)
23. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ كۆرۈش قۇۋۇتىدىكى نۇقسانىنى ۋاقتىدا بايقىغىلى بولىدۇ؟..... (69)
24. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارى جەھەتتە چاتاق بارلىقىنى بالدۇرراق بايقىغىلى بولىدۇ؟..... (72)
25. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىنى ۋاقتىدا بايقىغىلى بولىدۇ؟..... (74)

ئادەت تەربىيسى

26. بالىلاردا ياخشى تۇرمۇش ئادىتىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟..... (80)
27. بالىلار نېمە ئۈچۈن رىتىملىق تۇرمۇشقا ئېھتىياجلىق؟ ..... (83)
28. بالا نېمە ئۈچۈن تاماق يېگىلى ئۇنىمايدۇ؟..... (87)
29. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ تاماق تالىشىنى

ئۆزگەرتىلى بولىدۇ؟..... (91)
30. باللارنىڭ قول بارمىقىنى شۇمىدىغان ئادەتنى ئۆزگەرتىشكە قانداق ياردەم بېرىش كېرەك؟... (93)
31. سولىخاي باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟..... (96)
32. كېكەچ باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟ (99)
33. باللىنىڭ ياستۇقنى قۇچاقلاپ ئۇخلىشى قانداق ئىش؟ ..... (102)
34. بالا دائىم ئورنىغا سىيىپ ياتسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (105)
35. باللىغا ھەمىشە ئىشنى قىلىپ بەرسە باللىنى ئاسرىغانلىق بولامدۇ؟..... (109)
36. بالا ئاممىۋى سورۇنىدا غەلۋە قىلىپ يىغلىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (111)
37. بالا ئوكۇل سالدۇرۇشقا، دورا يېيىشكە ئۇنىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (114)
38. بالا باللار باغچىسىغا بېرىشقا ئۇنىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (117)

ئەقىل يېتىلدۇرۇش

39. نېمە ئۈچۈن ئويۇنچۇق باللارنىڭ ياخشى ھەمراھى بولۇپ قالىدۇ؟..... (122)
40. ئويۇنچۇق قانچە قىممەت بولسا باللارنىڭ

ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە شۇنچە پايدىلىقمۇ؟..... (124)
41. بالىغا ئويۇنچۇقنى قانداق تاللاش كېرەك؟..... (127)
42. بالىغا دائىم يېڭى ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىش كېرەكمۇ؟..... (130)
43. بالا بىلەن كۆپ بىللە ئويناشنىڭ قانداق پايدىسى بار؟..... (133)
44. بالىلارنىڭ ئويۇن جەريانىدا تۇرلۇك رول ئېلىشىنىڭ قانداق پايدىسى بار؟..... (136)
45. نېمە ئۈچۈن بالىلارنى سىرتتا كۆپرەك ئوينىتىش كېرەك؟..... (138)
46. بالىنى سەيلىگە قانداق ئېلىپ بېرىش كېرەك؟... (141)
47. نېمە ئۈچۈن تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ؟..... (143)
48. بالىلارنىڭ خەت ساۋادىنى بالدۇر چىقارسىلا، ئۇلارنى بالدۇر تەربىيىلىگەنلىك بولامدۇ؟..... (146)
49. بالىلارغا كىتابنى قانداق ئوقۇپ بېرىش كېرەك؟ ..... (149)
50. بالىلارنىڭ ئېغىزچە ئىپادىلەش قابىلىيىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟..... (151)
51. بالىلارغا كىتابنى قانداق تاللاپ بېرىش كېرەك؟... (155)
52. قانداق قىلغاندا بالىلارنى ئۆگىنىشكە قىزىقتۇرغىلى بولىدۇ؟..... (158)

53. باللارغا كىچىكدىنلا تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى يادلاتقۇزۇش ياخشىمۇ؟..... (161)
54. باللارغا ساناق ساناشنى قانداق ئۆگىتىش كېرەك؟ ..... (164)
55. باللىنىڭ سوئاللىرىغا قانداق جاۋاب بېرىش كېرەك؟..... (167)
56. كىچىكىدىن تەربىيىلەنسىلا چوقۇم مەخسۇس سەنئەت مۇتەخەسسىسى بولۇپ يېتىشپ چىقامدۇ؟... (170)
57. مۇزىكا نېمە ئۈچۈن باللارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەلەيدۇ؟..... (173)
58. باللار رايال چېلىشنى ئۆگىنىشنى خالىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (177)
59. نېمە ئۈچۈن گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرى بالىلارنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەلەيدۇ؟..... (180)
60. نېمە ئۈچۈن باللارنى ئىشلەشنىمۇ، دەم ئېلىشنىمۇ بىلدۈرگەن قىلىپ تەربىيىلەش كېرەك؟..... (183)
61. باللارغا كەسىپ ئېڭىنى بەك بۇرۇن سىڭدۈرۈش نېمە ئۈچۈن مۇۋاپىق ئەمەس؟..... (185)

خاراكتېر ـ مەجەز يېتىلدۈرۈش

62. باللارنىڭ مۇستەقىللىقنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟ ..... (189)

63. باللارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟..... (193)
64. بالىلارنىڭ شارائىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟..... (196)
65. كەپسىز باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟ (199)
66. "باشقۇرۇش قىيىن" بولغان بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟..... (202)
67. باللارنىڭ ئاچچىقى يامان بولۇپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (205)
68. نېمە ئۈچۈن باللار ھەمىشە باشقىلارنى باشقۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ؟..... (208)
69. نېمە ئۈچۈن باللاردا باشقىلارغا چېقىلىش ئەھۋاللىرى كۆرۈلىدۇ؟..... (210)
70. نېمە ئۈچۈن باللار قورقۇنچاق بولۇپ قالىدۇ؟... (214)
71. باللار ناتونۇش ئادەملەرنىڭ ئالدىدا تارتىنىدىغان بولۇپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟..... (217)
72. ئىچ مەجەز باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟..... (220)
73. يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان باللارنى قانداق قىلغاندا باشقىلار بىلەن ئارىلىشىدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟..... (223)
74. قانداق قىلغاندا باللارنى قەيسەر مەجەزلىك

قىلىپ تەربىيىلەپ چىققىلى بولىدۇ؟..... (226)
ئەخلاق - پەزىلەت تەربىيىسى
75. بالىلاردا قانداق قىلغاندا مېھىر - مۇھەببەت يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ؟..... (231)
76. قانداق قىلغاندا بالىلارنى باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟..... (234)
77. بالىنىڭ دوستلۇق ئورنىتىشىغا قانداق ياردەم قىلىش كېرەك؟..... (238)
78. نېمە ئۈچۈن بالىلارنىڭ ئۆزىنىڭ دوست تالىلىشىغا يول قويۇش كېرەك؟..... (241)
79. "ئەرز قىلىش" قا ئامراق بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟..... (143)
80. بالىلار نېمە ئۈچۈن گەپ ئاڭلىمايدۇ؟..... (246)
81. بالىلار نېمىنى تەلەپ قىلسا شۇنى بېرىش كېرەكمۇ؟ ..... (249)
82. بالىلار بەك ھورۇن بولۇپ كەتسە قانداق قىلىش كېرەك؟..... (252)
83. نېمە ئۈچۈن ئوغۇل بالىلارمۇ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشنى ئۆگىنىشى كېرەك؟..... (255)
84. يالغانچى بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟..... (259)
85. بالىلارغا مۇئامىلە قىلىشتا، نېمە ئۈچۈن تەقدىر -

لەشنى ئاساس قىلىش كېرەك؟..... (262)
86. نېمە ئۈچۈن باللارنى تەنقىد قىلغاندا، تەنقىد سەنئىتىگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك؟..... (265)
87. بالىنى مۇئاپىق جازالاپ تۇرۇش زۆرۈرمۇ؟..... (268)
ئاتا ـ ئانىلار نىڭ تەربىيىلىنىشى
88. سىز ئۆز پەرزەنتىڭىزنى چۈشىنەمسىز؟..... (272)
89. ئاتا ـ ئانىنىڭ چىراي ئىپادىسى بالىغا قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟..... (275)
90. بالا تەربىيىلەش يالغۇز ئانىنىڭلا ئىشمۇ؟..... (278)
91. دادا قاتتىق قول، ئانا مېھرىبان بولغان ئائىلىلەر ياخشمۇ؟..... (281)
92. ھەددىدىن زىيادە قاتتىق تۇتۇش بالىنىڭ ئەقلىگە تەسىر كۆرسىتەمدۇ؟..... (285)
93. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىسىدىن ناھايىتى يۇقىرى ئۈمىد كۈتۈشى قانداق ئاقىۋەت كەلتۈرىدۇ؟... (287)
94. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىسىنىڭ كېسىلىدىن ھەددىدىن زىيادە ئەندىشە قىلىشى قانداق ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؟..... (293)
95. بالا بىلەن بولغان بىرىنچى قېتىملىق توقۇنۇشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك؟..... (296)
96. باللار جاڭجاللىشىپ قالغاندا، ئاتا ـ ئانىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟..... (298)

97. بالىسى دائىم بوزەك بولىدىغان ئاتا-ئانىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟..... (301)
98. ئاتا-ئانىلار ئابرويىنى قانداق تىكلىشى كېرەك؟ (1)..... (303)
99. ئاتا-ئانىلار ئابرويىنى قانداق تىكلىشى كېرەك؟ (2)..... (306)
100. بوۋا ۋە مومىلار نەۋرىسىگە قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك؟..... (310)

ئەگەر كەلگۈسىدە دەردكە قالمايلى، دېسەڭلار، بالىلىرىڭلارنىڭ ھەرقانداق كىچىككىنە ئىشلىرىغىمۇ سەل قارىماڭلار. بالاڭلارغا كۆيۈپ كەتكەنلىكىڭلار - دىن قارىغۇ ۋە گاس بولۇۋالماڭلار.

— لېنىن

ئاتا-ئانىلار بىلىشكە تېگىشلىك ئىشلار

1. نېمە ئۈچۈن دەسلەپكى تەربىيىنى 0 ياشتىن باشلاش كېرەك دەيمىز؟

دەسلەپكى تەربىيە دېگىنىمىز بالىغا ئەقىل كىرىۋاتقان ھالقىلىق مەزگىلدە ئېلىپ بېرىلىدىغان تەربىيىنى كۆرسىتىدۇ، مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا، 3 — 5 ياشتىن بۇرۇن ياكى 0 ياشتىن باشلاپ تەربىيە ئېلىپ بېرىش لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟

ئادەمنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشى يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئاستىلاپ بارىدۇ. بۇ قانۇنىيەتكە ئاساسەن، ياش قانچە كىچىك بولسا، ئەقلى شۇنچە تېز ئۆسىدۇ. ئامېرىكىلىق مەشھۇر پسىخولوگ بروۇم مۇشۇ مەسىلىدە مىڭغا يېقىن ئادەمنى نەچچە ئون يىل كۆزىتىش ئارقىلىق، قىممەتلىك تەتقىقات ماتېرىياللىرىنى توپلىغان. ئۇنىڭ قارىشىچە: 17 ياشتىكى ئەقلىنى % 100 دەپ قارىساق، تۆغۇلغاندىن تارتىپ تۆت ياشقىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئەقىل % 50نى، تۆت ياشتىن سەككىز ياشقىچە

بولغان ۋاقىتتىكى ئەقىل %30نى، سەككىز ياشتىن 17 ياشقىچە بولغان ۋاقىتتىكى ئەقىل %20نى ئىگىلەيدىكەن. بۇنىڭدىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇكى، بالىنىڭ ئەقلى تۆت ياشقا كىرگۈچە ئاربلىقتا ئەڭ تېز ئۆسىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، پەيتنى قولدىن بەرمەي تەربىيىنى بالدۇر ئېلىپ بېرىش، بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىشتا مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

ياپونىيىلىك ئالىم مۇسۇن جيۇيىنىڭ قارىشىچە، بالىلارنىڭ يوشۇرۇن قابىلىيىتى بىر خىل تەدرىجىي تۆۋەنلەپ بېرىش قانۇنىيىتىدە بولىدىكەن. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر 100نومۇرلۇق قابىلىيەتكە ئىگە ئادەمگە بەش يېشىدىن باشلاپ تەربىيە ئېلىپ بارغانىدا ــ بۇ تەربىيە كۆڭۈلدىكىدەك تەربىيە بولغىنى بىلەنمۇ ــ ئاخىرى كېلىپ 80 نومۇرلۇق قابىلىيەتكىلا ئىگە ئادەم بولۇپ چىقالايدۇ، ئەگەر 10 يېشىدىن باشلاپ تەربىيە ئېلىپ بارغانىدا، 60 نومۇرلۇق قابىلىيەتكىلا ئىگە ئادەم بولۇپ چىقالايدۇ. ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، تەربىيە قانچىكى كېيىن باشلانسا، بالىنىڭ يوشۇرۇن قابىلىيىتىنىڭ جارى بولۇش نىسبىتىمۇ شۇنچە تۆۋەن بولىدۇ.

بالىلارنىڭ زور يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيەتكە ئىگە بولۇشى بالىلارنىڭ مېڭە ھۈجەيرىلىرىنىڭ يېتىلىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. ئادەمنىڭ 14 مىليارد نېرۋا ھۈجەيرىسىنىڭ 70 ــ 80 پىرسەنتى ئۇچ ياشتىن بۇرۇن شەكىللەنگەن بولىدۇ. بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن، مېڭە نېرۋىسى ھۈجەيرىسىدە ناھايىتى تېزلا نۇرغۇن-

لىغان ھۇررەكلەر ئۆسۈپ، ئۇزئارا باغلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، چوڭ مېڭىنىڭ تۈرلۈك ئاساسلىق فۇنكسىيىلىك بەلگىلىرى ئاساسىي جەھەتتىن مۇكەممەللەشكەن بولىدۇ. ئالىملارنىڭ قارىشىچە، ئادەتتىكى كىشىلەر مېڭە ھۈجەيرىسىدىكى يوشۇرۇن قابىلىيەتنىڭ تۆتتىن بىرقىسمىنلا ئىشقا سالالايدىكەن. دېمەك، يەنە تۆتتىن ئۈچ قىسىم يوشۇرۇن قابىلىيەت ئىشقا سېلىنمىدى، دېگەن سۆز. بەزى ئالىملار ھەتتا ئىشقا سېلىنمىغان مېڭە ھۈجەيرىسىنى %90تىن يۇقىرى بولىدۇ دەپ ھېسابلىشىدۇ. بۇ قاراش ئاڭلىماققا تولىمۇ ھەيران قالارلىق بولسىمۇ، لېكىن، ئادەمنىڭ بۇنداق زور يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيەتكە ئىگە بولۇشى، ئۇنىڭدىن تولۇق پايدىلىنىش ئىستىكىدە بولغۇچىلار ئۈچۈن يېتىپ ئاشىدىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا سەۋرىدۇ.

بۇۋاقلار ئەقلىي جەھەتتىن چەكسىز تەرەققىي قىلىش مۇمكىنچىلىكىگە ئىگە، دەسلەپكى تەربىيىنى 0 ياشتىن باشلاپ ئېلىپ بېرىش ئەقلىي جەھەتتىكى يوشۇرۇن قابىلىيەتنى ئەڭ زور دەرىجىدە ئىشقا سېلىپ، بالىلارنى جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام، ئەخلاق ۋە ئۆگىنىش جەھەتتىن ئەلاچى قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىشقا پايدىلىق. بۇ، دۇنيادىكى بارلىق ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئورتاق ئارزۇسى بولسا كېرەك.

2. نېمە ئۈچۈن باللارغا ھالقىلىق مەزگىلدە تەربىيە ئېلىپ بارغاندا، ئاز كۈچ بىلەن كۆپ ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ؟

ئادەمنىڭ ئەقلى ئۆسۈۋاتقان باسقۇچتا ئەڭ قىممەتلىك بىر مەزگىل بولىدۇ، مۇشۇ مەزگىلدە مۇۋاپىق تەربىيە ئېلىپ بېرىش باللارنىڭ ئۆمۈرلۈك ئەقلىي قابىلىيىتى ئۈچۈن ئىنتايىن زور تەسىر كۆرسىتىدۇ، مۇشۇ مەزگىلدىكى تەربىيىنى چىڭ تۇتقانداﻫ، ئاز كۈچ بىلەن كۆپ ئۈنۈمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

بۇ ئالتۇندەك مەزگىل ئادەمگە ئەقىل كىرىۋاتقان ھالقىلىق مەزگىلدۇر. ھالقىلىق مەزگىل مەسىلىسى ئاۋۋال ھايۋانلارغا قارىتا پىسخىك تەجرىبە تەتقىقاتى ئېلىپ بېرىش نەتىجىسىدە بايقالغان. ئاۋستىرىيىلىك مەشھۇر زوئولوگ، نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئالىم لاۋرۇنس يېڭىلا شاكال يېرىپ چىققان غاز چۆجىسىنىڭ مۇنداق بىر خىل تۇغما خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى، يەنى چۈجە شاكال يېرىپ چىقىپ تۇنجى قېتىم كۆزىگە چېلىققان ھەرىكەتچان جىسمنى ئۆزىنىڭ ئانىسى ھېسابلاپ، شۇنىڭغا ئەگىشىدىغانلىقىنى بايقىغان. چۈجە تۇخۇم شاكىلىدىن چىققاندا ئانىسىنى ئەمەس، بىر ئويۇنچۇق ماشىنىنى كۆرسىمۇ، ئۇنى ئانام دەپ قارايدىكەن. بۇ ھەقتە لاۋرۇنس مۇنداق بىر قىزىق تەجرىبە قىلىپ كۆرۈپتۇ: چۈجە

شاكالدىن چىققاندىن كېيىن، لاۋرۇنس چۈجمىنىڭ ئانىسىنى باشقا يەرگە چىقىرىۋېتىپتۇ، چۈجە ئانىسىنى كۆرمەي، لاۋرۇنسنى كۆرۈپتۇ ھەمدە لاۋرۇنسنى ئۆزىنىڭ ئانىسى ھېسابلاپ، ئۇ نەگە ماڭسا كەينىدىن ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. ھايۋانلارنىڭ بۈنداق يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىپ تۇنجى قېتىم كۆرگەن نەرسىنى ئۆزىنىڭ ئانىسى ھېسابلاش ئەھۋالى ئانا مېھرى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ مەزگىل يۆتكەلمە جىسىمغا ئەگىشىدىغان ھالقىلىق مەزگىل دېيىلىدۇ. ئادەمنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىدە ھالقىلىق مەزگىل بولامدۇ - بولمامدۇ؟ ھىندىستاندىكى بۆرە بالىنىڭ ھېكايىسىنى ھەممەيلەن بىلىدۇ، بۆرە ئېلىپ قېچىپ كەتكەن بۇ بالا ئىنسانلار جەمئىيىتىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئىنسانلار تۈرمۈشىغا زادىلا كۆنەلمەپتۇ، ھەرقانچە تەربىيلىسىمۇ نورمال ئەقلىي سەۋىيىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن بولماپتۇ. بۇ مسال ئۇنىڭ تۇغۇلغاندىن كېيىنكى مۇھىم بىر مەزگىل ئىچىدە بۆرە بىلەن بىللە ياشاپ، ئىنسانلار تەربىيەسىدىن مەھرۇم قالغاچقا، بۇ تراگېدىيىگە مۇپتىلا بولغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاش، 2 - دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە، ياپونىيىلىك خېنجىمنىڭ جۇڭىيى دېگەن كىشى ئۇرۇشقا قارشى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇنىڭ ئۈرمانلىق تاغقا قېچىپ چىقىپ، 20 نەچچە يىل تەركىدۇنيالىقتا ياشىغان، لېكىن ئۇ مەدەنىي دۇنياغا قايتىپ كەلگەندە، بۆرە بالىغا ئوخشاش ئۇنداق ئىنسانلار جەمئىيىتىدە ياشاش ئىقتىدارىنى يوقاتمىغان.

بۇنىڭدىن ئادەمنىڭمۇ ھالقىلىق مەزگىلى بولىدىغانلىقىنى، بۇ مەزگىلنى كەتكۈزۈپ قويغاندا، ئادەمنىڭ ئەقلىي سەۋىيىسىنىڭ تېگىشلىك يۇكسەكلىككە يېتىشى مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

يۇقىرىدا، بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئۆستۈرۈشنىڭ ھالقىلىق مەزگىلى ئۇچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان ۋاقىت ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ ئۆتتۇق. ئەگەر پەيتىنى چىڭ تۇتۇپ بالىلارنىڭ ياش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، ئۇلارغا زۆرۈر مۇھىت تەسىرى ئۆتكۈزۈلسە ۋە تەلىم ـ تەربىيە ئېلىپ بېرىلسا، بالىلارنىڭ ئەقلىي جەھەتتىكى يوشۇرۇن قابىلىيىتىنى تېخىمۇ زور دەرىجىدە ئۆستۈرۈپ، ئۇلارنىڭ تۇغما تالانتىنى جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ.

3. بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ ياخشى ياكى ناچارلىقىنى قانداق بىلگىلى بولىدۇ؟

بالىنىڭ ئورۇق ياكى سېمىزلىكىنى بەدەن ئېغىرلىقىنى ئۆلچەش ئارقىلىق بىلگىلى بولىدۇ، ئېگىز ياكى پاكارلىقىنى بوي ئېگىزلىكىنى ئۆلچەش ئارقىلىق بىلگىلى بولىدۇ، ئۇنداقتا، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىش ئەھۋالىنى بىلىش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەك؟ بۇنىڭدا، بالىنى ئەقلىي جەھەتتىن سىناپ كۆرۈشكە بولىدۇ.

ئەقلىي قابىلىيەت ــ بىرلا خىل قابىلىيەت ئەمەس، ئومۇمـ لاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئۇ، ئادەمنىڭ بىلىش قابىلىيىتى، چۈشىنىش قابىلىيىتى، تەسەۋۋۇر قىلىش قابىلىيىتى ۋە مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش قابىلىيىتى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بىر خىل ئۇنۇمۇبرسال قابىلىيەتتۇر. ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ دائىرىسى كەڭ، مەزمۇنى مۇرەككەپ بولسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا بوي ئېگىزلىكى ۋە بەدەن ئېغىرلىقىغا ئوخشاش، ئادەمنىڭ بىر خىل خۇسۇسىيىتى، شۇڭا ئۇنىمۇ ئۆلچىگىلى بولىدۇ. ئەقلىي قابىـ لىيەتنى ئۆلچەش ئەلۋەتتە بوي ئېگىزلىكى ۋە بەدەن ئېغىرلىقىنى ئۆلچەشكە ئوخشاش ئۇنداق ئاددىي بولمايدۇ. بۇنىڭدىكى ئۇسۇل ئەقلىي قابىلىيەتنى سىناشتۇر.

فرانسىيىلىك دوختۇر پسىخولوگ بىنەي 1905 ـ يىلى شېرىكى سىمون بىلەن بىرلىشىپ ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچەش جەدۋىلى تۈزۈپ چىقىپ، ئۇنى بىنەيـ سىمون جەدۋىلى دەپ ئاتىغان. مانا بۇ ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچەشتە ئىشلىتىلگەن ئەڭ بۇرۇنقى جەدۋەلدۇر. ئەينى ۋاقىتتا، فرانسىيە پېدا ـ گوگلىرى بۇ جەدۋەل بىلەن ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلارنى ئۆلچەپ چىقىپ، ئۇلارنى كونسۇلتاتسىيە مەكتىپى (مەخسۇس كەم ئەقىل بالىلارنى ئوقۇتىدىغان مەكتەپ) دە ئوقۇتقان. كېيىن بۇ جەدۋەل ئامېرىكىغا تارقىلىپ، ستانفۇر داشۆسىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى تېرمان تۈزىتىپ باشقىدىن ئىشلىگەندىن كېيىن ستانفۇر ـ بىنەي جەدۋىلى دەپ ئاتالغان ھەمدە دۇنيا بويىچە

ئەڭ داڭلىق، ئۆلچەملىك جەدۋەل بولۇپ قالغان. بۇ جەدۋەل دۇنياغا كەلگەندىن كېيىن، "ئۇرۇك - ئۇرۇكنى كۆرۈپ ئالا بوپتۇ" دېگەندەك، ئارقا - ئارقىدىن بىرمۇنچە دۆلەتلەردە ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچەش جەدۋەللىرى بارلىققا كەلدى. ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچەش مەملىكىتىمىزدىمۇ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كىشىلەرنىڭ بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىگە ئېتىبار بېرىشىگە ئەگىشىپ تېز تەرەققىي قىلدى. خوش، ئۇنداقتا ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچەش نەتىجىسىگە ئاساسەن، بالىلارنىڭ كەلگۈسىدىكى ئەقلىي قابىلىيەت سەۋىيىسىنى ئالدىن بىلگىلى بولامدۇ - يوق؟

بۇ، بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدىغان مەسىلە. ئەگەر بىرەر بالىنىڭ تۇرمۇش مۇھىتى ۋە تەربىيىلىنىش ئەھۋالىدا بەك چوڭ ئۆزگىرىش بولمىسا، ئەقلىي قابىلىيەت سەۋىيىسى نىسپىي تۇراقلىق بولىدۇ. پسىخولوگلار يەتتە - سەككىز ياشلاردىكى بالىنىڭ ئۆلچەپ چىقىرىلغان ئەقلىي قابىلىيەت سەۋىيىسى ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى ئەقلىي قابىلىيىتى بىلەن زور دەرىجىدە مۇناسىۋەتلىك دەپ قارايدۇ. كونىلارنىڭ "ئادەمنىڭ ئەقلى كىچىكىدىن بىلىنىدۇ" دېگىنىمۇ مۇشۇ مەنىدە ئېيتىلغان.

بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت سەۋىيىسىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكىنى نوقۇل ھالدا ئۆلچەپلا قويۇش، ئاتا - ئانىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئازراق خۇشاللىق ياكى غەم - ئەندىشە ئېلىپ كېلىش -

تىن باشقا نەتىجە بەرمەيدۇ. ئەگ مۇھىمى، ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچىگەندە، تۇرلەرگە بۆلۈپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق بالىنىڭ مەلۇم ساھەدىكى مەسىلەن، تىل، ھەرىكەت، تەقى - تۇرقى قاتارلىق جەھەتلەردىكى يېتەرسىزلىكىنى تېپىپ چىقىش كېرەك، شۇنداق قىلغاندا مەلۇم بىر جەھەتتە تەرىبىنى كۈچەيتىشتە ئاساسقا ئىگە بولغىلى بولىدۇ. خۇددى ھەيكەلتاراش ئادەتتىكى تاشلاردىن كىشىنى ھەيران قالدۇرغىدەك سەنئەت بۇيۇملىرىنى ئويۇپ چىققىنىغا ئوخشاش، ئادەمنىمۇ ئۆزگەرتكىلى، تەربىيەلىگىلى بولىدۇ. بالا — ئاتا - ئانىنىڭ جەۋھىرى، بالىڭنى ئەقىللىق، ئىقتىدارلىق، جەمئىيەتكە يارامىلىق ئادەم قىلىپ چىقىش ئۈچۈن، بالىڭنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى سىناپ كۆرۈپ، ئاندىن ئەھۋالغا قاراپ ئەستايىدىل تەربىيە ئېلىپ بېرىڭ!

4. قانداق بالا پەۋقۇلئادده ئەقىللىق بالا ھېسابلىنىدۇ؟

ئانىنىڭ نەزەردە ئۆزىنىڭ بالىسى ھامان كەم - كۈتىسز، نۇقسانسىز بولىدۇ. بۇ — ئۇلۇغ ئانىلىق مېھرىنىڭ بىر خىل ئىپادىلىنىش شەكلى. ئانىلارنىڭ ھەممىسى ئۆز بالىلىرىنىڭ باشقىلاردىن ئەقىللىق، ئەقلىي قابىلىيىتى ئۈستۈن بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. خوش، ئۇنداقتا ئوبيېكتىپ جەھەتتىن ئېيتقاندا،

قانداق بالا پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالا ھېسابلىنىدۇ؟

شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەككى، بۇ يەردە مۇتلەق چەك يوق، چۈنكى ئادەم تەبئىەتنىڭ جەۋھىرى، سىرلىق جان ئېگىسى، ئۇ ھەر ۋاقىت ـ ھەر زامان ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، شۇڭا زورلاپ چەك ئايرىشقا بولمايدۇ. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئەقلىي قابىلىيەتنى ئۆلچىگەندە ـ بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغىنى خەلقئارادا ئېتىراپ قىلىنىپ ئومۇميۈزلۈك ئىشلىتىلىۋاتقان ئۆلچەش جەدۋىلى ئارقىلىق رەسمىي ئۆلچىگەندە، ئەقلىي قابىلىيەت بۆلۈنمىسى 145تىن يۇقىرى بولغانلار پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالا ھېسابلىنىدۇ. ۋۇجۇدىن داشۋىسىدە باشقىلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىدىغان بىرمۇنچە غۇنچىلار بار، ۋۇجۇدىن داشۋىسى ئۆسمۈرلەر تەييارلىق سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى جىنجىن ئەنە شۇلارنىڭ بىرى. ئۇ تېخى بەش ياشلىق بالا بولسىمۇ، لېكىن ئالىي ماتېماتىكا، پەلسەپە قاتارلىق ئالىي مەكتەپ دەرسلىرىنى ئوقۇۋاتىدۇ، ئۇنى پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالا دېمەي بولمايدۇ. خوش، ئۇنداقتا بۇ پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالارنىڭ نېمە ئالاھىدىلىكى بار؟ قايسى تەرەپلەردىن تەربىيىنى كۈچەيتكەندە بالىنى پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالىلار قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ؟ بەلكىم، بۇ نۇرغۇن ئاتا ـ ئانىلار كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئىش بولسا كېرەك.

بىرىنچىدىن، پەۋقۇلئادده ئەقللىق بالىلارنىڭ تىلى بالدۇر چىقىدۇ، ئۇلار ئادەتتىكى بالىلارغا قارىغاندا بىر خەت ياكى

ئۇچتىن بەشكىچە خەتتىن تۇزۇلگەن جۈملە چەكلىمىسىدىن تېخىمۇ بالدۇر ھالقىپ، ئون خەت ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق خەتتىن تۇزۇلگەن جۈملە ئارقىلىق ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى ئۇقتۇرا-لايدۇ. لېكىن بۇ دېگەنلىك، بۇنىڭدا تەتۈر تېئورىما مەۋجۇت، تىلى كېيىن چىقسا، ئەقلىي قابىلىيىتى چوقۇم ناچار بولىدۇ، دېگەنلىك ئەمەس، ئەلۋەتتە.

ئىككىنچىدىن، بۇنداق بالىلارنىڭ ئەستە قالدۇرۇش قابى-لىيىتى كۈچلۈكرەك بولىدۇ، ئۇلار باشقا بالىلار دىققەت قىلالمىغان ئىشلارغا دىققەت قىلىدۇ ھەمدە بۇ ئىشلارنى ئېسىدە مەھكەم ساقلايدۇ.

ئۇچىنچىدىن، ئادەتتىكى بالىلارنىڭ بىرنەرسىگە دىققەت قىلىش ۋاقتى قىسقىراق بولىدۇ، ئۇلار زېھنىنى مەركەزلەشتۈرۈپ بىر ئىشنى قىلغاندا، كۆپ ھاللاردا بىردەمدىلا زېرىكىپ قالىدۇ، باشقا بىر ئىشنى قىلىپ باققۇسى كېلىدۇ، پەۋقۇلئادده ئەقلىلىق بالىلار بولسا بىر ئىشقا خېلى ئۇزاققىچە دىققەت-ئېتىبار بىلەن قارايدۇ.

تۆتىنچىدىن، پەۋقۇلئادده ئەقلىلىق بالىلارنىڭ ئابستراكت ئومۇملاشتۇرۇش ئىقتىدارى بىرقەدەر كۈچلۈك بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇلار ئالما، نەشپۈت، ئاپېلسىن، تاۋۇز قاتارلىق-لارنىڭ مېۋە-چېۋە تۈرىگە كىرىدىغانلىقىنى، رايال، ئىسكىرىپكا، ئېغىز گارمۇنى، نەي قاتارلىقلارنىڭ چالغۇ ئەسۋابلىرى تۈرىگە كىرىدىغانلىقىنى بىلىدۇ، بۇ ئادەتتىكى بالىلار ئۇچۇن خېلى

تەسكە توختايدۇ، لېكىن پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالىلار بولسا بۇنى ناھايىتى تېزلا چۈشىنەلەيدۇ ھەمدە شۇنداق ئايرىپ بېرەلەيدۇ.

بەشىنچىدىن، پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالىلار يەنە خېلى كۆچلۈك كۆزىتىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولىدۇ. مەسىلەن، ئۇلار كارپ بېلىقىنىڭ نېمىشقا بۇرۇتى بولىدىغانلىقى، چۈنى سىلىق ئەينەككە قونسا نېمىشقا تېيىلىپ چۈشۈپ كەتمەيدىغانلىقى قاتارلىق ئىشلارغا دىققەت قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ شەيئىلەرنىڭ ئىنچىكە ئىپادىلىرىنى مۇشۇنداق كۆزىتىشى ئۆزلىرى ئۇچۇن ناھايىتى پايدىلىق.

ئۇنىڭدىن باشقا، پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالىلار ئومۇمەن كەڭ دائىرىدە قىزىقىش ۋە ھەۋەسمەن كېلىدۇ، دائىم روھلۇق، تېتىك يۇرۇيدۇ.

يۇقىرىقىلار پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالىلارنىڭ بىر قىسىم ئىپادىلىرىدىنلا ئىبارەت، بىز ھەممە بالىنىڭ پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بولۇشىنى ئۈمىد قىلالمايمىز، لېكىن ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالا قىلىش ئۈمىدىنى بالىلىرىدا يۇقىرىدا ئېيتىلغان قابىلىيەت ۋە ئالاھىدىلىكلەرنى يېتىلدۈرۈشتە ئەھمىيلەشتۈرۈشىنى ئۈمىد قىلىمىز، بۇنىڭدىن مەقسەت، كېيىنكى ئەۋلادلىرىمىزدىن تېخىمۇ كۆپ پەۋقۇلئاددە ئەقىللىق بالىلارنى مەيدانغا چىقىرىپ، كىشىلەرنىڭ ساپاسىنى يېڭى بىر يۇكسەكلىككە يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت.

5. قانداق بالا ئەقلىي قابىلىيەتنى تۆۋەن بالا ھېسابلىنىدۇ؟

ھازىرقى ئاتا-ئانىلاردىن ئۆزلىرىنىڭ بالىسىنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن، ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۆزۈپ چىقىپ، ئوقۇشلۇق ھالدا باشلانغۇچ مەكتەپنى ئوتتۇرا مەكتەپنى — ئالىي مەكتەپلەردە تەربىيە ئېلىشىنى ئۈمىد قىلمايدىغانلىرى يوق. بىراق، بالا مەكتەپكە كىرىپلا ئۆگىنىش نەتىجىسى بەك ناچار بولسا سىنىپتا ئارقىدا قېلىش ئېھتىمالى كۆرۈلسە، بۇ ئىشتىن ئاتا-ئانىلارنىڭ بېشى قاتىدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۈچۈن، بالىلىرىغا بېسىم ئىشلىتىشى، بالىلىرىنى تېخىمۇ قاتتىق تىرىشىشقا زورلىشى مۇمكىن. يەنە بەزى ئاتا-ئانىلار خاپا بولۇشى، ئۈمىدسىزلىنىشى ھەتتا بالىلىرىنىڭ ھېچقانداق ئىشنى بىلەن كارى بولماي، ئۇلارنى ئۆزىمەيلىگە قويۇۋېتىشى مۇمكىن. بۇ ئىككى خىل ئۇسۇلنىڭ ھېچقايسىسى ئاقىلانىلىق ئەمەس. ئاتا-ئانا بولغان كىشى بالىسىنىڭ نېمىشقا ياخشى ئوقۇيالمايۋاتقانلىقىنى، ئەقلىي قابىلىيەت سەۋىيىسىنىڭ زادى قانداقلىقىنى ئېنىقلىشى كېرەك.

ئۆزى بىلەن تەڭ ياشتىكى بالىلارغا سېلىشتۇرغاندا، ئۆگىنىشتە قېيىنالسا، ئوقۇش، يېزىش، ھېسابلاش جەھەتلەردە كەمچىلىكلەر بولسا، تىلنى چۈشىنىش ۋە تىل ئارقىلىق ئىپادىلەشتە قېيىنالسا، بۇنداق بالا ئەقلىي قابىلىيەتى تۆۋەن بالا

هېسابلىنىدۇ. ئاددىيراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالا دېگەندە، ئۆگىنىشتە ناچار، كۈندىلىك تۇرمۇشتا نورمال باللار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ تۆۋەن بولۇش مەسلىسىگە كەلسەك، بۇنى دۇنياۋى مەسىلە دېيىشكە بولىدۇ. تەكشۈرۈشلەردىن قارىغاندا، بېيجىڭ شەھەر رايونىدا ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بولۇش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇش نىسبىتى تەخمىنەن 3.4% بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە كېسەل ئەھۋالى بىرقەدەر يېنىكلىرى 65%نى ئىگىلەيدىكەن. بىز دەۋاتقان ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى تۆۋەنلىك، ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ سەل ناچارلىقىغا قارىتىپ ئېيتىلغان.

ئەقلىي قابىلىيەت ناچار بولۇشنىڭ سەۋەبلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئىرسىيەت تۈپەيلىدىن كېلىپ چىقىدىغانلىرىمۇ، كېسەللىك سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغانلىرىمۇ بولىدۇ. تىببىي جەھەتتىن قارىغاندا، ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ تۆۋەن بولۇشى مېڭىنىڭ يېنىك دەرىجىدە زەخمىگە ئۇچرىغانلىقى بولۇپ هېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئەقلىي قابىلىيىتى ناچار باللارنى ئومۇمىيۈزلۈك هالدا ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىن سىنىغاندا، ئېرىشىلگەن ئەقلىي قابىلىيەت بۆلۈنمىسى 55 تىن 84كىچە بولغان باللار ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن باللار هېسابلىنىدۇ.

بۇنداق باللاردا تۆۋەندىكىدەك بەزى خۇسۇسىيەتلەر ئىپادىلىنىدۇ، مەسىلەن: جىم تۇرالماسلىق؛ ئاسانلا سەۋەبسىز

ئاچچىقلىنىش؛ ھەرىكىتى قولاشماسلىق، پۈت ـ قولىنىڭ ھەرىكىتى ماسلاشماسلىق؛ دىققەت ـ ئېتىبارنى يىغالماسلىق، ئاسانلا خىيالى بۆلۈنۈپ كېتىش؛ مىجەزى چۈس بولۇش، تەتۈرلۈك قىلىش، چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلىماسلىق؛ ئەستە قالدۇرۇش قابىلىيىتى تۆۋەن بولۇش، بەزىدە بىر مەزمۇن قايتا ـ قايتا تەكرارلانسىمۇ ئېسىدە تۇتالماسلىق؛ ئابستراكت ئۇقۇملارنى ئاسان چۈشەنمەسلىك، ئوقۇش، يېزىش، ھېسابلاش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇش؛ تىل ئارقىلىق ئىپادىلەش ۋە تىلنى چۈشىنىش ئىقتىدارىمۇ بىرقەدەر تۆۋەن بولۇش ۋە باشقىلار.

ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلارنى ئايرىشتا، قاتتىق ئىلمىي ئاساسقا تايىنىش كېرەك، يېنىكلىك بىلەن بۇنداق يەكۈن چىقىرىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ قابىلىيىتى ھەقىقەتەن تۆۋەن بالىلارنىڭ ـ ئەگەر بالىنىڭ ئۆزىدىكى ياكى ئائىلە شارائىتى جەھەتلەردىكى باشقا سەۋەبلەرنى چىقىرىۋەتكەندىمۇ ـ ھەقىقەتەن ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن ئىكەنلىكى ئىپادىلەنسە، ئۇ ھالدا، ئۇلارنى بالدۇرراق كونسۇلتاتسىيە مەكتىپىدە تەربىيىلەش كېرەك، بۇ، ئۇلارنىڭ ئۆز ئەمگىكى بىلەن ياشايدىغان جەمئىيەت ئەزالىرىدىن بولۇپ چىقىشىغا پايدىلىق.

6. ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلار ئەقلى نورمال بالىلارغا يېتىشەلەمدۇ؟

ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى ئۆز بالىسىنىڭ كەلگۈسىدە ئۆز ئەمگىكى بىلەن جان باقالايدىغان - جان باقالمايدىغانلىقىنى بىلىشنى بەكمۇ ئۇمىد قىلىدۇ. بۇنى پۈتۈنلەي شەخسىيەتچىلىك قارىشى دەپ كېتىشكىمۇ بولمايدۇ، بۇ بالىلارنىڭ ئائىلىگە يۈك بولۇپ قېلىش مەسىلىسىنى نەزەردىن ساقىت قىلىۋەتكەندە، بۇ ئاشۇ بالىلارغا كۆڭۈل بۆلگەنلىك بولىدۇ. ئۇلار بۇ بالىلارنىڭ جەمئىيەتتە بۇنىدىن كېيىن باشقىلارغا تايانماي، مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرەلەيدىغان ئادەم بولۇشىنى ئۇمىد قىلىدۇ.

19 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا، كىشىلەر ئەقلىنىڭ يېتىلىشى ئارقىدا قالغان ئادەملەرنى تەربىيەلەپ كۆرمەكچى بولغان. بۇ جەھەتتە ئەڭ بۈرۈن سىناق ئېلىپ بارغان كىشى بىر فرانسىيەلىك بولۇپ، ئۇ ئەقلىنىڭ يېتىلىشى ئارقىدا قالغان بىر ئوغۇل بالىنى تەربىيەلەپ ئەقلى نورمال ئادەمگە ئايلاندۇرماقچى بولغان، لېكىن بىرقانچە يىل تەربىيىلىگەن بولسىمۇ، كۆزلىگەن ئۈنۈمگە ئېرىشەلمىگەن. بۇ، بۇنداق بالىلارنىڭ مېڭە ئىقتىدارىنىڭ مەلۇم تەرىپىدە نۇقسان بولغانلىقىدىن بولىدۇ. نۆۋەتتە بۇنداق نۇقسانىنى يالغۇز دورا ياكى تەلىم-تەربىيىگىلا تايىنىپ داۋالاپ

كەتكىلى بولمايدۇ. شۇڭلاشقا ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن باللارنى تەربىيە ۋە مەشق ئارقىلىقلا ئەقلى نورمال ئادەمگە ئايلاندۇرغىلى بولۇشى ناتايىن، لېكىن كۆپلەپ جاپالىق مەشىق ۋە تەربىيە ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئەڭ زور دەرىجىدە جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ. بۇ بىرقەدەر ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئۇسۇل.

بۇنداق تەربىيە ۋە مەشق قانچىكى بالدۇر باشلانسا شۇنچە ياخشى. چۈنكى ئۇچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان ئارىلىقتا، يەنى باللارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتى ئۆسىدىغان ھالقىلىق مەزگىلدە تەلىم ـ تەربىيە ئېلىپ بارغاندا، ئۇلارنىڭ قالدۇق يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيىتىنى تېخىمۇ ياخشى جارى قىلدۇرۇپ، كۆڭۈلدەكىدەك ئۇنۇمگە ئېرىشكىلى بولىدۇ.

باللارغا بولغان تەربىيەدە سەرتقا تايىنىش بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ، بۇنىڭدا ئائىلە خېلى مۇھىم تەرەپ. ئاتا ـ ئانىلاردا ئاۋۋال باللىرىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى ئۆزگەرتەلەيدىغانلىقىغا ئىشەنچ بولۇشى، سەۋر ـ تاقەت بولۇشى كېرەك. باللارنى مەشق قىلدۇرۇشتا، ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى تۇرمۇشىغا ئەڭ زور مۇناسىۋەتلىك مەزمۇنلار تاللىنىشى لازىم. مەسىلەن، كىتاب ئوقۇش ئىقتىدارىنى، ئاددىي ھېسابلاش ئىقتىدارىنى مەشق قىلدۇرۇش ۋە باشقىلار. مۇزىكا، تەنتەربىيە، گۈزەل سەنئەت جەھەتلەردىكى ئۆگىنىش باللارنىڭ كىشىلىك دۇنيادىن لەززەت ئېلىش ھەۋىسىنى كۈچەيتىدۇ، شۇڭا باللار بۇنى بەك

ياخشى كۆرىدۇ. بەزى ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلارغا نىسبەتەن ئىنتايىن ئالدى، ئۇلار مەلۇم بىر جەھەتتىن، ئالايىلى، مۇزىكا جەھەتتىن ئوبدان يېتىلگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئىلگىرى ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بىر بالا رايالىنى ئاجايىپ ياخشى چېلىپ، "تۆۋەن قابىلىيەتلىك" تالانت ئېگىسى بولۇپ قالغانىكەن.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، يەنە كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان بەزى مىسالارمۇ كۆرۈلدى. مەسىلەن، ئامېرىكىنىڭ فىلادېلفىيە ئىنسانلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىش تەتقىقات ئورنىدىكىلەر تۇغما دۆت (ئادەتتە دەلدۇشلەر قاتارىغا كىرىدۇ) دەپ ئېنىق دىئاگنوز قويۇلغان ئىككى ياشلىق بىر ياپونىيىلىك بالىنى قوبۇل قىلغان. مەشق قىلدۇرۇپ يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىش نەتىجىسىدە، بۇ بالا ئىككى خىل تىلنى (ياپون تىلى ۋە ئېنگلىز تىلى) بىلىۋالغان ھەمدە ئېلېكترونلۇق ھېسابلاش ماشىنىسىدا ئاددىي تەرتىپلەرنى تۈزۈشنى ئۆگىنىۋالغان. بۇ مىسال كىشىگە تېخىمۇ ئىلھام بەخش ئېتىدۇ، بالىسىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن ئاتا-ئانىلارغا تېخىمۇ زور ئىشەنچ ۋە غەيرەت ئاتا قىلىدۇ.

7. ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتە نېمە پەرقى بار؟

ئوغۇل بالىلار بىلەن قىز بالىلارنىڭ قايسىسى بەكرەك

ئەقللىق؟ بۇ بىر قىزىقارلىق مەسىلە، كىشىلەر بىرمۇنچە مىساللار ئارقىلىق، باشلانغۇچ مەكتەپتە قىزلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى ئوغۇللارنىڭكىدىن ياخشىراق بولىدىغانلىقىنى، ئالىي مەكتەپتە ئوغۇللارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى قىزلارنىڭكىدىن ياخشىراق بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىشى مۇمكىن. بۇلارنىڭ ھەممىسى بىۋاستە كۆزىتىش خاراكتېرىدىكى مىساللار، ئالىملارمۇ ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالىنىڭ ئەقلىي جەھەتتە زادى نېمە پەرقى بار؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىپ، بەزى ئىشلاردا ئوغۇللارنىڭ قىزلاردىن ئېشىپ چۈشىدىغانلىقىنى، يەنە بەزى ئىشلاردا قىزلارنىڭ ئوغۇللاردىن ئېشىپ چۈشىدىغانلىقىنى بايقىغان.

نېرۋا ئىلمى تەجرىبىخانىسىدىكى تەتقىقاتچىلارنىڭ بايقىشىچە، قىز ـ ئوغۇللارنىڭ نېرۋا ھۈجەيرىسىنىڭ ئۆزئارا تەسىرى، چوڭ مېڭىسىنىڭ ئومۇمىي قۇرۇلمىسى ۋە ئىقتىدارى جەھەتلەردە پەرقلەر بولىدىكەن. بەزى ئاتا ـ ئانىلار ئۆزىنىڭ ئوغلىنىڭ بالدۇر تىلى چىقىش، ئېنىق ھەم مەزمۇنلۇق سۆزلەش جەھەتتە قوشنىسىنىڭ تەڭ ياشىتىكى قىزىغا يەتمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. قىز بالىسى بار ئاتا ـ ئانىلارمۇ ئۆز بالىسىنىڭ كېچىككىنە تۇرۇپلا ئىش ئۇقىدىغان، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ شاد ـ خورامىلىق ۋە غەم ـ قايغۇلۇق كەيپىياتلىرىنى چۈشىنىدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى بايقايدۇ. بالىلار باغچىسىدا كۆپ ھاللاردا قىز بالىلار گېپىنىڭ چۈچۈكلىكىدىن ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرىدۇ.

ئىسمده قېلىشچه، يېقىندا بىر ماقالىده جۇڭگو ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ ئۇسلۇبى ساپ، ھېسسىياتى كۈچلۈك بولۇپ، مەلۇم دەرىجىده بىر خىل ئەۋزەللىككە ئىگە ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىنغان. بۇ بىۋاستە سېزىم تېپىدىكى مىساللار ئوغۇل باللارغا قارىغاندا قىز باللارنىڭ تىل ئىقتىدارى كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئىلمىي تەجرىبە نەتىجىسى قىزلارنىڭ چىراي ئىپادىسى، قول ئىشارىسى ۋە سۆز ئورامىنى چۈشىنىش ئىقتىدارى يۇقىرىراق بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئۇچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان باللار ئىچىده، قىزلار كۆپرەك سۆزلەيدۇ، ئوغۇللار كۆپرەك غەلىته ئاۋاز چىقىرىدۇ. كىشىلەر ئىلگىرى تىل ئىقتىدارى سول مېڭە تەرىپىدىن كونترول قىلىنىدۇ، دەپ قاراپ كەلگەنىدى، كېيىن قىزلارنىڭ مېڭىسىنىڭ ھەر ئىككىلا تەرىپىنىڭ تىلنى كونترول قىلىدىغانلىقى، شۇڭا ئۇلارنىڭ تىل ئىقتىدارى ئوغۇللارنىڭكىدىن كۈچلۈك بولىدىغانلىقى بايقالدى. ئەگەر كۈتۈلمىگەن ھادىسە يۈز بېرىپ، ئوغۇللارنىڭ مېڭىسىنىڭ سول تەرىپى زەخمىلەنسە، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تىل ئىقتىدارىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ، مېڭىسىنىڭ ئوڭ تەرىپى زەخمىلەنسە، ماكانىنى پەرقلەندۈرۈش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم قالىدۇ. ئاشۇنداق زەخمىلىنىش قىزلاردا كۆرۈلسە، ئۇنىڭ قىزلارغا بولغان تەسىرى بىرقەدەر كىچىك بولىدۇ.

يەنە بىر جەھەتتىن، ئوغۇل باللار ئۆزى ئۆملەشكە ئامراق كېلىدۇ، قىز باللار بولسا كۆپرەك ئورنىدا ئولتۇرۇپ تاماشا

كۆرۈشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئوغۇل بالىلارنىڭ ماكانىنى پەرقلەندۈرۈش ئىقتىدارى كۈچلۈكرەك بولىدۇ. كىشىلەر تەجرىبىلەردىن شۇنى بىلىدۇكى، قىز-يىگىتلەر بىللە سىرتقا ياكى سەيلىگە چىققاندا ۋە ياكى سايادەت قىلغاندا، ئومۇمەن ئوغۇللار يول باشلايدۇ، قىزلار ئەگىشىپ ماڭىدۇ. كېچىك بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ماتېماتىكا، فىزىكا، خىمىيە دەرسلىرىنى ئوقۇشتا قىز-ئوغۇللارنىڭ پەرقى ئانچە چوڭ بولمايدۇ، لېكىن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن، بۇ جەھەتتە ئوغۇللارنىڭ ئوقۇش ئىقتىدارى ۋە يوشۇرۇن قابىلىيىتى كۆپ ھالىلاردا قىزلارنىڭكىدىن ئۈستۈن بولىدۇ. تەتقىقات نەتىجىسىدىن قارىغاندا، ماكانىنى پەرقلەندۈرۈش، ئاڭقىرىش ئىقتىدارى ئەرلىك ھورمون بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدىكەن، شۇنداقلا ئەرلىك ھورمون ئەرلەرنىڭ ئىنتىلىشچانلىقىنىڭ كۈچلۈك بولۇشىدىكى سەۋەبىنىڭمۇ بىرى ئىكەن.

يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئوغۇل بالىلار بىلەن قىز بالىلارنىڭ زېھنىي كۈچ جەھەتتىكى پەرقى ئوغۇل بالىلار بىلەن قىز بالىلارنى بىر پۈتۈن گەۋدە دەپ قارىغان ۋاقىتتىكى ئوتتۇرىچە ئەھۋالنى كۆرسىتىدۇ، ئەگەر بىر-بىرلەپ سىلىشتۇرۇپ كۆرىدىغان بولساق، يۇقىرىدىكى نەتىجىگە ماس كەلمەيدىغان نۇرغۇن مىسالىلار چىقىدۇ، ئەلۋەتتە. قىز-ئوغۇللارنىڭ زېھنىي كۈچ جەھەتتىكى پەرقىنى چۈشىنىش—بالىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى تېخىمۇ ئوبدان جارى قىلدۇرۇپ، ئارتۇقچىلىق تەرىپىنى داۋام-

لاشتۇرۇپ، كەمچىلىك تەرىپىنى تۇگىتىپ، بالىنى تېخىمۇ ئوبدان تەربىيىلەشكە پايدىلىق.

8. ئوغۇل بالىنى قىز بالا قاتارىدا كۆرۈپ بېقىشنىڭ قانداق زىيىنى بار؟

بەزىدە، گۇلدەك ياساندۇرۇپ قويۇلغان قىز بالىنىڭ ئەسلىدە ئوغۇل بالا ئىكەنلىكىنى بىردىنلا بايقاپ قالىمىز. بىز بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ بالىنىڭ ئاتا-ئانىسىدىن سەۋەبىنى سوراپ كۆرگەنىمىزدە، بەزىلەرنىڭ "بۇ بالىنىڭ قاش-كۆزى جايىدا، ناھايىتى كېلىشكەن بالا بولدى، قىزدەك كىيىندۇرسە تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدۇ" دېگەن جاۋابىنى ئاڭلايمىز. يەنە بەزىلەرنىڭ: "مېنىڭ قىز بالام يوق، مۇنداق ياساندۇرۇپ قويسام قىز بالام باردەك بولۇپ قالىدىكەنمەن" دېگەن جاۋابىنى ئاڭلايمىز. قىزىق ئىش-دە. كىچىك بالىلارنىڭ ئۆزىنى ئىدارە قىلغۇچىلىكى بولمىغاچقا، ئاتا-ئانىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا قاراشلىقلا بولىدۇ، خالاس.

قىز-ئوغۇللار مەيلى بىئولوگىيە جەھەتتىن بولسۇن ياكى پسىخولوگىيە، ئىجتىمائىيەت جەھەتتىن بولسۇن روشەن پەرقلەنمىدۇ. بىئولوگىيە جەھەتتىكى پەرقىتە، ئوغۇللاردا xy تىپلىق جىنس خرومۇسومىسى بولىدۇ، قىزلاردا xx تىپلىق جىنس خرومۇسومىسى بولىدۇ. قىزلار بىلەن ئوغۇللار ئەزا ۋە ئىككە-

لەمچى جنسىي بەلگىلەر جەھەتتىمۇ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىككە ئىگە بولىدۇ.

قىزلار بىلەن ئوغۇللار پسىخىكا جەھەتتىمۇ كۆپ پەرقلىنىدۇ. كىشىلەر ھەمىشە ئوغۇل بالىلارنى بەك شوخ، كەپسىز، قىزىق قان كېلىدۇ، قىز بالىلارنى بولسا قورقۇنچاق، قۇلىقى يۇمشاق، پاكىزلىققا ئامراق كېلىدۇ، دېيىشىدۇ. دېمىسىمۇ، بۇ دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان ئەھۋال.

ئوغۇل بالا چوڭ بولۇپ قورامغا يەتكەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ئوغۇل بالا ئىكەنلىكىنى، قەيسەر، ئىرادىلىك، باتۇر بولۇشى كېرەكلىكىنى ھېس قىلىدۇ. قىز بالا چوڭ بولۇپ بويىغا يەتكەندىن كېيىن بولسا، جەمئىيەتتە ئۇنىڭ نازۇك، سىپايە بولۇشىنى ئۇمىد قىلغۇچىلار كۆپ بولىدۇ. بۇ جەمئىيەتتىكى ئومۇمىي ئەھۋال. ئەكسىچە، ئوغۇللار قىز مىجەز بولۇپ قالسا، كىشىلەر ئانچە ياقتۇرمايدۇ. ئەگەر بىرەر ئەر كىشى ئەرچە كېينىمەي، ئايالچە كېينىشىنى ياخشى كۆرسە، بۇ زادىلا نورمال ئەھۋال ھېسابلانمايدۇ ياكى كېسەللىك دەپ قارىلىدۇ.

ئەگەر ئاتا-ئانىلار باللىرىنى كىچىكىدىن تارتىپلا نورمال تەربىيە بىلەن يېتەكلەپ، ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئوغۇل ياكى قىزلىقىنى كىچىكىدىلا ھېس قىلدۇرۇپ، كىشىلەر ئالدىدا ئۆزىنىڭ جىنسىي بەلگىلىرى بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىشنى ئۆگەتسە، بالىلار جەمئىيەتتە ساغلام ھالدا ئۆزلىرىنىڭ جىنسىي ئورنى بويىچە ياشايدۇ. ئەگەر يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئاتا-ئانىلارغا ئوخشاش،

ئوغۇل بالىنى قىز بالا قاتاردا كۆرۈپ باققاندا، بالىنىڭ نورمال روھىي ھالىتى قاتتىق تەسىرگە ئۇچرايدۇ ـ دە، ئۆزىنى ئوغۇل ئەمەس، قىز ئوخشايمەن دەپ قالىدۇ، بۇنداق روھىي ھالەت ئۆزگىرىشى ئېغىر بولغاندا قورامىغا يەتكەنگە قەدەر تەسىر كۆرسىتىپ، ئۆزى ئەر بولسىمۇ قىلىقلىرى ئايالغا ئوخشايدىغان، ھەتتا ئۆزىنى ئايال ھېسابلاپ، دوختۇرخانىغا بېرىپ جىنس ئۆزگەرتىش ئوپېراتسىيىسى قىلدۇرۇشنى تەلەپ قىلىدىغان ئەھۋاللارنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولىدۇ. بۇ ئەلۋەتتە بەك ئېغىر ئەھۋال. نورمال ئەھۋال ئاستىدا، بىر ئادەم ئۆزى ھېس قىلىپ يەتكەن پىسخىك جىنس پەرقى بىلەن بىئولوگىيىلىك جىنس پەرقى بىردەك بولىدۇ، بۇ، جىنسنىڭ بىردەكلىكى دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ئىككىسىدە بىردەكلىك بولمىسا، كىسەللىك ھېسابلىنىدۇ. بۇ جەھەتتە ھەر خىل مەسىلەرنىڭ كۆرۈلۈشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئىشنى بالىنىڭ كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپلا باشلاش كېرەك. ھەربىر ئاتا ـ ئانىنىڭ بالىغا كىچىكىدىلا ئوغۇل ياكى قىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ھەمدە نورمال جىنسىي ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن ئۇنىڭ مىجەز ـ خاراكتېرىنى يېتىلدۈرۈش مەسئۇلىيىتى بار. شۇڭا، ئوغۇل بالىنى قىز بالا قاتاردا كۆرۈپ ياكى قىز بالىنى ئوغۇل بالا قاتاردا كۆرۈپ باقىدىغان ئاتا ـ ئانىلار بۇ مەسىلىگە دىققەت قىلىشى، بۇنداق ئەھۋال سەزىلگەن ھامان ۋاقتىدا تۈزىتىشى، جىنسنىڭ بىردەكلىكىگە توسقۇنلۇق قىلىدىغان ئەھۋاللارنىڭ كۆرۈلۈپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى

ئېلىشى كېرەك.

9. يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلە پەرزەنتىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

نۆۋەتتە مەملىكتىمىزدە يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەر بارغانسېرى كۆپەيمەكتە، يېقىنقى ستاتىستىكىلىق مەلۇماتتىن قارىغاندا، ھازىر مەملىكتىمىزدە 35 مىليون يالغۇز پەرزەنت بولۇپ، پەرزەنت كۆرۈش شەرتىنى ھازىرلىغان ئائىلىنىڭ 21 پىرسەنتىنى تەشكىل قىلىدىكەن، بىر ئائىلىدە بىرلا بالا بولىدىغان بولغاچقا، ھەممە ئائىلە ئۆز بالىسىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلىدۇ. خوش، ئۇنداقتا يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلە پەرزەنتىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەردە ئەۋزەل ماددىي شارائىت بولغاچقا، يالغۇز پەرزەنتلەر كىچىكىدىنلا ئائىلىنىڭ ئەتىۋارلاپ بېقىشىغا مۇيەسسەر بولىدۇ، ئۇلار بىرقەدەر مول ئوزۇقلۇقتىن بەھرىمەن بولغاچقا، خېلى بالدۇرلا ئەقلىي قابىلىيەتنى يېتىلدۈرۈشنىڭ ماددىي ئاساسىنى ھازىرلىغان بولىدۇ. ئۇلارنىڭ كۈندىن كۈنگە چوڭىيىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، ئاتا-ئانىلار ئۇلارنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە پايدىلىق بولغان تۈرلۈك ئويۇنچۇقلارنى ھازىرلاپ بېرىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى، شۈبھىسزكى،

يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن ناھايىشى پايدىلىق شارائىتلاردۇر.

بۇ ماددىي شارائىتلاردىن باشقا، ئاتا-ئانىلار پۈتۈن مېھرىنى يالغۇز پەرزەنتلىرىگە بېغىشلايدۇ، ئاتا-ئانىلار، شۇنداقلا پۈتكۈل ئائىلە بارلىق زېھنىنى مۇشۇ بىردىنبىر ئامراق قوزىسىنى تەربىيىلەشكە قارىتىدۇ، دېمەك، بۇنىڭ بىلەنمۇ بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشى ئۈچۈن ياخشى شارائىت ھازىرلىنىدۇ. بەزى سانلىق مەلۇماتلار يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت بۆلۈنمىسىنىڭ خېلى يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى.

لېكىن يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلە مۇھىتىنىڭ مۇنداق پايدىسىز تەرەپلىرىمۇ بولىدۇ. بىرىنچىدىن، يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىدە ئادەم ئاز، مۇھىت ئاددىي بولىدۇ، ئائىلە ئىجتىمائىي تۇرمۇشنى ئۆگىنىدىغان مۇھىم سورۇن بولغاچقا، ھەددىدىن زىيادە ئاددىي ئائىلە تۇرمۇلىسى بالىغا مۇرەككەپ ۋە ئۆزگىرىشچان تۇرمۇش مۇھىتىنى ھازىرلاپ بېرەلمەيدۇ، نەتىجىدە، بالا ھېچقانداق ئىش كۆرمەيلا چوڭ بولۇپ قالىدۇ-دە، كېيىن ھەر خىل نازۇك كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى بىر تەرەپ قىلالمايدىغان، جەمئىيەتتە ئۆزىنىڭ ئويناشقا تېگىشلىك رولىنى ئوبدان ئويۇنىيالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا بەزى بالىلار خېلى ئەقىللىق ھېسابلانسىمۇ، چوڭ بولغاندىن كېيىن ئۆگىنىش ۋە خىزمەتتە كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتسىمۇ، بىراق كۆڭۈلدىكىدەك نەتىجىگە ئېرىشەلمەيدۇ. بۇنىڭ ئۈلارنىڭ تۇرلۇك مەسىلىلەرنى

بىر تەرەپ قىلىش ئىقتىدارىنىڭ كۈچلۈك بولماسلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك زور.

ئىككىنچىدىن، يالغۇز پەرزەنتلەر ئائىلىدە ئەركە ئۆگىنىپ قالغاچقا، ھەمىشە ئۇجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش دەپلا تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەرقانداق تەلىپىنى ئاتا-ئانىلار قاندۇرۇپ تۇرىدۇ، بۇنداق تەييارغا ھەييار بولۇش نەتىجىسىدە، بالىلار ئىشتىن قاچىدىغان ھورۇن، پارىنكتا ئۆسكەن مايىسىدەك تاۋى نازۇك بولۇپ قالىدۇ. شۇڭا ئۇلار قىينىچىلمىقا يولۇققاندا، قىينىچىلمىغى يەڭگۈدەك ئىرادىسى بولمىغانلىقتىن بەلنى قويۇۋېتىدۇ. بۇمۇ بەزى يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ گەرچە ئەقلىي قابىلىيىتى ئوبدان بېتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆگىنىشتە ئەلا نەتىجىگە ئېرىشەلمەسلىكىنىڭ سەۋەبى.

ئۇچىنچىدىن، يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىللىرى بولمىغانلىقتىن، ئۇلار ئۆمۈمەن ئاتا-ئانىسىنىڭ يىللىق مېھرى ۋە ئەتىۋارلاپ بېقىشى ئاستىدا ياشىغاچقا، ئۆزىنىڭ تەڭ-تۇش دوستلىرى بىلەن بىللە ياشاشقا كۆنەلمەيدۇ. شۇڭا بۇ بالىلار باغچىسىدا، مەكتەپتە ئاسانلا يېتىمسىرايدۇ، يېتىرقايدۇ، بۇ ھال ئۇلارنىڭ مىجەزىنى يېتىشتۇرۇشىگە ۋە ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە كۆپ توسقۇنلۇق قىلىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، يالغۇز پەرزەنتلىك ئاتا-ئانىلار، بولۇپمۇ ئانىلار بالىلىرىنىڭ سىرتتا قېقىلىپ-سوقۇلۇپ كېتىشىدىن، بىرەر خەتەرگە ئۇچراپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇلارنى ئۆيدىن چىقار-

غۇسى كەلمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار كىچىكىدە باتۇرلۇق تەلەپ قىلىنىدىغان بەزى ئويۇنلارنى ئوينىشقا پېتىنالمايدۇ، قورقۇنچاقلىق، جۇرئەتسىزلىك قىلىدۇ. روشەنكى، بۇنداق مىجەز ئۇلارنىڭ ئىشتا نەتىجە يارىتىشىغا پايدىسىز.

يىغىپ ئېيتقاندا، يالغۇز پەرزەنتلىك تائىلىنىڭ پەرزەنتكە بولغان تەسىرى ھەم پايدىلىق، ھەم پايدىسىز بولۇشتىن ئىبارەت ئىككى تەرەپلىمىلىك بولىدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىلار بۇ پايدىسىز تەرەپلەرنىڭ پۈتۈنلەي سۈبيېكتىپ سەۋەبىتىن كېلىپ چىققانلىقىنى چۈشىنىپ يەتسە ھەمدە بۇ يېتەرسىزلىكلەرنى تىرىشىپ تۈگىتىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ يالغۇز پەرزەنتلىرى چوقۇم ئۇلارنىڭ ئارزۇسى بويىچە ساغلام ئۆسۈپ يېتىلەلەيدۇ.

10. يالغۇز پەرزەنتلەر ئالاھىدە خاراكتېرگە ئىگە بولامدۇ؟

پسىخولوگىيىلىك تەتقىقات يالغۇز پەرزەنتلەر ئىچىدە شەخسىيەتچىلىك، قورقۇنچاقلىق، جاھىللىق، ئۆزىنى چوڭ تۇتۇش قاتارلىق ئومۇمىي خاراكتېرلىك كەمچىلىكلەرنىڭ بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى، بۇ كەمچىلىكلەر تۇغما بولامدۇ؟ ياكى بۇ يالغۇز پەرزەنتلەردىلا بولىدىغان ئالاھىدە خاراكتېرمۇ؟

جەمئىيەتنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ئەگىشىپ، شەرق ئەللىرىدە بولسۇن ياكى غەرب ئەللىرىدە بولسۇن، ئائىلىدە كۆپ پەرزەنتىن

لىك بولۇش ئەھۋالى بارغانسېرى ئازىيىپ، يالغۇز پەرزەنتلەر پەيدىنپەي كۆپەيمەكتە، 1925 ـ يىلدىن باشلاپ خېلى نۇرغۇن ئالىملار يالغۇز پەرزەنت تەربىيىسى مەسىلىسىنى تەتقىق قىلىشقا كىرىشكەنىدى. تەتقىقاتلار يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ھەر خىل ئوسال مىجەزىنىڭ تۇغما ئەھمىيىتىنى كۆرسەتتى. غەرب ئەللىرىدىكى ئائىلىلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ ئائىلىدە تۇنجى بالا تۇغۇلـ غاندا، ئاتا ـ ئانا بۇ بالىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يالغۇز پەرزەنتى ئىكەنـ لىكىنى بىلمەيدۇ، بىرقانچە يىللار ئۆتۈپ، ئىككىنچى پەرزەنت كۆرمەسلىكنى قارار قىلغاندىن كېيىنلا، بۇ بالىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بىردىنبىر بالىسى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. مەملىكـ تىمىزدە بولسا ئەھۋال بۇنىڭغا ئوخشمايدۇ، زور كۆپ ساندىكى ئائىلىلەردە بالا تۇغۇلماي تۇرۇپلا ئاتا ـ ئانا بۇنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بىردىنبىر بالىسى بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. پىسخىكا جەھەتتىن، بۇنداق بالىنىڭ ئەتىۋارلىنىش دەرىجىسى خېلا يۇقىرى بولىدۇ. بىراق بالىنىڭ ئۆزىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ئۇلار تۇغۇلۇشدا ھېچقانداق باشقىچە ئالاھىدىلىككە ئىگە بولمايدۇ، شۇنىڭدەك مەلۇم ئۆزگىچە خاراكتېر بىلەن تۇغۇلغانمۇ بولمايدۇ.

خوش، ئەمسە ئۇلارنىڭ كىشىلەرگە ياقمايدىغان ھېلىقىدەك خاراكتېرى نەدىن كەلگەن؟ ئاددىيراق قىلىپ ئېيتقاندا، بۇ كەمچىلىكلەرنىڭ ھەممىسىنى ئائىلە تەربىيىسىنىڭ توغرا بولماسلىقى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بالىغا بولغان مۇئامـ لىنىڭ قانداق بولۇشى، كۆپ ھالىلاردا ئائىلە تەربىيىسى

ئۇسۇلىنى بەلگىلەيدۇ. ئەگەر چوڭ جەھەتتىن ئايرىيدىغان بولساق، تەرىبىيلەش ئۇسۇلىنى ئەركىلىتىپ تەربىيىلەش ۋە دېموكراتىك ئۇسۇلدا تەربىيلەش دەپ ئىككى خىلغا ئايرىشقا بولىدۇ.

بالىنى بەك ئەركە باقىدىغان ئاتا-ئانىلار ھەمىشە بالىلىرىغا قارىغۇلارچە ئامراقلىق قىلىپ كېتىدۇ. بالىنىڭ ھەرقانداق تەلىپىنى يۇزدە-يۇز ئورۇندايدۇ، بالا نېمە يەيمەن دېسە شۇنى تەل قىلىپ بېرىدۇ، بالىنىڭ سالامەتلىكىدىن ئەنسىرەپ، بالىنىڭ پائالىيەتلىرىگە ھەددىدىن زىيادە ئارىلىشىۋالىدۇ. ئۇلار، بالام كىچىك، ھەممە ئىشنى قىلىپ بەرمىسەم بولمايدۇ، دەپ قارايدۇ، نەتىجىدە بالا ئاتا-ئانىسىغا بەك بېقىنىۋالىدىغان، ئۆزى مۇستەقىل ئىش قىلالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇلاردا مۇھىتنىڭ ئۆزگىرىشىگە تاقابىل تۇرغۇدەك ماسلىشىش ئىقتىدارى بولمايدۇ، ئۇلار ئۇزاقتىن بېرى نازۇك، مىشىچان ئۆسۈپ قالغاچقا، كۆتۈلمىگەن ئەھۋال يۈز بەرگەندە بۇنىڭغا چىداشلىق بېرەلمەي، بېشى قاتىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالىدۇ.

يەنە بىر خىلدىكى ئاتا-ئانىلار بۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ، ئۇلار بالىلاردىكى مەسىلىلەرنى دېموكراتىك ئۇسۇلدا ھەل قىلىشنى خالايدۇ. ئۇلار بالىلار ئۈچۈن ھەم ئاتا-ئانا، ھەم دوست بولىدۇ، بالىلىرىغا ئەزەلدىن مادارا قىلمايدۇ. بالىلىرىنىڭ مۇستەقىل ئىش قىلىشىغا رۇخسەت قىلىدۇ، بۇ ھال بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ناھايىتى پايدىلىق. بۇ خىلدىكى ئاتا-ئانىلارنىڭ

باللىرنىڭ كۆپىنچىسى مۇستەقىل خاراكتېرگە ئىگە بولۇپ، مىجەزى ئوچۇق، ئۈمىدۋار، چىقىشقاق كېلىدۇ. بۇنداق باللارنى كىشىلەر بەك ياخشى كۆرىدۇ.

يالغۇز پەرزەنتلىك ئاتا-ئانىلار باللاردا ياخشى خاراكتېر يېتىلدۈرۈشنىڭ مۇھىملىقىنى ھېس قىلىپ، بالىسىنىڭ يالغۇز بولۇپ قالغانلىقى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان ئەندىشىسىنى تۇڭىتىپ، ئائىلىدە دېموكراتىك ئىستىلىنى يولغا قويۇپ، بالىغا ياخشى شارائىت يارىتىپ بېرىشكە دىققەت قىلىدىغانلا بولسا، يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەرمۇ ئوخشاشلا ياخشى مىجەزلىك بالا تەربىيىلەپ چىقالايدۇ!

11. يالغۇز پەرزەنتلەر نېمە ئۈچۈن باللار باغچىسىدا ھەممىشە يېتىمسىرايدۇ؟

بەزى ئانىلار بالىسىنى دائىم: "بۇ بالا باللار باغچىسىغا بارسىلا باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالىدۇ، دوستلىرىغا ئارىلاشمايدۇ، ھەتتا تاماقنىمۇ تويغىچە يېمەيدۇ"، دەپ ۋايسايدۇ. بۇ باللار ئۆيلىرىدە بولسا دېگىنىنى قىلىدىغان "كىچىك زومىگەر" ھېسابلىنىدۇ. نېمىشقا بۇنداق ئەھۋال يۈز بېرىدۇ؟

بۇ باللارنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى يالغۇز پەرزەنت، شۇڭا ئۇلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتىنىڭ بىرقەدەر ئاددىيراق بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلماي بولمايدۇ. ئەگەر بىر ئائىلىدە ئۈچ بالا

بولسا، ئۇ هالدا ئاتا، ئانا هەم ئوچ بالا قوشۇلۇپ بەش ئادەم 10 خىل مۇناسىۋەت شەكىللەندۈرىدۇ؛ ئەگەر بىر ئائىلىدە ئىككى بالا بولسا، ئاتا ـ ئانا قوشۇلۇپ تۆت ئادەم ئالتە خىل مۇناسىۋەت شەكىللەندۈرىدۇ؛ ئەگەر بىر ئائىلىدە بىرلا بالا بولسا، ئاتا ـ ئانا قوشۇلۇپ ئۈچ ئادەم ئوچ خىل مۇناسىۋەت شەكىللەندۈرىدۇ. شۇڭا، بالا قانچە ئاز بولسا، ئۆزئارا مۇناسىۋەتمۇ شۇنچە ئاددىي بولىدۇ، ھازىرچە بىز يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىسىگە ئەھۋالىنى ئوچ تەرەپتىن بىر گەۋدە ھاسىل بولغان ئائىلە دەپ ئاتاپ تۇرايلى. ئوچ تەرەپتىن بىر گەۋدە ھاسىل بولغان ئائىلىلەردە ياشايدىغان بالىغا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىش زۆرۈرىيىتىلا تۇغۇلىدۇ، باشقا جەھەتلەردە كۆپ باش قاتۇرۇش ھاجەتسىز بولىدۇ. كۆپ پەرزەنتلىك ئائىلىلەردىكى ئەھۋال بولسا بۇنىڭغا ئوخشايدۇ، بۇنداق ئائىلىلەردىكى بالىلارنىڭ ئاكا ـ ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىللىرى بولغاچقا، بىرەر ئىشقا يولۇققاندا، ئالايلى، ئالما يېيىش دېگەندەك كىچىككىنە ئىش بولسىمۇ، ئالمىنى قانداق تەقسىم قىلىش مەسىلىسىدە، بولۇپمۇ ئالمىنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكى ئوخشاش بولمىغان ئەھۋالدا، ياكى ئاۋۇال باشقىلارنى كۆزدە تۇتۇپ چوڭىنى باشقىلارغا بېرىپ، كىچىكىنى ئۆزى يېيىشى كېرەكمۇ، ياكى ئاۋۇال قول ئۆزىتىپ چوڭىنى ئۆزى يەپ، كىچىكىنى باشقىلارغا بېرىش كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىدە ئويلىنىشقا توغرا كېلىدۇ. قانداقلا بولمىسۇن، ئۇلار ئويلانماي تۇرالمايدۇ، ئاكا ـ

ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىللىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتىنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. يالغۇز پەرزەنتلەر بولسا بۇ جەھەتتە ئويلانمىسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئاتا ـ ئانا ئەڭ ياخشى نەرسىلىرىنى ئەبدىلئەبەد بۇ ئامراق بالىسىغا بېرىدۇ. بۇ ھال بالا ئۇچۇن ھەم بەخت، ھەم بەختسىزلىك.

يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئائىلىدە ئاكا ـ ئۇكا، ئاچا ـ سىڭىللىرى بىلەن بىللە ياشاش تەجرىبىسى بولمايدىغانلىقى، ئۇلار ئۇچۇن ئۇرۇش ـ تالاش قىلىشىدىغان ئوبيېكت ۋە پۇرسەتمۇ بولمايدىغانلىقى ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىغا ئەركىلەشتىن باشقا، دوستلىرى بىلەن چىقىشچ ئۇتۇش ئىقتىدارى بولمايدۇ. بۇ، دېمىسىمۇ بىر يېتەرسىزلىك.

يالغۇز پەرزەنتلەر ئائىلىدە مۇشۇنداق ئەتىۋارلىق ئورۇندا بولغاچقا، ئۇلار دەسلەپتە يەسلىگە ۋە بالىلار باغچىسىغا بارغاندا، يۇرەكسىنىڭ بولالمايدۇ، باشقىلار بوزەك قىلارمىكىن، دەپ قورقىدۇ، بۇ يەردە ئائىلىسىدىكىدەك دېگىنىمىنى قىلىسمەن دېسە ئاقمايدىغانلىقىنى، ئۆزلىرىگە يان باسىدىغان ئادەم يوقلۇقىنى ئويلاپ يېتىمسىرايدۇ، باشقىلارغا ئارىلىشالمايدۇ. بۇنىسى چۇشەنىشلىك. لېكىن يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ھەممىسىلا مۇنداق بولۇۋەرمەيدۇ، ئەگەر ئۇلارنىڭ قوشنا ـ قولۇم ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ تەڭ ـ تۇش بالىلىرى بىلەن ئارىلىشىشغا بالدۇرراق شارائىت يارىتىپ بېرىلسە، ئۇلار كوللېكتىپ تۇرمۇشقا تېزلا ماسلىشىشى مۇمكىن. كوللېكتىپ تۇرمۇشقا يەنىلا ماسلىشالمىغان

بالىلارنى چىنىقتۇرۇش، ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇرۇش ۋە ئۇلارنى قوللاش لازىم، بۇمۇ كىشىلىك ھاياتتىكى مۇھىم تۇرمۇش ماھارىتى. بولمىسا، ئۇلار كىچىكىدىنلا بالىلار باغچىسى تۇرمۇشىدىن قاچىدىغان، كىچىك دوستلار بىلەن بىللە ئۆتۈشنى خالىمايدىغان بولۇپ قالىدۇ، چوڭ بولغاندىن كېيىنمۇ كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەرگە ئاسان ماسلىشالمايدۇ، دېمەك، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا نىسبەتەن، تۇرمۇشنى ئازاب پەردىسى قاپلاپ تۇرغاندەك بىلىنىدۇ.

ئاتا-ئانىلار، بالىلىرىڭلار ئۇچۇن ئۇلارغا دوستلىرى بىلەن كۆپرەك ئارىلىشىش پۇرسىتى يارىتىپ بېرىڭلار!

12. قانداق قىلغاندا بالىغا بىر ياخشى ئائىلە مۇھىتى يارىتىپ بەرگىلى بولىدۇ؟

ھەممە بالا ئائىلىدە چوڭ بولىدۇ، ئائىلە ئۇلار ئۇچۇن ئەڭ كۆپ ئارىلىشىدىغان مۇھىت ھېسابلىنىدۇ. ئائىلە مۇھىتىنىڭ ئەھۋالى بالىلارنىڭ فىزىئولوگىيە ۋە پسىخىكا جەھەتلەردىن يېتىلىشىگە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۇنداقتا بالىلار قانداق تۇرمۇش مۇھىتىغا موھتاج بولىدۇ؟

يېرىم ياش ئىچىدىكى بالىلار كۆرۈش، پۇراش، تېتىش، ئاڭلاش، تېگىش قاتارلىق سەزگۈ تەرەققىياتىنىڭ مۇھىم باسقۇچىدا بولىدۇ، شۇڭا بۇ ۋاقىتتا بالىلار ئۇچۇن ئۇلارنىڭ سەزگۈ

ئەزالىرىنىڭ تەرەققىياتىغا پايدىلىق مۇھىت يارىتىلغان بولۇشى كېرەك. مەسىلەن، بالا كۆرەلەيدىغان يەرگە رەڭگى ئوچۇق ۋە جىرىڭلايدىغان ئويۇنچۇق ئېسىپ قويۇش، بالىغا دائىم مۇزىكا ئاڭلىتىپ تۇرۇش، بالىنىڭ قولىغا يېتىدىغان يەرگە شاقىلداق قاتارلىق مىدىرلىسىلا ئاۋاز چىقىرىدىغان ئويۇنچۇقلارنى قويۇپ قويۇش كېرەك. ئىقتىسادىي شارائىتى ياخشى ئائىلىلەر بالىلىرىغا يىپىنى تارتسىلا مۇزىكا ئاڭلىنىدىغان مۇزىكىلىق ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بەرسىمۇ بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىلارنىڭ مۇھىت تەسىرىگە بولغان ئىنكاسىنىڭ بالدۇراق كۆچىيىشىنى تەمىن ئېتىدىغان شارائىت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بالىلارنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىغا كۆپلەپ تەسىر كۆرسىتىدىغان بۇنداق مۇھىت، شەك-شۇبھىسىزكى، بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىگە تۈرتكە بولۇپ، ئۇلارنىڭ مېڭىسىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

ئەمدىلا ئۆمىلىگەن بالىلارنى چوقۇم ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك، بۇ، بالىلارنىڭ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىش، ئۆزىگە ناتونۇش دۇنيا ئۈستىدە ئىزدىنىشىنىڭ مۇھىم تەرىپى. ئاتا-ئانىلارمۇ بالىلىرىنىڭ ئۆمىلىشىگە مۇۋاپىق سورۇن ھازىرلاپ بېرىشى كېرەك. ئۆي كىچىك بولغان ئەھۋالدا، يەرگە بورا سېلىپ، بالىلارنى يەردە ئەركىن ھەرىكەت قىلدۇرسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر بالا كارىۋاتتا ئۆمىلىسە، ئۇنىڭ كارىۋاتتىن يىقىلىپ كېتىشىدىن ساقلىنىش كېرەك، بولۇپمۇ بالا ئۆمىلەپ دېرىزە تۈۋىگە بېرىپ قالغاندا، دېرىزىدىن چۈشۈپ كېتىپ خەتەرلىك ئەھۋال يۈز

بىرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش لازىم.

ئوقۇش يېشىغا توشۇش ئالدىدىكى بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇلارغا ئىمكانىيەتنىڭ بىرىچە هازىر بار بولغان شارائىتقا قاراپ ئەركىن هەرىكەت قىلىش زېمىنى هازىرلاپ بىرىش كېرەك. ئۇلار ئۆيدە ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا يۈگۈرۈپ ئويناپ، ئۆينى مەينەت قىلىپ، نەرسە-كېرەكلەرنى بۇزۇپ-چېچىپ، ئاتا-ئانىلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويىدۇ-دە، بۇنىڭ بىلەن ئاتا-ئانىلار بالىلىرىغا نۇرغۇن چەك قويۇپ، هېچقانداق نەرسىگە يېقىن كەلتۈرمەيدۇ. بۇ هال بالىلارنىڭ مۇهىتنى موللاشتۇرۇش ئېهتىياجى جەهەتتىكى تەلىپىنى زور دەرىجىدە بوغۇپ قويىدۇ. بۇ زىددىيەتنى هەل قىلىش ئۈچۈن، ئاتا-ئانىلار بالىلىرىغا ئۇلار ئەركىن هەرىكەت قىلسا بولىدىغان كىچىك-كىنە زېمىن تەييارلاپ بېرىپ، بۇ زېمىنغا بالىلارنىڭ ئويۇنچۇق ۋە كىتابلىرىنى تىزىپ قويۇشى ۋە ئۇنى رەسىم، گۈللەر بىلەن بېزەپ، كۆركەم هەم پاكىز قىلىپ ياساپ بېرىشى كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا، بالىلىرىغا ئۆزىنىڭ بۇ زېمىنىنى پاكىز تۇتۇش توغرىسىدا تەربىيە بېرىشى لازىم. شۇنداق قىلغاندا، بالىلار ئويۇنچۇقلىرىنى ئويناپ بولغاندا قالايمىقان تاشلىۋەتمەستىن، ئەسلىدىكى ئورنىغا ئېلىپ قويىدىغان ئادەتنى بارا-بارا شەكىللەندۈرىدۇ، ئاتا-ئانىلار ئۇنى يىغىشتۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپمۇ يۈرمەيدۇ. بالىنىڭ ئۆزىنىڭ ئويناپىدىغان زېمىنى بولغاندا، بىر تەرەپتىن، ئۇنىڭ هەممىلا يەردە چاتاق تېرىپ،

ئائىلە تەرتىپىنى بۇزۇپ، ئۇيۇشۇقنىڭ تارىلىشىغا ۋە گۈزەللىككە تەسىر يەتكۈزۈشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ، باللارنىڭ ياخشى تۇرمۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشكە پايدىلىق، بۇ ھال بالىنىڭ كۆچلۈك ئىرادە ۋە ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشىگە ناھايىتى پايدىلىق. باللار ئۆزىنىڭ زېمىنىدا ھېچقانداق چەكلىمىگە ئۇچرىمايدۇ ـ دە، ئۆزىنىڭ قىزىقىشى ۋە ھەۋىسىنى تېخىمۇ ئوبدان يېتىلدۈرۈپ، ئۆسۈپ يېتىلىشىدە زۆرۈر بولغان ئوزۇقلۇقلارنى تاشقى مۇھىتتىن شۇمۇرۇپ ئالالايدۇ.

يىغىپ ئېيتقاندا، باللارغا ياخشى ئائىلە مۇھىتى يارىتىپ بېرىش ـــ ھەربىر ئاتا ـ ئانىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى. شۇنداقلا باللارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىنى، ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرىلىتىشنى كاپالەتلەندۈرۈشتە كەم بولسا بولمايدىغان شەرت. ھەممە باللارنىڭ ياخشى ئائىلە مۇھىتىدا ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تىلەكداشمەن.

باللارنىڭ دۇنياسى بىلەن چوكلارنىڭ دۇنياسى تۈپتىن ئوخشمايدۇ، بۇنى ئالدىن چۈشەنمەي، يول-سىزلىق قىلىۋەرگەندە، باللارنىڭ يېتىلمىشى چوڭ توسقۇنلۇققا ئۇچرايدۇ.

— لۇشۈن

بوۋاقلار تەربىيىسى

13. ئانىنىڭ قورسقىدىكى ھامىلنى قانداق تەربىيلىگەن ياخشى؟

ئانىنىڭ قورسقىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان كىچىككىنە جان ئىگىسى ــ ھامىلنى تەربىيلىگىلى بولامدۇ؟ ھازىرقى زامان تەتقىقات نەتىجىسى ھامىلنىڭ ئاۋاز ئاڭلىيالايدىغانلىقىنى كۆرسەتتى. ھامىلە ئەڭ ئاۋۋال ئاڭلايدىغان ۋە ئاڭلاش ئېھتىمالـ لىقى ئەڭ چوڭ بولغان ئاۋاز ئانىنىڭ سۆزلىگەن ئاۋازى، يۈرىكى سوققان، نەپەس ئالغان چاغدىكى ئاۋازى شۇنىڭدەك مۇسكۇل، ئۇگلىرىنىڭ ھەرىكەت ئاۋازى قاتارلىقلار ئىكەن. ھامىلنىڭ سىرتقى ئالامەتلەرنى سېزىش ئىقتىدارى بولىدىكەن، بىز ئۇنىڭغا مۇئاپىق تەسىر كۆرسىتەلەيمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن، بالا ھامىلە باسقۇچىدا تۇرغان ۋاقتىتىمۇ ئۇنىڭغا مەلۇم تەربىيە بەرگىلى بولىدۇ.

ئالدى بىلەن، ئانا ھامىلگە ياخشى شارائىت يارىتىپ بېرىشى كېرەك، ئانىنىڭ بېمەك ـ ئىچمىكى مول بولغانىدىلا، ھامىلە يېتەرلىك ئوزۇق بىلەن تەمىنلىنەلەيدۇ، ئانا سالامەتلىكىنى

ئاسراشقا دىققەت قىلىشى، باكتېرىيە، ۋىرۇسلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ساقلىنىشى كېرەك، تاماكا چەكمەسلىكى، ھاراق ئىچمەسلىكى، ئائىلە مۇھىتىنىڭمۇ تاماكا ئىسىدا بۇلغىنىشىنى ئىمكانقەدەر ئازايتىشى، شۇ ئارقىلىق ھامىلىنىڭ تىنچ - ئامان ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىشى كېرەك.

ئانىنىڭ كەيپىياتى تۇراقلىق بولۇشى لازىم. ئەگەر ئائىلىدە كۆن بويى ئۇرۇش - جېدەل بولۇپ، ئىناقلىق كەيپىياتى بولمىسا، ئائىلە ئەزالىرى ئىچىدە ئۆزئارا كۆيۈنۈش، بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتىش ئەھۋالى بولمىسا، بۇ ھال چوقۇم ئانىنىڭ كەيپىياتىغا تەسىر يەتكۈزىدۇ. ئانىنىڭ كۆڭلىنىڭ پاراكەندە بولۇشى ھامىلىنىڭ يېتىلىشىگە پايدىسىز.

ياخشى مۇھىت شارائىتىدا، تېخى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچمىغان كىچىككىنە جان ئىگىسىگە دائىم مۇزىكا ئاڭلىتىپ تۇرۇش بىر خىل ناھايىتى ياخشى چېنىقتۇرۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. تەتقىقات نەتىجىسى ھامىلىنىڭ ئوخشاش بولمىغان مۇزىكىلارنى پەرقلەندۈرەلەيدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ مۇزىكىدىن زوقلىنىش ياكى بىزار بولۇشنى بىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى. بۇ مەسىلىنى ئەنگلىيىلىك بىر پسىخولوگ تەتقىق قىلىپ چىقتى. ئۇ نائۇشىنكىنى بىرقانچە ھامىلدار ئاياللىنىڭ قورسىقىغا قويۇپ، ئاندىن مۇزىكا قويغان، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا يەنە ھامىلەرنىڭ يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى تەكشۈرگەن. نەتىجىدە بەزى ھامىلىنىڭ يۈرىكىنىڭ سوقۇشى تېزلەشكەن، روشەنكى، بۇ

ئۇلارنىڭ يېقىملىق مۇزىكىنى ئاڭلىغاندىن كېيىنكى ئىنكاسى بولغان. ئەلۋەتتە يەنە بىر قىسىم ھامىلىلەردە بۇنداق ئەھۋال كۆرۈلمىگەن، بۇنىڭدىن تەتقىقاتچىلار، ھامىلە مەلۇم بىر خىل مۇزىكىنى ياخشى كۆرىدىكەن ياكى يامان كۆرىدىكەن دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن. قوغلىشىپ يۈرۈپ كۆزىتىشتىن شۇ نەرسە بايقالدىكى، مۇزىكىغا ئىنكاس قايتۇرغان ھامىلىلەرنىڭ ئانىلىرى-نىڭ ئېيتىشچە، ئۇلارنىڭ بالىلىرى تۇغۇلغاندىن كېيىن ناھايىتى مۇلايىم بالا بولغان.

ئۇنداقتا، تېخى تۇغۇلمىغان ھامىلىگە قانداق مۇزىكىنى قويۇپ بەرگەندە بەكرەك ياقىدۇ؟ شۇنى كۆرسىتىش كېرەككى، ئۇلارغا بەزى كلاسسىك مۇزىكىلار، يېقىملىق ۋە لەرزان مۇزىكى-لار بىرئاز مۇڭاپىق كېلىدۇ. بەزى ئائىلىلەر رىتمى كۈچلۈك مۇزىكىلارنى ئاۋازلىق قويۇشقا ئامراق، بۇ، ھامىلىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا قوپالراق بولۇپ قالىدۇ، ھامىلە بۇنىڭدىن ئانچە ھوزۇرلىنالمايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، مۇزىكا قويۇش ۋاقتىغمۇ دىققەت قىلىش كېرەك، ئەتىدىن - كەچكىچە مۇزىكا قويۇۋەر-گەندە، ھامىلىنىڭ تىنچلىقىغا تەسىر يېتىدۇ، شۇڭا، بۇمۇ ئانچە مۇڭاپىق ئەمەس.

بېتخوۋېن: "مۇزىكا ئىنسانلارنىڭ روھىدىن ئۇچقۇن چاقنى-تىدۇ" دېگەنىدى. ھامىلىگە مۇزىكا ئارقىلىق ئاڭلاش جەھەتتە مۇڭاپىق تەسىر كۆرسىتىش بالىنىڭ يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىشقا پايدىلىق، بۇ، زىيانلىق ئەمەس، بەلكى پايدىلىق بولغان

بىر خىل تەربىيدۇر.

14. بوۋاقلارنىڭ يىغىسى نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ؟

ئەمدىلا تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ تۇنجى بولۇپ يارىتىقان ئۇلۇغ ئىجادىيىتى يىغا بولۇپ، يىغلاش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇلارنىڭ يىغىسى خۇشاللىق، خاپىلىق، ئاچلىق، ئۇسسۇزلۇق، ئاغرىق، قورقۇش قاتارلىق نۇرغۇن مەزمۇنلارنى ئىپادىلەيدۇ، يىغا بوۋاق بىلەن ئاتا-ئانىلارنىڭ مەقسەت ئالماشتۇرۇش ئۇسۇلى. ياش ئانىلار بۇنداق "يىغلاش" تىلىغا تازا پىشىشق بولمىغاچقا، بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلىسىلا، ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ پەپىلەپ-بەزلەپ، يىغىسىنى توختاتماقچى بولىدۇ، لېكىن بەزىدە يەنىلا توختىتالمايدۇ. بۇنىڭ بىلەن، ئانىلاردا قانداق قىلغاندا بوۋاقلارنىڭ بۇنداق يىغا تىلىنى چۈشەنگىلى بولار؟ دەيدىغان ئارزۇ-ئىستەك پەيدا بولىدۇ.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئانا بالىنىڭ ئېھتىياجىنى ئاتىغا قارىغاندا بەكرەك چۈشىنىدۇ، بۇ بەلكىم پۈتۈنلەي ئانىلىق مېھرىنىڭ بۇاستە سېزىمىدىن بولسا كېرەك. بوۋاقلارنىڭ يىغىسى ھەقىقەتەن ئوخشاش بولمىغان مەزمۇنلارغىمۇ ۋەكىللىك قىلىدۇ. ئاۋاز ئىلمى تەتقىقاتى بالىنىڭ ھەر بىر خىل يىغا ئاۋازىدا بىر خىل مۇقىم ئاۋاز تەۋرىنىشى بولىدىغانلىقىنى، بۇ خىل ئاۋاز تەۋرىنىشى ئۆزىنىڭ ئالاھىدە مەنىسىگە ۋەكىللىك قىلىدىغانلىقىنى

كۆرسەتتى. مەسىلەن: قورساق ئاچقانلىقنى ئىپادىلەيدىغان يىغا ئاۋازىنىڭ ئۇرغۇسى 250 گېرتسىتىن 450 گېرتسقىچە بولىدۇ، كۆچلۈكلۈكى 80 دېتسىبېلدىن 85 دېتسىبېلغىچە بولىدۇ. گەرچە ھەربىر ئانىنىڭ بالىنىڭ يىغىسىنىڭ ھەممە مەنىسىنى تەكشۈرۈش ئەسۋابى ئارقىلىق تەپسىلىي ئېنىقلاپ كېتەلىشى مۇمكىن بولمەسمۇ، لېكىن ئەستايىدىل كۆزىتىدىغان بولسا، بالىنىڭ ئىپادىلەمەكچى بولغان ھېسسىيات ۋە تەلىپىنى بارا-بارا بىلىۋالالايدۇ.

بوۋاقلارنىڭ ئېھتىياجى، ئۇخلاش، چوڭ-كىچىك تەرەت قىلىش قاتارلىق ئاساسىي فىزىئولوگىيىلىك پائالىيەتلىرى بەلگىلىك ۋاقىت خاراكتېرلىك ۋە قانۇنىيەتلىك بولىدۇ، بوۋاقلار قورسىقى ئاچقانلىقىنى، ئۇيقۇسى كەلگەنلىكىنى، زاكىسغا سىيىپ قويغانلىقىنى ئانىسىغا يىغا ئارقىلىق ئۇقتۇرىدۇ. شۇڭا، بۇ قانۇنىيەتلىك ۋاقىت يېقىنلاشقاندا بوۋاقلارنىڭ يىغىسىنى ئاسان چۈشەنگىلى بولىدۇ، بولۇپمۇ بالىلارنىڭ بۇ ئارزۇلىرى ئىشقا ئاشقاندا، يەنى قورسىقى تويغاندا، ئۇيقۇسى قانغاندا، ئاستى قۇرۇقدالغاندا، يىغىسىنىمۇ ئۆزلۈكىدىن توختىتىدۇ. ئەگەر بالىلارنىڭ ئارزۇسى ھېلىقىدەك ئالامەتلەر كۆرۈلۈشتىن بۇرۇن قاندۇرۇلسا، ئۇلارنىڭ يىغلىشىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلگەن بۇ خىل يىغا بوۋاقلارنىڭ ئۆز ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدىغان نورمال يىغا بولۇپ، فىزىئولوگىيىلىك يىغا دەپ ئاتىلىدۇ.

يەنە بىر خىل پاتولوگىيىلىك يىغىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن،

بالا چىرقىراپ يىغلىسا، مېڭە ياللۇغى، مېڭە پەردە يالىلۇغىغا گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىدىن، بىردەم توختاپ، بىردەم يىغلىسا، ئۇچىيى تارتىشىپ قالغانلىقىدىن، يەقلىپ چۈشكەنىدىن كېيىن يىغلىسا، بولۇپمۇ يەرگە بەك تەككەن يېرىنى سىلىغاندا يىغىسى كۈچىيىپ كەتسە، سۆڭەكىنىڭ زەخمىلەنگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ، ئۇزاققىچە توختىماي يىغلاۋەرسە، بۇ، بەلكىم ئوزۇقلۇق ۋە ئاستا خاراكتېرلىك ھەزىم قىلىش ياخشى بولماسلىق كېسىلى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك. قىسقىسى، بوۋاق يىغلىغاندا ئانا ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكى ئۇستىدە ئويلىنىپ بېقىشى، تەھلىل يۈرگۈزۈشى، بوۋاقنىڭ يىغىسىغا ئاساسەن كېسەللىك ئەھۋالىنى ۋاقتىدا ئېنىقلاپ، بالدۇرراق داۋالىتىشى لازىم.

بوۋاقلار يىغا ئارقىلىق ئۆز مەقسىتىنى ئىپادىلەش بىلەنلا قالماي، بەلكى كەسكىنلىك بىلەن ئىنكاسمۇ قايتۇرىدۇ. تىنچ تۇرغان بىر بوۋاق باشقا بوۋاقلارنىڭ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالسا، ئۇمۇ قوشۇلۇپ يىغلاپ كېتىدۇ. بىرەر بوۋاق ھە دەپ يىغلاۋاتقاندا، باشقا بوۋاقلارنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ قالسا، ئۇ تېخمۇ بەك كۈچەپ يىغلاپ كېتىدۇ؛ تازا يىغلاۋاتقان بوۋاق ئۆزىنىڭ لېنتىغا ئېلىنغان يىغا ئاۋازىنى ئاڭلىسا، ئومۇمەن يىغىسىنى توختىتىدۇ. بۇ، ئامېرىكىلىق ئىكىكى پسىخولوگ كۆزىتىش ئارقىلىق چىقارغان يەكۈن. بۇ، بوۋاقلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئاۋازى بىلەن باشقىلارنىڭ ئاۋازىنى پەرقلەندۈرەلەيدە-

غانلىقنى چۈشەندۈرىدۇ. ئامېرىكا ۋاشىنگتون داشۆسىنىڭ تەتقىقاتچىسى ئوتتۇرىغا قويغان "تۈغۇلغىنىغا 18 ھەپتىدىن 20 ھەپتىگىچە بولغان بوۋاق لېۋىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ بەزى سوزۇق تاۋۇشلارنى چىقىرالايدۇ ھەمدە باشقىلارنىڭ لەۋ ھەرىكىتىنى كۆرەلەيدۇ ۋە ئۇنى دورىيالايدۇ" دېگەن قاراش كىشىنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرىدۇ. بۇ قاراش كىشىلەرنىڭ بوۋاقلارنىڭ يىغا ئاۋازىدىن ئۇلارنىڭ تەلىپىنى چۈشىنىپلا قالماي، بەلكى تېخىمۇ بۇرۇنراق ۋاقتىتىن باشلاپ "لەۋدە ئوقۇش" ئارقىلىق بوۋاقلار بىلەن دەسلەپكى ئالاقە ئېلىپ بېرىش مۇمكىنچىلىكى بارلىقىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. ئاتا-ئانىلارنىڭ بوۋاقلار "تىلى" نى ئىگەلـلىۋېلىشىغا تىلەكداشمەن!

15. بالىلارنى "شامسمان" زاكىلاش ياخشىمۇ؟

يېڭى تۈغۇلغان بالىلار ھامان يۆگەك بىلەن زاكىلىنىدۇ. جۈگىدا بالىلارنى مەھكەم، تۆپتۈز قىلىپ "شامسمان" زاكىلايدىغان ئەنئەنە بار، بۇ سۆزدىن بالىنى شامغا ئوخشاش تۆپتۈز، قاتتىق زاكىلاش دېگەن مەنە چىقىپ تۇرىدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار زاكىنى بوش بولۇپ قالىدى دەپ قارىپ، بالىنىڭ ئەسلىدىكى ئىختىيارىي يىغىلىپراق تۇرغان پۇتلىرىنى تارتىپ-سوزۇپ تاياقتەك تۈزلەپ، يۆگەكنىڭ ئۈستىدىن تازا مەھكەم تاڭىدۇ، مۇشۇنداق زاكىلىغاندا راخىت كېسىلىدىن كېلىپ چىقى-

دىغان "خامۇت ئاياغ" لىقتىن (ئىچ مايماق بولۇپ قېلىشتىن) ساقلانغىلى بولارمىش.

قانچە يىللاردىن بېرى كىشىلەر بالىلىرىنى مۇشۇنداق زاكىلاپ كەلگەن، بۇ، كۆز يۇمۇپ بولمايدىغان، قىل سىغمايدىغان ئەھمىيەت. شۇ تاپتا ئۇنىڭ يامان تەرەپلىرىنى سۆزلەيدىغان بولساق، نۇرغۇن پېشقەدەملىرىمىز ئاسانلىقچە قوبۇل قىلالمايدۇ. بىراق پەن ھامان ئەنئەنىدىن غالىب كېلىدۇ. ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتايلىكى، بالىنى شامغا ئوخشاش تۇيۇقسىز قاتۇرۇپ، پۈت-قولىنى مىدىرلىتالماس قىلىپ زاكىلاش بالىنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگە پايدىسىز. ھەممەيلەنگە مەلۇمكى، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ پۈتلىرى چوڭ ئادەمنىڭكىگە ئوخشاش تۇيۇقسىز تۇرماستىن، ئەگرى ھالەتتە تۇرىدۇ. بۇ، بوۋاقلىق باسقۇچتىكى بىر خىل نورمال ھالەت. بوۋاقلار كارىۋاتتا ئەركىن-ئازادە ياتقان ۋاقتىدا، پۈت-قوللىرىنى ئوينىتىپ تېپىرلاپلا ياتىدۇ، ھەتتا ئۇلار ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدىمۇ مۇشۇنداق كۆكۈللۈك ھەرىكەتنى باشلىغان بولىدۇ، ئانىلار ھاملىنىڭ بۇ خىل مىدىرلىشىنى سېزىپ تۇرىدۇ. ئەمدى كېلىپ ئۇلار شامغا ئوخشاش قاتۇرۇپ زاكىلىنىپ، ھەرىكىتىدىن مەھرۇم قالسا، ئۇلارنىڭ بىئارام بولماسلىقى مۇمكىنمۇ؟ ئەپسۇسكى، ئۇلارنىڭ ئېتىراز بىلدۈرۈش ئۇسۇلى بەك ئاز-دە.

بۇنىڭدىن باشقا، شامسىمان زاكىلاپ بوغقۇچ بىلەن تاڭغاندا، راخىت كېسىلىدىن كېلىپ چىقىدىغان "خامۇت ئاياغ" لىقنىڭ

ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ دەيدىغان قاراشمۇ پۈت دەسسەپ تۇرالمايدۇ. راخىت كېسىلى پەيدا بولۇشنىڭ سەۋەبى ئاللىقاچان ئېنىقلىنىپ بولدى، بۇ كېسەل بەدەندىكى ۋىتامىن D نىڭ كەملىكىدىن بولىدۇ، ۋىتامىن D كەم بولغانلىقتىن بەدەننىڭ كالتسىي قوبۇل قىلىشى ناچارلىشىپ، سۆڭەكنىڭ قېتىشى ياخشى بولماسلىقى نەتىجىسىدە پۈتۈنلەي شەكلى ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. بۇنداق سەۋەبتىن كېلىپ چىققان "خاموت ئاياغ" لىقنى قانداقمۇ بوغقۇچ بىلەن تۇزىگىلى بولسۇن؟

كۆرسىتىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك يەنە بىر مەسىلە بار، ئۇ بولسىمۇ: كىشىلەر بەزى بالىلارنىڭ تۇغما يانپاش ئۇگىسى ئاجراق بولىدىغانلىقىنى بايقىغان، بۇ، گەچ بىلەن قاتۇرۇپ داۋالاشقا تېگىشلىك بولغان بىر خىل تاشقى كېسەللىك بولۇپ، ئۇچ ياشتىن تۆۋەن بالىلارغا نۇرغۇن ئازابلارنى كەلتۈرىدۇ. بەزى كىشىلەر، تۇغما يانپاش ئۇگىسى ئاجراق بولۇش كېسىلى ھېلىقى ئەنئەنىۋى شامسىمان زاكىلاش بىلەن مۇناسىۋەتلىك دەپ قارايدۇ. گەرچە ئۇلارنىڭ باغلىنىشى ھەقىقىدە تېخىمۇ ئېنىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىلمىغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق زاكىلاشنىڭ بالىلارغا شۇنچە كۆپ ئازاب كەلتۈرۈش ئېھتىماللىقى تۇرسا، كىشىلەر بۇ ئەنئەنىۋى كونا قاراشنى ئۆزگەرتمىسە بولامدۇ؟

كونىلار يەنە، بالىنى تازا مەھكەم شامسىمان زاكىلىغاندا، بالا تېپىنىچ ئۇخلايدۇ، نۇرغۇن بوۋاقلار شۇنداققۇ؟ دەپ

قارايدۇ. بۇۋاقنىڭ ئۇخلىشىنى ئاپىرىپ شامسىمان زاكىلاشقا چېتىش ــ راستلا ئاشۇرۇۋەتكەنلىك. يېڭى تۇغۇلغان بۇۋاقلار ئەسلىدىنلا ئۇزاق ئۇخلايدۇ، ئېمىش ۋاقتىنى ھېسابقا ئالمغاندا، بىر كۈنلۈك ۋاقتىنىڭ كۆپ قىسمىنى ئۇخلاش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ، بۇ ئەھۋال بالىنىڭ يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ تەدرىجىي ئۆزگىرىپ بارىدۇ. شۇڭا، شامسىمان زاكىلىسا، بالا تىنچ ئۇخلايدۇ دېيىشكىمۇ بولمايدۇ.

بالىلارمۇ چوڭلارغا ئوخشاش چەكلىمگە ئۇچرىمايلا ئەركىن ــ ئازادە ئۆسۈشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئاتا ــ ئانىلارنىڭ، بولۇپمۇ بوۋا ــ مومىلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ بۇ ئارزۇسىنى چۈشىنىپ، ئۇلارغا پۈت ــ قولىنى ئەركىن ھەرىكەتلەندۈرگىدەك ئىمكانىيەت بېرىشنى ئۈمىد قىلىمەن، بۇ، بالىلارنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئوبدان يېتىلىشىگە، يانپاش ئۇگىسى ئاجراق بولۇپ قېلىش قاتارلىق كېسەللىكلەردىن ساقلىنىشىغا كۆپ پايدىلىق.

16. بوۋاقلار ئانىنىڭ قۇچىقىدا نېمىگە ئېرىشەلەيدۇ؟

بالا كۆتۈرۈش ئانىنىڭ نەزەرىدە ئادەتتىكىچىلا بىر ئىش ھېسابلىنىدۇ، نۇرغۇن ئانىلار بۇنىڭ بالىغا نىسبەتەن قانداق ئالاھىدە ئەھمىيىتى بولىدىغانلىقى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ. ئەمەلىيەتتە، ئانا ــ بالا ئۆتتۈرىسىدىكى بۇنداق تېرە ئۇچراشتۇرۇش ئارقىلىق، بالىنى روھىي جەھەتتىن قانائەت-

لەندۇرگەلى بولىدۇ، بۇ بەكمۇ مۇھىم.

ئادەم يالغۇزلۇقتىن، زېرىكىشتىن قورقىدۇ، كىشىلەردىن ئايرىلىپ ياشاشتىن قورقىدۇ. چەت ئەللەردە ئايرىپ سىناق قىلىش تەجرىبىسى، يەنى كىشىلەر بىلەن ئالاقە قىلىماي تەرىكىدۇنيالىقتا ياشىغان ئادەمدە قانداق ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقى توغرىسىدا تەجرىبە قىلىنغان. تەجرىبە نەتىجىسى بۇنداق ئادەمدە بارا-بارا روھىي ئەنسىزلىك، ھەتتا نورمالسىزلىق پەيدا بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتكەن. ئادەمنىڭ باشقىلار بىلەن ئارىلىشىشقا ئىنتىلىدىغان بۇنداق ئارزۇسى كوللېكتىپچە رەسىلىك ئارزۇسى دەپ ئاتىلىدۇ. بالىلاردىمۇ چوڭلارغا ئوخشاش مۇشۇنداق كوللېكتىپچە رەسىلىك ئارزۇسى بولىدۇ.

بالىلار كىچىكىدىلا ئۆزىنى باشقىلارنىڭ كۆڭتۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، ئانىسىنىڭ سۆيۈنىنى ئېمىشىنى، چىرايىنى كۆرۈشىنى، ئاۋازىنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ كوللېكتىپچە رەسىلىك ئارزۇسىنى قاندۇرۇشقا ئىنتىلگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى. بۇنداق ئارزۇ تۇغما، تەبئىي بولىدۇ.

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ كۆرۈش، ئاڭلاش قاتارلىق سەزگۈ ئەزالىرى تېخى تولۇق يېتىلىپ بولمىغاچقا، ئۇلارنىڭ كوللېكتىپچە رەسىلىك ئارزۇسىنى قاندۇرۇشنىڭ ئاساسلىق شەكلى تېرىسىنى ئۇچراشتۇرۇش، يەنى ئانىنىڭ قۇچاقلىشى، سۆيۈشى، يۇزىنى يېقىشى، قولىنى تۇتۇشى قاتارلىقلاردىن ئىبارەت بولىدۇ. تېرىنىڭ ئۇچرىشىشى داۋامىدا، بالا يىللىقلىق، خۇشال-

لىق، مەنۇنلۇق قاتارلىق تۈيغۇلاردا بولىدۇ، بۇ، ئانا - بالا ئوتتۇرىسىدا يېقىنچىلىق مۇناسىۋىتىنىڭ شەكىللىنىشىگە زور دەرىجىدە پايدىلىق.

ئىلمىي تەتقىقاتلار، دارىلئىتامىدىكى بالىلارنىڭ گەرچە يېمەك - ئىچمەك ۋە ئويۇنچۇقلىرى مول، دەم ئالىدىغان كارىۋاتلىرى ئارامبەخش بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ يېتىلىشى ئادەتتىكى ئائىلىلەردىكى بالىلارغا قارىغاندا ئاستا، تەن ساپاسى تۆۋەن بولىدىغانلىقىنى كۆرسەتتى، بۇنىڭ سەۋەبى، ئۇلارنىڭ ئانا مېھرىگە قانمىغانلىقى، ياكى مۇندىقچە ئېيتقاندا، ئانا بىلەن تېرە ئۇچراشتۇرۇشى يېتەرسىز بولغانلىقىدۇر. بۇ تۈپ خاراكتېرلىك يېتەرسىزلىكنى ھەل قىلىش ئۈچۈن، بالىلارغا يېتەرلىك روھىي ئۇزۇق بېرىش كېرەك. تېخىنجىدىكى SOS كەنتى بالىلارنى مۇشۇنداق تەربىيىلىگەن، ئۇلار كەسىپچانلىقى كۈچلۈك، كۆڭلى يۇمشاق، توي قىلمىغان قىزلارنى بالىلارنىڭ "ئانىسى" بولۇشقا تەكلىپ قىلىپ، كېچىكتىرىلا ئانا مېھرىدىن مەھرۇم قالغان، تېرە ئۇچراشتۇرۇشى يېتەرلىك بولمىغان بۇ بالىلارنى يېڭىباشتىن مېھىر - شەپقەتكە ئېرىشىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلغان.

نۆۋەتتە ئادەتتىكى ئائىلىلەردە، بوۋاقلارنىڭ كوللېكتىپەرەسلىك ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، ئانىلار جىددىي خىزمەت ۋاقتىنىڭ سىرتىدا بوۋاقلىرىنى دائىم قۇچىقىغا ئېلىپ تۇرۇشى، ئەركىلىتىپ باش - كۆزىنى سىلىشى، ئۇلارغا تاتلىق سۆزلەرنى قىلىپ بېرىشى، ئۇلارنى يۇيۇندۇرۇشى ۋە قولىدىن تۇتۇپ

ئويىنتىشى كېرەك. بۇ ھەرىكەتلەر نەتىجىسىدە، تېرە ئۈچرىشى-
تۈرۈش ئارقىلىق بوۋاقلارنىڭ كوللېكتىپچە رەسىملىك ئارزۇسىنى
قاندۇرغىلى بولىدۇ.

بالىنىڭ كوللېكتىپچە رەسىملىك ئارزۇسىنىڭ قانىدۇرۇلۇشى
ئۇنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام بولۇشىغا پايدا-
لىق. بولمىسا، ئاسانلا كەيپىياتى تۇراقلىق بولماسلىق، ئەنسىز-
لىك ھېس قىلىش قاتارلىق بىنورمال ئەھۋاللار كېلىپ چىقىدۇ.
بۇنىڭدىن بوۋاق بىلەن دائىم تېرە ئۈچراشتۇرۇپ تۇرۇشنىڭ
نەقەدەر مۇھىملىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئەلۋەتتە، ھەرقانداق
ئىشنى مۇتلەقلەشتۈرۈۋېتىشكە بولمايدۇ، بەزى ئانىلار باللىرىغا
ھەددىدىن زىيادە كۆيۈپ كېتىپ، ھەمىشە كۆتۈرۈۋالىدۇ،
ئۇلارنى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ھەرىكەت قىلغۇزمايدۇ، بۇ
زىيانلىق، بۇنداق قىلغاندا، بالا ئاتا-ئانىسىغا بەك بېقىنىۋا-
لىدىغان بولۇپ قېلىپ، بالىنىڭ مۇستەقىللىك خاراكتېرىنىڭ
يېتىلىشى چەكلىمىگە ئۇچرايدۇ.

17. ئىككى ئايلىق بوۋاقلارنىڭ قانداق ئىقتىدارى بولىدۇ؟

ئىلگىرى خېلى ئۇزاق ۋاقىتلارغىچە، كىشىلەر، ئىككى ئايلىق
بوۋاقلار بەك كىچىك، بەك مىر-مىر بولىدۇ، ئۇلاردا ھېچقانداق
ئىقتىدار بولمايدۇ، ئۇلار سۈت ئېمىپ قورسىقىنى توينۇزۇش-

تىن باشقا ھېچ ئىشنى ئۇقمايدۇ، ئۇلار كۆزىنى ئېچىپ تۇرسىمۇ، ھېچنېمىنى كۆرەلمەيدۇ، قۇلىقىنى دىڭ تۇتۇپ تۇرسىمۇ، ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمايدۇ، ئۇلارنىڭ تاشقى دۇنياغا بولغان ئىنكاسى شۇنداق ئاجىز بولىدۇ، دەپ قاراپ كەلگەنىدى. ئەمەلىيەت راست شۇنداقمۇ؟

بىز بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئويلىنىۋاتقان ۋاقتىمىزدا، بىرمۇنچە ئىلىم - پەن خادىملىرى بۇ جەھەتتە ئالدىمىزغا ئۆتۈپ بولغانىدى. ئۇلار بىزگە ھەر خىل تەجرىبىلەرنى تونۇشتۇرۇپ، بۇۋاقلارنىڭ ئىقتىدارىغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى ۋە چۈشەندۈردى. ئەڭ ئاۋۋال، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار تاشقى دۇنيانى كۆرەلەمدۇ - يوق؟ دېگەن مەسىلە ئوتتۇرىغا قويۇلدى. ئەگەر بىز ئىنچىكە كۆزىتىدىغان بولساق، بوۋاقنىڭ كۆزى غۇۋا ۋە يورۇق نۇر پەرقىگە قارىتا سەزگۈرلۈك بىلەن ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى، ھەتتا بوۋاق ئۇخلاۋاتقان ۋاقتىمۇ كۈچلۈك نۇرنىڭ تەسىرىگە دەرھال ئىنكاس قايتۇرىدىغانلىقىنى بايقايمىز. مۇنداق بىر تەجرىبە ئېلىپ بېرىلغان: بوۋاقنى كارىۋاتتا ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ قويۇپ، ئەترابىدا ئادەملەر مېڭىپ يۈرگەن، نەتىجىدە كىشىلەر بالىنىڭ نەزىرىنىڭ مېڭىپ يۈرگەنلەرگە ئەگىشىپ يۆتكىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى سەزگەن. يەنە مۇنداق بىر مىسال بار: ئەگەر ئوڭدىسىغا ياتقان بوۋاقنىڭ كۆزى ئالدىدا بىر كالىلەك قىزىل يۇڭ يىپىنى پۈلاڭلاتقانىدا، يىپ قاياقتا پۈلاڭلىسا. بوۋاقنىڭ شۇ ياقتا قارايدىغانلىقىنى سېزىمىز. بۇ

ئىككى تەجرىبە، شۇنچە كىچىك بوۋاقلارنىڭمۇ نەرسىلەرنى كۆرەلەيدىغانلىقىنى تولۇق چۈشەندۈردى، بۇ، ئۇلار ھازىرلىغان ئىقتىدار. شۇڭا، بىز بالىنى قىلچە ئىقتىدارى بولمايدۇ دەپ قارىماسلىقىمىز كېرەك، ئەلۋەتتە.

ئۇنىڭدىن كېيىن، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق تاشقى دۇنيادىكى ئاۋازنى ئاڭلىيالامدۇ؟ دېگەن سوئالمۇ قويۇلدى، بۇنىڭغا، ئاڭلىيالايدۇ دەپ جاۋاب بېرىمىز. بىر مىس قوڭغۇراقنى بالىنىڭ قېشىدا جىرىڭلاتساق، قوڭغۇراقنىڭ زىل ئاۋازى بالىدا روشەن ئىنكاس پەيدا قىلىدۇ، بۇمۇ بالىنىڭ كىشىلەرگە: مەن ئاڭلىدىم، دەپ ئېلان قىلغىنىدۇر.

ئىككى قولىمىز بىلەن بوۋاقنىڭ قولتۇقىدىن تۇتۇپ، ئۇنى "ئۆرە" تۇرغۇزۇغىنىمىزدا، پۈتى يەرگە تېگىشى بىلەنلا، خۇددى ئالدىغا ماڭماقچى بولغاندەك ئىككى پۇتىنى نۆۋەتلەشتۈرۈپ ئالدىغا سوزىدۇ، بىز بۇ ئەھۋالنى بالىنىڭ "ئورنىغا دەسسەپ مېڭىش رېفلىكسى" دەپ ئاتايمىز، گەرچە بۇ ھەقىقىي قەدەم تاشلاپ مېڭىشتىن خېلىلا پەرقلىق بولسىمۇ، لېكىن ئۇ، ئادەمنىڭ ئىككى پۇت بىلەن يول ماڭىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ.

بىزنىڭ بوۋاقلارنىڭ ئىقتىدارىنى بىلمىشىمىز تولىمۇ زۆرۈر، چۈنكى، بۇ ئارقىلىق بىز تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئۇلارنىڭ ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرالايمىز، كۆچەيتەلەيمىز ۋە ئۇلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى تېخىمۇ ئوبدان يېتىلدۈرەلەيمىز.

"يېڭى تۈغۇلغان بوۋاقلاردا ھېچقانداق ئىقتىدار بولمايدۇ" دەيدىغان ئەنئەنىۋى قاراش كىشىلەرنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى بوۋاقلارغا بولغان دىققەت ـ ئېتىبارىنى ئېغىر دەرىجىدە چەكلەپ قويىدى، توغرىراق قىلىپ ئېيتقاندا، كىشىلەرنى بالىغا بولغان روھىي تەربىيىگە سەل قارايدىغان قىلىپ قويدى. بۇنداق سەل قاراش نورمال بالىلار ئۈچۈنمۇ، ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلار ئۈچۈنمۇ ئوخشاشلا بەختسىزلىك، چۈنكى، بۇ ۋاقىتتا ئاتا ـ ئانىنىڭ تەشەببۇسكارانە ياردىمى بوۋاق ئۈچۈن ئېيتقاندا ناھايىتى زور ئەھمىيەتكە ئىگە.

18. بوۋاقلارنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

يۇقىرىدا، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ كۆز ئالدىدىكى رەڭگارەڭ دۇنيانى كۆرەلەيدىغانلىقىنى ئېيتقانىدۇق، ئۇنداقتا بوۋاقلار قانچىلىك يىراقلىقنى كۆرەلەيدۇ؟ ئانىسىنى كۆرەلەمدۇ؟ بۇنداق سوئاللار ياش ئانىلارنىڭ كاللىسىغا كىرىۋالغان بولۇشى مۇمكىن، بىراق بۇنىڭ قانائەتلىنەرلىك جاۋابىنى بىلىشى ناتايىن.

ئەنئەنىۋى ئادەت بويىچە، بەزى ئانىلار ۋە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار "قىرقى" ئىچىدە بىر قاراڭغۇ مۇھىتتا قاماپ قويۇلىدۇ. چۈنكى، چوكىلارنىڭ ئېيتىشچە، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق يورۇقـ

لۇقتىن قورقارمىش. ئەمەلىيەت راست شۇنداقمۇ؟ بوۋاق ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن چىقىپ، كەڭ جاھانغا كۆز ئاچقان ھامان يورۇقلۇقنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلىدۇ، گەرچە ئۇ بىرەر نەرسىنى ھەقىقىي تونۇردە كۆرەلمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭدا ئاۋۋال يورۇقلۇق تۇيغۇسى بولىدۇ. ئەگەر بالىنىڭ كۆزىنى تەپسىلىي كۆزىتىدىغان بولسىڭىز، بالىنىڭ قارىچۇقىنىڭ كۈچلۈك يورۇقلۇقتا كىچىكلەپ كېتىدىغانلىقىنى، قاراڭغۇلۇقتا چوڭىيىدىغانلىقىنى بايقايسىز. بۇ بىر ئادەم ئۈچۈن ئاساسىي رېفلېكسلىق پائالىيەت بولۇپ، "يورۇقلۇق رېفلېكسى" دەپ ئاتىلىدۇ. تۇغۇلۇش بىلەنلا ئادەمدە يورۇقلۇق تۇيغۇسى بولغاچقا، يورۇقلۇق رېفلېكسمۇ بولىدۇ. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق يورۇقلۇقتىن قورقىدۇ دېگەن گەپنىڭ قىلچە ئاساسى يوق. يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار قاراڭغۇ مۇھىتتا بەك ئۇزاق تۇرۇپ كەتسە، كۆرۈش سېزىمى تېگىشلىك يۇرۇقلۇق تەسىرىگە ئىگە بولالماي، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ.

قانداق قىلغاندا بوۋاقلارنىڭ كۆرۈش سېزىمى ئىقتىدارىنى ئوبدان يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ؟

ئاۋۋال بوۋاقتا يورۇقلۇق ۋە قاراڭغۇلۇق تەسىرى كۆزىستىش كېرەك. ئاتا-ئانىلار بوۋاقلارنىڭ بۆشۈكىگە ھەر خىل قېنىق رەڭلىك ئويۇنچۇق، شار قاتارلىقلارنى ئېسىپ قويسىمۇ بولىدۇ. بۇ رەڭگارەڭ ئويۇنچۇقلار بولغاندىن كېيىن، بوۋاقنىڭ كۆزىگە چېلىقىدىغان نەرسىلەر يەنىلا ئاپئاق تورۇس ۋە

ۋىبرىسسىلىك بۆشۈك ياغىچى بولۇۋېرىمەسلىكى، بەلكى مول نەرسىلەر بولىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ چاغدىكى بوۋاقلارنىڭ رەڭلەرنى پەرقلەندۈرەلىشى مۇمكىن ئەمەس، لېكىن كىشىلەر بۇ چاغدىكى بوۋاقلارنىڭ قىزىل رەڭنى بەكرەك ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بايقىغان. ئەمدىلا بىر ئايلىق بولغان بوۋاق ئايلىنىۋاتقان قىزىل شارنى كۆرسە، شار 90 گرادۇس ئايلانغىچە ئەگىشىپ قارىيالايدىكەن. ئۇچ ئايلىق بولغاندا، شار 180 گرادۇس ئايلانغىچە ئەگىشىپ قارىيالايدىكەن. ئىككى ئايلىق بولغان بوۋاق قېشىدىكى چوڭراق ئويۇنچۇققا دەرھال دىققەت قىلىدۇ، لېكىن بۇ چاغدا ئۇ چوڭ-كىچىكلىكى خاسلىقى مېغىزىچىلىك نەرسىگە قىلچە ئىنكاس قايتۇرمايدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ ھەقسىزتەنمۇ بەك كىچىك نەرسىلەرنى كۆرەلمەيدۇ، تۆت ئايلىق بولغاندىلا، ئۇنداق كىچىك نەرسىلەرگە ئاز-تولا دىققەت قىلىدىغان بولىدۇ. ئاتا-ئانىلار بوۋاقنىڭ قانچە ئايلىق بولغانلىقى ۋە كۆرۈش سېزىمى قابىلىيىتى تەرەققىياتىنىڭ تەرتىپى ھەققىدىكى يۇقىرىدىكى بايانغا ئاساسەن، بوۋاقلارنى شۇنىڭغا مۇناسىپ ھالدا مەشىق قىلدۇرسا بولىدۇ.

ئانا بالىسىنى ئېمىتىۋېتىپمۇ بالىغا كۆرۈش قۇۋۋىتى مەشىقى ئېلىپ بارسا بولىدۇ. چۈنكى يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار ئانىسىنىڭ كۆلۈمسىرەپ تۇرغان چېھرىنى كۆرۈشكە ئامراق كېلىدۇ، ھەتتا ئانىنىڭ چېھرى ئۇنىڭغا ئىنتايىن زور قىزىقىش ئاتا قىلىدىغان-دەكمۇ تۇيۇلىدۇ. ئانا بالىنى پات-پات ئۆپۈلدىن بۇ قولىغا

يۆتكەپ كۆتۈرسە، بالىنىڭ كۆز نۇرىمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۆتكىلىپ، ئىككى كۆزىنىڭ مۇسكۇلىنىڭ ھەرىكەتلىنىپ تۇرۇشىغا پايدىلىق بولىدۇ. ئانا بوۋاقنا بېتەرلىك تاشقى تەسىر كۆرسىتىشكە كۆكۈل بۆلىدىغانلا بولسا، بوۋاقنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى مۇناسىپ ھالدا ئاشىدۇ.

19. بوۋاقلارنىڭ ئاڭلاش قۇۋۋىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

بالا تۇغۇلۇپلا ئاۋاز ئاڭلىيالايدۇ، ئۇنداقتا، يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلار ئاۋازدىن قورقامدۇ ـ يوق؟ بۇ ھەمىشە تەجرىبىسىز ياش ئانىلارنىڭ بېشىنى قاتۇرىدىغان مەسىلە. ئەنئەنىۋى ئۇسۇل بويىچە، قېرىلار ھامان تۇغۇتلۇق ئانا ۋە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق ياتىدىغان ئۆينى تېپتىنچ قىلىۋېتىدۇ، بوۋاقنى چۆچۈتۈۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ھەتتا يول ماڭسىمۇ ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ئاستا ماڭىدۇ. بۇنداق كونا ئۇسۇلنى ئاخىرلاشتۇرۇش كېرەك.

بالا تۇغۇلۇپلا ئاۋاز ئاڭلىيالايدۇ، لېكىن ئۇلار ئاۋازنىڭ قاياقتىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيدۇ، شۇنداقلا ئۇخشاش بولمىغان ئاۋازلارنىمۇ پەرقلەندۈرەلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ چاغدىكى ئاڭلاش سېزىمى رېفلېكسسى ئاددىي "چۆچۈش رېفلېكسسى" بولىدۇ. شۇڭلاشتا، بالا مەلۇم بىر قاتتىق ئاۋازدىن "چۆچۈپ" يىغلاپ كەتكەندە، جىددىيلىشىشنىڭ ھېچقانداق ھاجىتى يوق، بۇ،

بالىنىڭ قانداقتۇ بىرەر بىنورماللىقى بولماستىن، بەلكى نورمال نەرۋا رىفلېكسى. بوۋاق چۆچۈپ كېتەرمىكەن دەپ، ئۆيدە ھېچقانداق ئاۋازنىڭ بولۇشىغا يول قويمايدىغان ھىلىقىدەك قاراش پۈتۈنلەي خاتا.

بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى تېزرەك يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن، بوۋاقنىڭ سەزگۈ ئەزا مەشقىنى بالىدۇررىق باشلاش ناھايىتى مۇھىم، ئاڭلاش قۇۋۋىتى مەشقى بۇنىڭ بىر تەرىپى. ئۇنداقتا، بوۋاقلارنىڭ ئاڭلاش قۇۋۋىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

ئالدى بىلەن بوۋاقلار ئۈچۈن بىر ئاۋازلىق مۇھىت بولۇشى لازىم، ئۆيدىكى ئادەملەرنىڭ نورمال پائالىيەتلىرى ھەر خىل ئاۋازلارنى پەيدا قىلىدۇ، مەسىلەن، ئايىغ تىۋىشى، ئىشىكنىڭ غىچىلدىشى، سۇنىڭ شارقىرىشى، بىرنەرسىلەرنى يۇيغان چاغدىكى ئاۋاز، ئۆي سۈپۈرگەن چاغدىكى ئاۋاز، گەپ-سۆز قىلغان چاغدىكى ئاۋاز ۋەھاكازالار، سىرتتىكى ماشىنا ئاۋازى، كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ-چۇرۇڭلىرى قاتارلىق قالايمقان ئاۋازلارمۇ ئۆيگە كىرىدۇ. بۇ ئاۋازلار بوۋاقنىڭ ئاڭلاش سېزىمىگە تەسىر كۆرسىتىپ، ئاڭلاش سېزىمىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

بۇ تەبىئىي مەۋجۇت ئاۋازلاردىن باشقا، بىز ئۆزىمىزمۇ بوۋاقلارغا بىر ئاۋازلىق مۇھىت يارىتىپ بەرسەك بولىدۇ. مەسىلەن، بوۋاقلارغا كولدۇرما، مۇزىكىلىق قوتا، غاقىلداىدىغان ئۆردەك قاتارلىق بەزى ئاۋاز چىقىرىدىغان ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بەرسەكمۇ بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بوۋاقلارغا مۇزىكا ئاڭلىتىپ

تۇرسىمۇ بولىدۇ، رىتمىلىق، يېقىملىق مۇزىكىلار بوۋاقلارغا خاتىرجەملىك تۇيغۇسى بېرىدۇ. ئۇلار بۇندىق مۇزىكىنى ئاڭلاپ خۇشاللىنىدۇ، ئەلۋەتتە، مۇزىكا قويۇش ۋاقتى چەكلىك بولۇشى كېرەك، ئەتىدىن - كەچكىچە قويۇۋەرمەسلىك لازىم، يەنە، گۈلدۇر - گۈپپاڭ قىلىۋېرىدىغان جاز مۇزىكىسىنى قويۇشمۇ مۇۋاپىق ئەمەس. بوۋاقلار بىلەن سۆزلىشىمۇ يەنە بىر مۇھىم تەرەپ. گەرچە بۇ ۋاقىتتا بوۋاقلار جاۋاب قايتۇرالمىسمۇ، لېكىن ئائىلىدىكىلەرنىڭ بولۇپمۇ ئانىنىڭ يېقىملىق سۆزلىرىدىن دەسلەپكى قەدەمدە ھېسسىيات ئالماشتۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. ئانا بوۋىنىغا قاراپ يېقىملىق سۆزلىگەن، كۈلگەن ۋە گەپلەشكەن ۋاقىتتا، بوۋاق بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسىگە چۈشەنگەنده، ئانىسىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارايدۇ. مۇشۇنداق ئاستا - ئاستا تەربىيەلەش داۋامىدا، بالىنىڭ ئاڭلاش سېزىم ئىقتىدارى يوشۇرۇن ھالدا پەيدىنپەي مۇكەممەللىشىشكە قاراپ تەرەققىي قىلىپ بارىدۇ.

20. كۆپ ئۇخلايدىغان بالىلار ئەقىللىق بولامدۇ؟

ئۇرغۇن بالىلار ئولتۇرالايدۇ، ئۇرە تۇرالايدۇ، بىراق ئۇخلىيەلمەيدۇ. بۇنىڭغا كىشىلەر ئىلگىرى ئانچە ئېتىبار قىلىپ كەتمەيتتى. ئۇخلىشى ئەسلىدە بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولىدىغان بىر ئىش، چۈنكى، كىشىلەر ئۇخلاپ ياشىمايدۇ، دەپ قارايتتى.

ئەمدى قارىغاندا، بۇنداق قاراشنىڭ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەندەك تۇرىدۇ. ھازىرقى زامان پەن تەتقىقاتىدىن، ئۆملەش چوڭ مېڭىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدىغانلىقى بايقالدى. ئۆملەيدىغان بالىلار بىلەن ئۆملىيەلمەيدىغان بالىلارنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق، ئۆملىيەلەيدىغان بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يۇقىرى بولىدىغانلىقى ئىسپاتلاندى.

بالىلار ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئۆملەش ئۇلارنىڭ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى. ئومۇمەن ئېيتقاندا، توققۇز ئايلىق بولغان بالا ئۆملىيەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. بۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، بالىلارنى بىر تار دائىرە بىلەنلا چەكلەپ قويۇشقا بولمايدۇ، بۇ، ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ھەرىكەت قىلماستىن، تورۇسقا قاراپ جىمجىت ياتىدىغان، ئۇلتۇرىدىغان ياكى تۇرىدىغان ۋاقتى ئەمەس. ئەمدى ئۇلار ئۆملەپ بېرىپ يىراقراق جايدىكى ئويۇنچۇقنى ئېلىپ كەلسە، كۆرمىگەن نەرسىلەرنى كۆرۈپ باقسا بولىدۇ، بۇ خىل نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىش ئەلۋەتتە بالىلارنىڭ ھەرقايسى سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا، ئۆملەش قول، پۇت، كۆز قاتارلىق بىرقانچە جەھەتلەرنىڭ ماسلاشقان ھەرىكىتىگە موھتاج بولۇپ، ئۇ، چوڭ مېڭىنىڭ كۆز، قول، پۇتلارنىڭ ماسلىشىشىنى كونترول قىلىدىغان نېرۋىسىنىڭ يېتىلىشىگە ناھايىتى زور تۇرتكىلىك رول ئويناپىدۇ.

خوش، ئۆملەش مەشقىنى قاچاندىن باشلىغان ياخشى؟

شۇنداق ئېيتىش كېرەككى، قانچە بالدۇر بولسا شۇنچە ياخشى. بالا تۇغۇلغاندىلا دۇم ياتقۇزۇپ قويۇلسا بولىدۇ، ئەلۋەتتە يېڭى تۇغۇلغان باللارنى زاكىلاپ قويۇپ ياكى پۈت ـ قولىنى ھەرىكەتلەندۈرەلمەيدىغان قىلىپ قويۇپ دۇم ياتقۇزۇشقا ھەرگىز بولمايدۇ، بولمىسا، ئاسانلا كۈتۈلمىگەن ئەھۋال يۈز بېرىدۇ. بالا تېپىچەكلەپ ئالدىغا ھېچىمقا ئىنتىلگەندە، ئاتا ـ ئانىلار ئۇنىڭ پۈتىنى ئالدىغا ئىنتىرىپ قەدەم ئېلىشىغا يار بەرمىلىشى كېرەك. بۇ ۋاقىتتا بالىنى مۇۋاپىق ئىلھاملاندۇرۇش بۇ خىل ئۆگىنىشنىڭ سۈرئىتىنى تېزلىتىدۇ.

بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنىڭ تېپىنىچ يېتىشىنى ياكى بالىسىنى ئۆزلىرى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ئويىنىتىشنى خالايدۇكى، ئۇنىڭ ئۆمىلەپ ئويىنىشنى خالىمايدۇ. روشەنكى، بۇ توغرا ئەمەس. بالا ئۆمىلەشنى ئۆگىنىۋالسا ئاتا ـ ئانىنىڭ يۈكى ئېغىرلىشىدۇ، يەنى ئۇنىڭ كارىۋاتتىن يەرگە چۈشۈشىدىن قاتتىق ئەھتىيات قىلمىسا بولمايدۇ، شۇڭا بەزى ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنىڭ ئۆمىلىشىگە بەك خوشال بولۇپمۇ كەتمەيدۇ. ئاتا ـ ئانىلار ئۆمىلەش باللارنىڭ يېتىلىشىگە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىۋالغاندىن كېيىن، بىر ئامالىلار بىلەن ئۇلارغا ئۆمىلەشنى ئۆگىتىشى كېرەك. كارىۋاتتا ئۆمىلەتسىمۇ، بورا سېلىنغان يەردە ئۆمىلەتسىمۇ بولىدۇ، بەزى ئائىلىلەردە ئېسىل لۆم ـ لۆم كارىۋات بولۇپ، بۇنداق كارىۋات بەك يۇمشاق بولغاچقا، باللارنىڭ ئۆمىلىشىگە قولايسىز بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا،

يەرگە بىرنەرسە سېلىپ ئۆملىتىشكە بولىدۇ.

21. زېھنى ئۆتكۈر، قولى ئەپلىك بالىلار كەچكە-دىن باشلاپ قانداق تەربىيلەنگەن؟

كىشىلەرنىڭ، پالانىنىڭ زېھنى ئۆتكۈر، قولى ئەپلىك ئىكەن، دېگەندەك ماختاشلىرىنى دائىم ئاڭلاپ تۇرىمىز. قول — يالڭاچ چوڭ مېڭە دەپ ئاتىلىدۇ، قوللىرى ئەپلىك بالىلار ئومۇمەن جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ساغلام، مېجەزى ئوچۇق، ئىرادىسى كۈچلۈك كېلىدۇ. ھەممە ئادەم ئاشۇنداق زېھنى ئۆتكۈر، قولى ئەپلىك بولۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، كالانپاي بولۇشنى ياخشى كۆرمەيدۇ، بىراق، قولنى كەچكىدىن باشلاپ چېنىقتۇرۇپ ھەرىكەت قىلغاندا، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدىغانلىقىنى چۈشىنەمسىزكىن!

بىر بالا تۇغۇلغاندىن تارتىپ چوڭ بولغىچە، ھېس-تۇيغۇ، ھەرىكەت قاتارلىق كۆپ جەھەتلەردىن ئۆزلۈكسىز چېنىقىپ تۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ، شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن پەيدىنپەي يېتىلىپ تاكامۇللىشىدۇ. بىز ئېيتقان ھەرىكەت ئولتۇرۇش، ئۇرە تۇرۇش، ئۆمىلەش، يۈگۈرۈش، سەكرەش، تاخلاش قاتارلىق چوڭ ھەرىكەتلەرنىمۇ، قول ۋە بارماقنىڭ ھەر خىل مۇرەككەپ ھەرىكەتلىرى قاتارلىق كىچىك ھەرىكەتلەرنى، يەنى ئىنچىكە ھەرىكەتلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىنچىكە ھەرە-

كەتىلەر، ئاساسەن، بىر جۈپ قولىنىڭ نېرۋا مۇسكۇللىرىنىڭ ماسلاشقان ھەرىكىتى بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ.

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلارنىڭ مۇشتى تۈگۈك ھالەتتە بولۇپ، بارماقلىرى ئاستا-ئاستا ئېچىلىدۇ، تۆت ئايلىق بولغاندا كول-دۇرمىنى تۇتۇپ پۇلاڭلىتالايدۇ، بەش ئايلىق بولغاندا، ئۆز خاھىشى بويىچە يېقىنراق يەردىكى ئويۇنچۇقنى ئالالايدۇ، قەغەز يىرتالايدۇ ۋەھاكازالار، بۇ ۋاقىتتا ئۇلار ھېلىقىدەك بىرئاز چوڭراق ئويۇنچۇقلارنىلا ئويناياليدۇ. بالا يەتتە ئايلىق بولغاندا، چوڭ ئويۇنچۇقلارنى ئويناش بىلەنلا قالماي، تابلېتكا دورىلارغا ئوخشاش كىچىك نەرسىلەرگىمۇ ناھايىتى قىزىقىدۇ. بۇ، دەل ئۇلارنىڭ قول بارماقلىرىنى تېخىمۇ ئەپلىك ۋە جانلىق قىلىپ چېنىقتۇرىدىغان ھەرىكەت. ئۇلار توققۇز ئايلىق بولغاندىلا، ئاندىن باش بارمىقى ۋە بىگىز بارمىقى بىلەن كىچىك تابلېتكا دورىلارنى تۇتالايدىغان بولىدۇ، 10 ئايلىق بولغاندا بۇنىڭغا خېلى پىشىپ قالىدۇ. باللار قول بارماقلىرىنى مانا مۇشۇنداق پەيدىنپەي جانلىق قىلىپ يېتىلدۈرۈش داۋامىدا، ئۆزلىرىمۇ ئەقىللىق بولۇپ قالىدۇ.

يۇپونىيەلىك بىر ئالىم مۇنداق دەپ كۆرسىتىدۇ: "بالىنى چېچەن، ئەقىللىق قىلىپ تەربىيەلەپ چىقىش ئۈچۈن، دائىم ئۇنىڭ بارماقلىرىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ چېنىقتۇرۇپ تۇرۇش كېرەك، چۈنكى بارماق ھەرىكىتى، چوڭ مېڭە پوستلاق قەۋىتىدىكى بارماق ھەرىكىتىنى كونترول قىلغۇچى نېرۋىغا تەسىر

كۆرستىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئەقلىي قابىلىيەت ئۆسىدۇ". بارماق ھەرىكىتىنى كونترول قىلغۇچى نېرۋىنىڭ چوڭ مېڭە پوستلاق قەۋىتىدە تۇتىدىغان ئورنى كەڭ بولىدۇ، مەسىلەن، باش بارماقنىڭ ھەرىكىتىنى كونترول قىلىدىغان نېرۋىنىڭ ئورنى يوتىنىڭ ھەرىكىتىنى كونترول قىلىدىغان نېرۋىنىڭ ئورنىنىڭ 10 ھەسىسىگە دېگۈدەك باراۋەر كېلىدۇ. بۇنىڭدىن، ئادەمنىڭ بىر جۈپ قولىنىڭ ھەرىكىتى قانچىكى مۇرەككەپ، قانچىكى كۆپ بولسا، چوڭ مېڭە پوستلاق قەۋىتىدىكى مۇناسىپ ئورۇننىڭ ھەرىكىتىگە شۇنچە تەسىر كۆرسىتەلەيدىغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. قول بىلەن مېڭىنىڭ بۇنداق ماسلىشىشى ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ ئۆسۈشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

بالا ئۆسۈش داۋامىدا، ئۆزى قول سىلىپ بىرەر ئىشنى قىلىش ئارزۇسىدا بولىدۇ. چوڭلارغا ئۇنىڭ ھەرىكىتى قوپال، ساددا كۆرۈنسىمۇ، لېكىن بۇ جەريانىنى بېسىپ ئۆتمەي مۇمكىن ئەمەس. ئەگەر ئاتا-ئانىلار بالىلارنى ياخشى قىلالمايسەن، ۋاقتىدا دەخلى قىلىسەن دەپ، بۇ تەلىپىدىن مەھرۇم قالدۇرىدىغان بولسا، بالىلارنىڭ ئۆزلۈكىدىن مەشىق قىلىشىغا تەسىر يېتىدۇ. شۇڭا، بالىلار ئىككى ياشقا كىرگەندىن كېيىن، كىيىنىش، تۇگمىسىنى ئېتىش، ئايىغىنىڭ بوغقۇچىنى چىگىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزلىرىگە قىلدۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ قولىنى چېنىقتۇرۇش كېرەك.

بالىلار چوڭراق بولغاندىن كېيىن، ئۆزلارغا قولىنى يۇيۇش،

يۇزىنى يۇيۇش، چوڭ-كىچىك تەرەت قىلىش ئىشلىرىنى ئۆزى بىجا كەلتۈرۈشنى ئۆگىتىش لازىم. تاماق يېيىشتىمۇ قوشۇق ئىشلىتىشتىن تارتىپ چوكا ئىشلىتىشكىچە ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك. بالىلار بۇ ئىشلارنى قىلىشنى ئۆگىنىۋالغاندا، ھەم قول ماھارىتى چىنىقىدۇ، ھەم مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈش ئىقتىدارى يېتىلىدۇ؛ ھەم ئىشچانلىق ئادىتىنى يېتىلدۈرىدۇ، ھەم ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىشقا پايدىلىق بولىدۇ. ئاتا-ئانىلار بۇنداق بىر ئىشتىن كۆپ ئۇنۇمگە ئېرىشكىنىدىن خۇشال بولسا بولىدۇ.

22. تىلى كېيىن چىققان بالىلارنىڭ چوقۇم ئەقلىي قابىلىيىتى ناچار بولامدۇ؟

تىل — ئىنسانلارنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاقىلىشىش ئۇسۇلى. كىشىلەر بۇ ۋاقىتنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت ئەھۋالىنى تەكشۈرگەندە، تىل ئۇنىڭ ئىچىدىكى بەش چوڭ ساھەنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا، تىل ئەقلىي قابىلىيەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك دەيمىز. لېكىن، تىلى كېيىن چىققان بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتى ناچار بولامدۇ؟ بۇ مەسىلىگە ئۇنداق ئاددىيلا يەكۈن چىقارغان بىلەن بولمايدۇ.

ئادەتتىكى بالىلار بىر ياشقا توشقاندا، ئانىسىنى كۆرسە "ئانا" دېيەلەيدىغان بولىدۇ؛ بىر يېرىم ياشقا توشقاندا، ئونچە سۆزنى

ئېيتالايدۇ؛ ئىككى ياشقا توشقانـدا، بەزى ئاددىـي جۈملىلەرنى دېيەلەيدىغان ھەمدە قوشاقلارنى ئېيتالايدىغان بولىدۇ...بالىلارنىڭ تىل قابىلىيىتى ئاز-ئازدىن تەرەققـي قىلـىپ بارىـدۇ. لېكىن بەزى بالىلار ئۇچ ياشقا تولغاندىمۇ يەنىلا گەپ قىلالمايدۇ، تىل قابىلىيىتى تەرەققىياتىنىڭ بۇندىق ئاستا بولۇشى ئاتا-ئانىلارنى ئەنسىرىتىدۇ، بىز تىل قابىلىيىتى تەرەققىياتى ئاستا بولۇشـنىڭ ئېھتىماللىق سەۋەبىنى تەھلىل قىلىپ كۆرەيلى.

ئاۋۋال بالىنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارىـدا چاتاق بار-يوقـلۇقىغا دىققەت قىلـىش لازىم. ئەگەر بالـىنىڭ ئاڭـلاش ئىقـتـىداردا ئېغىرراق چاتاق بولسا، ئۇ، ئەترابىتكى تىل مۇھىتىدىكى بارلىق ئاۋازلارنى ئاڭلىـيالـمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ تىل ئىقـتىدارى ئادەتتىكى بالىلارنىڭكىگە ئوخشاش تەرەققي قىلالمايدۇ. بۇندىق بالـىلارغا نىسبەتەن، ئاتا-ئانـىلار ئۇلاردا بولۇش ئېھتىـمالى بولغان ئاڭلاش ئىقتىدارى جەھەتتىكى نۇقـسانغا سەل قارايدىغان بولسا، ئۇلار تاشقى مۇھىت بىلەن مەقسەت ئالماشتۇرالمىغانلىقى، تىل تەرەققـىياتىـدا كېـيىن قالغانـلىقى تۈپەيلىـدىن، ئەقـلـي قابىلىيەت جەھەتتىمۇ قاتتىق تەسىرگە ئۇچرايدۇ! ئەگەر بالىنىڭ ئاڭلاش ئىقتىداردا مەسىلە بارلىقىنى بۇرۇنراق سېزىـپ، بالىغا مۇۋاپىق قۇلاق ماشىنىسى تاقاپ قويۇلـسا، بالـىنىڭ تىل ئىقتىـداری باشقا بالىلارنىڭكىگە ئوخشاشلا ئاشىدۇ.

يەنە بەزى تىلى كېيىن چىققان بالـىلار ئۇچ ياشـلارغا كىر-گەنـدە ئاران سۆزلىيەلـىسىمۇ، "سايرىمـسا بىر گەپ، سايرىسا

هەيران قالدۇرىدۇ" دېگەندەك، ئۇلار تېزلا كۆپ سۆزلەرنى ئۆگىنىۋېلىپ، تىل جەھەتتىن ئادەتتىكى بالىلارغا ئىتتىكلا يېتىشۋالىدۇ. تىلى كېيىن چىققان بىر قىسىم بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىدە ھەقىقەتەن چاتاقمۇ بولىدۇ. ئۇنداقتا، بۇ بىرقانچە خىل ئەھۋالنى قانداق پەرقلەندۈرۈش كېرەك؟ بىز ئاۋۋال بالىنىڭ تىل ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇشتىن ئىلگىرى قانداق ئالـ دىنقى شەرتلەرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىشىمىز لازىم.

بالىلارنىڭ تىل ئۆگىنىش ئىقتىدارى چوڭلارغا قارىغاندا كۆچلۈك بولىدىغانلىقى بىزگە مەلۇم. بۇ، ئۇلارنىڭ بىر خىل تىلنى ئەقلىگە تايىنىپ ئۆگىنىدىغانلىقىدىن بولماستىن، بەلكى بىر خىل سەزگۈسىگە تايىنىدىغانلىقىدىن بولىدۇ. ئۇلار چوڭلارـ نىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ۋاقىتىدا، گەرچە سۆزنىڭ ئۆزىنى چۈشەنمىسىمۇ، لېكىن ئۇلاردا بىر خىل سەزگۈ بولىدۇ، يەنى سۆزلىگۈچىنىڭ تۇرقى ۋە ھەرىكىتى قاتارلىق كۆپ جەھەتـ لەردىكى ئالامەتلەرگە ئاساسەن، سۆزلىگۈچىنىڭ نېمە دەۋاتـ قانلىقىنى بىلىپ يېتەلەيدۇ. بۇنداق ئاجايىب سەزگۈ ئۆزىنارا ئۆگىنىش ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن بولىدۇ. ئانا بوۋاقىقا قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىدە، بوۋاقمۇ ئانىغا كۈلۈمسىرەيدۇ، ئوخشاشلا، بوۋاق ئانىغا قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىدە، ئانىمۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن كۈلۈمسىرەيدۇ، بۇنداق ئالاقە دەل تىلسىز سېغىناللىق ئالاقىدۇر. بۇ خىل ئالاقە بوۋاقلارنىڭ سىرتتىكى تىل دۇنياسىنى چۈشىـ نىشىگە ياردەم بېرىدۇ.

ئىككى ياشلىق بالا يەل توپ ئوينىغاندا، ئۇ، سىزنىڭ توپنى ئۇنىڭغا دۈگىلىتىپ بەرگىنىڭىزنى بىلسە، ئۇمۇ توپنى يەنە سىزگە دۈگىلىتىپ ببېرىدۇ، بۇمۇ ئادەملەر بىلەن ئادەملەرنىڭ ئالاقىسىنىڭ ئاساسىي قۇرۇلمىسى. يەنە بەزى بالىلار مەلۇم بەلگە ياكى قىياپەت ئارقىلىق بىرەر مەقسەتنى ئىپادىلەيدۇ، مەسىلەن، قولىنى قۇلىقىنىڭ يېنىغا قويۇپ، كۆزىنى يۇمۇش ئارقىلىق ئۇخلاشنى ئىپادىلەيدۇ ۋە باشقالار. بۇۋاقلار بۇ ئالدىنقى مەزگىلدىكى ھەرىكەتلەرنى ئىگەللىۋالسا، ئۇلارنىڭ تىل ئىقتىدارىغا ئېرىشىشى تېز بولىدۇ. بالىنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارى ۋە تاۋۇش پەردىسىدە ئورگانلىق كېسەللىك بولمىسلا، بالا تېزلا سۆزلىيەلەيدۇ. تىلنىڭ بۇنداق كېيىن چىقىشى ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتە چاتاق بارلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. ئەكسىچە، بالىنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارى نورمال بولۇپ، تاشقى سېگناللارغا ئىنكاس قايتۇرۇشى ياخشى بولمىسا، ئاتا-ئانىلار بۇنىڭغا جىددىي قارىشى، ۋاقتىدا تەكشۈرتۈپ، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتى جەھەتتە يېتەرسىزلىك بار-يوقلۇقىنى ۋاقتىدا ئېنىقلىشى كېرەك.

23. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىدىكى نۇقسانىنى ۋاقتىدا بايقىغىلى بولىدۇ؟

كىشىلەر ھەرقانداق كېسەلگە "ۋاقتىدا داۋالىنىش" پوزىتسىيىسىنى تۇتۇشى كېرەك، كېسەللىك ئالا-

مىسى ئۆز ۋاقتىدا بايقىغانىدىلا، ئانىدىن بالا - قازانىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. ئۆسۈپ يېتىلۈاتقان بالىلار ئۈچۈن بۇ تېخىمۇ زۆرۈر. بالىلارنىڭ كۆزى ئەڭ بۇرۇن تاشقى دۇنيا بىلەن ئالاقە قىلىدىغان سەزگۈ ئەزا. ئۇنىڭ بالىنىڭ ھاياتىغا بولغان تەسىرىنى كۆپ سۆزلەپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز، كۆز بالىغا نىسبەتەن تېخىمۇ قىممەتلىك، شۇڭا، ئاتا - ئانىلارنىڭ بۇنىڭغا تېخىمۇ يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلۈشى زۆرۈر.

بالا تۇغۇلغاندىلا يورۇقلۇق سېزىمى بولىدۇ، بالىنىڭ كۆنسېرى چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ، كۆرۈش سېزىمى ئىقتىدارىمۇ بارا - بارا مۇكەممەللىشىپ بارىدۇ. لېكىن بۇلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ئاستا بولىدۇ، تازا دىققەت قىلمايدىغان ئاتا - ئانىلار بۇ ئۆزگىرىشنى سەزمەسلىكى مۇمكىن. ياش ئاتا - ئانىلار ئادەتتە بوۋاقنىڭ قانداق بېقىلغانلىقىغا، ئەت ئالغان - ئالمىغانلىقىغا ئەڭ كۆڭۈل بۆلىدۇ، ھېلىقىدەك ئىنچىكە ئىشلىرىغا بولسا كۆپ ھاللاردا سەل قارايدۇ. لېكىن بالىنىڭ كۆرۈش سېزىمى ئىقتىدارىنىڭ ئۆسۈشىدىكى ئومۇمىي قانۇنىيەتنى ئېگەللەۋېلىپ، ئۆزىنىڭ يۇرەك پارىسىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىدىغانلا بولسا، ئۇنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىنىڭ نورمال ياكى نورمال ئەمەسلىكىنى ئېنىقلىيالايدۇ.

ھەربىر ياش ئاتا - ئانىنىڭ ئۆزىنىڭ يۇرەك پارىسىنىڭ ئائىلىدىكى كۆز دوختۇرىغا ئايلىنىشى ئۈچۈن، بۇ يەردە بىرقانچە خىل تەكشۈرۈش ئۇسۇلىنى تونۇشتۇرىمىز، بۇ، ئاتا - ئانىلارنىڭ

لايافەتلىك ئائىلە دوختۇرىدىن بولۇشنا پايدىلىق. ئەڭ ئاددىي ئۇسۇل مۇنداق: بالىنى يورۇق ئوبدان چۈشىدىغان كارىۋاتتا ياتقۇزۇپ، قولىنى تۆيۈقسىزلا ئۇنىڭ كۆزىگە يېقىن ئەكىلىپ پۇلاڭلىتىش. ھەممەيلەنگە مەلۇمكى، بىرەر نەرسە تۆيۈقسىزلا كۆزگە يېقىنلاشقاندا، ئۆزىنى قوغداش يۇزىسىدىن كۆز چىمچىقلايدۇ. ئەگەر بۇ ۋاقىتتا بالا ھېچقانداق ئىش بولمىغاندەك، يەنە بۇرۇنقىدەكلا كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ تۇرسا، بالىنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىدە نۇقسان بار-يوقلۇقىدىن گۇمان قىلىنىدۇ.

بەزىدە بىرلا كۆزىنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى ناچارلىشىدىغان ئەھۋالمۇ بولىدۇ، بۇنداق ئەھۋالدا يۇقىرىدىكى ئۇسۇل بىلەن ئۇنۇمگە ئېرىشىش تەس، ئاۋۋال بالىنىڭ بىر كۆزىنى ئېتىپ، ئاندىن يەنە بىر كۆزىنى ئېتىپ سىناپ كۆرسەك بولىدۇ. ئەگەر بالا ھېچقانداق ئىنكاس بىلدۈرمىسە، بۇ، بالىنىڭ ئىككىلا كۆزىنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتى ياخشى ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئەگەر مەلۇم بىر كۆزىنى ئەتكەندە، بالا بۇنىڭدىن بىزار بولسا، ئازابلانسا، چىدىمايى يىغلىسا ياكى كۆزىنى ئەتكەن نەرسىنى ئىلىۋېتىشكە ئۇرۇنسا، بالىنىڭ كۆزىدە مەسىلە بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

بىرمۇنچە كۆز كېسەللىرى بالا بېكى تۇغۇلغاندا ياكى بىر-نەچچە ياش ئىچىدە پەيدا بولىدۇ. شۇڭا، ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنى شۇ يەرنىڭ ئەھلىي شارائىتىغا قاراپ كۆزىتىپ تۇرسا، بالىلار

گىرىپتار بولغان كۆز كېسىلىنى بالدۇر ئېنىقلاشقا زور دەرىجىدە پايدىلىق. ئالغايلىق قاتارلىق بەزى كۆز كېسەللىرىنى پۈتۈنلەي داۋالاپ ساقايتقىلى بولىدۇ، ئەمما پەيتىنى قولدىن بېرىپ قويغاندا، ساقايتىش پۈرسىتى كېتىپ قېلىشى مۇمكىن، بۇ بەك ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولىدۇ، ئەلۋەتتە.

24. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارى جەھەتتە چاتاق بارلىقىنى بالدۇرراق بايقىغىلى بولىدۇ؟

بەزىلەر، بالا ھامىلە مەزگىلىدىلا ئانىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالايدۇ، دەپ قارايدۇ، بۇ، بالىنىڭ ئاڭلاش ئىقتىدارىنىڭ پېتىلىشى ناھايىتى بۇرۇنلا باشلىنىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئاڭلاش ئىقتىدارىنىڭ پېتىلىشى بالىنىڭ بىلىش ئىقتىدارىنىڭ ئۆسۈشىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى بولۇپ، تىل ئىقتىدارى بىلەن ئىنتايىن زىچ مۇناسىۋەتلىك.

يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقلاردا، ئاۋازغا قارىتا ئىنكاس بولىدۇ. بىر ئايلىق بولغان بوۋاقنى كارىۋاتتا ياتقۇزۇپ، بىر مىس قوڭغۇراقنى ئۇ كۆرەلمەيدىغان يەردە تۇرۇپ جىرىڭلاتقاچ، ئۇنىڭ چىرايىغا سەپ سالساق، ئۇنىڭدا قوڭغۇراق ئاۋازىغا قارىتا ئىنكاس پەيدا بولغانلىقىنى سېزىمىز، بۇ ئىنكاس ئۇنىڭ ئەسلىدىكى ھالىتىدە ئۆزگىرىش بولغانلىقىدىن ئىبارەتتۇر.

بۇنداق ئىقتىدار ئايلارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ كۈچىيىپ بارىدۇ، بۇڭاق تۆت ئايلىق بولغاندا ھېلىقى تەجرىبىنى قايتا تەكرارلاپ، قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتقىنىمىزدا، بۇڭاقتا چىراي ئىپادىسى جەھەتتە ئىنكاس پەيدا بولۇش بىلەنلا قالماي، بەلكى ئۇ ئاۋاز چىققان جايغا قاراپ، مەقسەتلىك ھالدا ئاۋازنىڭ نەدىن كېلىۋاتقانلىقىنى ئىزدەيدۇ. ئالتە ئايلىق بولغاندا، ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئىسمىنى چاقىرساق، ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىمىزنى بىلىپ بۇرۇلۇپ قارايدۇ.

ئەگەر بۇڭاق بەك ياڭاش، ئىنكاسى ناچارراق بولسا، يۇقىرىدا ئېيتىلغان قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىشى قاتارلىق ئاۋازلارنىڭ تەسىرىگە مۇناسىپ ئىنكاس قايتۇرمىسا، بالدا بۇ جەھەتتە مەسىلە بار. يوقلۇقىغا دىققەت قىلىش كېرەك. ئۇچ ياشلىق بىر بالا بولۇپ، ئۇنىڭ ئاللىقاچان تىلى چىقىپ بولغانلىقىن، ئاغرىپ قالغاندا كانامىتىسىن ئوكۇلى كۆپ سېلىنغان، بالىنىڭ قىزىتمىسى يېنىپ، كېسىلى ياخشى بولۇپ قالغاندىن كېيىن، دائىم تېرىكىدىغان، ئاچچىقلىنىدىغان، ئىلگىرىكىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالغان، ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرگە دىققەت قىلماي، كېسىلى تېخى ساقايمىغان ئوخشايدۇ، دەپ قاراپ، كانامىتىسىنى داۋاملىق سالدۇرۇۋەرگەن، نەتىجىدە، ئىككى ئايدىن كېيىن ئۇ بالىنىڭ قۇلىقى ئاڭلىمايدىغان بولۇپ قالغان، بالىنىڭ ئاتىسى بىلەن ئانىسى چەكسىز ئازابلانغان بولسىمۇ ئورنىغا كەلمىگەن. بۇ يەردە ھازىرچە كلىنىكا ۋراچ-

نىڭ تۈستىگە ئالىدىغان مۇھىم جاۋابكارلىقىنى قويۇپ تۇرايلى، ئاتا-ئانىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، بالىغا كانامىتسىن، گىننتامىتسىن، نېئومىتسىن قاتارلىق دورىلارنى ئىشلەتكەندە، بالىدا كۆرۈلگەن ئىنكاسلارنى چوقۇم ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىش كېرەك. بىر ياشتىن تۆت ياشقىچە بولغان ۋاقىت دورىنى نامۇۋاپىق ئىشلىتىپ قويۇپ گاس بولۇپ قېلىش كۆپرەك كۆرۈلىدىغان ياش باسقۇچى، بۇ ياش باسقۇچىدىكى بالىلارمۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ ۋاقتىدا كۆزىتىپ تۇرۇشىغا تېخىمۇ موھتاج، چۈنكى ئۇلار تېخى تېنىنىڭ قايسى قىسمىنىڭ ساقسىز بولۇپ قالغانلىقىنى باشقا چوڭراق بالىلاردەك ئۇنچە توغرا ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ.

ئاكلاش قوۋۇقىتىدە چاتاق بارلىقى بالدۇر بايقالغان بالىلارنى چوقۇم پەيتىنى چىڭ تۇتۇپ داۋالتىپ، بارلىق كۈچ بىلەن چاتاقنى يوقىتىش كېرەك.

25. قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىنى ۋاقتىدا بايقىغىلى بولىدۇ؟

بۇگۈنكى كۈندە، كىشىلەرنىڭ كۆز قارىشىدا ئىلگىرىكىگە قارىغاندا زور ئۆزگىرىش بولدى. بالىلارغا قارىتا، ئۇلارنىڭ ئاقلىقى، سېمىزلىكى ۋە چىرايلىقلىقىغا قاراش بىلەنلا قالماستىن، ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىنىڭ قانداقلىقىغىمۇ قارايدىغان

بولدى. هەتتا ئەقلىي جەھەتتىن يېتىلىشكە بولغان ئارزۇ باشقا جەھەتتىكىلەردىن زور دەرىجىدە ئېشىپ كەتتى. بىراق، زاكىدىكى بوۋاق تېخى تىل بىلەن ئالاقلىشىشنى پۈتۈنلەي بىلمەيدۇ، بۇنداق ئەھۋالدا، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت ئەھۋالىغا قانداق ھۆكۈم قىلىش كېرەك؟ بۇنداق ھۆكۈم ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىدە ھەقىقەتەن چاتاق بار بالىلار ئۇچۇن ئىنتايىن مۇھىم. چۇنكى ئۇچ-تۆت ياشتىن ئاشمىغان بالىلار ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى يوشۇرۇن ئىقتىدارنى ئېچىشنىڭ ئەڭ ياخشى باسقۇچىدا شۇنداقلا ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ يېتىلىشى جەھەتتىكى توسالغۇلارنى ئوڭشاشنىڭمۇ ھالقىلىق پەيتىدە تۇرۇۋاتقان بولغاچقا، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىدە نۇقسان بارلىقى بالىدۇرراق بايقالسا، مەشق قىلدۇرۇش، ئۆگىتىش شۇنىڭدەك مۇناسىپ داۋالىتىش ئارقىلىق، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىن يېتىلىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈپ، ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلارنى نورمال بالىلارنىڭ سەۋىيىسىگە يېقىنلاشتۇرغىلى ياكى يەتكۈزگىلى، ئەقلىي قابىلىيىتى ئېغىر دەرىجىدە تۆۋەن بالىلارنىمۇ ئىمكانقەدەر تۇرمۇشتا ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئۆزى قىلالايدىغان قىلغىلى بولىدۇ، بۇ، ئائىلىگىمۇ، جەمئىيەتكىمۇ شۇنداقلا بالىنىڭ ئۆزىگىمۇ پايدىلىق.

ئەمسە، قانداق قىلغاندا بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىنى ۋاقتىدا بايقىغىلى بولىدۇ؟ ئاتا-

ئانىلارغا نسبەتەن ئېيتقاندا، ئالدى بىلەن، ئىنچىكە كۆزىتىپ، بالىلاردىكى كىچىككىنە ئۆزگىرىشلەرگىمۇ دىققەت قىلىشى لازىم. ئاندىن كېيىن، مەسىلىلەرگە ئاقىلانىلىك بىلەن قارىشى لازىم. ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىغا بولغان مېھرى تۇيۇلىدىن، باشقىلارغا خىلىلا چوڭ بىلىنگەن مەسىلە ئاتا-ئانىلارغا ھېچقانچە ئىش بولۇپ تۇيۇلمايدۇ. بالىلارغا نسبەتەن ئېيتقاندا، تۇغۇلۇشىدا تۇنجۇقۇپ قالغان، بەدەن تۇزۇلۇشى ئېغىر غەيرىي نورمال بولغان، ئىلگىرى قورقۇپ ھوشسىزلانغان، مېڭە يالىلۇغى ۋە مېڭە پەردە يالىلۇغىغا گىرىپتار بولغان شۇنىڭدەك ئاي-كۈنى توشمايلا تۇغۇلغان بالىلارغا ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن قاراش، ئۇلارنى ئىنچىكە كۆزىتىش كېرەك.

كۆزىتىش دېگەندە، ئاساسلىقى، ھەرىكەت ۋە تىلدىن ئىبارەت ئىككى چوڭ جەھەتتىن كۆزىتىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، بۇ يەردىكى تىل كەڭ مەنىدىكى تىل بولۇپ، يىغلاش، كۇلۇش قاتارلىقلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ھەرىكەت جەھەتتە، ئەگەر بالىنىڭ قولى دائىم يۇمۇقلىقلا تۇرسا، بەش-ئالتە ئايلىق بولغاندىمۇ ئېچىلمىسا، نەرسە تۇتالمىسا، بۇنىڭغا چوقۇم دىققەت قىلىش كېرەك. ئەگەر بالىنىڭ پۇتى بەك "قاتتىق" بولسىمۇ ياكى بەك "يۇمشاق" بولسىمۇ، دىققەت قىلىش كېرەك. ئادەتتە، بالىلار تۆت ئايلىق بولغاندا، چوڭلار قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇپ دەسسەتسە، بىرقانچە سېكۇنت تۇرالايدۇ، لېكىن بالا بىر-ئىككى ئايلىق بولغاندا، پۇتى قاتۇرۇۋېتىلگەندەك تۇيۇلۇ

بولۇپ، ئېگىلمىسە، بۇ ئانچە نورمال ئەھۋال ئەمەس. ئوخشاشلا، ئادەتتە بالا سەككىز ئايلىق بولغاندا بىرەر نەرسىگە تايىنىپ ئۆرە تۇرالايدۇ، ئەگەر بىر ياشتىن ئاشقاندىمۇ پۇتلىرى پاختىدەك يۇمشاق بولۇپ، دەسسەپ تۇرالمىسا، ئۇمۇ مەسىلە بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ.

تىل جەھەتتە نېمىلەرگە دىققەت قىلىشىمىز كېرەك؟ ئەڭ دەسلەپتە بوۋاقنىڭ يىغىسىغا دىققەت قىلىش لازىم، بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن پەقەتلا يىغلىمىسا، ئەتىدىن - كەچكىچە ئۇيقۇدىن باش كۆتۈرمىسە، بۇنىڭغا دىققەت قىلماي بولمايدۇ. لېكىن، گەرچە يىغلىسىمۇ، بەك چىرقىراپ يىغلىسا، ئاۋازى سوزۇلۇپ چىقسا، بۇنىڭغىمۇ دىققەت قىلىش كېرەك. ئۈچ ئايلىق بولغان بالىلار ئاۋاز چىقىرىپ كۈلەلەيدۇ. ئەگەر بوۋاق بەش - ئالتە ئايلىق بولغاندىمۇ كۈلمىسە، شۇنداقلا تاشقى مۇھىتقا بولغان سۈنكاسى بەك سۇس بولسا، بۇمۇ نورمال ئەھۋال بولماسلىقى مۇمكىن. بوۋاق تۇغۇلغان تۇنجى ئېيىدىن باشلاپلا گۈگۈرلاشقا باشلايدۇ، كېيىن "ئا"، "o" دېگەندەك سوزۇق تاۋۇشلارنى چىقىرىدۇ. بەش ئايلىق بولغاندا چوڭلارغا قاراپ بىرنېمىلەرنى دەيدۇ، ئەگەر بۇ ۋاقىتتا ئاۋازى چىقمىسا ياكى چىققاندىمۇ بەك كىچىك چىقسا، بۇمۇ دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇ. سەككىز ئايلىقتىن بىر ياشقىچە، گەرچە سۆزلىيەلمىسىمۇ، تىلىنىڭ مەنىسىنى ئۇقۇشقا باشلايدۇ، مەسىلەن، چاۋاك چېلىپ قارشى ئېلىشنى، قول پۇلاڭلىتىپ خوشلىشىشنى ئىپادىلەيدۇ، چىراغنىڭ نەدىلە-

كىنى سورىغانـدا، قولـى بىلەن چىراغـنى كۆرسىتـدۇ، ۋەھـ-كازالار، ئەگەر بالا چوڭـلارنىڭ سۆزىنى قىلـچە چۈشەنمىسە، بۇمۇ مەسىلە بارلىقىدىن دېرەك بېرىشى مۇمكىن.

يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتۈلـگەنلەر بالىدىكى بىنورماللىقـنىڭ بىر قىسىم ئىپادىسىدىنلا ئىبارەت، ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ ھەرىكەت ۋە تىل جەھەتتىكى ئىقتىدارىنى ئادەتتىكى بالىلارغا سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشى، ئەگەر بىرمۇنـچە بـنورمال ھەرىكەتـلىرى كۆرۈلسە، بالدۇر دوختۇرغا كۆرسىتىشى، كەلگۈسـدە بالـمۇ، ئاتا-ئانىمۇ ئازابقا قالماسلىقى ئۈچۈن، بالىنى ۋاقتىدا تەكشۈرتۈپ، ۋاقتىدا داۋالىتىشى، بالدۇر مەشىق قىلدۇرۇشى كېرەك.

ئادەمنى كىچىكىدىن باشلاپلا تەربىيىلەش كېرەك. سەبىي بالا يۈمران مايسىدەك بولىدۇ، ئۇ مۇڭاپىق پەرۋىش قىلىنسلا ئاندىن بىخ سۈرۈپ ئۆسەلەيدۇ. بولمىسا گۈدەك ۋاقتىدىلا زەخمىلەنسە، سۈنۈپ كەتمىگەن تەقدىردىمۇ ماتېرىيال بولۇپ چىقىشى قىيىنغا چۈشىدۇ.

ـــتاۋ شىڭجى

ئادەت تەربىيىسى

26. بالىلاردا ياخشى تۇرمۇش ئادىتىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟

ئەگەر يېڭى توي قىلغان ئەر-خوتۇنلار زىددىيەتلىشىپ ئۇرۇشۇپ قالسا، بۇنىڭ سەۋەبى كۆپىرەك ئىككى تەرەپنىڭ تۇرمۇش ئادىتىنىڭ ئوخشاشمىغانلىقىدا بولىدۇ، بۇنىڭ ئىچىدە بىر تەرەپ هورۇن ياكى تازىلىققا دىققەت قىلمايدىغان، رەتسىز بولغان بولىدۇ. ساغلام هالدا ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولغان كىشىلەرنىڭ كۆپىنچىسى تەرتىپلىك تۇرمۇش كەچۈرۈدىغان ياخشى ئادەتكە ئادەتلەنگەن بولىدۇ. دېمەك، تەنىنىڭ ساغلام، تۇرمۇشنىڭ بەختلىك بولۇشىدا ياخشى تۇرمۇش ئادىتى ئىنتايىن مۇهىم. ناچار تۇرمۇش ئادىتىگە ئۆگىنىپ قالسا، ئۆزگەرتىمەك ناهايىتى تەس. شۇڭلاشقا، بالىلاردا كىچىكىدىن باشلاپلا ياخشى تۇرمۇش ئادىتىنى يېتىلدۇرۇش كېرەك.

ئوزۇقلىنىش بالىلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى مۇهىم مەزمۇنلارنىڭ بىرى. ئاتا-ئانىلار ئالدى بىلەن بالىلاردا يېمەك-ئىچمەك

جەھەتتە ياخشى ئادەت يېتىلدۇرۇشى كېرەك. ھازىر نۇرغۇن باللار ئۇششاق ـ چۇششەك نەرسىلەرنى يېيىشنى ياخشى كۆرىدۇ، دائىم ۋاقىتسىز تاماق يېمەيدۇ، تاماق يەۋېتىپ ئويناپدۇ، تاماقنى بەك تاز يەيدۇ، بەزىلىرى چوڭلارنىڭ تالداپ ـ سىلىشى ئارقىسىدا بىر ـ ئىككى كاپامىلا يەيدۇ. بۇنداق بولسا بولمايدىغان- لىقى ئېنىق. باللار تاماقنى جەزمەن ۋاقىت ۋە مىقدار بويىچە يېيىشى، ھەر ۋاقىلىق تاماقنى تويغۇدەك يېيىشى كېرەك. ياخشى كۆرىدىغىنىنى بولۇشىغا يەپ، ياقتۇرمايدىغىنىنى يېمەيدىغان باللارغا ئاتا ـ ئانىلار دىققەت قىلىپ، ئوبدان تۈتۈشى كېرەك. يەنە باللارنى ئۇششاق يېمەكلىكلەرنى كۆپ يېمەسلىككە كۆندۈرۈش كېرەك.

بىزدە "ئون ئەرنىڭ توققۇزى گېموروي" دېگەن تەمسىل بار، بۇنىڭدىن چوڭلاردا گېموروي كېسىلىنىڭ قوزغىلىش نىسبىتىنىڭ يۇقىرى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى خېلى بىر قىسىم كىشىلەردە ۋاقىت بويىچە تەرەت قىلىدىغان ئادەتنىڭ كەمچىل بولغانلىقىدا. ئۇلار ھەركۈنى مەلۇم ۋاقىتتا تەرەت قىلىپ تۇرمايدۇ. تەرەت قورساقتا ئۇزۇن تۇرۇپ قالسا، ئاسانلا قەۋزىيەت كېلىپ چىقىدۇ. بۇ ئەھۋال ئۇزۇن داۋاملاشسا، ئادەم گېموروي بولۇپ قالىدۇ. باللاردا كىچىكىدىن باشلاپلا ۋاقىت ـ قارالىق تەرەت قىلىدىغان ئادەتنى يېتىلدۇرۇش كېرەك. ئەڭ ياخشىسى، مۇۋاپىق ۋاقىت تالاش كېرەك، مەسىلەن، ئەتىگەنلىك تاماق يەپ 20 مىنۇت ئۆتكەندە،

ئۇلارنى تەرەت قاچسىغا ئولتۇرغۇزۇش كېرەك، شۇنداق قىلىپ كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، كۈندە بىر قېتىم تەرەت قىلىشقا ئادەتلىنىدۇ.

يەنە بالىلاردا تازىلىق ئادىتىنى يېتىلدۈرۈش كېرەك. ھەركۈنى ئەتىگىنى ۋە كەچلىكى چىشنى چوتكىلاپ يۇيۇشى كېرەك، بۇ چىشنى ئاسراشتىكى مۇھىم تەدبىر. شارائىتى بار ئەھۋال ئاستىدا كۈندە بىر قېتىم يۇيۇش، بولمايلا قالسا ھېچ بولمىغاندا ھەپتىدە بىر قېتىم يۇيۇشقا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك. قولنىڭ پاكىز بولۇشى ئۈچۈن تاماقتىن بۇرۇن ۋە تەرەتتىن كېيىن قولنى يۇيۇش كېرەك.

رەتلىك بولۇش، تەرتىپلىك بولۇش، ئەمگەك قىلىشنى ياخشى كۆرۈشلەرنىڭ ھەممىسى بالىلاردا كىچىكىدىن تارتىپلا يېتىلدۈرۈشكە تېگىشلىك ئېسىل ئەخلاق ۋە ياخشى ئادەت. بالىلارنىڭ نەرسىلىرىنى مۇقىم ئورۇندا قويۇش كېرەك، ئويۇنچۇقلارنى ئويناپ بولغاندىن كېيىن ئەسلى جايىغا قويۇپ قويۇشى كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلارنى ئەمگەكنى سۆيىدىغان قىلىپ تەربىيىلەش كېرەك، شارائىت يار بەرسە، ئۇلارغا ئانچە ـ مۇنچە يېنىك بولغان ئىشلەر ئىشلىرىنى ئۆگىتىپ، ئۇلارغا ئەمگەكنىڭ ئازابلىق ئىش ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇرۇش كېرەك. ئىشچانلىق ئادىتىنى يېتىلدۈرگەندە، بالىلارنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشىغا پايدىلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۇلارنى كېيىنكى خىزمەت ۋە ئۆگىنىشتە جەۋرى ـ جاپادىن قورقمايدىغان روھقا

ئىگە قىلغىلى بولىدۇ.

قېيىن مۇز بىر كۈندىلا قاتقان ئەھەس ئەلۋەتتە، ئۇزاق مۇددەت چىداملىق بىلەن ئۆزلۈكسىز مۇستەھكەملىگەندىلا ئاندىن تەبىئىي ئادەت شەكىللىنىدۇ. بالىلار كىچىك، ئىرادىسى ئاجىز بولغاچقا، ئېھتىمال داۋاملاشتۇرۇپ كېتەلمەسلىكى مۇمكىن، ئۇنداقتا، ئاتا-ئانىلار ئۆز ۋاقتىدا بالىلىرىغا قائىدە-سۆزلىشى كېرەك. ئالغا ئىلگىرىلىشىگە مەدەت بېرىپ، خاتالىقىنى تەنقىد قىلىشى، بالىلارنىڭ ناگاھ-ناگاھدا كەتكۈزۈپ قويغان خاتالىقى تۈپەيلىدىن تەرىيىلەشكە بولغان ئىشەنچىنى يوقىتىپ، ئەجرىنى يوققا چىقارماسلىقى كېرەك!

27. بالىلار نېمە ئۈچۈن رېتىملىق تۇرمۇشقا ئېھتىياجلىق؟

كەچقۇرۇندا، پۈتكۈل ئائىلىدىكىلەر تېلېۋىزىيون كۆرۈۋاتقان ساھ، بالا ھامىنى ئۆزى يالغۇز زېرىكىپ ئۇخلاشنى ياخشى كۆرمەيدۇ-دە، كۆپچىلىككە ئوخشاشلا "خەير خوش" دېگەن خەت چىققۇچە كۆرىدۇ. سەھەردە، ئاتا-ئانىلار خىزمەتكە ئالدىرىشىپ، بالىنى يەسلىگە ياكى بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىپ قويماقچى بولغاندا، بالا تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغىنالمايدۇ-دە، ئۇنى نوقۇپ توۋلاشقا، ھەتتا ناشتا قىلدۇرماستىنلا ئېلىپ مېڭىشقا توغرا كېلىدۇ. بەزى بالىلار چۈشتە دەم ئالماي

سەگرەپ چېيمپ يۇرۇپ قاتتىق ھەرىكەت قىلغانلىقتىن، چۈشتىن كېيىن ھالسىزلىنىپ بىكاردىن ـ بىكار غەلۋە قىلىدۇ. بۇ خىل ھادىسە بەزى ئائىلىلەردە دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ.

بۇ خىل تۇرمۇش تەرتىپىدىكى قالايمىقانچىلىق ھادىسىسى بالىلارنىڭ تەن سالامەتلىكىگە زىيان يەتكۈزىدۇ. چۈنكى بالىلار ئۆسۈش باسقۇچىدا تۇرۇۋاتقانلىقى ئۈچۈن، ۋاقىتدا تاماق يېسە، تاماق يېگەن ۋاقىتدا بەدىنى نورمال ھالدا ھەزىم قىلىش سۈيۇقلۇقى ئاجرىتىپ چىقىرىپ، يېمەكلىكلەر ھەزىم بولىدۇ ھەم ئوزۇقلۇق تەركىبى تولۇق قوبۇل قىلىنىدۇ. ئوينىغاندا، ئۆگىنىش قىلغان ۋاقتىدا، ئالىي نېرۋا سىستېمىسىنىڭ مۇناسىپ قىسىملىرى غەدىقلىنىدۇ ـ دە، بالىلارنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتى ئۇرغۇپ تۇرىدۇ. بالىلار ئوخلىغان ۋاقتىدا، چوڭ مېڭىسى تولۇق دەم ئېلىش بىلەن بىرۋاقىتتا، بەدىنىدىكى ئۆستۈرۈش ھورمۇنلىرى كۆپلەپ ئاجرىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بالىلارنىڭ بويى ئۆسىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە بۇ قانۇنىيەتلەر قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىلسە، بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە كېپىللىك قىلىش تەسكە چۈشىدۇ.

گېرمانىيىلىك بىر ئالىم مۇنداق بىر سىناق ئېلىپ بارغان: بىر ئادەمنى بىر كۈندىكى ئوخشاش بولمىغان ۋاقىت ئىچىدە داۋاملىق ۋېلىسىپىت پىدالىنى تەپكۈزگەن ھەمدە ھەرقايسى ۋاقىتتا تەپكەن قېتىم سانىنى خاتىرىلەپ مانگان. نەتىجىدە، چۈشتىن بۇرۇن سائەت 9 ــ 10دا، ئۇنىڭ تەپكەن قېتىم سانى

ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتكەن، ئۇنىڭدىن قالسا، چۈشتىن كېيىن سائەت 7 — 8دە يۇقىرى پەللىگە چىققان، بۇ، ئادەم بەدىنىدىكى ھەرىكەتنىڭ مەلۇم قانۇنىيەت بويىچە بولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. بۇ خىل تۈرمۈش رىتمى مۇزىكا رىتمىغا ئوخشاش بەزىدە تېز، بەزىدە ئاستا، بەزىدە يېنىك، بەزىدە ئېغىر، بەزىدە جىددىي، بەزىدە سالماق بولىدۇ. ئەگەر باللار كىچىكىدىن باشلاپلا قانۇنىيەت بويىچە ئىش كۆرسە، تۈرمۈشنىڭ نورمال رىتمىغا ماسلاشسا، ئۇ جەزمەن تەن سالامەتلىكىنى قوغدىيالايدۇ.

بەزى ئاتا ـ ئانىلار باللارنىڭ ئۇخلاش ۋاقتىنىڭ برقەدەر ئۇزاق بولىدىغانلىقى، ۋاقتىدا تاماق يېيىشى، ئۇششاق ـ چۈششەك يېمەكلىكلەرنى قالايمىقان يېمەسلىك لازىملىقى قاتارلىق تۈرمۈش قانۇنىيىتىدىكى ئالاھىدىلىكلەرنى بىلمەيدۇ، ئۇلار بالىغا دائىم ئۆزلىرىنىڭ تۈرمۈش ئادىتى بويىچە مۇئامىلە قىلىدۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ خاتالىق ئىكەنلىكى ئېنىق. مەسىلەن، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ھەممىسى ئۆز بالىسىنىڭ بويىنىڭ ئېگىز بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئەمما بالىنىڭ ۋاقتىدا ئوزۇقلىنىشىغا سەل قارايدۇ، بالىسىغا دائىم پارچە ـ پۇرات يېمەكلىكلەرنى يېگۈزۈپ، سوغۇق ئىچىملىكلەرنى ئىچكۈزۈپ، بالىلارنىڭ ئىشتىيىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بالا ياخشى ئۆسۈپ يېتىلمەيدۇ. يەنە مەسىلەن، بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىنىڭ ئۇزاقراق ئۇخلايدىغانلىقىنى ئويلاشماي، بالىنىمۇ ئۆزلىرىدەك

كېچىلەپ تېلېۋىزىيون كۆرگۈزىدۇ، نەتىجىدە بالىنىڭ بەدىنىدىكى ئۆستۈرۈش هورمۇنى ئاجرالمىسى كەم ئۇخلىغانلىقتىن ئازلاپ كېتىدۇ ـ دە، بالىنىڭ ئۆسۈشىگە تەسىر يېتىدۇ. شۇڭلاشقا ئاتا ـ ئانىلار بالىنىڭ تۇرمۇشىغا ئىلمىي پوزىتسىيە تۇتۇشى كېرەك.

هازىرقى زامان تۇرمۇشىنىڭ ئالاهىدىلىكى رېتىمنىڭ تېزلىكىدە، ئەلۋەتتە، كىشىلەرنىڭ هەمىسى بۇنداق تۇرمۇش ئالاهىدىلىكىگە ماسلىشىشى كېرەك، لېكىن بۇ هەرگىزمۇ تۇرمۇش تەرتىپلىك بولمىسىمۇ بولىدۇ، دېگەنلىك ئەمەس، بالىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ تەرتىپلىك بولۇشىغا ئالاهىدە دىققەت قىلىش كېرەك. يەنە بىر تەرەپتىن، هازىرقى بالىلارنىڭ هەمىسى يالغۇز پەرزەنت، ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنى چىگىراق باشقۇرۇش ئورنىغا كۆپرەك ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋېتىدۇ، بۇمۇ بالىلارنىڭ ئىلمىي تۇرمۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرەلمەسلىكىدىكى سەۋەبىنىڭ بىرى. بىر ئوبدان تۇرمۇش تەرتىپىنى بالا ئىككى ـ ئۈچ قېتىم غەلۋە قىلىپلا يوقىتا چىقىرىدۇ. بۇ هال ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلار مۇۋاپىق تۇرمۇش رېتىمنىڭ بالىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك، پسىخىك جەهەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشىدىكى مۇهىملىقىنى تونۇپ يېتىشى زۆرۈرلۈكىنى كۆرسىتىدۇ، شۇنداق قىلغاندىلا بالىلاردا ئاڭلىق هالدا ئىلمىي ۋە مۇۋاپىق بولغان تۇرمۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ.

28. بالا نېمە ئۈچۈن تاماق يېگىلى ئۇنىمايدۇ؟

نۇرغۇن ئانىلار دوختۇرغا بالىسىنىڭ تاماقتا قىلچە كۆڭلى تارتمايدىغانلىقىدىن، مەيلى كۆكتات، مېۋە ـ چېۋە، گۆش، بېلىق، تۇخۇم بولسۇن، مەيلى قانچە قىممەتلىك نەرسە بولسۇن، تاماقنى قانچە ئوخشىتىپ ئەتكەن بولسۇن، ھېچقايسىسىنى يېگىلى ئۇنىمايدىغانلىقىدىن زارلىنىدۇ. دوختۇرلار بالىدىن سەۋەبىنى سورىغاندا، بالا: "قورسىقىم ئاچمايدۇ" دەپ ئاددىيلا جاۋاب بېرىدۇ. بۇنداق بالىلار نېمە ئۈچۈن قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنى سەزمەيدۇ؟

دائىم كۆرۈلىدىغان ئامىل تاتلىق ـ تۇرۇملارنى بەك كۆپ يەۋەتكەنلىكتۇر. بالىلار گۆدەك بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارى ئاجىز بولىدۇ، ئۇلار ياخشى كۆرگەن نەرسىلەرنى ئاتا ـ ئانىلار قىسىپ ئولتۇرمايدۇ، ئەگەر ئاتا ـ ئانىلار يەنە تىزگىنلىمەي بولۇشىغا قويۇپ بېرىپ، تەلەپلىرىگە ماقۇل دەپ تۇرىدىغان بولسا، بالا تاتلىق ـ تۇرۇمنى تازا يەيدىغان بولۇۋالىدۇ، چوكا مۇز، ماروژنى، گازلىق سۇ، ئاپېلسىن سۇيى، گودەنپى دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن قورسىقىنى تويغۇزۇۋالىدۇ. بەزى بالىلارنىڭ كۈندىلىك ئۇششاق يېمەكلىكىگە ئىككى يۈەنمۇ يەتمەيدۇ، بەزى بالىلار ئەسلا قاينىقسۇ ئىچمەيدۇ، ئاپېلسىن شەربىتى، دولانا شەربىتى، گازلىق سۇ

قاتارلىقلارنىلا ئىچىدۇ. ئەڭ گەۋدىلىك بولغىنى شۇكى، بەزى بالىلار بىر ئايدا 18 بوتۇلكا قويۇق ئاپېلسسن شەربىتى ئىچىدىكەن. قەنت تەركىبى ئىنتايىن يۇقىرى بولغان بۇ خىل ئۇشتۇق ئىچىملىك - يېمەكلىكلەر بالىلارنىڭ تاماق يېيىش رىتىمىغا قاتتىق تەسىر يەتكۈزۈپ، بالىلارنى قورسىقى ئاچقاندىلىقىنى سەزمەيدىغان قىلىپ قويىدۇ.

ئادەم بەدىنىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك رولىنى نېرۋا سىستېمىسى تەڭشەپ تۇرىدۇ. تاماق يېيىشتىن ئىبارەت بۇ ئاساسلىق فىزىئولوگىيىلىك ھەرىكەتنى ئوزۇقلاندۇرۇش ۋە تويۇشتىن ئىبارەت ئىككى نېرۋا مەركىزى تەڭشەپ تۇرىدۇ. كىشىلەر غىزالانغاندىن كېيىن، قان سۈيۇقلۇقىدىكى تەركىبىدىكى شېكەرنىڭ مىقدارى بەلگىلىك قويۇقلۇق دەرىجىسىگە يەتكەندە، نېرۋا تەن سۈيۇقلۇقلىرى ئارقىلىق تەڭشىلىدۇ - دە، تويۇش مەركىزى جانلىنىشقا باشلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتىتا، ئوزۇقلاندۇرۇش مەركىزى ھەرىكەتتىن توختايدۇ، بۇ چاغدا ئادەمنىڭ تويغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، تاماقتىن كېيىن ئىشلەپ، ھەرىكەت قىلىپ مەلۇم ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئېنېرگىيىنىڭ سەرپ بولۇشىغا ئەگىشىپ، قان تەركىبىدىكى شېكەرنىڭ قويۇقلۇق دەرىجىسى تۆۋەنلەپ مەلۇم چەككە يەتكەن ۋاقىتدا، ئادەمنىڭ ئوزۇقلاندۇرۇش مەركىزى تۆۋەن بېسىملىق قان شېكىرىنىڭ تەسىرى بىلەن جانلىنىپ كېتىدۇ - دە، تويۇش مەركىزىمۇ ھەرىكەتتىن توختايدۇ، بۇنىڭ بىلەن كىشىلەر قورسىقىنىڭ

ئاچقانلىقىنى هېس قىلىدۇ. ئىككى مەركەز دائا مۇشۇنداق بىر - بىرىنى شەرت قىلىشقان ۋە ئۆزئارا باغلانغان بولۇپ، ئادەم بەدىنىنى ئوزۇقلاندۇرۇشنى تەڭشەش ۋەزىپىسىنى ئورتاق ئورۇندايدۇ.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ھەددىدىن ئوشۇق يېيىلگەن تاتلىق - تۇرۇملار تويۇش مەركىزىنى غەدىقلاپ، باللارنى قورسقىنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزمەيدىغان قىلىپ قويمدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئاتا - ئانىلار دائىم بالىلرىنىڭ تاماقنى تويغىچە يېمەسلىكىدىن ئەنسىرەپ، ئارتۇقچە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئامال بار باللارغا كۆپلەپ يېگۈزمدۇ، بالىلارنىڭ غىزالىنىشىغا بۇنداق سۈنئىي ئارىلىشىشمۇ ئاسانلا ئوزۇقلانىدۇرۇش، تويۇش مەركىزىنىڭ تەڭشەپ تۇرۇشىنى قالايمقانلاشتۇرۇپ، باللارنىڭ ئىشتىيگە تەسىر يەتكۈزمدۇ.

ئىشتىيى يوق باللارنى كۆزىتىشتىن بايقىلىشچە، بۇلارنىڭ خېلى بىر قىسمى بوۋاق ۋاقىتىدا قوشۇمچە يېمەكلىك بەكلا كېچىكىپ قوشۇپ بېرىلگەنلىكتىن بولغان. بەزى بالىلارغا ئالتە ئايدىن كېيىن ئاندىن قوشۇمچە يېمەكلىك قوشۇپ بېرىلگەن، ھەتتا بەزىلىرى ئىككى ياشقا كىرگەندىن كېيىنمۇ ئاساسەن ئانا سۈتى ۋە كالا سۈتى بىلەن بېقىلغان. بۇ باللارنىڭ نۇرغۇن يېمەكلىكلەرگە كۆڭلى تارتمىغان، ۋاقىتىنىڭ ئۆزىرىشى بىلەن ئۇلاردا قان ئازلىق، يادىپ كېتىشتەك ئوزۇقلىنىش ناچارلىقتىن بولىدىغان كېسەللىك ئالامەتلىرى كۆرۈلىدۇ. بەزىلەر سۈت

مەھسۇلاتلىرىدا ئوزۇقلۇق مول ئەمەسمۇ؟ دەپ ئەجەبلىنىپ سورىشى مۇمكىن، دۇرۇس، لېكىن ئالتە ئايلىق بوۋاقنىڭ فىزىئولوگىيىلىك ئېھتىياجىنى سۈتتىكى ئوزۇقلۇق بىلەنلا قانىدۇرىمەن دېيىش ھەرگىزمۇ يېتەرلىك بولمايدۇ، ئۇلار ھەر خىل ئوزۇقلۇق ماددىلىرىغا موھتاج. شۇنىڭ بىلەن بىر-ۋاقتتا، بالىلار سۈيۇق يېمەكلىكلەرنى ئېچىشتىن قاتتىق يېمەكلىكلەرنى يېيىشكە ئۆتۈش جەريانىدا، غىزالىنىش ئۇسۇلىمۇ ئىمىشتىن چاينىشقا يۇزلىنىدۇ، چاينىشنىڭ تەم سەزگۈسىنىڭ تەرەققي قىلىشىغا بولغان يارىدىمى ناھايىتى چوڭ بولىدۇ. شۇڭلاشقا بالىلارغا قوشۇمچە يېمەكلىكنى بەكلا كېچىكىپ بەرگەندە، ئېھتىمال تەم سەزگۈ تەرەققىياتىغا توسالغۇ بولۇشى، شۇنداقلا بالىلارنىڭ تۇرلۈك تائاملارنىڭ تەمىگە بولغان سەزگۈسىگە، ئىشتىيىگە تەسىر يېتىشى، ھەتتا ئۇلارنى تاماق تاللايدىغان، ئىشتىھاسىز قىلىپ قويۇشى مۇمكىن. بۇ بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئىنتايىن زىيانلىق.

بىز بالىلارنىڭ تاماقتا كۆڭلى تارتماسلىقتىكى تۈرلۈك سەۋەبلەرنى تەھلىل قىلدۇق، خوش، سىزنىڭ بالىڭىزنىڭ تاماقتا كۆڭلى تارتماسلىقىنىڭ سەۋەبى نېمىكەن؟

29. قانداق قىلغاندا باللارنىڭ تاماق تاللىشىنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ؟

باللارنىڭ تاماقنى ياقتۇرۇپ يېمەسلىكى، ئۇنىڭ ئۈستىگە تاماق تاللىشى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بېشىنى قاتۇرىدۇ، شۇڭلاشقا ئۇلار ئامالنىڭ بارىچە باللارنى كۆپرەك يېيىشكە زورلايدۇ. تاماق شىرەسى يېنىدىلا بالىغا ھەر خىل ۋەدىلەرنى بېرىدۇ. بەزى باللارغا بىر كاپام ئاش يېگۈزۈش ئۈچۈن بىر ھېكايە ئېيتىپ بېرىشكە توغرا كېلىدۇ، ئۇلار بەزى ھاللاردا ھېكايە تۆگىگىچمۇ تاماقنى يەپ بولالمايدۇ. بەزى باللار تاماق يەۋېتىپ ئويناپدۇ، تاماقنى ئورنىدا جىم ئولتۇرۇپ يېمەيدۇ، ئاتا ـ ئانىلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىپ يۈرۈپ تاماق يېگۈزىدۇ، ئىنتىك يېگۈزۈۋالاي دەپ تاماقنى بالىنىڭ ئاغزىغا كەپلەپ تىقىدۇ؛ بەزى بالا كۆندۈزى تاماقنى ئوبدان يېمەيدۇ، ئانىسى ئاخشىمى بالىسىنى ئۇخلاشقا بەزلىگەن ۋاقتىدا، بالىسىنىڭ مۈگدەپ قالغانلىقىدىن پايدىلىنىپ بىر قۇتا سۈت ئىچۈرۈۋالىدۇ؛ بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنىڭ تاماق يېمەسلىكىنى ئۇشتاق يېمەكلىكلەرنى كۆپلەپ بېرىش ئارقىلىق تولۇقلايدۇ. مۇشۇنداق قىلىشلار ئارقىلىق بالىلارنىڭ ئىشتىھاسىنى ئاچقىلى بولامدۇ؟ ھەرگىز بولمايدۇ. بۇنداق قىلىشنىڭ ئاقىۋىتى ھامىنى باللارنى تاماقتىن تېخىمۇ بىزار قىلىپ، تاماق يېيىشنى بىر خىل يۈك،

ئازاب هېس قىلىدىغان قىلىپ قويىدۇ. ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا، باللارنىڭ تاماق يېگۈسى كەلمەيدىغانلىقىنى ياكى تاماق تاللىشنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ؟

بىرىنچىدىن، كىچىكىدىنلا توغرا ۋە ئىلمىي ئۇسۇلدا بېقىش، ئۆز ۋاقتىدا ئەمچەكتىن ئايرىش كېرەك. ئادەتتە تۆت - بەش ئاي ئەمىتىپلا قوشۇمچە يېمەكلىكلەرنى قوشۇپ بېرىش كېرەك. كالا سۈتى بىلەن بېقىلغان باللارغا قوشۇمچە يېمەكلىكلەرنى تېخىمۇ بۇرۇنراق قوشۇپ بېرىش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندىلا ئاندىن ئېمىشتىن چاينىشقا، سۈيۇق - سەلەڭلەرنى ئىچىشتىن قاتتىق نەرسىلەرنى يېيىشكە ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ، تەم سەزگۈسىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرگىلى، باللارنى كىچىكىدىن باشلاپلا ئىشتەيلىك قىلغىلى بولىدۇ. ئىككىنچىدىن، ئاتا - ئانىلارنىڭ باللىرىغا كۆيۈپ كېتىپ، ئۇلارنىڭ كۆزىگە قاراپ، تاتلىق - تۇرۇم، سوغۇق ئىچىملىك قاتارلىق تۇرلۈك ئوشۇقاق يېمەكلىكلەرنى يېيىشتە ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىپ، باللارنىڭ نورمال تاماق يېيىش قانۇنىيىتىگە دەخلى قىلىشىغا بولمايدۇ. ئىشتىهاسىز بولۇش ۋە غىزا تاللاشنىڭ سەۋەبى ھەر تەرەپلىمىلىك ۋە مۇرەككەپ بولىدۇ، تولاراق پسىخىك ئامىلنىڭ تەسىرىدىن بولىدۇ. شۇڭلاشقا ئاتا - ئانىلارنىڭ باللارنىڭ تاماق يېيىشىگە ھەددىدىن ئوشۇق ئارىلىشىۋېلىشى ياخشى ئەمەس، چۈنكى، بۇنىڭدىن باللار بىزار بولۇپ قالىدۇ. تاماق ۋاقتىدا باللارنى كۆپ يېيىشكە توختىماستىن ئۇندەش تېخىمۇ ھاجەتسىز. تاماق

جەزمەن خۇشال، ئىناق كەيپىيات ئىچىدە يېيىلىشى، باللار مەززىلىك تاماملارنى هوزۇرلىنىپ تۇرۇپ يېيىشى كېرەك.

بەزى باللارنىڭ بەدىنىدە مىكرو ئېلېمېنت سىنىك كەم بولغانلىقى ئۈچۈن ئىشتىهاسىزلىق، خۇمارسىزلىق قاتارلىق بىر قاتار ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. ئۇنداقتا، باللارنىڭ چېچى تەركىبىدىكى سىنىك مىقدارىنىڭ نورمال - نورمالسىزلىقىنى جەزمەن تەكشۈرتۈپ بېقىش، ئەگەر راستلا سىنىك كەمچىل بولسا، دوختۇرنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە سىنىك دورىسى ئىچۈرۈپ داۋالىتىپ، ئىشتىهاسىنى ئېچىش لازىم.

يەنىنچاقلاپ ئېيتقاندا، ئاتا - ئانىلار باللارغا جەزمەن قەرەل-لىك ۋاقىت بويىچە تاماق بېرىشى، ئۇششاق - چۈششەك يېمەكلىك-لەر بىلەن باللارنىڭ قورسىقىنىڭ ئېچىش - تويۇش قانۇنىيىتىنى بۇزماسلىقى، ئۇلارغىمۇ ئاچلىقنىڭ تەمىنى "تېتىتقۇزۇپ" قويۇشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندا، شۇنچە كۆپ ئاتا - ئانىلار باللارنىڭ تاماق يېگىلى ئۇنىماسلىقى، غىزا تاللىشىدىن غەم قىلمايدىغان بولىدۇ.

30. باللارنىڭ قول بارمىقىنى شۇمىدىغان ئادىتىنى ئۆزگەرتىشكە قانداق ياردەم بېرىش كېرەك؟

بۇۋاقنىڭ ئىككىلەپ بۇ دۇنياغا كېلىشى بىلەنلا قىلىدىغان

بىرىنچى ئىشى سۇت بىلەن جېنىنى بېقىش بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئېمىش ئەمدىلا تۇغۇلغان بالىلارنىڭ تۇغما قابىلىيىتى ھەمدە ياشاش ئېھتىياجى ھېسابلىنىدۇ. بىرقانچە ئايلىقلا بولغان بالا ئۆز بەدىنى بىلەن باشقا نەرسىلەرنىڭ پەرقىنى ئايرىيالمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بالىلارنىڭ ئېمىش ئىستىكى قاندۇرۇلمىغان ۋاقىتتا، ئۆزىنىڭ قول بارمقىنى ئېمىپ تولۇقلايدۇ. ئەمما بالىلارنىڭ ئۈچ ياشتىن ئالتە ياشقىچە بارمىقىنى شۇمۇۋېرىشى بىر خىل ناچار ئادەت بولۇپ، ئاتا-ئانىلار ئۇلارنىڭ بۇنى ئۆزگەرتىۋېلىشىغا ياردەم بېرىشى كېرەك.

قول بارمقىنى شۇمۇش بالىلارنىڭ زېرىككەن ياكى كەيپى قاچقان ۋاقىتلىرىدا قوللىنىدىغان بىر خىل ئۆز-ئۆزىگە تەسەللى بېرىش ۋاستىسى، شۇنداقلا بوۋاق ۋاقىتلىرىدىكى ئېمىش تەلىپى تولۇق قاندۇرۇلمىغانلىقتا بولغان بىر خىل ئىنكاسى. مۇشۇ سەۋەبىلەرنى نەزەردە تۇتۇپ، ئالدى بىلەن قول بارمىقىنى شۇمۇشكە ئادەتلىنىپ قېلىشنىڭ جەزمەن ئالدىنى ئېلىش كېرەك. ئاتا بالىسىنى ئېمىتۇاتقان چاغدا، قورسىقىنى تويغۇزۇپ قويۇش بىلەنلا قالماستىن، يەنە ھېسسىيات جەھەتتىنمۇ قانائەتلەندۈرۈپ، بالىسىغا پۈتكۈل مېھرىنى بەرگەنلىكىنى بىلدۈرۈشى كېرەك. ئەگەر بالا كالا سۈتى بىلەن بېقىلغان بولسا، ئېمىزگە تۆشۈكىنى چوڭ ئېچىۋەتمەسلىك كېرەك، بۇنداق قىلغاندا بالىنىڭ ئېمىش ئىستىكىنى نەسىپي ئۇزاقراق ۋاقىتتا قاندۇرغىلى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلارنى ئەتراپىتىكى مۇھىتقا ۋە

يېڭى، قىزىقارلىق نەرسىلەرگە قىزىقتۇرۇپ، تەنھالىق ۋە زېرىكىش ھېس قىلدۇرماسلىق كېرەك. شۇنداق قىلغاندا، باللار ئۆزىنى بەزلەپ بارمقىنى شۇمىدىغان ئىشنى قىلمايدىغان بولىدۇ.

بىز بەزى باللارنىڭ قول بارمقىنى شۇمۇشكە ئادەتلىنىپ قالغانلىقىنى دائىم كۆرۈپ تۇرىمىز، ئۇلار ئۆزىنىڭ باش بارمىقىنى ياكى باشقا بارمىقىنى كۈچەپ شۇمۇپ قىزارتىپ ئىششىتۈبتىدۇ، ھەتتا بارمقىنىڭ شەكلىنىمۇ ئۆزگەرتىۋېتىدۇ. بۇ خىل باللارنىڭ بۇنداق ئادىتىنى ئۆزگەرتىشكە قانداق يارىدەم قىلىش كېرەك؟ بەزى "ئەنئەنىۋى ئۇسۇل" لاردا قول بارمقىغا ئاچچىق دورا سۈيى ياكى قىزىلمۇچ سۈيى قاتارلىقلارنى سۈرتۈپ، باللارنى سەسكەندۈرۈش ئارقىلىق شۇمۇش ئادىتى ئۆزگەرتىلىدۇ. بۇ گەرچە بىر خىل ئۇسۇل بولغان بىلەن ياخشى ئۇسۇل ئەمەس. بۇنىڭدا، كۆتۈلمىگەن ھادىسىلەرنىڭ يۈز بېرىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، سۈرتكەن دورىلارنىڭ پاكىز بولغان - بولمىغانلىقىغا، زەھەرلەش خۇسۇسىيىتىنىڭ بار - يوقلۇقىغا دىققەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئەڭ ياخشىسى بىۋاستە يېتەكلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىش كېرەك، يەنى ئاتا - ئانىلار باللىرى بىلەن كۆپرەك ئوينىشى، ئۇلارغا ئويۇنچۇق ئوينىتىش، خىلمۇخىل مول مۇھىت بىلەن تەسىر كۆرسىتىش ئارقىلىق باللارنىڭ دىققىتىنى بۇراپ، قىزىقارلىق مۇھىت ئىچىدە قول بارمقىنى شۇمۇشنى ئاستا - ئاستا ئۇنتۇلدۇرۇش كېرەك. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئاتا - ئانا ۋە ئۆيدىكىلەر بالىغا خۇشاللىق

بەخش ئېتىش يولى بىلەن باللىنىڭ قولىنى شۇمۇش ئارقىلىق ئۆزىگە تەسەللىي بېرىش تۇيغۇسى ئۇستىدىن غەلىبە قىلىش كېرەك. بۇ بۇرۇلۇش جەريانىدا، ئاتا-ئانىلار ئەستايىدىل ۋە سەۋرچانلىق بىلەن يولباشچى بولۇشى، بەك ئالدىراڭغۇلۇق قىلماسلىقى كېرەك.

31. سوئالىي بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

كۆپ سانىدىكى كىشىلەرنىڭ ئوڭخاي بولىدىغانلىقى بىر ئەھمىيەت. ئاز سانىدىكى كىشىلەرنىڭ سولخاي بولىدىغانلىقىمۇ بىر ئەھمىيەت. ھالبۇكى، كېيىنكىلەرنىڭ سانى ئازراق بولغانلىقى ئۈچۈن "سولخايلار" دەپ ئاتىلىپ، جەمئىيەتتە بەلگىلىك بېسىمغا ئۇچرايدۇ. جەمئىيەتتە قايچا قاتارلىق بەزى مەھسۇلاتلار ئىشلەپچىقىرىلغاندا سولخايلارنىڭ ئالاھىدىلىكى نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن، سول قولىنى ئىشلىتىپ ئادەتتىنىپ قالغان نۇرغۇن بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى بالىلرىنى باشقىلارغا ئوخشاش ئوڭ قولىنى ئىشلىتىشكە ئۇندەيدۇ. بۇنداق قىلىش ياخشىمۇ؟

بەزىلەر تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، قىزىقارلىق بىر ھادىسىنى بايقىغان: سولخايلار بىرقەدەر ئەقىللىق كېلىدىكەن، ئەقلىي قابىلىيىتى تېخىمۇ يۇقىرى بولىدىكەن. بۇ زادى نېمىنى

چۈشەندۈرىدۇ؟ نېرۋا فىزىئولوگىيىسى نۇقتىسىدىن قارىغاندا، ئادەم چوڭ مېڭىسىنىڭ ئوڭ، سول يېرىم شارى ئايرىم-ئايرىم هالدا ئوخشاش بولمىغان روللارنى ئۆتەيدۇ، سول يېرىم شار تىل بىلەن ئىپادىلەش رولىنى، ئوڭ يېرىم شار ماكانىدىكى تەسەۋۋۇر قىلىش رولىنى ئوينايدۇ. ئىككى يېرىم شارنىڭ ئايرىم-ئايرىم هالدا ئوڭ ۋە سول پۈت-قولىنىڭ هەرىكىتىنى باشقۇرۇش رولىمۇ بار، ئەلۋەتتە، تىلنىڭ ئىقتىدارى ئىنسانلار ئۇچۇن ئىنتايىن مۇهىم بولغانلىقى ئۈچۇن، كىشىلەر ئادەتتە گەپ قىلىش قابىلىيىتىنى تىزگىنلەپ تۇرىدىغان يېرىم شارنى ئەۋزەل شارائىتلىق يېرىم شار دەپ ئاتىشىدۇ. سول يېرىم شار هەرىكەت رايونى ئوڭ پۈت-قولىنىڭ هەرىكىتىنى، ئوڭ يېرىم شار هەرىكەت رايونى سول پۈت-قولىنىڭ هەرىكىتىنى باشقۇرىدۇ، شۇڭلاشقا، سولخايلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئوڭ يېرىم شارنىڭ چېنىقىشى كۆپرەك بولىدۇ. ئىككى يېرىم شار بىرلا ۋاقىتتا هەرىكەت قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ رولى مۇناسىپ هالدا ئۆزگىدۇ. مانا بۇ سولخايلارنىڭ بىرقەدەر ئەقىللىق كېلىشىنىڭ بىر خىل چۈشەندۈرۈلۈشى.

بەزى ئاتا-ئانىلار بۇ نۇقتىنى چۈشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن، بالىلىرىنىڭ باشقا بالىلارغا ئوخشاش ئوڭ قولىنى ئىشلىتىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالىسىغا ئوڭ قولىنى ئىشلىتىشنى كۆكۈل قويۇپ ئۆگىتىدۇ، هەتتا بالىنى ئوڭ قولىنى ئىشلىتىشكە زورلاپ تەن جازاسى بېرىدۇ، ئاقىۋەتتە، بەزى بالىلار كېكەچ

بولۇپ قالدۇ، بۇنى بالىلارنىڭ نورمال يېتىلىشىگە خىلاپلىق قىلىش بىلەن مۇناسىۋەتسىز دېيىشكە بولمايدۇ. مەملىكىتىمىزدىكى بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، خەنزۇچە خەتنى سول قول بىلەن يېزىش ناھايىتى ئەپسىز، ئۇنداقتا سولخاي بالىلار ئۈچۈن قولى بىلەن خەت يېزىشقا ئادەتلەنسە بولىدۇ. ئەمما تاماق يېگەندە چوكا، قوشۇق ئىشلەتكەندە، ئۇلارنىڭ ئادەتتىنى ئۆزگەرتىشكە زورلاش پۈتۈنلەي ھاجەتسىز. بىز بەزى "سولخاي" لارنىڭ ئۈچ قولىنى ئىشلىتىدىغان بولغاندىن كېيىن قولىنىڭ دائىم ئەپچىل ئەمەسلىكىنى، ئىشقا قولاشسىغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. بىز نېمە ئۈچۈن بالىلارنىڭ ئۆزىگە قولاي ئۇسۇل بىلەن ئىش قىلىشىغا يول قويمايمىز؟

ئەمەلىيەتتە، سولخايلار ئاز سانلىق ئەمەس. ستاتىستىكىدا 1932 - يىلى ئامېرىكىدا سولخايلار 2.1% بولغان بولسا، 1972 - يىلىغا كەلگەندە 11% بولغان، شەرقىلقەردە سولخايلار نىسپىي ئازراق.

بالىلاردا كېسەچ بولۇپ قېلىش قاتارلىق مەسىلىلەرنىڭ يۈز بەرمەسلىكى، جەمئىيەتنىڭ سولخايلارغا بولغان بېسىمىنى ئازايتىش ئۈچۈن، ئاتا - ئانىلار سولخاي بالىلارنىڭ ئىشلىرىغا يولسىزلىق بىلەن ئارىلىشۋالمائلار!

32. كېكەچ بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

كېكەچلىك — بىر ئادەمنىڭ سۆزلەش قابىلىيىتىدىكى بىر خىل يېتىشسىزلىك، كېكەچلىك تۇغما بولمايدۇ، ئۇ تىل ئۆگىنىش جەريانىدا يۈز بەرگەن توسالغۇدىنلا پەيدا بولىدۇ. بىر قىسىم كىشىلەر سولغاي بولۇپ، بالىلىق ۋاقتىدىلا ئائىلىدە ۋە يەرلىك ناتونۇش مۇئامىلىگە ئۇچرىغانلىقى، مەسىلەن، ئوڭ قولى بىلەن چوكا تۇتۇپ تاماق يېيىشكە، قايچا ـ پىچاقنى ئوڭ قولدا تۇتۇپ قول ئىشى قىلىشقا زورلاش ۋەھاكازالارغا ئۇچرىغانلىقى ئۈچۈن، چوڭ مېڭىدىكى تىل ئەۋزەللىكىگە ئىگە يېرىم شارنىڭ شەكىللىنىشى جەريانىدا قالايمىقانچىلىق پەيدا بولۇپ، تىلدا توسقۇنلۇق شەكىللىنىش بىلەن كېكەچ بولۇپ قالغان. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر بولسا، كېكەچلەر بىلەن ئارىلىشىش جەريانىدا ئۆلارنى ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا دوراش نەتىجىسىدە تەدرىجىي ھالدا كېكەچلەيدىغان بولۇپ قالغان. ئۇنداقتا، ئاتا ـ ئانىلار كېكەچلەيدىغان بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك؟

كېكەچلەيدىغان ئەيىبنى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ، ئەمما ياخشى ياكى يامان تەرەپكە ئۆزگىرىشى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ پوزىتسىيىسىگە بەكمۇ مۇناسىۋەتلىك. بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىسى كېكەچلىسە

تولمۇ بەختسىز ھېس قىلىپ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ ناھايىتى ئاسرايدۇ، ئۇنىڭ تەلەپلىرىنى ئامالىنىڭ بارىچە قانىدۇرىدۇ. ئاتا-ئانىلار، مۇشۇنداق قىلسام ۋىجدان جەھەتتىن ھېچقانداق ئەيىبكە ئۇچرىمايمەن دەپ ئويلىغىنى بىلەن، بۇنىڭ بالىغا پايدىلىق بولۇشى ناتايىن. چۈنكى بالا مەڭگۈ ئۆيدە تۇرمايدۇ، ھامىنى باشقىلار بىلەن ئارىلىشىدۇ. ئەگەر سىرتتا، بەزىلەر ئۇنىڭ كېكەچلىكىنى مەسخىرە قىلىپ زىتىغا تەگسە، ئەگەر بالىنىڭ ئائىلىدە بۇ جەھەتتىن ئىمموناتىت كۈچى بولمىسا، خەيرخاھلىققا زىت بۇ مەسخىرىدىن قورقۇپ، روھىي جەھەتتىن تەڭپۇڭلۇقىنى يوقىتىپ قويۇپ، ئۆزىنى تۆۋەن كۆرىدىغان، قورقۇنچاق بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ھەتتا ئۆزىنىڭ كېكەچلىك ئەيىبىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن تېخىمۇ گەپ قىلمايدىغان بولۇۋالىدۇ؛ گەپ قىلمىغانسېرى چېنىقىش پۇرسىتى ئازلاپ، تېخىمۇ كېكەچلەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ خىل ياخشى نىيەتلىك "ئاسراش" ياخشى ئۇسۇل ئەمەس.

كېكەچ بالىنىڭ ئاتا-ئانىلىرى، بالىنى بۇ نۇقسانغا توغرا قارايدىغان قىلىشى، ئۇنىڭغا يۇمۇرىستىك كەيپىيات ئىچىدە دوستانە مۇئامىلە قىلىشى كېرەك، ھەتتا كېكەچلىكىنى يوشۇرماسلىقىنى ئېيتىپ، باشقىلار ئۇنى كېكەچ دېگەندە، گەپ تېپىپ بېرىش، ئۆزى كېكەچ بولغان بىلەن باشقىلاردا بولمىغان ئالاھىدىلىكلەرنىڭ ئۆزىدە بارلىقىنى بىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىنى ئاشۇرۇپ، ئۆزىنى قەدىرلەيدىغان

قىلىشى كېرەك. شۇنداق قىلغاندا، بالا سىرتقى مۇھىت بىلەن ئۆچراشقاندا، مەسخىرىلەرگە توغرا مۇئامىلە قىلىپ، ئىشەنچىنى يوقىتىپ قويمايدۇ.

كىچىك چاغلىرىدىن ئۆزگەرتىكەندە كىسەلگە قاراپ دورا بېرىش كېرەك. "سولخاي" بالىلارغا ئۆزلىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرۇتقۇزۇش كېرەك، ئۇلارنى ئوڭخاي قىلىپ ئۆزگەرتىشكە زورلاش ھاجەتسىز، كىچىكچىلەرنى دوراپ گەپ قىلدىغان بالىلارنىڭ دوستىماسلىقىنى، چۈنكى بۇنىڭ كىشىلەرگە قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك ئىكەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن بىر-ۋاقىتتا، ئۆزىگىمۇ ئاۋارىچىلىق تېپىۋالىدىغانلىقىنى ئاگاھلاندۇرۇش كېرەك.

كىچىچ بالىلارنى گەپنى ئىتتىك قىلىشقا چېنىقتۇرۇشمۇ بىر ئۇنۇملۇك ئۇسۇل. بۇ يەردە ياپونىيەنىڭ سابىق باش ۋەزىرى تىيەنجۇڭ جياۋرۇڭنى مىسالغا ئېلىپ ئۆتەيلى، ئۇ كىچىكىدىنلا كىچىچ ئىكەن، ئەمما ھارماي-تالماي تىرىشىش نەتىجىسىدە بۇ ئەيىبىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتكەن ھەمدە بەس-مۇنازىرىچى دۆلەت رەھبىرىگە ئايلانغان، ئادەتتە كىچىچ بالىلار ناخشا ئېيتقاندا ۋە دىكلاماتسىيە قىلغاندا نورمال بولۇپ، كىچىچلىمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بالىلارنى ناخشا ئېيتقۇزۇش، دىكلاماتسىيە قىلدۇرۇشتىن باشلاپ مەشىق قىلغۇزۇشىمىز، مەشىق جەريانىدا بالىلارنى ئىشەنچىنى ئاشۇرۇپ، ئۆزىنى كەمستەيدىغان قىلىشىمىز كېرەك. ئاندىن كېيىن تەرتىپ

بويمچه باللارغا هېكايه ئېيتقۇزۇشمىز، پىششىق بىلگەندىن كېيىن، ئۇلارنى هېكايىنى ئاتا-ئانىلارغا ئېيتىپ بېرىشكه سېلىشمىز كېرەك ۋەهاكازالار. باللار هېكايه سۆزلىگەن ۋاقتىدا، ئاتا-ئانا كۆزى، چىراي ئىپادىسى ئارقىلىق ئۇلارغا مەدەت بېرىشى، بالىنىڭ ئىشەنچىنى ئاشۇرۇشى كېرەك. مۇشۇنداق چېنىقتۇرۇۋېرىشنىڭ ئۇنۇمى جەزمەن ياخشى بولىدۇ.

33. بالىنىڭ ياستۇقنى قۇچاقلاپ ئۇخلىشى قانداق ئىش؟

سىز ياستۇقنى قۇچاقلاپ ئۇخلىغان بالىنى كۆرگەنمۇ؟ بۇنداق باللار ئاز ئەمەس، لۆكچه، قولياغلىق قاتارلىقلارنى قۇچاقلۇالمىغان باللارمۇ بار. بۇنداق باللار دائىم ئۆزىنىڭ ياستۇقىغا، لۆكچىسىگه خۇددى ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىغا مۇئامىله قىلغاندەك سۆزلەپ كېتىدۇ. ئاتا-ئانىلار بۇ ئىشتىن ئەندىشه قىلىپ نېمه قىلىشنى بىلەلمەي قېلىشى مۇمكىن. هالبۇكى، بۇ نەرسىلەرنى زورلاپ ئېلىۋېلىشتىن دائىم بىر مەيدان قاتتىق توقۇنۇش كېلىپ چىقىدۇ، بۇنىڭدىن هېچقانداق نەتىجه چىقمايدۇ. بۇ قانداق گەپ؟

ئالدى بىلەن بۇنىڭ ياخشى ئادەت ئەمەسلىكىنى مۇئەييەنلەشتۇرۇش كېرەك. لېكىن بۇ ئەهۋال هېچقانداق ئاساسسىز

كېلىپ چىققان ئەھەس. بالىلاردىمۇ چوڭلارغا ئوخشاشلا ئىجتىمائىي ئالاقە قىلىش ئېھتىياجى بار. بۇ خىل ئارزۇ بالا 3 — 4 ياشقا كىرگەندە كۈچىيىشكە باشلايدۇ. ئۇلار بىرگە ئويناۋاتقان ھەمراھ بولۇشىنى، تۇرمۇشتا دائىم ئۇلارنىڭ يېنىدا بولۇپ، ھە دېسىلا ئۇلارغا قارايدىغان چوڭلاردىن ئەھەس، بەلكى بالىلار دۇنياسىدىن بىرەر ئويۇن ھەمراھىنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئەمما بەزى ئائىلىلەردە، ئاتا-ئانىلار بالىلارنى تولىمۇ ياخشى كۆرۈپ كۆڭۈل بۆلگەنلىكتىن، دائىم بالىنىڭ سىرتتا ئويلىمىغان يەردىن ھەر خىل خەتەرگە يولۇقۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، ئۆزى بالىغا ھەمراھ بولۇپ ئويناشپ بېرىپ، بالىنى ئۆيگە بەنت قىلىپ قويۇشقا تىرىشىدۇ. ئەمەلىيەتتە، بۇ ئۇسۇل ئاقمايدۇ. بالا ئويناۋاتقان ھەمراھ يوق يالغۇز قالغان ئەھۋالدا، ئۇلارنىڭ قەلبىدە يالقۇنجاۋاتقان ئىجتىمائىي ئالاقە قىلىش يالقۇنى تەپتىنى تارقىتالمايدۇ-دە، دوست بولالمايدىغان نەرسىلەرنى — ياستۇق، لۆڭگە، قولياغلىق قاتارلىق تۇرمۇشتا دائىم ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان نەرسىلەرنى تەسەۋۋۇر قىلىپ دوستى قىلىپ تۇرۇپ، شۇ "دوستلىرى" غا سۆزلەيدۇ، تاماق يېگۈزىدۇ، تۇرمۇشتا خۇددى شۇنداق كىچىك دوستلىرى مەۋجۇتتەك ئۇلاردىن ھال-ئەھۋال سورايدۇ. بۇ خىل ئەھۋالدىن ئاتا-ئانىلار ھەسسىقەتەن ھالىڭ-تاڭ قالىدۇ. بەزى بالىلار بۇ نەرسىلەردىن زورلاپ ئايرىۋېتىلگەندىن كېيىن، تاماق يېمەي، ئۇخلىماي غەلۋە قىلىپ، غەلىتە مىجەزلىك

بولۇپ قالىدۇ. ھەتتا ئاتا-ئانىلار ھېچ ئامال قىلالماي ئۇلارنىڭ رايىغا باقىدۇ، نەرسىلەرنى قايتۇرۇپ بېرىدۇ، شۇندىن كېيىن ئىش بېسىقىدۇ.

ئەگەر بۇ ئەھۋالنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەبىنى چۈشەنسىڭىز، جەزمەن ئەھۋالغا بېقىپ يېتەكچىلىك قىلىپ، بالىنىڭ نورمال پىسخىك تەرەققىيات ئالاھىدىلىكى ئاساسىدا، ئىجتىمائىي ئالاقە قىلىش ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىڭ. ئەلۋەتتە، ھازىر يالغۇز پەرزەنتلەر كۆنسايمن كۆپەيگىلى تۇردى، بىر ئائىلىدە بىللە ئويناپدىغانغا ھەمراھ تېپىش تەس، ئۇنداقتا ئاتا-ئانىلار بالىسغا شارائىت يارىتىپ بېرىشى كېرەك، بۇنىڭ ئىچىدە ئەڭ مۇھىم ھەم ئەڭ ياخشى ئۇسۇل بالىنى بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىپ بېرىشتۇر. بالىلار باغچىسى بالىلارنىڭ ماكانى، ئۇ يەردىكى نۇرغۇن بالىلار تەڭ دېمەتلىك ھەمراھلار بولۇپ، ئۆزئارا دوست بولالايدۇ. ئۆيدە يالغۇز ئويناپدىغان بالىدا گەرچە ئىجتىمائىي ئالاقە قىلىش ئارزۇسى كۈچلۈك بولسىمۇ، ئۇ ئەمدىلا بالىلار جەمئىيىتىگە قەدەم باسقانداء، دائىم ئۆزىنى مەركەز قىلىپ، باشقىلارنى چۈشەنمەي مەغلۇپ بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ جەريان تەدرىجىي تونۇشۇپ ئادەتلىنىشكە موھتاج. ئەڭ ياخشىسى، بالا بىراقلا بالىلار دۇنياسىغا كىرىشتىن ئاۋۋال، ئۇنى ئازراق تەجرىبىگە ئىگە قىلىش كېرەك. ئاتا-ئانىلار بالىنى بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىپ بېرىشتىن بۇرۇن بۇ ئەھۋالغا

دەققەت قىلىپ، بالىنى قۇلۇم ـ قوشنا، دوستلىرىنىڭ بالىلىرى بىلەن بالدۇرراق ئۇچراشتۇرۇشى كېرەك. سىزمۇ بەلكىم دەققەت قىلغانسىز، بالىنىڭ يېشى ئۆزىنىڭكىدىن پەرقلەنمەيدىغان بالىلار بىلەن ئۇچراشقاندا، قانچىلىك خۇشال بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش تەس.

ئاتا ـ ئانىلار بالىسىغا خۇمادىن چىققۇدەك ئويناىدىغان ھەمراھ تېپىپ بەرگەندىن كېيىن، بالىمۇ يالغۇزلۇقتا تەسەۋۋۇر قىلغان نەرسە دوستلىرىنى ئۆزلۇكىدىن تاشلاپ، جانلىق، قىزغىنلىق بىلىلار دۇنياسىغا كىرىپ كېتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇلارنىڭ قەلبىدىكى ئىجتىمائىي ئالاقە قىلىش يالقۇنى تولۇق يالقۇنجىيالايدۇ.

34. بالا دائىم ئورنىغا سىيىپ ياتسا قانداق قىلىش كېرەك؟

ئورنىغا سىيىپ ياتىدىغان بالىلار ئانىلىرىنى تولىمۇ غەم ـ ئەندىشىگە سېلىپ قويىدۇ، چۈنكى بۇنىڭلىق بىلەن دائىم يوتقان ـ كۆرپىنى سۆكۈپ يۇيىدىغان ئىش كۆپىيىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆينىڭ ھاۋاسىمۇ بۇزۇلىدۇ. ئۆيدە ئورنىغا سىيىپ ياتىدىغان بالىنىڭ بولۇشى ئانىغا نىسبەتەن بىر خىل روھىي يۈك ئەھمىيىتى ئۇنداقتا، ئورنىغا سىيىپ ياتىدىغان بالىلارنىڭ ئەيىبىنى ئۆزگەرتىشىگە قانداق ياردەم قىلىش كېرەك؟

ھەممىگە ئايانكى، بىرقانچە ئايلىق بولغان بالىدا ياخشى سېيىش ئادىتىنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئورنىغا سېيىپ يېتىش ئۇلار ئۇچۇن ئىنتايىن نورمال ئىش. ئەمما بالا بىر يېرىم ياشقا كىرگەندە، 30% بالا چوڭلارغا تايانمايلا سېيىشنى ئۇقىدۇ، بۇ نىسبەت يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئېشىپ بارىدۇ، ئىككى ياشقا كىرگەن بالىلارنىڭ 50 پىرسەنتى، تۆت ياشقا كىرگەن بالىلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئۆزى سېيىدىغان ئادەتنى يېتىلدۇرىدۇ. بۇ ئادەت قانچە بۇرۇن يېتىلسە شۇنچە ياخشمۇ؟ بەزىلەرنىڭ بۇ ھەقتە ئېلىپ بارغان تەتقىقاتىنىڭ نەتىجىسىدىن ئايان بولدىكى، بالىغا سېيىشنى بالدۇر-كېيىن ئۆگىتىشنىڭ بالىدا سېيىش ئادىتىنى يېتىلدۇرۇش ۋاقتى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى چوڭ ئەمەس ئىكەن. ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، بالىدا ئۆزى سېيىش ئادىتىنى بەك بۇرۇن يېتىلدۇرۇشنىڭمۇ كۆپ ئۇنۇمى بولۇشى ناتايىن. بۇ، بۇ خىل ئادەتكە تەربىيىلەش ھاجەتسىز دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى بۇ خىل تەربىينى لايىق ۋاقىتتا ئېلىپ بېرىش كېرەكلىكىنى چۇشەندۇرىدۇ.

ئانا بالىنى توسقان ۋاقتىدا، سۆزلەش بىلەن سېيدۇرۇشنى ماسلاشتۇرۇشى، مەسىلەن "كۇش، كۇش، كۇش" قاتارلىق سۆزلەرنى تەكرار-تەكرار دېيىشى كېرەك. مۇشۇنداق قىلىۋەر-گەنسېرى بالىدا ئاسانلا شەرتلىك رېفلېكس پەيدا بولىدۇ-دە، تەدرىجىي تۇرده سېگۈسى كەلگەن ۋاقتىدا، ئۆزىنىڭ سېيدە-غانلىقىنى بىلدۇرىدىغان بولىدۇ. ئۇنىدىن باشقا، بالا تۇنجى

قېتىم ئۆزى سېگەنلىكىنى، ئەمما ئىشتىنىنى ھۆل قىلمىغانلىقىنى ئېيتقان ۋاقتىدا، بالىنى جەزمەن ماختاپ، ئىلھام بېرىپ، تەسىرنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش كېرەك. كۈندۈزدە ئاسانغا توختايدىغان بۇ تەربىيەلەر خېلى بىر يەرگە بارغاندىن كېيىن، دىققەتنى كېچىگە بۇراش كېرەك. بالىنى كېچىدە سېنىشكە ئادەتلەندۈرۈشتىمۇ ئوخشاشلا مۇۋاپىق پەيتتە تەربىيەلەشنى كۈچەيتىشكە توغرا كېلىدۇ. ئالدى بىلەن، كېچىدە سېنىشكە ئادەتلەندۈرۈش كۈندۈزدىكى ئادىتى ئاساسىدا ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك. ئاندىن بالىنىڭ ئورنىغا سېپىپ يېتىش ئادىتىنى ئەستايىدىل تەھلىل قىلىش كېرەك، بەزى بالىلار بەك قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەچكە، سېيدىغان ۋاقتىدا ئويغىنالماي، ئورنىغا سېپىپ قويىدۇ، بەزى بالىلار ئۇخلاشتىن ئاۋۋال چوڭ بىر بوتۇلكا كالا سۈتىنى غورتۇلدىتىپ ئىچىۋېتىدۇ ـ دە، ئۇخلىغاندىن كېيىن سۇ ئامبىرىنىڭ سۇ چۈشۈرگىسىنى ئېچىۋەتكەندەك تەپ تارتماستىن ياتقان ئورۇننى بۇلغىۋېتىدۇ. ئۇنىدىن باشقا يەنە بىر سەۋەب، بالا كېچىدە سېگۈسى كېلىپ ئويغانغاندا، قاراڭغۇ ياكى سوغۇقتىن قورقۇپ كارىۋاتتىن چۈشەلمەي ئورنىغا سېپىپ قويۇشى مۇمكىن. قىسقىسى، بۇنىڭدا ھەر خىل سەۋەبلەر بار، بۇنى كونكرېت تەھلىل قىلىشقا ھەمدە شارائىت يارىتىپ، بالىلارنى بۇ ئۆتكەلدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتكۈزۈشكە توغرا كېلىدۇ.

بالىلار ئورنىغا سېپىپ قويغاندا، ئاتا ـ ئانىلار ھەرگىز چالۋاقاپ تىللاپ كەتمەسلىكى كېرەك. چۈنكى ئاتا ـ ئانىلار

ئاچچىقلانسا، باللارنىڭ دىلى ئازار يەپ، روھىي جەھەتتىن جىددىيلىشىپ قالىدۇ ـ دە، ئاتا ـ ئانا ئاسانلا مەغلۇپ بولىدۇ. بۇ ھەر كىچىسى بەلگىلىك ۋاقىتتا بالىنى ئويغىتىپ سىيدۇرگەنگە يەتمەيدۇ، بالىنى ھەر كىچىسى بەلگىلىك ۋاقىتتا ئويغىتىپ سىيدۇرسە، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاسانلا ئادەتكە ئايلىنىدۇ. ئامېرىكىنىڭ «تەنھا ئۇزۇنغا يۈگۈرگۈچى» ناملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى ئېسىمىزدە بولسا كېرەك، ئۇنىڭدا بىر بالىنىڭ ئورنىغا سىيىپ يېتىش ئەيىبى تەسۋىرلەنگەن، ئانىسى بالىنىڭ بۇ ئەيىبىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ سىيىپ ھۆل قىلىۋەتكەن كۆرپىسىنى دائىم ئاپتاپقا سېلىپ ئۇنى خىجىل قىلىدۇ. نەتىجىدە، بالا ساۋاقداشلىرىنىڭ ھېلىقى ئېسىپ قويۇلغان ئۇياتلىق "بايراق"نى كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ھەركۈنى دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن يۈگۈرگىنىچە ئۆيگە قايتىپ كۆرپىسىنى يىغىشتۇرىدۇ. بۇ خىل ئۇسۇل بالىغا روھىي جەھەتتە زور ئازاب بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭ سىيىپ ياتقىنىغان ئادىتىنى ئۆزگەرتىشكىمۇ ھېچقانچە ياردىمى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاتا ـ ئانىلار ئورنىغا سىيىپ ياتقىغان بالىغا سەۋرچانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشى، ئاخشىمى بالىنىڭ سىيدىغان ۋاقتى بولغاندا ئۇنى ۋاقتىدا ئويغىتىشقا دىققەت قىلغاندىن تاشقىرى، يەنە ئۇخلاش ئالدىدا بالىغا سۇ ۋە سۈتنى بەك كۆپ ئىچۈرمەسلىكى كېرەك. بالا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مۇشۇنداق تەكرار ـ تەكرار ياردىمى بىلەن سىيىشكە ياخشى ئادەتلىنەلەيدۇ.

35. بالىغا ھەممە ئىشنى قىلىپ بەرسە بالىنى ئاسرىغانلىق بولامدۇ؟

مۇئەللىم دېگەن بالا كىيىمىنى ئۆزى كىيىپ باقماقچى بولۇپ، ئەمدىلا بېشىدىن ساپسا، ئانىسى تارتىۋېلىپ كىيگۈزۈپ قويىدۇ. بۇنداق ئەھۋال نۇرغۇن ئائىلىلەردە دائىم كۆرۈلىدۇ، بالا تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئانىچە-مۇنچە ئىش قىلىشنى ئۆگەنمەكچى بولغاندا، ئىشچان ئانا بالىنى ئۆگەنگىلى قويماي ئۆزى قىلىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بالا ھېچ ئىش قىلماي، ھەممىنى چۆلەرگە قىلغۇزىدىغان بولۇۋالىدۇ، ئانا بولسا ھە دەپ بالىنىڭ رايىغا بېقىپ، ھەددىدىن ئاشۇرۇپ خىزمەتنى بولىدۇ. بۇنداق قىلىقلار بالىلارنى تۇرمۇشتا بارغانسېرى ئاتا-ئانىسىغا تايىنىۋالىدىغان قىلىپ قويىدۇ، بارغانسېرى جەمئىيەت ۋە ئادەملەردىن ئايرىۋېتىدۇ-دە، بالا قەپەزدىكى قۇشقا ئوخشاپ قالىدۇ. بۇنىڭ بالىلارغا ھېچقانداق پايدىسى يوق.

ياپونىيەدىكى باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدا بىر خىل "قابىلىيەتنى يوقىتىپ قويۇش كېسەللىكى" بايقالغان، بۇ بالىلارنىڭ كۆپىنچىسى يالغۇز پەرزەنت بولۇپ، ئۇلار ئائىلىدە ھەددىدىن ئارتۇق پەپلىنىپ ئاسرالغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ قولى بارغانسېرى گالۋاڭلىشىپ قالغان، مېڭىشىمۇ بارغانسېرى كېچىكىكەن، باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىنمۇ، قولىنى شۇمۇ-

دىغان ئادەتنى تاشلىيالمىغان، ئالمادىس يىقىلىپ چۈشسە، ئاغزى لاي چىشلىگەن، ئۇلار ھەتتا ئۇچۇپ كېلىۋاتقان توپىتىن ئۆزىنى ئەپقاچالمىغان، چاڭ-توزانىنىڭ كۆزىگە كىرىپ كېتىشىدىن دالدىلىنالمىغان...بۇنداق بالىلار ئاتا-ئانىسىنىڭ ئاسرىشىدىن مەھرۇم قالسىلا، نېمە قىلىشنى بىلمەي قالىدۇ. چوڭ بولۇپ جەمئىيەتكە قوشۇلغاندا، ئارقا-ئارقىدىن كەلگەن ئىشلاردىن ئۇلار چەكسىز تۇمان ئارىسىغا كىرىپ قالغانىدەك بولۇپ، ئۆزىنى ئۆزى قۇتقۇزالمايدۇ، كۈنىنى ئېلىشى تېخىمۇ تەسكە چۈشىدۇ. بۇ ئەھۋال بالىنى ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىپ پەيپلەيدىغان ئاتا-ئانىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىشى كېرەك.

3-4 ياشلىق بالا ئۆزىنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى **ھېس** قىلىپ، باشقىلاردىن نوقۇل ئۆزىنىڭ ئېلىشنى خالىمايدۇ، قىزىقارلىق ئىشلارنى يۈرەكلىك ھالدا قىلىپ باقىدۇ. بۇ خىل مۇستەقىل ياشاش ئىپادىسىنى ئاتا-ئانىلار دائىم گەپكە كىرمىگەنلىك، چوڭلارغا يانغانلىق دەپ قارايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا بالىلار سىناپ كۆرگەن ئىش كۆڭۈلدىكىدەك بولمىسا، بەزى ئانىلار سەۋرى-تاقەت قىلالمايدۇ. مەسىلەن، بالا كىيىمنى بەك ئاستا كىيىشى، يەر سۈپۈرگەندە چاڭ-توزان چىقىرىشى مۇمكىن، ئەھمىيەتسىز بۇ بالىنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشىدىكى نورمال جەريانىدۇر. ناۋادا ئاتا-ئانىلار ئۆزىنىڭمۇ سانسىزلىغان ئوڭۇشسىزلىقلار ئىچىدە چوڭ بولغانلىقىنى ئەسكە ئالالىسا، ئۇلارنى ئەيىبلىمەس-

لىكى، ئۇلار قىلالايدىغان ئىشنى قىلىپ بەرمەسلىكى، ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش قىزغىنلىقىغا دەخلى يەتكۈزمەسلىكى لازىم.

ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنىڭ مۇستەقىل ياشاش قابىلىيىتىنى كىچىكىدىن باشلاپلا يېتىلدۈرۈشى كېرەك. بالا قىلالايدىغان ئىشلارنى ئۆزىگە قىلدۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئەركىن ـ ئازادە ھەرىكەت قىلىشىغا يول قويۇش، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ھەددىدىن ئوشۇق ئارىلىشىۋالماسلىق كېرەك، بالىلار ئۆزى قىلغان ئىشتا تەجرىبە ھاسىل قىلىپ، ئەمەلىي مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش ماھارىتىنى ئۆگىنىۋالىدۇن، بۇ يەردىكى ئەركىن ـ ئازادلىك چەكسىز يوق ئەركىنلىك ئەمەس، ئەگەر بالىنى بىلگىنىنى قىلىشقا كەڭ قويۇۋەتسە، بۇ قابىلىيەت يېتىشتۈرۈش بولمايى، ئەركە ئۆگىتىپ قويۇش بولىدۇ. بالىنىڭ ھەممە ئىشنى قىلىپ بەرـ گۈسى كېلىدىغان ئاتا ـ ئانىلار پەقەت بىر مەزگىللا قىلىپ بېرەلەيدۇ، ئەمما بالىنىڭ ئورنىدا تۇرمۇش كەچۈرۈپ بېرەلمەيدۇ، خىزمەت قىلىپ بېرەلمەيدۇ. مۇرەككەپ جەمئىيەتتە قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بالىلار ئۆزىنى شۇنچە ياخشى كۆرىدىغان ئاتا ـ ئانىغا رەھمەت ئېيتمايدۇ.

36. بالا ئاممىۋى سورۇندا غەلۋە قىلىپ يىغلىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟

كىشىلەر ئاممىۋى سورۇنلاردا غەلۋە قىلىپ يىغلايدىغان

بالىلارنى دائىم "غەلۋىچى" سۆزى بىلەن سۈپەتلەيدۇ. ھەقىقەتەن، بىز ماگىزىندا، كوچىلاردا غەلىۋە قىلىپ يۈرگەن ئولتۇرۇشلۇق بالىلارنى، ئۆتكەن-كەچكەنلەر بالىنىڭ ئاتا-ئانىسىغا تىكىلىپ قاراۋاتقانلىقىنى، ئاتا-ئانىلارنىڭ ياكى ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ بالىسىنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ، ئالدىراپ-سالدىراپ ئىشنى تۈگەتكەنلىكىنى، ياكى ئىزادىن جۇدۇنى ئۆرلەپ بالىنىڭ كاسىسىغا بىرنەچچىنى سالغانلىقىنى دائىم ئۇچرىتىمىز. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ياخشى ئۈسۈل ئەمەس. تۆۋەندە بىز ئۇنىڭغا قارشى قانداق تەدبىر قوللىنىش كېرەكلىكى توغرۇلۇق مۇلاھىزە ئېلىپ بارايلى.

ئالدى بىلەن بالىنىڭ نېمە مەقسەت بىلەن غەلىۋە قىلغانلىقىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش كېرەك. بالىنىڭ نېمە تەلىپى بارلىقىنى ئايدىڭلاشتۇرىۋالماي تۇرۇپ، ھەرگىز يېنىكلىك بىلەن ئىش كۆرمەسلىك كېرەك. ئەگەر بالىنىڭ تەلىپى يولۇق بولسا، ئۇنىڭغا ماقۇل بولۇش كېرەك؛ ئەگەر ئورۇنلۇق بولمىسا، ھەرگىز تەلىپىنى ئورۇنداپ بەرمەسلىك كېرەك، ھەرگىز باغرى يۇمشاقلىق قىلىپ مۇرەسسە قىلماسلىق، يەنە ئۇلارغا ماقۇل بولماسلىقنىڭ سەۋەبىنى دەپ بېرىش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندىلا، بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ پرىنسىپال پوزىتسىيەسىنىڭ نەدە غەلىۋە قىلىشىغا، قانچىلىك غەلىۋە قىلىپ يەغلىغانغا ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ؛ مۇشۇنداق قىلغاندىلا، بالا "مېنىڭ بۇ تەلىپىم توغرا ئەمەسكەن، شۇڭلاشقا ئاتا-ئانام قوشۇلماپتۇ" دېگەن

ئاددىي قائىدىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ.

ئۇنداقتا، ئاممىۋى سورۇنلاردا يىغلاپ غەلۋە قىلىدىغان ئەھۋال كۆرۈلسە قانداق قىلىش كېرەك؟ ئادەتتە، بالىنىڭ يېنىدىن كېتىش بۇ قېيىن مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى. بۇ ئاتا-ئانا يىراقتا كېتىپ بالىدا ۋەھىمە، قورقۇنچ پەيدا قىلىش دېگەنلىك ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئۇنداق قىلغاندا، بالىغا جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتىن بەك چوڭ تەسىر قىلىپ كېتىدۇ. بەزى ئەقىللىق ئاتا-ئانىلار، يىغلاۋاتقان بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئادەم ئازراق جايغا ئاپىرىپ قويۇپ، ئۇنىڭدىن سەل نېرى كېتىدۇ، گەرچە بالىدىن ئانچە يىراقلاشمىسۇ، بالا ئۇچۇن ئېيتقاندا، بۇنداق قىلىش بالىدا ۋەھىمە پەيدا قىلىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، بالا يىغلاش ئارقىلىق يەتمەكچى بولغان مەقسىتىنى ئاسانلا ئۇنتۇيدۇ، چۇنكى ئاتا-ئانىنىڭ يىراقلىشى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاساسلىق زىددىيەت بولۇپ قېلىپ، ئۇنىڭ بايامقى مەقسىتىگە يەتمىگىچە نېيتىدىن يانماسلىق ئىرادىسىنى كۈچ بوشاشتۇرۇپ، ئەسلىدىكى نىشانغا بولغان دىققىتىنى چېچىۋېتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئاتا-ئانا ئۆز ۋاقتىدا دەل جايىدا تەسەللى بەرسە، ھەمدە بالىنىڭ دىققىتىنى مۇمكىنقەدەر باشقا قىزىقارلىق ئىشلارغا بۇرىسا، ئەھۋالدا زور بۇرۇلۇش بولىدۇ- دە، تىت-تىت بولۇپ پىشانىسىدىن تەر چىقىتان ئاتا-ئانىمۇ ئۇھ دەيدۇ. بۇ يەردە شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، بالا بىلەن بىللە بولغان چوڭلار پىكىردە جەزمەن بىردەك

بولغانـدا، هەرىكـىتى بىردەك بولغاندا، ئاندىن بالىنىڭ يىغلاپ غەلۋە قىلىشـىنى ئۇنۇمـلۇك ھالدا توسيالايدۇ.

بۇنداق ئوڭايسىزلىقنىڭ ئالدىـنى ئېلىـش ئۈچـۈن جەزمەن ئالدىنئالا تەيـيارلىق بولۇشى كېرەك. بالـىنى ئېلىـپ ماگىزىنـغا بارماقچى بولغاندا بالـىغا "بۇگـۈن سىرتقا چىقـساق ئويۇنـچۇق ئالمايمىز" دەپ ئالدىن ئېيـتىپ قويۇش كېرەك. سىرتقا چىقىشـتىن بۇرۇن قالايمىقان ۋەدە بېرىـپ قويۇپ، سىرتـقا چىقـقاندا ۋەدىـسىدە تۇرمـسا، بالا تەقەززالـىق ئـىچىدە ئۇمىدسىزلىنىپ ئاچچىقلىنىپ چىقىرىشقا باشـلايدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانـىلار ھەر قېتىم مۇئاپىقلىرىغا قوشۇلۇپ، نامۇئاپـىقـلىرىـغا ھەرگـىز قوشۇلـماي تۇرۇۋالـسا، بالـىمۇ "ئورۇنـسىز تەلەپ قويۇپ يـىغلاپ غەلـۋە قىلسىمۇ بـىكار" ئىكەنلىـكىنى ئاسـتا-ئاسـتا چۈشـىنىدۇ. بۇ خۇلاسە بالا ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم، ئۇ بالىنىڭ غەلۋىسىنى كۆپ ئازايـتىدۇ. ئادەمـنى پەرىـشان قىلىدىغان ئاشۇنداق ئەھۋالنىڭ پەيدا بولۇشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن، ئاتا-ئانىلار مۇشۇ ئامالنى قوللىنىپ كۆرسە بولارمىكىن!

37. بالا ئوكۇل سالدۇرۇشقا، دورا يـېيـشكە ئۇنىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟

ئوكۇل ئاغرىتـىدۇ، دورا ئاچچـىق بولـىدۇ، ئەمـما بالـىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى جەريانىدا كېسەل بولۇپ قېلىشىدىن ساقلانغىلى

بولمايدۇ، ئوكۇل سالدۇرۇش، دورا يېيىشتىن تېخىمۇ ساقلانغىلى بولمايدۇ. ئۇنداقتا، ئەگەر بالا ئوكۇل سالدۇرغىلى، دورا يېگىلى ئۇنىمىسا قانداق قىلىش كېرەك؟ زورلاش كېرەكمۇ؟

بۇ يەردە يەنە ئادەتتىكى تەييارلىقنى تىلغا ئېلىشتا توغرا كېلىدۇ. بالا ئوكۇل سالدۇرۇپ ئازاب تارتقان بولسا، بالىنى دائىم "ئوكۇل سالدۇرمەن" دەپ قورقۇتماسلىق كېرەك. ئۇنداق قىلسا بالا ئوكۇل سالدۇرۇشتىن قاتتىق قورقىدىغان بولۇپ قالىدۇ ـ دە، رەسمىي ئوكۇل سالدۇرىدىغان ۋاقىتتا بالىنى گەپكە كىرگۈزۈش تەسكە چۈشىدۇ. بالىغا ھەم ئوكۇل سالدۇرغاندا ئازراق ئاغرىيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش، ھەم بالىنى باتۇرلۇق بىلەن چىداشلىق بېرەلەيدىغان قىلىش ئۈچۈن، ئادەتتە چېنىقىشنى كۆچەيتىشكە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، بالا ئوينىغاندا تىكىشىۋېچ، تېرمومېتر قاتارلىقلارغا تەقلىد قىلىنغان ئويۇنچۇقلارنى كۆپەيتىپ بەرگەنلىك زىيىنى بولمايدۇ، بالا ئويۇن جەريانىدا دوختۇر ياكى سېستىرا بولىدۇ، كېسەلنىڭمۇ رولىنى ئالىدۇ، شۇنداق قىلىپ ئۇلاردا ئوكۇل سالدۇرۇش، دورا يېيىش ۋە ئۇلارنىڭ كېسەللىك بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى قاتارلىقلارغا نىسبەتەن چۈشەنچە ھاسىل بولىدۇ ـ دە، ناۋادا ئوكۇل سالدۇرۇشتا توغرا كەلسە ئاسان ئۇنايدۇ. مەسىلەن، مەن بەزى بالىلارنىڭ "مەن ئوكۇل سالسا يىغلىمايمەن"، ئوكۇل كېسەل ساقايتىدۇ دېگەنلىكىنى، ئوكۇل سالدۇرۇشتىن ئەندىكىپ تۇرۇپمۇ ئۆز ـ ئۆزىگە تەسەللى بېرىۋاتقانلىقىنى، مەدەت بېرىۋاتقان ـ

لىقنى كۆرگەنىدىم. بەزىلىرى ئوكۇل سالغاندا چىدىيالماي ۋاررىدە يىغلىۋېتىدۇ ـ يۇ، دائىم ئىتتىكلا يىغىسىنى توختىتىدۇ، بۇنداق بالىلارنىڭ ئازابىنى باتۇرلۇق بىلەن چىداشچانلىقى ئاشىدۇ. بۇ خىل چىداشچانلىق بالىلارغا پايدىلىق.

دورا يېيىش ھەقىقىدە توختىلىپ ئۆتەيلى. دورا يېيىش ئوكۇل سالدۇرۇشقا قارىغاندا ئاسانغا چۈشىسمۇ، لېكىن بەزى بالىلار ئاغزىنى ئاچقىلى ئۇنىمايدۇ. ئاغزىغا زورلاپ تىقىش ياخشى ئۇسۇل ئەمەس.

بىز باشقىچە ئامال ئويلاپ باقايلى. بىرىنچى، پاراشوك دورىغا شېكەر سۈيى قوشۇپ ئىچۈرسە بولىدۇ، سۇ بەك كۆپ بولۇپ كەتمەسلىكى كېرەك، ئەلۋەتتە. ئىككىنچى، ئەگەر بالا تابلېتكا دورىلارنى يېيىشنى بىلسە، كاپسۇلىغا دورىلارنى ئىشلەتسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭغا دىققەت قىلىش كېرەككى، بالىغا پاراشوك دورىنىڭ ھەممىسنى سۈتكە ياكى بوتۇلكىدىكى لىق سۈغا قۇيۇپ ئىچۈرمەسلىك كېرەك. بۇنداق قىلغاندا، ئاقىۋەتتە بالىنىڭ ئىشتىيىگە تەسىر قىلىپ، كېسەل بىلەن ئاجىزلاپ قالغان ئىشتىيىنى تېخىمۇ ناچارلاشتۇرۇۋېتىشى تۇرغانلا گەپ. ئۇندىن باشقا، بالىغا دورا بېگۈزۈش ۋاقتىنى تالىلاش، بالا بەك تويۇپ كەتكەن ۋاقىتتا ئىمكانىقەدەر دورا بەرمەسلىك كېرەك، چۈنكى بالا ئازراق كۆڭلى ئېلىشسىلا ئاسانلا قۇسۇۋېتىدۇ. كىچىك بالىلارغا دورا ئىچۈرۈپ بولغاندىن كېيىن سۈت ئىچۈرۈش كېرەك. بۇنداق قىلىشنىڭ بالىنىڭ قۇسۇۋېتىشىنى

ئازلىتىشتا ئۇنۇمى بولىدۇ.

يۇقىرىدا كۆرسىتىپ ئۆتكەن ئۇسۇللار ئۇنۇم بەرمەيدىغان بالا يەنە دورا يېيىشكە توغرا كەلسە، زورلىمايمۇ بولمايدۇ. ئەمما زورلاپ دورا يېگۈزگەن ۋاقىتتا، بالىنىڭ بېشىنى كەينىگە قاتايتماسلىق كېرەك، ئۇنداق قىلمىغاندا دورا ئاسانلا كانايغا كېتىپ قالىدۇ. ئۇندىن باشقا، بالىنى ئامال بار مۇلايىملىق بىلەن تۇتۇپ تۇرۇش كېرەك، بەك چىڭ قىسىۋەتسە، بالىنىڭ قورقۇنچى ئاشىدۇ - دە، بالا يىغلاپ تېپىچەكلەپ، ئىش ئويلىغانىنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىدۇ.

يىغنىچاقلاپ ئېيتقاندا، ئوكۇل سالدۇرۇش ۋە دورا يېيىش خۇشاللىنارلىق ئىش ئەمەس، بۇ نۇقتىنى ئاتا - ئانىلار بالىلارغا ئۇقتۇرۇشى، ئۇلارنى ئالدىماسلىقى كېرەك، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلارنى جاسارەتلىك بولۇشقا ئىلھاملاندۇرۇپ، بالىنى بەرداشلىق بېرىدىغان قىلىپ، ئوكۇل سالدۇرۇش ۋە دورا يېگۈزۈش كېرەك.

38. بالا بالىلار باغچىسىغا بېرىشقا ئۇنىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟

تۇنجى قېتىم بالىلار باغچىسىغا بارغان بالىلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بىر قېتىملىق چىنقىشنى باشتىن كەچۈرىدۇ، بۇ چىنقىش بالا ئۇچۇنمۇ، ئاتا - ئانا ئۇچۇنمۇ ئازابلىق بولىدۇ.

ئەمما باللارنىڭ ئائىلىدىن باللار باغچىسىغا ماسلىشىشقا بۇرىلىش سۈرئىتى ئوخشاش بولمايدۇ، بەزى باللار تېز، بەزى باللار ئاستا ماسلىشىدۇ. باللار باغچىسىغا بېرىشتا ئۇنىمايدىغان باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

مەن بالىسى خۇيلىنىپ گەپ ئاڭلىمىغان ۋاقىتتا: يەنە خاپا قىلدىغان بولساڭ سېنى باللار باغچىسىغا ئاپىرىپ بېرىمەن" دەپ بالىسىغا ئاگاھلاندۇرۇش بەرگەن ئاتا-ئانىنىمۇ كۆرگەنسىدىم. ئەگەر بالا باللار باغچىسىغا زادى بېرىپ باقمىغان بولسا، بۇنداق ئاگاھلاندۇرۇشلار بىلەن بالا باللار باغچىسىنى ياخشى جاي ئەمەس ئىكەن دەپ قېلىپ، روھىي جەھەتتە باللار باغچىسىغا ئۆچ بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر باللار باللار باغچىسىغا بارغان دەسلەپكى مەزگىللەردىكى ئاچچىق تەجرىبىسى بولسا، شۇ ئىشلارنى ئويلاپ، باللار باغچىسىغا بېرىشنى تېخىمۇ خالىمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. شۇڭلاشقا بۇنداق گەپنى قىلىدىغان ئاتا-ئانىلار ئەمەلىيەتتە ئۆز بالىسىنىڭ باللار باغچىسىغا بېرىش يولىغا توسالغۇ پەيدا قىلىۋالىدۇ.

دەرھەقىقەت، ئەزەلدىن كوللېكتىپ تۇرمۇش ئۆتكۈزۈپ كۆرمىگەن باللار، بولۇپمۇ بوۋاي-مومايلار ئەركىلىتىپ ئۆگمتىپ قويغان باللار ئادەتتە سەرتقا چىقمىغان، خەقنىڭ بوسۇغىسىنى ئاتلاپ باقمىغان بولغاچقا بىراقلا ناتونۇش مۇھىتقا بېرىپ، بىراقلا شۇنچە كۆپ ناتونۇش دوستلارنى كۆرۈپ، روھىي تەڭپۇڭلۇقنى يوقتىپ قويىدۇ-دە، ئىختىيارسىزلا بىخەتەرلىك

تۇيغۇسىنى يوقىتىپ قويىدۇ، شۇڭلاشقا بالىلار باغچىسىغا بېرىشنى خالىمايدىغان بۇنداق بالىلارنى ئەپۇ قىلىۋېتىش ھەقلىق، خوش، قانداق قىلغاندا بالىنى بالىلار باغچىسىغا تېز كۆندۈرگىلى بولىدۇ؟

بىر ياخشى ئاتا-ئانا بالىلار باغچىسىدىن ئىبارەت بۇ شاھاتنى بۇرۇنراق ئويلىشى، شاھمات تاختىسىنى بۇرۇنراق يېيىشى كېرەك، بالىلارنى ناتونۇش مۇھىت، ناتونۇش كىشىلەر بىلەن كۆپرەك ئۇچراشتۇرۇش، بالىنى ئاتا-ئانىسى يىراقراق تۇرۇپ باشقۇرۇش ئارقىلىق مۇستەقىل ئىش قىلغۇزۇپ، ئۇنىڭ ئىشەنچ ۋە جاسارىتىنى ئاشۇرۇش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتتا، بالا بالىلار باغچىسىغا بېرىشتىن ئاۋۋال ئۇلارغا بەزى زۆرۈر ئىشلارنى ئېيتىپ، ئۇلارنى روھىي جەھەتتىن تەييارلىق قىلغۇزۇش كېرەك. مەسىلەن ئەگەر ئاددىي مىسال ئالساق، بالىنىڭ تاماق يېيىش ۋە تاھارەتكە چىقىش ئىشى قاتارلىقلاردا ئۇلارغا ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۇلارغا خۇددى ئۆز ئانىسىدەك قارايدىغانلىقىنى، تاماق ئاز بولۇپ قالسا ئوقۇتقۇچىغا ئۇسۇتسا، تاھارەتكە چىقسا ئوقۇتقۇچىنى چاقىرسا بولىدىغانلىقىنى ئۆگىتىش كېرەك. بەزى بالىلار چۈشلۈك ئۇخلاش ۋاقتىدا سىيگۈسى كېلىپ كەتسە ئوقۇتقۇچىنا دېيەلمەي ئازابلىنىدۇ-دە، بالىلار باغچىسىغا بارغىلى ئۇنىمايدۇ. تەييارلىق خىزمەتلىرى ياخشى ئىشلەنسە، بالىنىڭ ئەندىشىسى ئازىيىدۇ ھەتتا يوقايدۇ.

ئۇنىدىن باشقا، بالىلار باغچىسىنىڭ ئوقۇتقۇچىلىرىمۇ بالا-

لارنىڭ ئۆيىدىن ئايرىلىپ باغچىغا تۇنجى بارغانىدا قورقۇپ هېتىرقايدىغانلىقىنى تولۇق چۈشىنىشى، ئۇلارغا ئوبدان كۆيۈ-نۈپ، ئۇلارنىڭ يېمەك-ئىچمەك قاتارلىق ئۇششاق-چۈششەك ئىشلىرىغا ئالاهىده ياخشى قارىشى كېرەك؛ هەمده بالىغا مۇهىتنى، كىچىك دوستلارنى تونۇشتۇرۇپ، تۇنجى كەلگەن بالىلارغا يالغۇزلۇق، زېرىكىش هېس قىلدۇرماي باغچىغا جەلپ قىلىش كېرەك. مۇشۇنداق بولغانىدا، بالا بولۇڭغا تىقىلىپ يىغلىماي بالىلار بىلەن خۇشال-خورام ئويناىدىغان بولىدۇ.

ئاتا-ئانىلارمۇ بالىلار باغچىسىنىڭ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئىززىتىنى قىلىشقا دىققەت قىلىشى كېرەك. هە دېسىلا "ئوقۇتقۇچىڭنىڭ گېپىنى ئاڭلىما" دېيىش، ئېنىقكى، ئىنتايىن خاتا. ئاتا-ئانىلار يەنە ئوقۇتقۇچىلار بىلەن دائىم ئالاقىلىشىپ تۇرۇشى، بالىنى يېڭى مۇهىتقا تېزرەك كۆندۈرۈشكە بىرده‌ك ماسلىشىشى كېرەك. ئەمما بۇلارنىڭ هەممىسى تولاراق ئاتا-ئانىنىڭ ئىرادىسىگە باغلىق، بەزى بالىلار بالىلار باغچىسىغا بىرقانچە قېتىم بېرىپلا يىغدا باشقا بالىلارنى بېسىپ چۈشىدۇ. يىغىدىن توختاي دەپ تۇرۇشىغا ئاتا-ئانىلارنىڭ ئىچى ئاغرىپ، بالىغا چىدىمای ئېلىپ كېتىدۇ. نەتىجىده بالىنىڭمۇ، ئاتا-ئانىنىڭمۇ ئازابلىنىش ۋاقتى ئۇزۇراپ كېتىدۇ. بۇنى تەشەببۇس قىلىشقا بولمايدۇ.

شۇنچىۋالا بىپايان ئالەمدە ئىنسانلار كىچىككىنىلا نەرسە بولسىمۇ، تەپەككۇرغا تايىنىپ قورقماستىن باتۇرلارچە ئالغا ئىلگىرىلەيدۇ. باللار گۈدەك ۋاقتىدا تەپەككۇر دۇنياسىغا مەپتۇن بولۇپ كېتىدۇ ـ دە، ھەربىر ئىش، ھەربىر شەيئىنى ئۆزىگە خاس ھاياتقا ئىگە، ئۆزەم بىلەن زىچ مۇناسىۋەتتى بار دەپ قارايدۇ، مانا بۇ ئۇلارنىڭ كىچىكىگە زور پايدىلىق بولغان بىر خىل ئالەم قارىشىدۇر.

ـــ يې شېڭتاۋ

ئەقىل يېتىلدۈرۈش

39. نېمە ئۈچۈن ئويۇنچۇق باللارنىڭ ياخشى ھەمراھى بولۇپ قالىدۇ؟

بالا بىز بىلەن بىر دۇنيادا ياشايدۇ، ئەمما باللارنىڭ نەزەر-رىدىكى دۇنيا چوڭلارنىڭكى بىلەن ئوخشاشمايدۇ، ئۇلارنىڭ دۇنياسى ئوي ـ خىيالغا تېخمۇ باي بولىدۇ. ئويناش ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى ئاساسلىق مەزمۇن بولۇپ، ئويۇنچۇق ئۇلارنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان ھەمراھىدۇر.

باللار تېخى خىزمەت قىلىشنى ئۇقمىسىمۇ، لېكىن دوراشنى بىلىدۇ. ئۇلار بىرگە ئۆي تۇتقان، دوختۇرخانىغا بېرىپ كېسەل كۆرسەتكەن، بالىسىغا ئوكۇل سالدۇرغان، ماشىنا ياكى پويىزنى ھەيدىگەن، يولۇچىلارغا بىلەت ساتقان، ماگىزىن ئېچىپ، خېرىدارلارغا مال ساتقان بولۇپ ئويناىيدۇ. ئىش قىلىپ، چوڭلارنىڭ ھەرىكىتى ئۇلارنىڭ ئويۇنىدا قايتا نامايان بولىدۇ. ئويناش ئۇلارنىڭ بىلىم ئۆگىنىش، جەمئىيەتنى بىلىشتىكى ئاساسلىق ھەرىكىتى ھېسابلىنىدۇ، ئەمما بۇ ئويۇنلاردا جەزمەن بىر قىسىم قورالللار بولۇشى كېرەك، بۇ قورالللار ــ ئويۇنچۇقتۇر. بەزى

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ نەزەرىدە باللار ماگىزىننىڭ ئويۇنچۇق بۆلمە-سىدىكى قىممەت باھالىق نەرسىلەرلا ئويۇنچۇق ھېسابلىنىدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. تۈرمۇشتا ئويۇنچۇقلار ناھايىتى كۆپ. مەسىلەن، تالادىكى قۇم، توپا، سۇ، كىچىك قۇتا ئاغزى، كىچىك شېشە، ئەسكى تەلەڭگە قاتارلىقلار باللار ياخشى كۆرىدىغان ئويۇنچۇقلاردۇر. باللار بىر تال كالىتەكنى گېنېرالنىڭ قىلىچى قىلىپ جەڭ قىلىپ ئوينىسىمۇ بولىدۇ. بىرقانچە ئورۇندۇقنى تىزىپ ماشىنا قىلىپ، ئۆزلىرى شوپۇر، بېلەت ساتقۇچى، يولۇچى بولۇپ، بىر ـ بىرلەپ ئولتۇرۇپ، ماشىننى گۈركىرىتىپ ھەيدىگەن بولۇپ ئوينىسىمۇ بولىدۇ. مانا مۇشۇ كالىتەك، ئورۇندۇقلار باللارنىڭ ئويۇنچۇقى، شۇنداقلا كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم ئويۇنچۇقلىرىدۇر.

يەنە بىر قىسىم ئويۇنچۇقلارنى پۇل خەجلەپ سېتىۋېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بوۋاق باللارغا ماس كېلىدىغان كۆركەم پۇڭلىمە سۇلياۋ ئويۇنچۇقلار، قىز ـ ئوغۇل باللارنىڭ ھەممىسى ياخشى كۆرىدىغان لاتا قونچاقلار بار، يەنە باللارنىڭ ئىجادچانلىقىغا تۇرتكە بولىدىغان كۇبىك، چاتما رەسىم ئويۇنچۇقلىرى ھەمدە خىلمۇخىل ئاۋازلىق مۇزىكا ئويۇنچۇقلىرى ۋە باھاسى قىممەت-رەك، ئالىيراق ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق قاتارلىقلار بار. بۇ ئويۇنچۇقلار ئوخشاشمىغان ياشتىكى باللارنىڭ سەزگۈ ئەزاسى، تەپەككۇرى، تەسەۋۋۇرى قاتارلىق ھەر خىل قابىلىيىتىنىڭ ئېشىشىنى ئىلگىرى سۈرەلەيدۇ.

ئويۇنچۇق بالىلارنىڭ تۇرمۇشىدا چوڭلار ئۈشۈن قىلغاندا سايمانغا، خەت يازغاندا قەغەز-قەلەمگە موھتاج بولغاندەكلا مۇھىم. چوڭلار خىزمەت قورالىدىن ئايرىلسا خىزمەت ئىشلىيەلمەيدۇ. ئوخشاشلا، بالىمۇ ئويۇنچۇقى بولمىسا تۇرمۇشى مەنىسىز بولۇپ قالىدۇ. ئويۇنچۇقلار خىلمۇ خىل بولىدۇ، ئەمما بالىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنىڭ تەل ۋە قىممەت بولۇشىنى قوغلاشماسىتىن، تۇرمۇشتىكى ئويۇنچۇقلاردىن پايدىلىنىشنى بىلىشكە ھەمدە بالىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە ماس كېلىدىغان ئويۇنچۇقلاردىن لايىقىدا سېتىۋالىساقلا، بالىلارنىڭ ئاساسلىق تەلىپىنى قاندۇرالايمىز.

ئويۇنچۇقلارنىڭ ھەقىقىي تۇرده بالىلارنىڭ قەدىناس دوستى بولۇپ قېلىشىنى، بالىلارنى تېخىمۇ ئەقىللىق قىلىشىنى تىلەيمەن!

40. ئويۇنچۇق قانچە قىممەت بولسا بالىلارنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە شۇنچە پايدىلىقمۇ؟

بالىلارنىڭ ئەقلىنى بالدۇر يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن بىز ئاتا-ئانىلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمىمىز بارلىق كۈچىمىز بىلەن بىرد-لىپ، سېخىي بولۇپ كېتىمىز. مەملىكىتىمىزنىڭ ئويۇنچۇق ساھەسىنىڭ يېڭىدىن باش كۆتۈرۈشىگە ئەگىشىپ، ئەرزان باھالىق ئەنئەنىۋى لاتا قونچاقلار، تۆمۈر، ياغاچ ئويۇنچۇقلار

تەدرىجىي ھالدا ئوتتۇرا ھال ۋە ئالىي دەرىجىلىك ئېلېكترونلۇق، ئويۇنچۇقتا، ئاپتوماتىك ئويۇنچۇقتا ئالماشتى. كىشىلەردە ئويۇنچۇقنىڭ باھاسى باللارنىڭ ئەقلىنى يېتىلدۈرۈش بىلەن توغرا تاناسىپ بولۇشى كېرەك، ئويۇنچۇق قانچە قىممەت بولسا باللارنىڭ ئەقلىمۇ شۇنىڭغا ئەگىشىپ شۇنچە ئۆسۈشى كېرەك، دەيدىغان بىر خىل تەسىرات بار. ئىش راستلا شۇنداق بولامدۇ؟

باللار تەربىيىسى خادىملىرى شۇنداق ھېسابلايدۇكى، ئويۇنچۇق باللارنىڭ پسىخىك تەرەققىياتىنىڭ ئېھتىياجىغا ماس كېلىشى كېرەك. بولۇپمۇ ئويۇنچۇقنى باللارنىڭ ياش جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن تاللاش كېرەك. يېرىم ياشتىن كىچىك بوۋاقلار رەڭگى ئوچۇق، پۈۋلىمە سۈلياۋ ئويۇنچۇقلارنى ياخشى كۆرىدۇ. بىر ئانا ئازراقى كەم ئون يەەن پۇل خەجلەپ كۆرۈنۈشى چىرايلىق بىر ئاچ قوڭۇر رەڭلىك ئېيىق سېتىۋېلىپ، خۇشال ھالدا يېرىم ياشلىق ئوغلىغا ئەكىلىپ بەرسە، ئوغلى قاراپمۇ قويماستىن، ئەكسىچە ئېيىق ئورالغان يالتىراق خالتىنى قىزىقسىنىپ ئوينىشىنى كىم ئويلىسۇن دەيسىز؟! بۇ ئىش ئانىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىدۇ. ئالتە ئايلىقتىن ئاشقان، بىر ياشقا تولمىغان باللار كولىدۇرما، كۆدىكىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلارنىڭ ئىنكاسچە، بىر قاپ ئادەتتىكى كۆدىكىنى باللىمىرى شۇنچە ئوينىماپمۇ زېرىكمەيدىكەن. باللىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، تۈرمۇشتىكى نۇرغۇن نەرسىلەر ئۇلارنىڭ ئويۇنچۇقىغا

بولۇپ قالىدۇ. باللار ئويۇنچۇق تاللاشتا ئاتا-ئانىسى بىلەن ئوخشاشمايدۇ. چۈنكى ئۇلاردا تېخى قىممەت قارىشى شەكىللەنمىگەن. بەزى ئەقىللىق ئاتا-ئانىلار بۇ جەھەتتە چوڭقۇر تەسىراتقا ئىگە. بىر ياشلىق بالىغا بىر كىچىك شېشىنى تۇتقۇزۇپ قويسا، بالا خېلى ۋاقىت ئويناىدۇ. بەزى ۋاقىتتا نەرسە قاچىلاشقا ئىشلىتىلىدىغان قەغەز كوروپكا يېرىم ياشلىق بالىنى كوروپكا ئىچىدىكى ماشىنىدىن بەكرەك مەھلىيا قىلىۋېلىشى مۇمكىن.

بۇنداق دېگەندە بىر خاتا چۈشەنچىدىن ساقلىنىش كېرەك. بۇ ھەرگىز ئالىي دەرىجىلىك ئويۇنچۇقلارنى ئىنكار قىلغانلىق ئەمەس. بالا چوڭ بولغانسېرى تەلىپىمۇ ئوخشاشمايدۇ، ئويۇنچۇقلارنىڭ تۈرىنىمۇ تەبىئىيلا يېڭىلاشقا توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، بىر يېڭى پاسوندىكى كىچىك ئېلېكترونلۇق چالغۇ كىچىك بالىغا نىسبەتەن تاشلىۋېتىشكە بولىدىغانلا بىرنەرسە، ئەمما چوڭ باللار ئۇنىڭدا ئاتا-ئانىسىنىڭ قەلبىنى يايرىتىۋېتىدىغان يېقىملىق ئاھاڭلارنى چالالايدۇ. يەنە بىر خىل ئەھۋال بار، بەزى ئاتا-ئانىلار باللىرىغا ئالىي دەرىجىلىك ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بەرگەندىن كېيىن، بالىنىڭ بۇزۇپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ، دائىم بالىنى قول تەگكۈزۈشكە قويمايدۇ، نەتىجىدە، چوڭلار ئويىنايدىغان، باللار كۆرىدىغان ئەھۋال كۆرۈلىدۇ، بالىنىڭ ئەقلىنى ئاچمەيدۇ، سېلىنغان بۇنداق مەبلەغنىڭ ئۈنۈمى ياخشى بولمايدۇ.

ئوتتۇرا ۋە ئالىي دەرىجىدىكى ئويۇنچۇقلارنىڭ پەيدا بولۇشى مەملىكتىمىزنىڭ ئويۇنچۇق ئىشلىرىدىكى يېڭىلىنىش ۋە دەۋر ئالمىشىش بولۇپ، ئۇ مەملىكىتىمىزدىكى بالىلارنىڭ ئەقلىي سەۋىيىسىنىڭ ئومۇميۈزلۈك ئۆسكەنلىكىنىمۇ چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوتتۇرا ۋە ئالىي دەرىجىلىك ئويۇنچۇقلارنى سېتىۋېلىش زۆرۈر، ئەقلىي مەبلەغ جەزمەن ئائىلە چىقىمىنىڭ مۇھىم تۈرى بولۇشى كېرەك. ئەمما، بالىنىڭ ياش جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىگە سەل قارىماسلىق، پۇلنى ئۆز يولىدا خەجلەش كېرەك.

41. بالىغا ئويۇنچۇقنى قانداق تاللاش كېرەك؟

ئويۇنچۇق بالىلارغا نىسبەتەن بولسىمۇ بولىدىغان، بولمىسىمۇ بولىدىغان ئەھمىيەتسىز نەرسە ئەمەس، بەلكى ئەقلىي سەۋىيەسىنى ئۆستۈرۈش، تۈرمۇش بىلىملىرىنى موللاشتۇرۇشتا مۇھىم ۋە زۆرۈر نەرسىدۇر. ئەمما بالىغا خالىغانچە بىر ئويۇنچۇق بېرىپ قويۇپلا بۇنداق ئۇنۇمگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ، ئويۇنچۇق تاللاشقىمۇ ئىلىم كېرەك ـ دە!

1. بىر ياشقا تولىغان بالىلار

بالا تۇغۇلۇپ بىر ئايدىن ئۈچ ئايغىچە سەزگۈ ئەزالىرى تەرەققىي قىلىدۇ، ئەگەر بالىغا رەڭگى ئوچۇق پۈۋلىمە سۈلياۋ ئويۇنچۇق، شار قاتارلىقلارنى ئېلىپ، كىچىك كارىۋاتنىڭ

تۆپسىگە ئېسىپ قويسا، بالا كۆزىنى ئېچىپلا ھەرىكەت قىلىۋاتقان جىسمىنى، خىلمۇخىل رەڭلەرنى كۆرىدۇ، ئۇنىڭ كۆزۈش سېزىمىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا ياردىمى بولىدۇ. ھازىر بازارلاردا بىر خىل "سايرايدىغان ئويۇنچۇق قۇش"لار بولۇپ، پۈرۈنسىنى بۇراپ قويسىلا "قۇش قەپەزى" پىرقىرايدۇ ھەمدە قۇش يېقىملىق سايرايدۇ، بالا كۆزۈپ ئىختيارسىزلا ئۇنىڭغا قولىنى ئاپىرىدۇ. بۇ ئويۇنچۇقلارنىڭ رەڭگى قېنىق بولۇپ، ھەرىكەت قىلالايدۇ، ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ئېسىپ قويۇپ، بالىنىڭ كۆزۈش ۋە ئاڭلاش سېزىمىنى ۋە ھەرىكەت قابىلىيىتىنى چېنىقتۇرغىلى بولىدۇ. 4 ـ 5 ئايلىق بالىلار بۇدرۇق قوللىرى بىلەن شاقىلداق، رېزىنكە ئۆردەك قاتارلىق تۆتۈپ قويسىلا توۋلايدىغان ئويۇنچۇقلارنى تۇتالايدۇ، بۇلارنى بالىلار ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. يېرىم ياشتىن ئاشقان بالىلار قونچاق، ھايۋان، كاناي قاتارلىق ئويۇنچۇقلارنى ئويناپالايدۇ. ئۇرۇپ چالىدىغان بىر خىل چالغۇ بولۇپ، بالا كىچىك چوكا بىلەن ئوخشىمىغان جايلىرىغا ئۇرسا، ئوخشاش بولمىغان ئاۋاز چىقىدۇ، بۇ خىل ئويۇنچۇق ھەم بالىنىڭ قولىنى چاققان قىلىدۇ، ھەم بالا ھەر خىل ئاۋازنى پەرق ئېتەلەيدىغان بولىدۇ. بىر ياشقا توشمىغان بالا مەيلى قانداق نەرسە بولسۇن قولىغا ئېلىپلا ئاغزىغا ئاپىرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلارغا ئويناشقا بەرگەن ئويۇنچۇقلارنى پاكىز تۇتۇپ، بىخەتەرلىككە دىققەت قىلىش كېرەك.

2. بىر ياش ئۆپچۆرىسىدىكى بالىلار

ئىتتىرىدىغان ياكى سۆرەيدىغان كىچىك ماشىنا، ئۆردەك قاتارلىق ئويۇنچۇقلارنى تازا ئالقىشلايدۇ، چۈنكى ئەمدىلا تەمتەلەپ مېڭىشقا باشلىغان بىر ياش ئۆپچۆرىسىدىكى باللار ماشىنا تۇرىدىكى نەرسىلەرنى سۆرەپ مېڭىشنى ياخشى كۆرىدۇ، بولۇپمۇ سۆرەپ ماڭغان ۋاقتىتا ئاۋاز چىقسا قەۋەتلا خۇش بولۇپ كېتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، باللارنىڭ تەپەككۇرىنى تەرەققىي قىلدۇرىدىغان كۈبىك باللار ھەرقانچە ئويناپمۇ زېرىكمەيدىغان ئويۇنچۇقلارنىڭ بىرىدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا يەل توپ، رەڭلىك موم قەلەمدە سىزىلغان رەسىملىك كىتابچە، سۇ ۋە توپا ـ قۇم ئويناي-دىغان سايمان قاتارلىقلارنىمۇ قىزىقىپ ئويناىدۇ.

3. ئىككى ياشلىق باللار

ئىككى ياشلىق بالا يۇگۇرەلەيدۇ، ئۇلارنىڭ تىلىمۇ بىيىشقا باشلايدۇ. ئۇلارغا خېتى كۆپ ئەمەس، مەزمۇنى چۈشىنىشلىك باللار كىتابچىلىرىنى ئېلىپ بەرسە، ئۇلارنىڭ زېھنىنىڭ ئېشىشىغا ناھايىتى پايدىلىق. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتىتا بالىنى باللار سەيلە مەيدانىغا ئاپىرىپ سىرىلما شوتا، پىرقىرىما ئورۇندۇق، گۈلەڭ-گۈچ قاتارلىقلارنى ئويناتسا بولىدۇ.

4. ئۈچ ياشلىق باللار

ئۈچ ياشلىق بالىدا ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇش تەلىپى بولۇشقا باشلايدۇ ھەمدە كىچىك دوستلار بىلەن ئويناشنى خالايدۇ، ئۆي تۈتقان، پويىز ھەيدىگەن، دوختۇر بولغان بولۇپ ئويناش-تەك رېئال تۇرمۇشقا تەقلىد قىلىنغان ئويۇنلارنى بىللە ئوينىغان

ۋاقىتتا ئۇلارغا ئەھەلىي نەرسىلەرگە مەسىلەن، قازان ـ قومۇش، تىكىشغۇچ، شپىرىس قاتارلىقلارغا تەقلىد قىلىنغان ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بېرىش كېرەك. ئۇلارغا مەزمۇنى چوڭقۇرراق رەسىملىك كىتابچىنى ئېلىپ بەرسەڭ بولىدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇنى ياخشى كۆرىدۇ.

5. تۆت ياشتىن ئاشقان بالىلار

زېھىن ئويۇنچۇقلىرى ۋە بىرقەدەر مۇرەككەپ كەلگەن تىزما تاختاي، تىزما رەسىملىك ئويۇنچۇقلار مۇشۇ بىرقەدەر چوڭ بالىلارغا ناھايىتى ماس كېلىدۇ. رەقەملىك ئويۇنچۇقلار، رەسىم سىزىش، ئەسۋاب ـ جابدۇق، ئېلېكترونلۇق ئويۇنچۇق قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى بالىلارنىڭ زېھنىنى بالىدۇرلا قوزغايدۇ ـ دە، ئۇلار ئويۇن جەريانىدا بىلىم ئىگىلىۋالىدۇ.

بالىغا ئويۇنچۇقنى ئىلمىي ھالدا تالىلاڭ، بالا ئويۇنچۇقنى ھەمراھ قىلىپ ئالتۇندەك بالىلىق دەۋرىنى ئۆتكۈزسۇن.

42. بالىغا دائىم يېڭى ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىش كېرەكمۇ؟

بالىلار ئويۇنچۇق ئويىنىغاندا دائىم يېڭىسىنى ياقتۇرۇپ كونىسىدىن زېرىكىدۇ. ئاتا ـ ئانا شۇنچە كۆڭۈل قويۇپ تاللاپ سېتىۋالغان ئويۇنچۇقلارنى بىرنەچچە كۈن ئويناپ ـ ئويناپلا تاشلىۋېتىدۇ، ئەكسىچە ھەمىشە باشقا كىچىك دوستلىرىنىڭ

ئويۇنچۇقلىرىغا قىزىقىدۇ، ھەتتا بىرىپ تالىشىدۇ.

بۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس، بالىغا يېڭى، كۆرۈپ باقمىغان، ئويناپ باقمىغان نەرسە ناھايىتى بەلەن تۇيۇلۇپ كېتىدۇ. ئەمما ئۆيدە بارلىرىدىن ھەمىشە زېرىكىدۇ. بۇ گەپچە بولغاندا، بالىغا ئۆزلۇكسىز يېڭى ئويۇنچۇق ئېلىپ بەرسەك، ئويۇنچۇقنى كۆپلەپ يېگىلاپ تۇرساق بالىنىڭ تەلىپىگە ماسلاشقان بولىدىكەنمىز ـ دە! ئادەتتىكى ئائىلىلەرنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىن بۇنداق قىلىپ كېتىشى ناھايىتى قىيىن، بۇنداق قىلىپ كېتەلىگەن تەقدىردىمۇ، بالىنىڭ زېھنىنىڭ ئېچىلىشىغا تۈرتكىلىك رول ئويناشى ناتايىن. ئۇنداقتا، قانداق قىلسا بولىدۇ؟

ئاتا ـ ئانىلار تۈرنى ئۆزگەرتىپ تۇرسا بولىدۇ. بالىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنى بىرقانچە تۈرگە بۆلۈپ، بىرقىسمىنى تەقسىپتىشى كېرەك، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، بالا بۇ ئويۇنچۇقلارنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ، كېتىدۇ ـ دە، ئاندىن يەنە ئېلىپ بەرسە، بالا بۇ ئويۇنچۇقلارغا يېڭىباشتىن قىزىقىدۇ. يەنە بىر مەزگىلدىن كېيىن يەنە بىر قىسمىنى ئالماشتۇرسا، ئويۇنچۇقلارنىڭ ئىشلىتىلىش ئۇنۇمىمۇ، بالىنىڭ قىزىقىشىمۇ ئاشىدۇ.

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ سەمىگە يەنە شۇنى سېلىپ قويۇش كېرەككى، بىز بالىلارنىڭ ئۆزلىرىگە بەزى ئويۇنچۇقلارنى ياساتقۇزساق ئوبدان بولىدۇ. ھازىر بەزى بالىلار باغچىلىرى مۇشۇنداق قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار بالىلار بىلەن بىرگە ئەسكى ـ تۈسكى نەرسە ـ

لەردىن، مەسىلەن كىچىك شىشە، يېمپ غالتىكى، خېمىر زۇگۇلى، ماستىكا، تۇخۇم شاكىلى، قەغەز قاپ ۋەھاكازالاردىن بەزى ئاددىي ئويۇنچۇقلارنى ياسايدۇ. بۇ ئاددىي ۋە كۆرۈمسىز ئويۇنچۇقلارنى سەل چاغلىماڭ، باللارنىڭ تەپەككۇرى، ئىجادچانلىقى ئۇلارغا مۇجەسسەملەنگەنلىكى ئۈچۈن، پايدىسى ناھايىتى كۆپ بولىدۇ! ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى قولىنى ئىشقا سېلىپ ئويۇنچۇق ياسىشنىڭ يەنە بىر پايدىسى شۇكى، باللاردا ئۆزلىرىنىڭ قان-تەرىنىڭ جەۋھىرىنى قەدىرلەيدىغان، ئويۇنچۇقنى ئاسرايدىغان ياخشى ئادەت يېتىلىدۇ. ئويۇنچۇقلار گەرچە ئاددىي، ئالاھىدە ياسالغان مېخانىزمى ۋە يېڭىچە پوسۇنى بولمىسمۇ، چىق خىراجەت كەتمىسمۇ، ئەمما ئۇلار باللارنىڭ قەلبىنى يايرىتىۋېتىدۇ! ئىشەنمىسىڭىز قېنى سىناپ كۆرۈڭ.

باللارنىڭ باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنى تالىشىشقا ئازراق ئامال قىلساقلا تالاشمايدىغان قىلغىلى بولىدۇ. بالا باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىغا قىزىقىپ قالغاندا، ئارىيەت ئېلىشقا يول قويۇش بىلەن بىرۋاقتىتا، بالىغا زورلۇق بىلەن تارتىۋالماي، بېرىپ تۇرۇشنى ئەدەب بىلەن سوراشنى، باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنى ئوبدان ئاسراشنى توغرۇلۇق تەربىيە بېرىش كېرەك. باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنى ئارىيەت ئېلىشتىن باشقا مۇناسىپ ھالدا ئۆزلىرىنىڭ ئويۇنچۇقىنىمۇ ئەپچىقىپ دوستلىرىغا ئويناشقا بېرىشى كېرەك، مۇشۇنداق ئۆزئارا ئالماشتۇرسا، ئۆزئارا ئۇچراشسا، ئويۇنچۇقلارنىڭ دائىرىسى كېڭىيىپلا قالماستىن، بۇ جەريانىدا بالىدا

باشقىلار بىلەن ئالاقلىشىش قابىلىيىتى يېتىلمىدۇ، مانا بۇ بىر ئىشتىن ئىككى ئۇنۇم ئالغىلى بولمىغان ياخشى ئىش ئەمەسمۇ!

43. بالا بىلەن كۆپ بىللە ئويناشنىڭ قانداق پايدىسى بار؟

بەزى ئاتا-ئانىلار ئۆيدە كىتاب كۆرۈشنى، خەت يېزىشنى ئىنتايىن مۇھىم بىلىپ، بەلگىلىك ۋاقىت چىقىرىپ بالىسى بىلەن ئويناشنى خالىمايدۇ، ھەتتا بەزىلىرى بالىسىنىڭ ئويىنىشىنىمۇ چەكلەيدۇ. بىلىشىمىز كېرەككى، ئويناش بالىلارنىڭ دۇنيانى بىلىش، جەمئىيەتتىن ئۆگىنىشىنىڭ بىر خىل شەكلى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە پايدىلىق.

بالا كىچىك ۋاقتىدا چوڭلارنىڭ تۇرمۇشىغا-ئايروپىلان ھەيدىشىگە، پاراخوت ھەيدىشىگە، ئىنژېنىر، دوختۇر، مۇئەللىم..... بولۇشىغا تولىمۇ ھەۋەس قىلىدۇ، ئۇلار "يەر-جاھاننى زىلزىلىگە كەلتۈرىدىغان" بۇ ھەربىي تەلەپلىرىنىڭ ھەممىسىگە قاتنىشىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئەمما ياش چەكلىمىسى تۈپەيلىدىن ئۇلارنىڭ ئارزۇسى ئارزۇ پېتى قېپقالىدۇ. ئويۇن دەل ئۇلارنىڭ چوڭلارنىڭ ھەربىكتىنى پراكتىكا قىلىش تەلىپىنى قانىدۇرىدۇ. بالىلارنىڭ ئويۇنىنىڭ مەزمۇنى مول بولۇپ، تۆۋەندىكى بىر-قانچە تۈرگە يىغىنچاقلاش مۇمكىن:

1. تەقلىد خاراكتېرىدىكى ئويۇنلار: مەسىلەن، ئۆي تۈتۈپ ئويناش، ماشىنا، پويىز ھەيدىگەن، دوختۇرخانىغا بېرىپ كېسەل كۆرسەتكەن بولۇپ ئويناش، ۋەھاكازالار. دوختۇر بولغۇچى بالا ئاق خالاتنى كىيىپ، تىڭشغۇچ ئېسىپ كېسەل بولغۇچىنىڭ يۈرىكىنى تىڭشاپ، ئوكۇل سېلىپ، دورا بەرگەن بولۇپ ئويناغان ۋاقىتتا ئۇلار دوختۇرخانىغا بېرىپ كېسەل كۆرسىتىشنىڭ پۈتكۈل جەريانىنى باشتىن كەچۈرىدۇ. بۇ ئويۇنىنى ئويناغان بالىلار دوختۇرخانىغا بېرىپ راست كېسەل كۆرسەتكەن ۋاقىتتا ئانچىمۇ قورقۇپ كەتمەيدۇ ياكى ۋارقىراپ يىغلاپ كەتمەيدۇ.

2. ئەقلىي ئويۇن: مەسىلەن، قەغەز قارتا، كۈبىك ئويناش، ئاۋاز پەرقلەندۈرۈش قاتارلىق ئويۇنلار. قەغەز قارتىنى ئالدىغان بولساق، قارتىنى ئېھتىياجغا ئاساسەن ئۆزى ياسىۋالسىمۇ بولىدۇ. ئەگەر بالىنىڭ رەڭ پەرقلەندۈرۈش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرمەكچى بولساق، قارتىنىڭ يۈزىگە ھەر خىل رەڭلەرنى سۈرتۈپ، سۈرتۈلگەن رەڭ بويىچە قاتار قىلىپ تىزىپ، ئاندىن ئوخشاش رەڭدىكى قارتىنى كىمنىڭ ئەڭ تېز جۈپلەپ ئالالايدىغانلىقى توغرىلىق بالا بىلەن مۇسابىقىلىشىشكە بولىدۇ، بۇ خىل مۇسابىقە شەكلى بالىنى ناھايىتى قىزىقتۇرىدۇ. ئەگەر بالىنىڭ ئەستە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىنى ئۆستۈرەي دېسىڭىز، قارتا تىزغاندا كەينىنى تۈتۈپ تاپقۇزسىڭىز، ھەربىي شاھماتقا ئوخشىپ كېتىدىغان بۇ خىل تېپىش ئۇسۇلىنىڭ بالىنىڭ ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتىنى ئاشۇرۇشقا ياردىمى بولىدۇ.

3. مۇزىكا، تەنھەرىكەت ئويۇنى؛ مەسىلەن، يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى، يالغۇز ئاياغ كۆۋرۈكتىن ئۆتۈش، ئۆتۈشمەك، ئۆكۈشمەك ياكى مۇزىكىغا ئەگىشىپ تەنھەرىكەت ئويناش، مۇزىكىنىڭ رىتمىغا ماسلىشىپ ئۇرۇپ چېلىنىدىغان مۇزىكا ئەسۋابلىرىنى چېلىش قاتارلىق ئويۇنلار. بۇ ئويۇنلارنىڭ بالىلارنىڭ ھەرىكىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، پۈتكۈل بەدەن ھەرىكىتىنىڭ ماسلىشىشىدا، مۇزىكا ۋە رىتىم سەزگۈسىنى ئۆستۈرۈشتە، بالىلارغا خۇشاللىق بېغىشلاشتا پايدىسى ناھايىتى كۆپ.

بەزى ئاتا ـ ئانىلار ئويۇنىنىڭ بالىلارنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي ساغلاملىقىغا پايدىلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەي، بالىسىنى ئويىنغىلى قويمايدۇ، باشقا بالىلار بىلەن بىرگە ئويناتقۇزمايدۇ، نەتىجىدە، بالىغا ئېچىپ بېرىشكە تېگىشلىك مول تۇرمۇش دەرۋازىسىنى تاقىۋالىدۇ ـ دە، ئىش ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىدۇ، بەزى بالىلار شوخ ـ تېتىكلىك تالانتىنى يوقىتىپ قويىدۇ، بەزى بالىلارنىڭ ئەقلى تېگىشلىك دەرىجىدە يېتىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاتا ـ ئانىلار گۈدەك بالىلارنىڭ ئويۇن جەريانىدىكى ئۆگىنىش ئالاھىدىلىكىگە ئاساسەن، بەلگىلىك قىممەتلىك ۋاقىتنى چىقىرىپ، بالىسى بىلەن بىرگە ئويىنىشى كېرەك. بۇنىڭ بىلەن ئويۇن مەزمۇنى تېخىمۇ مولىلىشىپ، بالىغا تېخىمۇ ياخشى تەربىيەۋى ئەھمىيىتى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى بالىلارنىڭ ئويناش قىزغىنلىقى تېخىمۇ ئېشىپ، كەيپىياتى تېخىمۇ

ياخشلىنىدۇ.

44. بالىلارنىڭ ئويۇن جەريانىدا تۇرلۈك رول ئېلىشنىڭ قانداق پايدىسى بار؟

ئادەم هاياتىدا جەمئىيەت سەھنىسىدە قانچىلىغان رولىلارنى ئالىدۇ ـ هە! بىر قىز كىچىك ۋاقتىدا بالا هېسابلانسا، چوڭ بولۇپ ئايال بولىدۇ، كېيىن يەنە ئانا بولىدۇ. ئۇ مەكتەپتە ئوقۇغۇچى، خىزمەت ئورنىدا بىر ئىشچى ياكى كادىر... ئوغۇل بالىمۇ تۇرلۈك رول ئالىدۇ. ئۇلار ئوخشاشمىغان روللارنى ئالغان ۋاقتىدا، ئەگەر رول ماس كەلسە جەمئىيەتتىكى كىشىلەر بىلەن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشى بىر تەرەپ قىلالايدۇ. كىچىكىدىن تارتىپلا بالىدا بۇنداق قابىلىيەتنى يېتىلدۈرۈشمۇ ناهايىتى زۆرۈر.

ئۇنداقتا، تۇرمۇشتا بۇنداق قابىلىيەتنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

ئويۇن بالىلارنىڭ تۇرمۇشىدا هە دېسىلا بولۇپ تۇرىدىغان هەرىكەت، رول ئېلىپ ئويناش بۇ خىل قابىلىيەتنى يېتىلدۈرۈشتىكى بىر خىل ئۇسۇل. مەسىلەن، بالىلار "ماشىنا هەيدەپ" ئويىنىغاندا، بەزىلەر شوپۇر بولىدۇ، بەزىلەر بېلەت ساتقۇچى بولىدۇ، بەزىلەر يولۇچى بولىدۇ، بۇ ئۇچ ئادەم ئوخشاشمايدىغان ئىشنى قىلىدۇ، ئوخشاش بولمىغان گەپنى قىلىدۇ. شوپۇر بېلەت ساتقۇچىغا بېلەت

ئالـمەن دېمەيـدۇ، بېـلەت ساتقۇچىمۇ شوپۇرنىڭ ئورۇندۇقـىغا قىستىلىپ ئولتۇرۇۋېلىپ، "دۇت ـ دۇت" دەپ ماشىنا ھەيدىگەنىنى دوربىلىسقى كېرەك... بالا بۇ ئويۇن جەريانىدا ئۇچ خىل ئادەم ئوتتۇرىسىدىكى ئوخشاشمايدىغان مۇناسىۋەتنى چۈشىنىپ يېتىدۇ. يەنە ئەڭ ئاددىي بولغان "ئانا ـ بالا" ئويۇنىنى مىسالغا ئالساق، ئانا بالىسىنى قول يۇيۇشقا بۇيرۇيدۇ ھەمـدە ئۇنىڭـغا تازىلىقنى سۆيـۈش، تاماقـتىن بۇرۇن ۋە تەرەتـتىن كېـيىن چوقۇم قول يۇيۇش لازىملىقى توغرۇلۇق "تەربىيە" بېرىدۇ. بۇنداق رولالارنى ئېلىپ ئويـناش ھەربىر بالىغا پايدىلىق. ئويۇن جەريانىـدا ئۇلار چوڭلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنى، ھەرىكـەتـىنى ۋە ئۇلار ئوتتۇرىـسىدىكى مۇناسىۋەتنى دورايدۇ. بۇنىڭدا ئۇلار ئۇچۇن ئەتراپىـدىكى ھەممىنى ئىنچىكە كۆزىتىپ چۈشىنىشـكە توغرا كېـلـىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ كۆزىتـىش ئىقتىـدارىـنى يېتىلدۇرگـىلى بولىدۇ. ئويۇن جەريانىدا ئۇلار رېئال تۇرمۇشـتـىكى ئەھۋالنى تەسەۋۋۇر قىلىدۇ، مەسـىلەن، ئاپتـوبۇس قوزغالغانـدىن كېيىن بولىدىغان ھەمـمە ئەھۋالـنى ـ بېـلەت سېـتىش، ئاپـتوبۇسـنى توختىتىش، جىددىي تورمۇز بېرىش... لارنى تەسەۋۋۇر قىلىدۇ، بۇلار ئارقىلىق بالىنىڭ تەسەۋۋۇر قىلىش كۆچىنى يېتىلدۇرگىلى بولىدۇ.

بۇنداق رول ئېلىپ ئويىنايـدىغان ئويۇنـلارغا كۆپ جابدۇق كەتمەيدۇ، تۇرمۇشتىكى نۇرغۇن نەرسـىلەر بالىلارنىڭ ئويۇنلىرىدا سايمان بولالايدۇ. مەسـىلەن، بالىلار ماشىنا ھەيـدىـگەن بولۇپ

ئوينىغاندا، بىرقانچە ئورۇندۇقنى تىزسا پەرىزىدىكى ماشىنا ياكى پويىز بولىدۇ. بىر پارچە قەغەزنى يىرتىپ بىرنەچچە پارچە قىلسا بەتەينى ماشىنا بېلىتى بولىدۇ. قىسقىسى، تۇرمۇش ئويۇنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، بۇنىڭدا تېخىمۇ كۆپىرەك بولۇش تەلەپ قىلىنىدىغىنى تەسەۋۋۇر كۆچىدۇر.

دېمەك، رول ئېلىش ھەربىر ئادەم جەمئىيەتكە قەدەم قويغاندىن كېيىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىغان مەزمۇندۇر، تۇرمۇشتا خىلمۇخىل ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان روللارنى بالىلارنىڭ ئاستا-ئاستا دورىشى ۋە بۇلارغا تەدرىجىي ماسلىشىشغا توغرا كېلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بالىلار ئويۇنغا رول ئېلىشقا بولىدىغان ئويۇنلار قوشۇلسا، بالىنىڭ كېلەچەكتە ھەر خىل ئىجتىمائىي روللارنى ئېلىش قابىلىيىتى كۈچ ئۆسىدۇ، روللارغا تېخىمۇ ماسلىشىدۇ، شەك-شۈبھىسىزكى، بۇ بالىلارنىڭ كېلىچەكتىكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشىغا ئىنتايىن پايدىلىق، ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلارغا رول ئېلىپ ئويناىدىغان ئويۇنلارنى ئويىنتىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

45. نېمە ئۈچۈن بالىلارنى سىرتتا كۆپىرەك ئويىنتىش كېرەك؟

بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنى يېتىلدۈرۈش تىلغا ئېلىنسىلا، ئاتا-ئانىلار بالىلارغا خەت ئۆگىتىش، ساناق سانىتىش تەرەپلەردە كۈچ سەرپ قىلىدۇ، بالىلارنى سىرتقا

ئەپچقىپ ئويىنىتىشقا سەل قارايدۇ، ھەتتا قارشىلىق قىلىدۇ. ھۇنەك سەۋەبى، بىر تەرەپتىن، ئاتا ـ ئانىلار خىزمىتى، ئۆگىنىش بىلەن ئالدىراش بولۇپ كېتىپ، باللارنى سىرتقا ئېلىپ چىقىپ ئويىنىتىشقا ۋاقىت چىقىرالمايدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، ئاتا ـ ئانىلار باللارنىڭ بىخەتەرلىكىگە، سالامەتلىكىگە ئوشۇقچە كۆڭۈل بۆلۈپ كېتىدۇ. كوچىلاردا قاتناش قىستىلاڭ ماشىنىلار بەك كۆپ بولغاچقا، ئاتا ـ ئانىلار بالىدىن بىرەر خەۋىسىم ـ خەتەر چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەيدۇ؛ سىرتتا يۇقۇملۇق كېسەل تارقىلىدىغان بولغاچقا، باللارنىڭ يۇقتۇرۇۋېلىشىدىن، ئەنسىرەيدۇ؛ سىرتتا ھاۋا ئۆزگىرىپ تۇرغاچقا، بالىغا سوغۇق ئۆتۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدۇ. بۇ ئەنسىرەشلەر ئورۇنسىز ئەمەس، ئەلۋەتتە. لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن بالىنى دائىم ئۆيگە سولۇۋېلىشنىڭ ئۆزى قىلتىرىقتىن قورقۇپ ببلىق يېمىگەنلىك، ئەمەلىيەتتە، باللارنىڭ تەبىئەتتىن ئۆگىنىش ھوقۇقىنى ۋە پۈرسىتىنى يوق قىلغانلىق بولىدۇ.

"تەبىئەت باللارنىڭ ئۆگىنىش خەزىنىسى". سىز بالىڭىزنىڭ سىرتتا ئويىنغان ۋاقىتىدىكى شوق ھالىتىگە دىققەت قىلسىڭىزلا، باللارنىڭ باغچىدا ئىنتايىن قىزىقسىنغان ھالدا كۆزىتىپ، بارلىق يېڭى نەرسىلەرگە، دەل ـ دەرەخ، ئوت ـ چۆپ، گۈل ـ چېچەكلەرگە..... نەزەر سېلىۋاتقانلىقىنى، ئەگەر ھايۋانات باغچىسىغا بارسا مايمۇن، مۇشۇك ئېيىق، پىل..... لارغا قاراپ خۇشاللىقىدىن كۆرۈپ ئولگۈرەلمەيۋاتقانلىقىنى كۆرىسىز. خاس

ئۆيده ئولتۇرۇپ ئېرىشىش مۇمكىن بولمىغان بۇ تەسىرلەر بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىگە ناھايىتى پايدىلىق.

بىر بوۋاق كارىۋاتتا ئاق تورۇسقا قاراپ ھاڭۋېقىپ ياتسا، بۇ، قوزغىتىش كۈچىنىڭ كەملىكىدىن كېلىپ چىققان پەرىشانلىق ۋە زېرىكىشنىڭ ئاتا ـ ئانىغا بولغان ئىزھارى ئەمەسمۇ؟ بۇنداق چاغدا بالا ئۇچۇپ ئۇۋتىكەن بىر چۈشنىمۇ بىر ھازا دىققەت قىلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارغا كۆڭۈل بۆلۈشىمىز لازىم، ئۇلار نارازىلىقىنى بىلدۈرۈشنى بىلمەيدۇ، ئۆزىنى ئىدارە قىلالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئارزۇ ـ تەلەپلىرى يەنىلا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ كۆزىتىپ بىلىشىگە، چۈشىنىشىگە تايىنىپ قالىدۇرۇلىدۇ.

سىرتتىكى ھەرىكەتلەرنىڭ خەتىرى كۆپرەك، ئەلۋەتتە. مەسىلەن، باغچىغا بېرىپ ئوينىسا بالا يىقىلىپ كېتىپ زەخمىلەنىشى مۇمكىن. سىرتتا ئوينىسا بالىغا سوغۇق تېگىپ زۇكامداپ قېلىشى مۇمكىن، ئەمما بۇلار كىچىككىنە خەتەر، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەڭگىلى بولمايدىغان خەتەر ئەمەس، ئەگەر ئاتا ـ ئانىلار سەللا دىققەت قىلسا يۈز بېرىشى ناتايىن. ئەگەر بالىنى "باكتىرىيەسىز ـ زىياندا شسىز" مۇھىتتا ئاسراسىق، بالىنىڭ قىزىققانلىقىنى بوغۇپ قويغان، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىگە ئۆز قولىمىز بىلەن توساق قويغان بولمايمىزمۇ؟

ئۇندىن باشقا، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ خىزمەت ۋە ئۆگىنىشىنىڭ ئالدىراشلىقى ئەھمىيەتە، بۇ جەمئىيەتكە بولغان مەسئۇلىيەتـ

چانلىقنىڭ كونكرېت ئىپادىسى، ئەمما كىيىنكى ئەۋلادلارنى ياخشى تەربىيىلەشمۇ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتى، شۇنداقلا جەمئىيەت دۆلەت ئۇچۇن ئۆتەشكە تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى، بۇنىمۇ ياخشى بىر تەرەپ قىلىش كېرەك. خىزمەت، ئۆگىنىش ھەرقانچە ئالدىراش بولسىمۇ، مۇڭاپىق دەم ئېلىش، مۇشۇ دەم ئېلىش ۋاقتىدا بالىنى سىرتتا ئويناتىش لازىم، بۇنداقتا ئاتا ـ ئانىلار ئۆزىمۇ ئارام ئېلىپ قالىدۇ. ئوبدان دەم ئالسا، خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشكىمۇ پايدىلىق، بۇ ماقالىنى ئوقۇغان ئاتا ـ ئانىلار، بالاكىلارنىڭ سىرتتا ئويناش تەلىپىنى يەنە رەت قىلمغايسىلەر!

46. بالىنى سەيلىگە قانداق ئېلىپ بېرىش كېرەك؟

ئىزچىل شەھەردە ياشىغان كىشىلەر تەبىئەتنىڭ ساپ ھاۋا ـ سىدىن نەپەس ئېلىشقا، تەبىئەت دۇنياسىنىڭ گۈزەل مەنزىرە ـ سىدىن ھوزۇرلىنىشقا تەشنا. بالىلارمۇ تەبىئەت دۇنياسىنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە چوڭلاردىن بەكرەك ياخشى كۆرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۇن، ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنى تەبىئەت دۇنيا ـ سىدىن تېخىمۇ كۆپ خۇشاللىق ۋە ماھارەتكە ئېرىشتۇرۇش ئۈچۇن، ھېيت ـ بايرام كۈنلىرى ئامال بار سەيلىگە ئېلىپ چىقىشى كېرەك.

بالىنى سەيلىگە قانداق ئېلىپ بېرىش كېرەك؟ سەيلىگە

چىقىش ئالدىدىكى تەييارلىق خىزمەتلىرى زۆرۈر. بۇنىڭدا ئاتا-ئانىلارلا تەييارلىق قىلماستىن، بالىنىمۇ تەييارلىق قىلغۇزۇش كېرەك. بۇ بالىنى مۇستەقىللىققا ئۆگىتىشتىكى ياخشى پۇرسەت. ئۇچ-تۆت ياشلىق بالىنىڭمۇ ئۆز كۆز قارىشى بولىدۇ. ناۋادا ئۇنىڭدىن نېمىلەرنى ئېلىۋېلىش توغرۇلۇق سوراپ باقساڭىز، ئۇ سىزگە ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئۇششاق يېمەكلىكلەر، ئويناشنى ياخشى كۆرىدىغان كىچىك گۈرجەك، كىچىك چېلەك ۋەھاكازالارنى سۆزلەپ كېتىدۇ. ئاتا-ئانىلار ئۇنىڭ ئېلىۋالغۇسى كەلگەن نەرسىلەرنى بىر سومكىغا قاچىلاپ، ئۆزىگە بىرەم يۈدگۈزسە، ئۇ ئۆزىدىن ناھايىتى پەخىرلىنىپ خۇش بولۇپ قالىدۇ. بۇنداق قىلغاندا، بالىغا ئۆزىنىڭ نەرسىلىرىنى ئۆزىنىڭ ئېلىشى كېرەكلىكىنى تونۇتقىلىمۇ بولىدۇ.

بالىلار ھەرقانداق سەيلىگاھقا بارسا يېڭىلىق ھېس قىلىدۇ، ئۇ يەردە يىللىق قۇياش نۇرىغا چۆمۈلۈپ ساپ ھاۋادىن ئەركىن نەپەس ئالىدۇ: ئۇ يەردە، ئۇ خۇش پۇراق چېچەك تۇرغان زېمىندا ئەركىن-ئازادە سەكرەپ-تاقلايدۇ، مەخمەلدەك چىم ئۈستىدە خالىغانچە، يۇمۇلاپ ئېغىنايدۇ، بۇنداق بەدەن "ئازادىلىكى"گە ئۆيىدە ئېرىشىش مۇمكىن ئەمەس. ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ بۇنداق خۇدىنى يوقتىپ ئويناشلىرىنى چۈشىنىشى كېرەك.

بالا قۇشنىڭ مۆڭلۈق سايرىشىغا مەپتۇن بولۇپ كەتكەندە، ئاتا-ئانا بالىغا قۇش توغرۇلۇق ۋاقتىدا ساۋاد بېرىشى، قۇشلارنى

نېمە ئۈچۈن ئاسرايدىغانلىقىمىز توغرۇلۇقىمۇ سۆزلەپ بېرىشى كېرەك. بالا يەردىكى بەزى غەلىتە قۇرت ـ قوڭغۇزلارنى، ياكى گۈل ـ گىياھلارنى بايقاپ قالسا، ئاتا ـ ئانا بۇنىڭغا ئائىت ساۋاد ـ لارنى ۋاقتىدا سۆزلەپ بېرىشى كېرەك. مول بىلىملەر كىلىدىغان ناھايىتى مۇھىم بىر تەرەپ تەبىئەتتۇر. بولۇپمۇ ھازىرقى دۇنيادا نوپۇسنىڭ كۆپىيىپ كېتىشى بىر قىسىم ئىكولوگىيىلىك دائىـ رىلەرگە تەسىر كۆرسەتمەكتە. ھەتتا بەزى ھايۋانات ۋە ئۆسۈمـ لۈكلەر خەتەرلىك ئەھۋالغا دۇچ كەلمەكتە، بالىنى تەبىئەت دۇنياسىنى چۈشىنىدىغان، تەبىئەتنى سۆيىدىغان تەبىئي مۇھىتنى ئاڭلىق ئاسرايدىغان قىلىپ تەربىيىلەش تېخىمۇ مۇھىم.

بالىنى سەيلىگە ئېلىپ چىقىش بالىنىڭ بەدىنىنى، ئىرادىـ سىنى چىنىقتۇرۇشتىكى، بىلىمنى ئاشۇرۇشتىكى ياخشى ئۇسۇل، شۇنىڭ بىلەن بىللە، بالىنىڭ سالامەتلىكىگىمۇ دىققەت قىلىش كېرەك، چۈنكى بالا ئويۇنغا كىرىشىپ كەتسە ھېرىپ چارچاشىنى ياكى دەم ئېلىشنى بىلمەيدۇ. يەنە بالىنىڭ كىيىمىنىڭ قېلىن ـ يېلىڭلىقىغا، بىرنەرسە يېگەندە تازىلىققا رىئايە قىلىشى قاتارلىقـ لارغا دىققەت قىلىش كېرەك. بولمىسا، سەيلىگە چىقىپ كېسەل بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ قاملاشمىغىنى شۇ.

47. نېمە ئۈچۈن تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ؟

سەبىي بالا مەزگىلى دەل چوڭ مېڭىنىڭ تېزلا يېتىلىدىغان

باسقۇچى، ھەرقانداق تەرەققىيات تۈرتكىگە موھتاج. تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى بىر خىل سىرتقى تۈرتكە بولۇش سۈپىتى بىلەن، چوڭ مېڭىنىڭ ھەرىكىتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. قىسقا ئارىلىققا يۈگۈرۈش، ئوتتۇرا ۋە ئۇزاق ئارىلىققا يۈگۈرۈش بولسۇن، ياكى ئېگىزگە سەكرەش، يىراققا سەكرەش، بىرنەرسە ئېتىش بولسۇن، ۋاسكىتبول، ۋالىبول، تىكىتاك توپ بولسۇن، ياكى گىمناستىكا، سۇ ئۈزۈش، مارافۇنچە يۈگۈرۈش بولسۇن، بارلىق ھەرىكەت موسكۇللارنىڭ جەددىي تارىيىشىغا ۋە كېڭەيىشىگە موھتاج، موسكۇللارنىڭ ھەرىكىتى بولسا نىرۋا رېفلېكسى ھەرىكىتى رولىنىڭ نەتىجىسى. شۇنىڭ ئۈچۈن، موسكۇللارنى ھەرىكەتلەندۈرۈش بىلەن مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرگىلى بولىدۇ دەيمىز، بۇ خىل چېنىقىش چوڭ مېڭىنىڭ يېتىلىشىنى، ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

تەنتەربىيە ھەرىكىتى ئارقىلىق يۈگۈرۈش تېزلىكىنى، موسكۇللارنىڭ جەددىيلىشىش دەرىجىسىنى، سەزگۈرلۈكىنى، ماسلىشىشچانلىقىنى چېنىقتۇرغىلى بولىدۇ. قىسقىسى، تەنتەربىيە ھەرىكىتى چوڭ مېڭىنىڭ مەركىزىي ھەرىكىتىگە سەزگۈرلۈك بىلەن ئەكس تەسىر كۆرسىتىپ، رېفلېكتورلارنى تېخىمۇ سەزگۈرلەشتۈرۈۋېتىدۇ. سەبىي بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، يۇقىرىقدەك مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن، ئۇلارنى دائىم يۈگۈرتۈش، نەرسە ئاتقۇزۇش. تەڭپۇڭ تۇرغۇزۇش، يۇقىرىغا يامىشىش

هەربكتى قىلدۇرۇش، ئۆمىلىتىش كېرەك. مۇشۇنداق مەشىق قىلدۇرسا، بالىنىڭ هەربكتى تېخىمۇ چاققان ۋە ماسلىشىچان، تۇرقى راۋۇرۇس هەم چىرايلىق بولىدۇ.

بالىلارنى تەنتەربىيە هەربكتى قىلدۇرغاندا، بالىلارنىڭ ياش جەهەتتىكى ئالاهىدىلىكىگە ماسلىشىدىغان، قىزىقارلىق بولغان، بالىلار قىزىقىپ قاتنىشىدىغان هەربكەتلەرنى قىلدۇرۇشقا دىققەت قىلىش كېرەك، ئەلۋەتتە. بەزى ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ سىرتتا ئويناپ يۈرگەنلىكىنى كۆرسىلا دائىم يۇگۇرۇپ يۈرسە ئانچە ياخشى ئەمەس دەپ ئويلاپ، دائىم بالىنى ئۆيدە قىمىر قىلغۇزماي، ئۇلارغا كىتاب ئوقۇتۇپ، شېئىر يادلىتىپ، زېھنىنى ئېچىشنى ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىش دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىدۇ، تەنهەربكەتنى ياخشى كۆرمەيدىغان، ياخشى كۆرسەۋقاتناشقا ئامالسىز قالغان بۇنداق بالىلار ئەقىل جەهەتتىن باشقىلاردىن ئېشىپ چۈشۈشى ناتايىن. ئەمما مۇۋاپىق ۋاقىتتا سىرتتا چەكلىك ئوينىغان بالىلار ئويلىمىغان يەردىن ئەقىللىق چىقىپ قالىدۇ. مەسىلەن، سۇ ئۈزۈش كامانداسىغا قاتناشقان كىچىك تەنهەربكەتچىلەرنىڭ كۈندە 2 — 3 سائەت سىرتتا چېنىقىپمۇ، مەكتەپكە قايتىپ كەلگەندە ئوقۇش نەتىجىسى باشقا ساۋاقداشلىرى بىلەن تەڭ بولغانلىقى هەتتا ئېشىپ كەتكەنلىكى مۇشۇ مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاتا-ئانىلار تەنتەربىيە هەربكتىنىڭ ئەقلىي قابىلىيەتنى يېتىلدۈرۈشكە بولغان تەسىرىنى بىلگەن چاغدا،

ئاتا-ئانىلار قىمىرلاتمايدىغان تېخىمۇ كۆپ بالىلارنىڭ تەنھەرىكەت سېپىگە ئەركىن-ئازادە قاتنىشىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

48. بالىلارنىڭ خەت ساۋاتىنى بالدۇر چىقارسىلا، ئۇلارنى بالدۇر تەربىيىلىگەنلىك بولامدۇ؟

ئۇرغۇن ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنىڭ مەكتەپكە كىرگەندە ئۆگىنىشتە ئۇزۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىللە بالدۇر تەربىيىلىگەنلىك بالىلارنىڭ زېھنىنى ئېچىشقا زور تەسىر كۆرسىتىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ، شۇڭا، ئۇلار پۈتۈن زېھنى كۈچى ۋە ۋاقتىنى ئايىماي، بالىلىرىغا خەت تونۇشنى، ساناق ساناشنى، ھېساب ئىشلەشنى ئۆگىتىدۇ. ئۇلار بۇنداق قىلىشنى بالدۇر تەربىيىلىگەنلىك دەپ قارىغانلىقى ئۈچۈن، قانچىلىك خەت تونۇيدىغانلىقىنى، قانداق ھېسابلارنى ئىشلەيدىغانلىقىنى بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكىنىڭ ئۆلچىمى قىلىۋالىدۇ. بۇ بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىسىز بولغان بىر تەرەپلىمە قاراشتۇر.

توغرا، خەت تونۇش، ھېساب ئىشلەش ئەقلىي قابىلىيەت ئۆز ئىچىگە ئالغان مەزمۇنلاردۇر، بىراق ئۇنىڭ ھەممە مەزمۇنى ئەمەس. بالدۇر تەربىيە ئېلىپ بېرىشتىن مەقسەت بالىلارنىڭ يوشۇرۇن ئەقلىي قابىلىيىتىنى ئېچىش. ئۇنداق بولسا ئەقلىي قابىلىيەت قايسى مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ؟ ئومۇمەن،

ئەقلي قابىلىيەت يەكىلىكىنىڭ ئومۇمي ئىقتىدارى بولۇپ، بۇنداق ئىقتىدار ئادەملەرنى مەقسەتىلىك ئىش قىلىش، مەسىلىلەرنى مەنتىقىلىق ئويلاش، شارائىتقا نىسبەتەن ئۇنۇملۇك ئۇسۇل قوزغاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ، دەپ قارىلىدۇ. ئەقلي قابىلىيەت تەپەكىكۇر قىلىش ئىقتىدارى، مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش ئىقتىدارى، شارائىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. ئەقلي قابىلىيەت بىرلا خىل ئىقتىدار بولماستىن، بەلكى كۆزىتىش ئىقتىدارى، دىقىقەت ئېتىبارىنى يىغىش ئىقتىدارى، ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارى، تەپەكىكۇر قىلىش ئىقتىدارى، تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارى قاتارلىق ھەر خىل ئامىللاردىن تەركىب تاپقان ئۇنىۋېرسال ئىقتىدارىدۇر.

ئەقلي قابىلىيەتنى بىر تەرەپلىمە چۈشىنىۋالغان ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنى باغچىغا ئېلىپ بېرىشنى، بالىلىرىنىڭ بالىلار ئويۇنى ئويناشنى، بالىلىرىنىڭ رەسىملىك كىتابچە كۆرۈشى، مۇزىكا ئاڭلىشى، تەنھەرىكەت مەيدانلىرىغا بېرىشنىمۇ ياقتۇرمايدۇ، گويا بۇ "ئارتۇق ئىش"لار بالىلارنىڭ خەت تونۇشى قاتارلىق "رەسمي ئىشى"غا توسالغۇ بولىدىغاندەك، قىممەتلىك ۋاقىتنى بۇنداق ئىشلارغا سەرپ قىلىش چوڭ ئىسراپچىلىق بولىدىغاندەك نەتىجىدە بالىلارنىڭ نەزەر دائىرىسى بەك تار كىتابي بىلىم بىلەنلا چەكلىنىپ قالىدۇ-دە، ئۇلار بىلىمنى بېيىتالمايدۇ، جانلىق تەپەكىكۇر قىلالمايدۇ، كونكرېت ئەملي

مەسىلىرگە دۇچ كەلگەندە نېمە قىلىشنى بىلمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ھازىر بىزنىڭ بەزى كىنو، تېلېۋىزىيون، رومانلىرىمىزدا زىيالىيلارنىڭ ئوبرازى دائىم كۆزئەينەك تاقىۋالغان كىتاب مەستانىسى، تۇرمۇشتا دائىم كۈلكىلىك ئىشلارنى قىلىپ يۈرۈيدىغان قىلىپ يارىتىلىۋاتىدۇ، بۇ ھال كىشىلەردە زىيالىي دېگەن كىتاب مەستانىسى دەيدىغان خاتا تەسىرات پەيدا قىلىدۇ. كىشىلەرنىڭ بۇنداق خاتا تەسىرنى ئۆزگەرتىشگە تىلەكداشمىز. بىز باللارنى كېلەچەكتىكى كىتاب مەستانىلىرى قىلىپ يېتىلدۈرۈشنى تەشەببۇس قىلمايمىز. تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى، مۇرەككەپ ئېجىتمائىي شارائىتتىمۇ مەسىلىرنى كەسكىن بىر تەرەپ قىلالايدىغان، ئۇچۇرنى تېز، توغرا ئىگەللەپ، يېڭى شەيئىلەرنى سەزگۈرلۈك بىلەن كۆزىتىدىغان، قىسقىسى، تۆتنى زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىنىڭ ئېھتىياجىدىن چىقالايدىغان بىر تۈركۈم ئىختىساس ئىگىلىرىگە مۇھتاج، كىتاب مەستانىلىرى بۇ ئېغىر ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدۇ.

باللارنىڭ تۇرمۇشى مول مەزمۇنلۇق بولۇشى، يەنى ئۇلارغا خەت تونۇشنى، ساناق ساناشنىمۇ ئۆگىتىش، كەڭ زېھنىدا چېنىقىش ئىمكانىيىتىگىمۇ ئىگە قىلىش كېرەك.

49. بالىلارغا كىتابنى قانداق ئوقۇپ بېرىش كېرەك؟

بىر بالىنىڭ تىل ئۆگىنىش قابىلىيىتى مۇنداق مۇھىم ئىككى تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: بىرى، ئېغىزدا ئىپادىلەش قابىلىيىتى، يەنە بىرى، ئوقۇش قابىلىيىتى، بۇ ئىككىسى بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زىچ مۇناسىۋەتلىك. بالىلارغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش بۇنداق ئىقتىدارنى يېتىلدۈرۈشنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ھېكايە ئاڭلاشقا قىزىقمايدىغان بالا يوق دېيىمۇ بولىدۇ. بالىلار دائىم ئاتا-ئانىسىغا: "بىرنى ئېيتىپ بېرە، يەنە بىرنى" دەپ ھېكايە ئېيتىشنى تەلەپ قىلىپ تۇرۇۋالىدۇ، ئاڭلاپ بولغان ھېكايە بولسىمۇ، ئاڭلاۋېرىدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىسى كىتاب ئوقۇپ بەرسە خۇشال بولۇپ كېتىدۇ. ئانا ئۇچ-تۆت ياشلىق بالىسىغا كىتاب ئوقۇپ بەرگەن ۋاقىتتا، بالىسىغا كۆيۈنىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ بالىنى ئۆزىگە يېقىن تۇتۇرغۇزۇشى كېرەك. كىتاب ئوقۇپ بېرىش بىلەن بىرگە، شۇ كىتابنىڭ ئىسمى، ئاپتورى، نەشر قىلغان ئورۇن، نەشر قىلىنغان ۋاقىت قاتارلىقلارنى، گەرچە، بالىلار بۇنىڭغا ئانچە قىزىقمىسىمۇ، دەپ بېرىشى كېرەك. مۇشۇنداق قىلىۋەرسە ۋاقىت ئۆزارغانسېرى بالىدا شەرتلىك رېفلېكس شەكىللىنىدۇ-دە، كېيىن، كىتاب ئوقۇغاندا

بۇنداق مۇناسىۋەتلىك مۇھىم ساۋاتلارغا دىققەت قىلىدىغان بولىدۇ.

بالا بىلەن بىللە كىتاب كۆرگەن ۋاقىتتا ئورتاق كۆرگەن ھادىسىلەر ھەققىدە سوئال قويۇش ئارقىلىق بالىنى كىتابتىكى ئىنچىكە ۋەقەلىكلەرگە دىققەت قىلىدىغان قىلىپ، ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزىتىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈش لازىم. بالىغا كىتاب ئوقۇپ بەرگەندە ئاۋازىمىز دولقۇنلۇق، تەسىرلەندۈرەرلىك بولۇشى كېرەك. دۆلىتىمىزدىكى بالىلارنىڭ ھەممىسى سۈن جىڭشيۇ بوۋا ئېيتقان ھېكايىنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرىدۇ. ئەگەر بۇرۇن سۈن جىڭشيۇ مۇئەللىم ئېيتقان ھېكايىلارنى ئاڭلىغان بالىلار ھازىر بالىغا ئاتا-ئانا بولغاندۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ يەنىلا سۈن جىڭشيۇ مۇئەللىم ئېيتقان ھېكايىلەرنى ئاڭلاشنى ياخشى كۆرمەكتە. چۈنكى سۈن جىڭشيۇ مۇئەللىمنىڭ يېقىملىق ئاۋازى ئۇ ئېيتقان ھېكايىلەرنى كۆچلۈك جەلىپ قىلىش كۈچىگە ئىگە قىلغان.

كىتابتىكى ھېكايىلەرنى بالىلارغا ئوقۇپ بېرىشنىڭ يەنە بىر پايدىلىق تەرىپى شۇكى، بۇنىڭ بىلەن بالىلار توختىماي ئېيتىلىۋاتقان ئاجايىپ تەسىرلىك ھېكايىلەرنىڭ مەنبەسى كىتاب ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلىدۇ-دە، بالىنىڭ سەبى قەلبىدە كىتابقا نىسبەتەن كۆچلۈك ئىنتىلىش پەيدا بولىدۇ. بالىدا مۇشۇنداق ئىنتىلىش ۋە قىزىقىش بولغاندىلا، ئۆگىنىشنى زېرىكىشلىك ھەم ئازابلىق ھېس قىلمايدۇ. ئەكسىنچە ئۇنىڭدىن بولغىچە لەززەت

ئالدۇ. شۇڭلاشقا بالىغا كۆپرەك ھېكايە ئېيتىپ بېرىشىمىز كېرەك.

بالىلار رەسىملەرمۇ، خەتلەرمۇ بولغان كىتابلارنى ئوقۇغاندا، ئاتا-ئانىلارنىڭ ئوقۇپ بېرىشى بىلەن خەتلەرنى تەدرىجىي تونۇشقا باشلايدۇ ۋە خام سۆزلەرنى بىلىۋېلىشقا ئىنتىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار بۇ خەتلەرنى تونۇۋالسا بۇنداق قىزىقارلىق ھېكايىلەرنى ئۆزى مۇستەقىل ئوقۇيالايدىغان بولىدۇ.

بالىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىش كېرەك، شۇنداقلا بالىلارنى ئۆزى بىلگەن ھېكايىلەرنى ئېيتىشقا رىغبەتلەندۈرۈش لازىم. بۇنداق قىلىش بالىلارنىڭ ئېغىزچە ئىپادىلەش قابىلىيىتىنى يېتىلدۈرۈشكە ناھايىتى پايدىلىق. كىتابنى قانچە كۆپ ئوقۇسا، بالىنىڭ بىلىدىغانلىرى شۇنچە كۆپ بولىدۇ-دە، سۆزلەشكە شارائىت يارىتىلىدۇ.

كىتابلار بالىلارنىڭ كۆز ئالدىدا ئاجايىپ دۇنيانى نامايان قىلىدۇ، ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىسىنى بۇ ئاجايىپ دۇنيانىڭ ئىشىكىنى ئېچىش يولىغا باشلاش مەجبۇرىيىتى بار!

50. بالىلارنىڭ ئېغىزچە ئىپادىلەش قابىلىيىتىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

ئاسىيا-تىنچ ئوكيان رايونىدىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مۇنازىرە يىغىنى نۇرغۇنلىغان تېلېۋىزىيون تاماشىبىنى-

لىرنى ئۆزىگە جەلىپ قىلىدى. كىشىلەر بىيىجىك داشۆدىن مۇسابىقىگە قاتناشقان ئۇقۇغۇچىلارنىڭ ئېسىل كۆز قاراشلىرى ۋە ئاجايىپ سۆز قابىلىيىتىگە مەھلىيا بولۇشتى! تىل مەسىقىتەنمۇ بىر خىل سېھرىي كۈچكە ئىگە نەرسە، پەقەت ئاۋاز پەردىسىنىڭ تەتۈرشى ۋە ھاۋا ئېقىمى ئارقىلىقلا ئاشۇنداق مول مەزمۇنلارنى ئىپادىلىيەلەيدۇ. بالىلارنىڭ تىل ئۆگىنىش ئىقتىدارى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ دېسەمۇ بولىدۇ، دۆلىتىمىزدە تۇغۇلغان بىر بالا ئۈچ-تۆت ياش ۋاقتىدا ئامېرىكىغا بارسا، تېز ئارىدىلا ئىنگلىز تىلىدا راۋان سۆزلىيەلەيدىغان بولىدۇ، چوڭلار ئۇچۇن ئېيتقانىدا، بۇ، ئەقىل يەتمەيدىغان ئىش. ئىنگلىز تىلىنى ئىلگىرى سەككىز-ئون يىل ئۆگەنگەن ئادەممۇ ئىنگلىز تىلى دۇنياسىغا يېڭى قەدەم قويغاندا خىلى ئۇزاق مەزگىلگىچە "گاس-گاچا" دەك بولۇپ قالىدۇ. دېمەك، بالىلارنىڭ ئۈچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان مەزگىلى ئېغىز تىلىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ ئەڭ ياخشى پەيتى، شۇڭا، مۇشۇ ۋاقىتتا بالىلارنىڭ ئېغىزچە ئىپادىلەش قابىلىيىتىنى يېتىلدۇرۇشكە كۈچەش كېرەك.

بالىنىڭ ئۈچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان مەزگىلىنى ئەڭ ياخشى مەزگىل دېيىشىمىزنىڭ سەۋەبى شۇكى، بۇ مەزگىلدە بالىلارنىڭ نېرۋا سىستېمىسىنىڭ يېتىلىشى ۋە چوڭ مېڭىسىنىڭ ئىقتىدارى كۈندىن-كۈنگە مۇكەممەللىشىپ بارىدۇ، تىل ئىقتىدارى ئەسلىدىكى چۈشىنىش باسقۇچىدىن تېزلا ئىپادىلەش

باسقۇچىغا ئۇتۇدۇ. بۇ مەزگىلدە تىلىنىڭ تاۋۇش چىقىرىش مېخانىزمى مۇقىملىشىدۇ، بەزى مۇقىملاشقان تاۋۇشلار ھەتتا ئۆمۈرنىڭ ئاخىرىغىچە ئۆزگەرمەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتتا، بۇ سۆزلۈك ۋە گرامماتىكىنى ئەڭ تېز ئىگەللىۋالىدىغان مەزگىل، ئەگەر ئۇچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان بالىنى ئەستايىدىل كۆزىتىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ بىردىنلا گەپدان بولۇپ كەتكەنلىكىنى، بەزى ۋاقتىتا ئېنىق سۆزلىيەلمىگىنىگە قارىماي توختىماستىن جاۋۇلداپ سۆزلەپ تۇرىدىغانلىقىنى سېزىمىز. بۇ مەزگىلدە باللارنىڭ سۆزلەشكىسى كېلىپ كېتىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئەمدىلا تىل ئارقىلىق ھەر خىل ئىدىيە، ئىدىرەك ۋە ھېس-تۇيغۇلارنى ئىپادىلىيەلەيدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن قالتىس خۇش بولۇپ كېتىدۇ-دە. بىراق بۇ مەزگىلدە بەزى باللارنىڭ تاۋۇش چىقىرىش ئورگانلىرى تېخى تولۇق يېتىلىپ بولالمىغاچقا، بەزى تاۋۇشلارنى توغرا تەلەپپۇز قىلالماسلىقى مۇمكىن. مەسىلەن: "گې گې" (ئاكا)نى "دې دې"، "گۆ گۆ" (ھامماچا)نى "دۆدۆ" دېيىشى ۋەھاكازالار، بۇ ئۇلارنىڭ بەزى تاۋۇش چىقىرىش ئورنىنى ماسلاشتۇرۇپ تىزگىنلەشكە تېخى ئانچە ماھىر بولالمىغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. شۇڭلاشقا ئاتا-ئانىلار مۇشۇ ئەھۋالنى نەزەرگە ئېلىپ، مۇۋاپىق ۋاقىتلاردا توغرا تەلەپپۇز قىلىش مەشقىنى ئېلىپ بېرىشى كېرەك. ئۇلچەملىك ئورتاق تىلدا سۆزلەشكە دىققەت قىلىش لازىم، چۈنكى بۇ بالىلارنىڭ ھاياتىدىكى ئەھمىيەتلىك ئىش جۈملە!

ئەلۋەتتە، ئۇسۇل جەھەتتىن، بىرىنچىدىن، باللارنىڭ ئىززەت-نەپسىگە تېگىپ قويماسلىق ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ توغرا تەلەپپۇز قىلالماسلىقىنى زادىلىق قىلماسلىق لازىم. ئىككىنچىدىن، باللارنىڭ خاتا تەلەپپۇزىنىڭ كۆچمىپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ خاتا تەلەپپۇزىنى دورىماسلىق كېرەك. ئۈچىنچىدىن، باللار باغچىسىدىكى مۇئەللىمەرگە ماسلىشىپ، باللارغا باللار ناخشىسى، قوشاقلارنى ئۆگىتىش ئارقىلىق، توغرا تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلدۇرۇش كېرەك.

يەنە بىر جەھەتتىن، بۇ، باللارنىڭ سۆز بايلىقىنى ئاشۇرۇش مەزگىلى. ئاتا-ئانىلارنىڭ ساغلام، مول سۆز بايلىقىنىڭ باللارغا ئىنتايىن چوڭ ياردىمى بولىدۇ. ئەكسىچە، ئەگەر بالا ئاتا-ئانىلار ياكى ئەترابىدىكى كىشىلەرنىڭ بولمىغۇر سۆزلىرىنى ئادەتلاۋېرىدىغان بولسا، ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇنداق بولمىغۇر سۆزلەر بالىنىمۇ سىڭىدۇ، ئۇنداقتا بەك چاتاق بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا-ئانىلار ئۆزىنىڭ تەربىيىلىنىشىنى كۆچەيتىش بىلەن بىرۋاقىتتا، مەلۇم ۋاقىت چىقىرىپ بالىسى بىلەن چوڭ ئادەم بىلەن پاراڭلاشقانغا ئوخشاش پاراڭلىشىپ تۇرۇشى زۆرۈر. بالا بىلەن سۆزلەشكەندە، ئۇنىڭ سۆزىگە دىققەت قىلىپ تۇرۇپ، سۆزلەش قىزغىنلىقىغا مەدەت بېرىش لازىم. بالا ياخشى سۆزلىگەندە، ۋاقتىدا ئىلھاملاندۇرۇپ تۇرۇش كېرەك.

ئەھمىيەتتە، ئاتا-ئانىلار دىققەت قىلسىلا ھەرقانداق ۋاقىت ۋە جايدا بالىلارنىڭ سۆز بايلىقىنى ئاشۇرۇپ، سۆزلەش

ئىقتىدارىنى چىنىقتۇرغىلى بولىدۇ. مەسىلەن، باللارنى باللار باغچىسىغا ئاپىرىش - ئەكىلىش يولىدىكى مەنزىرە، ئادەم ۋە ماشىنىلارغا كۆپىرەك نەزەر سېلىپ كۆزىتىش ئارقىلىق شۇ شەيئىلەرگە مۇناسىۋەتلىك يېڭى سۆزلەرنى باللارغا دەپ بېرىش كېرەك. ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، بالىغا تىل ئۆگەتكەندە، بالىنى رەتلىك ئولتۇرغۇزۇپ رەسمىي ئۆگىتىشنىڭ پۈتۈنلەي زۆرۈرىيىتى يوق، ئاتا - ئانىلار ھەر ۋاقىت - ھەر جايدا، ئەمەلىي ئەھۋالغا قاراپ ئۆگەتسىلا كۇپايە، ئىشىمەنكى، پەقەت باللىق چاغلىرىدىلا ئېغىزچە ئىپادىلەش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە ئېتىبار بېرىلمىغان بولسا، جۇڭگودا ناتىقلار كەم بولمايدۇ.

51. بالىلارغا كىتابنى قانداق تالىلاپ بېرىش كېرەك؟

كىچىك ئەقىل كىرگەن بالىلارنىڭ ئەھۋالىنى ئىگەللەش جەريانىدا، ھەممىسى كىتابقا ئامراق بولۇشتەك ئورتاق ئالاھىدىلىككە ئىگە ئىكەنلىكىنى بايقىدۇق. خەلقىمىزنا تىنچلىق يىلى ئەقىل سىناش مۇسابىقىسىدە ئويلىمىغان يەردىن بىر ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى چېمپىيون بولدى. ئۇ ئىگەللىگەن بىلىملىرىنىڭ مەزمۇنىنىڭ موللۇقى، بىلىم دائىرىسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن قۇرامىغا يەتكەن نۇرغۇن كىشىلەرنى ئۆكۈندۈرىدۇ. ئۇ

ئۆگىنىش ئەھۋالى توغرىسىدا توختالغاندا، ئاساسلىقى ئۇزۇنلۇق كىتاب ئوقۇشقا بەك ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنى، ھەر خىل مەزمۇندىكى كىتابلارنى ئوقۇيدىغانلىقىنى ئېيتقان. ئاتا-ئانىلار، كىتاب ئوقۇش بالىلارنىڭ زېھنىنى ئېچىشقا پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدىن كېيىن، بالىلارنىڭ ئەقلىنى يېتىلدۈرۈشكە ئاجرىتىلغان پۇلغا بىر قىسىم كىتابلارنى ئېلىپ بېرىش ئۈمىدىدە بولىدۇ. ئۇنداقتا بالىلارغا كىتابنى قانداق تاللاپ بېرىش كېرەك؟

ئەڭ مۇھىمى بالىنىڭ يېشىغا ماس بولۇشى كېرەك. ئۆسمۈرلەر - بالىلار نەشرىياتلىرىمىز بالىلار ئۈچۈن خىلمۇخىل كىتابلارنى چىقىرىپ بەردى. باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرمىگەن بالىلار خەت تونۇمىغانلىقى ياكى خەتنى ئاز تونۇيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا رەسىم ئاساس قىلىنغان، چۈشەندۈرۈشمۇ بولغان ھەر خىل مەزمۇندىكى كىتابلارنى ئېلىپ بېرىش كېرەك، ئەلۋەتتە. ئۇچ ياشقىچە بولغان كىچىك بالىلارغا «بوۋاقلار رەسىملىك ژۇرنىلى» قاتارلىق مەخسۇس شۇلار ئۈچۈن نەشر قىلىنغان ئوقۇشلۇقلار تازا ماس كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىكى ھايۋان بالىسىنىڭ ئانىسىنى ئىزدىشىدىن تارتىپ ماشىنىلار بىلەن تونۇشۇشقىچە بولغان بىر قاتار مەرمۇنلار بالىلارغا بىلىملەرنى قەدەممۇقەدەم تونۇشتۇرۇپ، كىچىك كىتابخانىلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

تەتقىقاتلار شۇنى كۆرسەتتىكى، كىتاب ئوقۇشنى كىچىك باشلىغان بالىلار ئوقۇشتا ئاسانلا نەتىجىگە ئېرىشىدۇ. كۆپ

ساندىكى كىشىلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، كىتابقا بولغان قىزىقىش تەرىبىلىنىشتىن كېلىدۇ. باللار بەش ياشقا كىرگىچە كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغان ئادەتنى يېتىلدۇرۇپ بولۇش كېرەك، چۈنكى بۇ، باللار كىتابقا، كىتاب ئوقۇشقا، ياخشى كىتابنى ئوقۇشقا قىزىقىدىغان ياخشى مەزگىل. باللارغا ھەر خىل مەزمۇندىكى كىتابلارنى ئېلىپ بېرىش كېرەك. بەزى ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ خەت ساۋادىنى بالدۇر چىقىرىش ئۈچۈن، رەسىمگە قاراپ خەت تونۇشنى ئۆگىتىدىغان كىتابچىلارنىلا ئېلىپ بېرىدۇ، بۇنداقتا، بالىنىڭ كۆرىدىغان كىتابلىرىنىڭ دائىرىسى بەك تارىيىپ كېتىدۇ. بالا مەيلى تەبىئىي پەنگە ئائىت كىتاب بولسۇن، ياكى ئەخلاق-پەزىلەتنى يېتىلدۇرۇشكە ئائىت كىتاب بولسۇن، ھەممىسىنى ئوقۇشى كېرەك. باللار كىچىكىدىن تارتىپ ھەر خىل مەزمۇندىكى كىتابلارنى ئوقۇپ، كۆپ تەرەپلىمە بىلىم ئالسا ياخشى، باللارنىڭ كىتاب ئوقۇشتا بولغان قىزغىنلىقىنى كەڭ دائىرىدە يېتىلدۇرۇش ئاساسىدىلا، ئۇلارنى مەلۇم پەنگە مەخسۇس تەتقىق قىلالايدىغان قىلغىلى بولىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا، مەكتەپكە كىرىش ئالدىدىكى باسقۇچنىڭ باسقۇچىدىكى ئامراق كېلىدىغانلىقىغىمۇ دىققەت قىلىپ قويۇش كېرەك. بۇ مەزگىلدە باللارنىڭ تەسەۋۋۇرى مول بولىدۇ. ئۇلار دائىم ئادەمىلەشتۈرۈلگەن ئاسلان، بۆجەنلەر بىلەن ئاداش بولۇپ ئويناىدۇ، چوڭلار ئۇلارنىڭ بۇنداق باللارچە گۈزەل ئارزۇلىرىغا ئارىلىشىۋالماسلىقى لازىم.

يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەردە، كىتاب بالىلارنىڭ ئاداش تېپىشدىكى ۋاستە بولىدۇ. بالىلار باشقىلار بىلەن كىتابلىرىنى ئالماشتۇرۇشۇپ كۆرگەندە، ئاتا-ئانىسى كىتاب ئېلىپ بەرگەندىنمۇ بەك خۇشال بولۇپ كېتىدۇ.

52. قانداق قىلغاندا بالىلارنى ئۆگىنىشكە قىزىقتۇرغىلى بولىدۇ؟

بەزىدە، ئاتا-ئانىلار بالىدۇراق ساۋات ئۆگىتىش ئۇچۇن، ھېرىپ-چارچىشىغا قارىماي زېرىكمەي-تېرىكمەي خەت تونۇشنى، ھېساب ئىشلەشنى ئۆگىتىدۇ. بالىسىچۇ، كۆڭۈل قويماي، رەسمىيەت ئۇچۇنلا ئۆگىنىپ قويىدۇ. بىز ئاتا-ئانىلارنىڭ جاپالىق ئەجرىدىن ئىختىيارسىز تەسىرلىنىمىز، بالىلارنىڭ كۆڭۈل قويماسلىقىدىن غەزەپلىنىمىز. بالىلار ئۆگىنىشكە نېمە ئۇچۇن شۇ دەرىجىدە قىزىقمايدۇ؟ قانداق قىلغاندا بالىلارنى ئۆگىنىشكە تازا قىزىقتۇرغىلى بولىدۇ؟

زېرىكىش تۇيغۇسى ھەممە ئادەمدە بولىدۇ. زىياپەتتە نازۇ-نېمەتلەرنى يەپ تويۇپ تۇرغىنىڭىزدا ئالدىڭىزغا يەنە مەززىلىك تاتىلار كەلتۈرۈلسە، چوقۇم يېگۈڭىز كەلمەيدۇ، ئۇنىڭدىن زېرىكسىز، ئۇسسۇزلۇقتىڭىزنى قاندۇرۇپ تۇرۇشىڭىزغىلا، يەنە ھەرقانداق ئېسىل يېڭىچە ئىچىملىك بەرسىمۇ گېلىڭىزدىن ئۆتمەيدۇ. دېمەك، ئادەم ئارزۇ-ئارمىنىغا يېتكەندە، ئاسانلا بىر

نەرسىگە قىزىقمايدىغان، بەلكى ئۇنى زەھەرلىكىشىلىك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئەكسىچە، كىشىلەر ئارزۇ-ئارمانىغا يېتىشكە قاتتىق ئىنتىلىۋاتقان، بەلكى يېتىش قېيىن بولغانسىرى بولسا، ئۇلاردا بىر خىل كۆچلۈك ھەۋەس، ئىلگىرىلەشكە تىرىشىدىغان تىرىشچانلىق روھ پەيدا بولىدۇ.

بۇ داۋالىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ، بىراق بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلىرىغا ياخشى تەدبىقلىيالمايدۇ. مەسىلەن، بالىسى مېنى كۆتۈر دېسە، كۆپ سانىدىكى ئانىلار دەرھال كۆتۈرۈۋالىدۇ. ئويۇنچۇق ئېلىپ بەر دېسە، كۆپ سانىدىكى ئانىلار دەرھال ئېلىپ بېرىدۇ. ئارزۇسى ئوڭايلا ئەمەلگە ئاشقانلىقى ئۈچۈن، تىرىشىشنىڭ زۆرۈرىيىتى قالمايدۇ-دە، بالىنىڭ تىلىكىگە يېتىش ئارزۇسى ئاجىزلاپ قالىدۇ. بۇنداق كەيپىياتنىڭ شەكىللىنىشىنى ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىغا ھەددىدىن زىيادە ئامراقلىق قىلىپ كەتكەنلىكىدىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ. قىزىقىش ۋە تىرىشىش روھىنىڭ كەم بولۇشىمۇ بۇنداق كەيپىياتنىڭ ئۆزگىنىشتىكى ئىنكاسى.

ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنى كۆپرەك بىلىم ئۆگىنىۋالسۇن دەپ، ھەمىشە ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ كىتاب ئوقۇتىدۇ. ھەم مۇشۇنداق ئۆگىنىش ئادەتلەنسە، ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆگىنىشكە قىزىقىدىغان بولىدۇ دەپ قارايدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا دەل ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقىدۇ. بالىنى ئۆگەن دەۋەرسە، بالا كىتاب ئوقۇشقا ئۆچ، ئۆگىنىشتىن زېرىكىدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇنىسى ئاتا-ئانىلارنىڭ خىيالىغىمۇ كەلمەيدۇ.

باللارنى ئۆگەنسۇن دېسەك، ئۇلارنى ئۆگىنىشكە تەشنا قىلىدىغان ھالەتنى شەكىللەندۈرۈپ بېرىشىمىز زۆرۈر. بۇنداق ئۆگىنىش تەشنالىقىنىڭ تەسىرى بىلەن باللارنىڭ ئۆگىنىش ئارزۇيىمۇ زور دەرىجىدە كۈچىيىدۇ. بۇنداق تەشنالىق ھالەتنى يارىتىش بىر تەرەپتىن، باللارنى ئۆگىنىشكە مەجبۇرلىماسلىقنى، ئۆگىنىش ۋاقتىنى ھەددىدىن زىيادە ئۇزۇن قىلىۋەتمەسلىكنى، ئۆگىنىش ۋاقتىنىڭ بەزىدە قىسقا، بەزىدە ئۇزۇن بولۇشىنى كۆرسىتىدۇ. بۇمۇ چوڭلارنىڭ كىتاب كۆرۈشىگە ئوخشايدۇ، ئاريىەت ئالغان كىتابتىن ھەمىشە سېتىۋالغاندەكىگە قارىغاندا بەكرەك پايدىلىنىدۇ، ئاريىەت ئالغان كىتاب ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى ھەم كۆڭۈل قويۇپ، ھەم تېز كۆرۈشكە توغرا كېلىدۇ. سېتىۋالغان كىتاب ئۆزىنىڭ بولغاچقا، قاچان كۆرسە بولۇۋېرىدۇ، ئېھتىمال پەقەت كۆرۈلمەسلىكىمۇ مۇمكىن. باللىرىمىزمۇ چوڭ ئادەملەرگە ئوخشاش تەشنالىققا موھتاج، بۇ ئاتا-ئانىلاردىن قەتئىي نىيەتكە كېلىپ، ئۆزىنىڭ ھەددىدىن زىيادە ئاقكۆڭۈللۈكى ۋە يول قويۇشچانلىقىغا قارشى كۈرەش قىلىپ، باللىسىنى ئىلگىرىلەشكە تىرىشىدىغان جاسارەت ۋە ئىشەنچىكە تولغان قىلىپ يېتىلدۈرۈپ چىقىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئاتا-ئانىلار باللىرىنىڭ مەلۇم بىر نەرسىنى ئۆگىنىشىنى ئۇمىد قىلسا، ئاڭلىق ۋە مەقسەتلىك ھالدا ئۇلارغا تۇرتكە بولۇپ، ئۇلاردا كۈچلۈك قىزىقىش قوزغاپ، ئۆگىنىشىنى باللار ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئاڭلىق قىلىدىغان ئىشقا ئايلاندۇرۇشى

كېرەك. شۇنداق بولغاندا، ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۇنچىلا ھېرىپ-چارچاپ، ئۇنچىلا باش قاتۇرۇشىنىڭ ئورنى قالمايدۇ، بەلكىم بۇنىڭ ئۇنۇمى كۆپ ياخشى بولار!

53. بالىلارغا كىچىكىدىنلا تاڭ دەۋرى شېئىر-لىرىنى يادلاتقۇزۇش ياخشىمۇ؟

"شولىنى كۆرگەندە ئويغىنىپ ئەسىنەپ، يەردىكى قىرومۇ دەپتىمەن دەسلەپ"...ئاتا-ئانىلار بالىسىغا مانا مۇشۇنداق تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى ئۆگىتىدۇ. ھازىر خېلى كۆپ ساندىكى ئائىلىلەردە مېھمان كەلگەندە بالىلارغا تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى ياد ئالغۇزۇش مۇھىم ئىشلارنىڭ بىرىگە ئايلىنىپ قالدى. ئاتا-ئانىلار ھامان بالىلارنىڭ راۋان بولغىنى بىلەن مەنىسىنى بىلمەي ئوقۇغان شېئىر دېكلىماتسىيىسىدىن مەمنۇن بولىشىدۇ. ئۇنداقتا بالىلارغا كىچىكىدىنلا تاڭ دەۋرى شېئىرلىرىنى يادلاشنى ئۆگىتىش ياخشىمۇ؟

ئۇچ ياشلاردىكى بالا ئۆسۈپ يېتىلىش جەھەتتە شۇنداق بىر باسقۇچتا يەتكەن بولىدۇكى، بۇ باسقۇچتا ئۇلار مەلۇم شەيئىلەرنى تېخى چۈشىنەلمەسمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ ئەسىتە تۇتۇش قابىلىيىتى كىشىنى ھەيران قالدۇرارلىق بولىدۇ، مەسىلەن: تېلېۋىزىيە تېياتىرلىرى «خو يۇەنجىيا»، «گۈمانلىق قان»، «تۆت ئەۋلادلىق ئائىلە»لەرنىڭ ئاساسىي ناخشىلىرىنى چوڭلارنىڭ

ئېيتالىشى ناتايىن، بىراق كىچىك بالىلار قالتىس دوراپ ئېيتالىشى مۇمكىن، بۇ شۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇكى، بۇ مەزگىل- دىكى بالىلار بىرنەرسىنىڭ مەنىسىگە چۈشىنىپ بولۇپ ئاندىن ئەستە قالدۇرماستىن، بەلكى يادلاش ئارقىلىق بىۋاسىتە ئەستە قالدۇرىدۇ. بۇ چوڭ ئادەملەرنىڭكىدىن ئۇستۇن تۇرىدىغان ئىقتىدارىدۇر.

بالىلارنىڭ چوڭ ئادەمنىڭكىدىن ئېشىپ چۈشىدىغان ئەستە تۇتۇش ئىقتىدارى بولىدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۇلارغا بولغان تەربىيىنى "ئۆردەك بورداش" ئۇسۇلىنى قوللىنىپ ئېلىپ بارساق بولىدۇ، "ئۆز مەيلىگە قويۇۋېتىش" ئۇسۇلىنى قوللىنىش ناتايىن، ئۇنداقتا "ئۆردەك بورداش" نىڭ ماھىيىالى نېمە بولۇشى كېرەك؟ ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا، بالىلار باغچىسىغا كىرمىگەن بالىلارغا قانداق مەزمۇنىدىكى ساۋاتلارنى ئۆگەتسە ياخشى بولىدۇ؟ بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ قايسى ياشتا قانداق مەزمۇندىكى ساۋاتلارنى ئۆگىنىشى، قانداق سەۋىيىگە يېتىشى كېرەكلىكى بەلگىلەنگەن كىتابنىڭ نەشىر قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. ھازىر بەزى نەشرىياتلار يېشىغا قاراپ ئايرىلە- دىغان، بالىلارنى ھەممە جەھەتتىن تەربىيىلەيدىغان بىر قىسىم كىتابلارنى نەشىر قىلىدى. بىراق بۇ خىلدىكى كىتابلاردا بەلگىلىك دائىرە، قانداق تەلەپكە يېتىش كېرەكلىكى، بالىلارنى يېپىق دائىرە بىلەنلا چەكلەپ، بىر قەدەممۇ نېرى ماڭدۇرماسلىق زورمۇزۇر بەلگىلەنگەن ئەمەس. ئەگەر ئۇنداق قىلىنىدىغان

بولسا، باللارنىڭ يېتىلىدىغان ئەقلىنىڭ يېتىلىشىگە توسالغۇ بولۇپ قالىدۇ. تاكى دەۋرى شەئىرلىرىنى يادلاتقۇزۇشىمۇ خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ئىش، ئەگەر بىز باللارغا تاكى دەۋرى شەئىرلىرىنى يادلاشتىن ئىبارەت دائىرىنى سىزىپ بېرىپ، بالىلارنى ئۇنىڭدىن چىققىلى قويماي چەكلەپ قويساق ھەم مۇشۇنداق قىلغاندىلا باللار تالانتلىق بولىدۇ دەپ قارايدىغان بولساق، بۇ ئىش ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۈمىد-ئارزۇلىرى يەردە قېلىش بىلەن نەتىجىلىنىدۇ، خالاس!

ئۆگىنىشنىڭ مەزمۇنى مول، دائىرىسى كەڭ بولىدۇ، مەسىلەن: مۇزىكا، گۈزەل سەنئەت، ئەدەبىيات، ماتېماتىكا، ئاستىرونومىيە، جۇغراپىيە...بىلىملىرى باللار ئۈچۈن ناتونۇش ۋە يېڭى بولىدۇ. ئۇلار بۇلارنى چۈشەنمەسلىكى مۇمكىن، ئەمما ئېسىدە قالىدۇرالايدۇ. بالا ئىككى-ئۈچ ياش ۋاقتىدا كاللىسىغا تەسىر قىلغان نەرسىنىڭ تەسىرى چوڭقۇر ھەم ئۆچمەس بولىدۇ. باللارنىڭ ئاشۇ مەزگىللىردە، ئۇلارغا ھەر جەھەتتىن قىزىقارلىق ساۋاتلارنى سۆزلەپ بېرىش كېرەك، بۇ ئۇلارنىڭ بالىلىق ۋاقتىلىردا ھېچقانداق ئونۇم كۆرسەتمەسلىكى مۇمكىن، بىراق كۆپ يىللاردىن كېيىن، ئىدىيىسىدە يېغىلىپ قالغان ئوت ئۇچقۇنلىرى تۈيۇقسىز چاقنىپ، ئاتا-ئانىلارنى چەكسىز ھەيران‌لىقتا قالدۇرىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، ھەرقانداق بالىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى بولىدۇ، بىرىلىگەن تەربىيىنىڭ ھەرقانچە بىردەك

بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، تەربىيىلىنىپ چىقىقان بالىلارنىڭ ھەر خىل بولىدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىي مانا مۇشۇ. شۇڭلاشقا تاكى دەۋرى شەئىرلىرىنى يادلاشنى ئۆتمىسە بولمايدىغان بىردىنبىر ئۆتىكەل قىلىۋېلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بەلكى بالىلار بىلەن قويۇق ئارىلىشىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ قىزىقىشى ۋە ھەۋىسىنى بىلىپ ۋە بۇ ھەقتە ئىزدىنىپ، بالىلارنىڭ ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلدۇرۇش لازىم.

54. بالىلارغا ساناق ساناشنى قانداق ئۆگىتىش كېرەك؟

مېھمانلارنىڭ ئالدىدا بالىسىغا ساناق ساناتقۇزۇش كۆپىنچە ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆزىنىڭ بالا تەربىيىلەش ماھارىتىنى كۆز-كۆز قىلىدىغان ئىشلارنىڭ بىرى. بالا بىردىن يىگىرمىگىچە ئازماي جاراڭلاپ ساناپ بەرسە، ئاتا-ئانىلار بالىلارغا ساناق ساناشنى ئۆگىتىش ئاددىي ئىش ئىكەن دەپ ئويلاپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئوڭاي ئەمەس. ئەگەر يىگىرمە تاشنى بىر يەرگە دۆۋىلەپ قويۇپ بالىغا ساناتقۇزساق، ئۇ كۆپىنچە توغرا سانىيالمايدۇ. مانا بۇ ئېغىزدا ساناش بىلەن ھەقىقىي ساناشنى بىلىشنىڭ ئارىدىلىقىدا زور پەرقىنىڭ بارلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئۇنداقتا بالىغا ساناق ساناشنى قانداق ئۆگىتىش كېرەك؟

ئالدى بىلەن ئۇچ ياشتىن بەش ياشقىچە بولغان بالىلارنىڭ

سانلارنى تونۇش قانۇنىيىتى بىلەن تونۇشۇپ ئۆتەيلى: "بالىلار ساناق ساناشنى ئۆگىنىشنى ھامان ئېغىزدا ساناشتىن باشلايدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەمەلىي نەرسىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ سانايدۇ، ئاندىن سانىنىڭ نەتىجىسى ئاساسىدا ئومۇمىي سانىنى ئېيتىپ بېرەلەيدۇ، ئاندىن كېيىن ئەمەلىي نەرسىنىڭ سانغا ئاساسەن شۇ سان بىلەن تەڭ مىقدارداشكى ئەمەلىي نەرسىنى ئېلىپ چىقىدۇ، ئەڭ ئاخىرىدا، ئابستراكت تىلدىكى سانغا ئاساسەن، شۇنىڭغا ماس ئەمەلىي نەرسىنى ئالالايدىغان بولىدۇ،" بۇ بىر پۈتۈن باسقۇچنىڭ ئالاھىدىلىكى "مەنىسى بولمىغان سان تاۋۇشنى ئىگەللەشتىن سانىنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى ئىگەللەشكە، سانىنى تونۇشنى ئۆگىنىشتىن ئۇنى ئىشلىتىشنى بىلىشكە، سان دېگەن ئاڭنى پەيدا قىلىشتىن سان ئۇقۇمىنى شەكىللەندۈرۈشكە ئۆتۈشتىن ئىبارەت."

مۇشۇ قانۇنىيەتنى ئاساس قىلىپ، بالا ئەمىلا ئۆگىنىشكە كىرىشكەندە، ئالدى بىلەن ئۇلارغا قۇشاقلارنى يادلىغاندەك بىردىن تارتىپ ئون ۋە يىگىرمىگىچە ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ بولغان سانلارنى ساناشنى ئۆگىتىش لازىم. بالا بۇنى ئىگەللەپ بولغاندا، ئاندىن ئۇنىڭغا قول بىلەن مېڭمنى تەڭ ئىشقا سېلىپ، قولىدا بىرنەرسىنى كۆرسىتىپ، ئېغىزىدا ساناشنى ئۆگىتىشنى باشلاش كېرەك، بۇنى ئاستا-ئاستا ئىگەللەشكە توغرا كېلىدۇ. مەسىلەن، ئۆيىدىكى مېۋە-چېۋە، كۇبىكچە قاتارلىق ھەر خىل تۇردىكى نەرسىلەرنى ساناشنى ئۆگەنسە بولىدۇ. ئەلۋەتتە،

هەر قېتىم مەشىق قىلىدىغان ۋاقىت بەش مىنۇتتىن ئېشىپ كەتمىگىنى ياخشى، بولمىسا بالىنىڭ ئىچى پۇشۇپ كېتىدۇ. بالىغا ساناق ساناشنى ئۆگەتكەندە، ئالدىدا بىرنەچچە سانىنلا ساناشنى ئۆگىتىپ، كېيىن سانىنى ئاستا-ئاستا كۆپەيتىش كېرەك. ساناق ساناشنى ئۆگىتىشتە رېئال تۇرمۇش بىلەن بىرلەشتۈرۈشكە دىققەت قىلىش كېرەك، مەسىلەن، ئۆيدە پېچىنە يېيىلگەندە ھەربىر ئادەم بىر پارچىدىن ئالسا، ئاخىر ھەممىمىزنىڭ قانداق مىسالدا بالىلارنىڭ بىر ۋە نۆرغۇن دېگەن ئۇقۇملارنى بىلدۈرگە پايدىلىق.

ئوچ ياشتىن تۆت ياشقىچە بولغان بالىلار بەشكىچە بولغان سانلار ئۇقۇمىنى بىلىۋالسا بولىدۇ. ئىككى يېرىم ياشتىن باشلاپ بىر ۋە نۆرغۇن دېگەن ئۇقۇمنى بىلىۋالسا، ئوچ ياشقا كىرگەندە ئىككى دېگەن ئۇقۇمنى بىلسە، ئوچ يېرىم ياشقا كەلگەندە بەشكىچە بولغان سان ئۇقۇملىرىنى بىلسە بولىدۇ.

ئەملىيەتتە، ئۇقۇش يېشىغا تولمىغان بالىلار ئۆيدە ياكى بالىلار باغچىسىدا سانغا مۇناسىۋەتلىك نۆرغۇن ماھارەتلەرنى ئۆگىنىۋالالايدۇ، بىراق بۇنداق سانلار ئەمەلىي نەرسىنى ئاساس قىلغان بولۇپ، بالىلاردا ئابستراكت ماتېماتىكا ئۇقۇمى تېخى شەكىللەنمىگەن بولىدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار بالام تېزرەك ئۆگەنسە دەپ ئالدىراپ كەتكەنلىكى، ياكى بالىلارنىڭ ساناق ساناشنى ئۆگىنىش قانۇنىيىتىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، دائىم ئابستراكت ساندىن يەنە ئابستراكت سانغا ئۆتۈشكە

تەقەززا بولۇپ كېتىدۇ، نەتىجىدە بالىلارنىڭ بېشى ئاغرىپ كېتىدۇ، يەنە كېلىپ ماتېماتىكا ئۆگىنىشنى قىيىن ھەم مەنىسىز ئىش ئىكەن دەپ بىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ، ھەتتا بۇ ئۇلارنىڭ ئۆمۈرلۈك كەسىپ تاللىشىغا تەسىر قىلىدۇ. شۇڭلاشقا، بۇ يەردە ئاتا-ئانىلارغا ئېيتىپ قويۇش لازىمكى، بالىلارنىڭ بۇ مەزگىلدە ساناق ساناشنى ئۆگىنىشتە ئەملىي نەرسىلەرنى ساناشنى ئاساس قىلىشى كېرەكلىكىنى چۈشىنىۋالار، شۇنىڭ بىلەن بىللە، تەربىيىنى بالىلارنىڭ ئويۇنىغا سىڭدۈرۈپ، ئۇلارنى مېنى تەربىيەلەۋاتىدۇ دېگەن تەسىراتقا كەلتۈرۈپ قويماي، ساناق ساناش ئويۇنى خۇشاللىنارلىق ھەم قىزىق ئىش ئىكەن دېگەن ھېسسىياتقا كەلتۈرۈڭلار. خۇددى شائىر مېنسىپەت ئېيتقانىدەك:
"خۇشال چاغلار بىزنى زېرەكلەشتۈرىدۇ!"

55. بالىنىڭ سوئاللىرىغا قانداق جاۋاب بېرىش كېرەك؟

بالىنىڭ يېشىنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ، قىزىقىشىنىڭ ھېسسىياتىمۇ كۈچىيىپ بارىدۇ. ئۇلار ئاتا-ئانىلىرىغا ھەر خىل-ھەر يانىزا سوئاللارنى قويۇپ، ئۇجۇر-بۇجۇرىغىچە سوراپ تۇرۇۋالىدۇ، بىر جاۋابقا قانائەت ھاسىل قىلمايدۇ. "ئاسمان نېمە ئۈچۈن كۆك بولىدۇ؟" دىن تارتىپ "ئادەم نېمە ئۈچۈن تاماق يەيدۇ؟" دېگەنگىچە سورايدۇ، سورالغان سوئاللار باغلىنىـ

دىغان مەزمۇنلار كۆپ، دائىرە كەڭ بولۇپ، دائىم بىلىمى مول، نەزەر دائىرىسى كەڭ بولمىغان ئاتا-ئانىلارنى تەمىنلەپ قويىدۇ، ھەتتا تەڭلىكتە قويىدۇ. ئۇنداقتا باللارنىڭ سوئاللىرىغا قانداق جاۋاب بېرىش كېرەك؟

ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئۇچ-تۆت ياشتىن ئالتە-يەتتە ياشقىچە بولغان بالىلىق چاغلار بىلمىگە بولغان تەشنالىقى ئەڭ كۈچلۈك بولىدىغان، زېھنىي قابىلىيىتى تېز يېتىلىدىغان مەزگىل بولۇپ، باللار سورىغان سوئاللارغا توغرا مۇئامىلە قىلىنىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ بىلىم سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش، ھەر خىل ھەۋەس ۋە قىزىقىشلىرىنى يېتىلدۈرۈشكە، ھەتتا بالىنىڭ پۈتۈن ھاياتى ئۈچۈن پايدىلىق بولىدۇ. ئەگەر بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، ئاتا-ئانىلار بالىنىڭ "ئەزۋەيلىشىنى" قوپاللىق بىلەن توسۇپ قويىدىغان بولسا، بالىدا ئەمدىلا بىخلىنىپ چىقىۋاتقان ئەقىل نوتىسىنى ئۆز قولى بىلەن ئۇزۇپ تاشلىغان بولىدۇ.

شۇڭلاشقا، ئاتا-ئانىلار، بىرىنچىدىن، باللارنىڭ بۇنداق قىزىقىشى ۋە ئىلىمگە بولغان تەشنالىقىنى قەدىرلەپ، ئۆزى بىلگەنلەرنى ئايمای، باللارنىڭ سوئالىغا سەۋرچانلىق بىلەن، ئامال بار ئىخچام ۋە چۈشىنىشلىك جاۋاب بېرىشى لازىم. مەسىلەن، بالىلار: ئادەم نېمە ئۈچۈن تاماق يەيدۇ؟ دەپ سورىغاندا، ئادەمنىڭ يول مېڭىشى، يۈگۈرۈشى، ئىش قىلىشى ئۈچۈن "كۈچ" كېرەك. تاماق يېسە، تاماق ئادەم بەدىنىدە "كۈچ" كە ئايلىنىدۇ، ئەگەر تاماق يېمىسە، ھېچقانداق ئىشنى

قىلغىلى بولمايدۇ دەپ جاۋاب بەرسىڭىز بولىدۇ ۋەھاكازالار.

ئىككىنچىدىن، بالىلارنىڭ سوئالىغا ئاغزىنىڭ ئۇچىدا، كەلسە - كەلمەس سۆزلەرنى ئىشلىتىپ جاۋاب بېرىشكە، بولۇپمۇ ئەرۋاھ، جىن دېگەندەك ئىلمىي بولمىغان مەزمۇنلارنى بالىلارغا سىڭدۈرۈشكە بولمايدۇ. بالىلار راست - يالغانىنى تېخى پەرق قىلالمىغىنى ئۈچۈن، ئاسانلا ئىشىنىپ قالىدۇ، ئەمما بىركۈنى ئۇ سوئالىنىڭ ھەقىقىي جاۋابىنى بىلىپ قالغاندا، ئالدىنىپ قالغانلىقىنى ھامان ھېس قىلىدۇ، بەلكىم شۇ ئىش بىلەن ئاتا - ئانىسىغا ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

ئۈچىنچىدىن، بالىلار بەزى بىمەنە سوئالىلارنى سورىغاندا، ئۇلار ئەتەي ئاتا - ئانىسىنى ئەخمەق قىلىپ ئويناش ئۈچۈن ئۇنداق دېگەن بولماستىن، بەلكى ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق ئەستايىدىللىق بىلەن سورىغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا - ئانىلار ئۇلارنى مەسخىرە قىلىپ كۈلمەسلىكى كېرەك. چۈنكى، ئاتا - ئانىلارنىڭ بىلىدىغىنى كىچىك بالىلارنىڭكىدىن كۆپ بولۇشقا تېگىشلىك ئەلۋەتتە. ئەگەر ئاتا - ئانا سوغۇق پوزىتسىيىدە بولسا ياكى بالىنىڭ گېپىنى قېقىۋېتىپ، ئۇنى مەسخىرە قىلسا، بالىنىڭ ئالغا ئىنتىلىش روھىغا ئېغىر زەربە بېرىپ قويىدۇ - دە، بالا ئىككىنچىلەپ ئاتا - ئانىسىدىن بىرنەرسە سوراشىنى خالىمايدىغان بولۇپ قالىدۇ.

تۆتىنچىدىن، بالىلار ئاتا - ئانىسىمۇ جاۋاب بېرەلمەي قالىدىغان سوئاللارنى سورىغاندا ياكى بالىلارغا چۈشەندۈرۈش قىيىن

بولغان سوئاللارنى سورىغاندا ۋە ياكى قانچە چۈشەندۈرسەمۇ بالىلار چۈشىنىپ كېتەلمەي قالغاندا، بالىغا: "بالام، بىردەم توختاپ تۇرغىن، كىتابتىن ئىزدەپ كۆرۈپ ئاندىن سۆزلەپ بېرەي" دەپ ئېنىق ئېيتىش كېرەك. بۇنداق قىلسا ئاتا-ئانىلارنىڭ ئابرويىغا تەسىر يەتمەيدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىلار ئۆزىنىڭ ۋەدىسىدە تۇرۇپ، كىتابتىن ئىزدەپ بولۇپ ئېنىق جاۋابىنى بېرىدىغان بولسا، ئاتا-ئانىلارنىڭ ئىناۋىتى ئۆسىدۇ.

ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىش جەريانىدا ئۆزىمۇ بىلمىنى تولۇقلىۋالىدۇ ۋە بېيىتىدۇ، ئاتا-ئانىلار بۇنداق بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقۇدىغان ياخشى ئىشنى نېمىشقا قىلمىسۇن؟

56. كىچىكىدىن تەربىيىلەنمىگەن چوقۇم مەخسۇس سەنئەت مۇتەخەسسىسى بولۇپ يېتىشىپ چىقامدۇ؟

كىشىلەر ساز چېلىش، شاھمات ئويناش، ھۆسن خەت يېزىش، رەسىم سىزىش قاتارلىقلارنى نەپىس سەنئەت جۈملىسىدىن دەپ قاراپ، باللارنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالى ئۈچۈن سەمىمىي ئۇمىد-ئارزۇلاردا بولغانلىقتىن، نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار باللارنىڭ سەنئەت ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىدۇ. بۇنىڭغا ماس ھالدا جەمئىيەتىمىزدە باللارنىڭ رەسىم

سىزىش، مۇزىكا چېلىش قاتارلىق جەھەتلەردىكى ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلغان مەخسۇس كۇرسلار مەيدانغا كېلىۋاتىدۇ. بۇ يېڭى شەيئىلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشى مەملىكىتىمىزنىڭ كەلگۈسىدىكى سەنئەت گۈلزارىغا چوقۇم رەڭگارەڭ گۈللەرنى قوشىدۇ. بىراق كىچىكىدىن تەربىيىلەنگەن بالىلارنىڭ هەممىسى چوڭ بولغاندا چوقۇم مەخسۇس سەنئەت ئەھلى بولۇپ يېتىشىشى ناتايىن.

بۇ مەسىلىگە تونۇش يېتەرسىز بولغانلىقتىن، بەزى ئاتا-ئانىلار پۇلنى ئايىماي، بالىلىرىغا ياخشى شارائىت يارىتىپ بېرىپ، بالىلىرىنىڭ كۆنلەرنىڭ بىرىدە كارامىتىنى كۆرسىتىپ مەخسۇس پىئانىست، رەسسام، ناخشىچى بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، ئەمما، قېرىشقاندەك بالىدا ھېچقانداق ئىلگىرىلەش بولماسلىقى ئاتا-ئانىغا ئىنتايىن ئېغىر كېلىپ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ ھېچقانداق ئەجەبلىنىدىغىنى يېرى يوق. سەنئەت جەھەتتىكى مەخسۇس خادىملار ئۇچۇن تىرىشچانلىقتىن باشقا يەنە "تۇغما تالانت" نىڭ بولۇشى زۆرۈر. ئادەملەرنىڭ قابىلىيىتىنىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىدىن ئۆزئارا پەرقلىق بولىدۇ. مەسىلەن، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى بىۋاسىتە سېزىش ئارقىلىق ئوبرازلىق ئەستە قالدۇرۇش ۋە ئابستراكت ئەستە قالدۇرۇش دېگەن ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ، ئالدىنقىسى جەسىم، رەسىملەر، رەڭ، ئاۋازلارنى ئوبدانراق ئەستە قالدۇرسا، كېيىنكىسى سۆز، سان، ئۇقۇملارنى ئوبدانراق ئەستە قالىدۇ-

رىدۇ. بىرىنچى خىلغا كىرىدىغان بالىلار سەنئەت ئۆگىنىشكە لايىق بولىدۇ، ئىككىنچى خىلغا كىرىدىغان بالىلار تەبىئىي پەن ئوقۇشقا مۇناسىپ كېلىدۇ. ئاتاقلىق ئالىم دارۋىن كىچىك چېغىدا، ئائىلە مەكتىپى ئۇنىڭ ئىلاھىيەت ئىلمىنى (تېئولوگىيە) ئۆگىنىشىنى تەلەپ قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ كىچىكىدىن تارتىپ بەك قىزىقىدىغان زوئولوگىيە ۋە بوتانىكا ئۆگىنىشىگە يول قويمايدۇ، نەتىجىدە ئۇنىڭ ئۆگىنىشى بارغانسېرى ناچارلىشىپ، باشقىلار تەرىپىدىن ئىقتىدارسىز دەپ قارىلىدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇ خىلدىكى تەربىيىلەش ئۇسۇلى ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش ۋاقتىنى كەينىگە سۈرۈۋېتىدۇ، ئۇ ئەللىك ياشقا كەلگەندە ئاندىن «تۇرلەرنىڭ كېلىپ چىقىشى» دېگەن مەشھۇر كىتابنى يېزىپ چىقىدۇ. شۇڭلاشقا ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنىڭ مەلۇم جەھەتتىكى قابىلىيىتىنى يېتىلدۇرمەكچى بولغاندا، ئالدى بىلەن بالىسىنىڭ شۇ ئىشقا قىزىقىدىغان-قىزىقمايدىغانلىقىنى ھېسابقا ئېلىشى ھەمدە بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىكى ئالاھىدىلىكىنى ئىگىلىشى لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا، بالىلارنىڭ قابىلىيىتىنى ئۇنۇملۇك تەرەققىي قىلدۇرغىلى، ئۇلارنى مۇۋەپپەقىيەت يولىغا باشلىغىلى بولىدۇ. بالىلارغا ئادەتتىكى سەنئەت تەربىيىسىنى ئېلىپ بارسا، ئۇلارنىڭ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىپ، مەدەنىيەت-سەنئەت جەھەتتىن يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرگىلى بولىدۇ، بىراق بۇنىڭ مەخسۇس سەنئەت مۇتەخەسسىسى قىلىپ يېتىلدۇرۇش بىلەن بەربىر پەرقى بار.

يېشى كىچىك بالىلارنىڭ ھەۋىسى ۋە بىرنەرسىگە قىزىقىشى ئۆزگەرمەيدىغان نەرسە ئەمەس، بۇلار سىرتقى مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئاسانلا ئۇچراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. شۇڭلاشقا ئاتا-ئانىلار ئەقلىي ئىقتىدارنىڭ يېتىلىش قانۇنىيىتى بويىچە ئىش كۆرۈشى كېرەك. كېلەچەكتە دۇنيا سەنئەتكارلارغمۇ ئېھتىياجلىق، ئىنژېنىر، تېخنىكلارغمۇ ئېھتىياجلىق. بالىلارنىڭ ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا ئۇلارنى بىر ئىشقا مەجبۇرلىماسلىق لازىم. ئېسىمىزدە بولسۇنكى، مەجبۇرلاپ سوزۇپ ئۆستۈرۈلگەن مېۋە ھەرگىزمۇ تاتلىق بولمايدۇ!

57. مۇزىكا نېمە ئۈچۈن بالىلارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەلەيدۇ؟

ھامىلىگە مۇزىكا ئۆگىتىدىغان ماگنىتلىق لېنتا ھازىر بازارلاردا راسا ئالقىشقا ئېرىشمەكته. ئۇنداق لەرزان، يېنىك ۋە يېقىملىق مۇزىكىلار ئانىلارنىڭ روھىنى كۆتۈرۈپلا قالماستىن، بەلكى ئانا قورسىقىدىكى ھامىلىگمۇ تەسىر قىلىپ، ئۇلار ياشاش ۋاقتىدا "ساراي" نمۇ ئانىنىڭ قورسىقىنىڭ سىرتىغا ئوخشاش قۇياش نۇرىغا چۆمدۇرىدۇ- دە، ھامىلە تېخمۇ ساغلام، چىرايلىق، ئەقىللىق يېتىلىدۇ. مۇزىكا نېمە ئۈچۈن بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرەلەيدۇ؟

مەيلى چوڭ ئادەم ياكى كىچىك بالا بولسۇن، مۇزىكا

ئاڭلىغاندا ئۇنىڭدىن ھۈزۈرلىنىپ مەس بولماي تۇرغىنى يوق. مۇزىكا ئادەمنى پاراكەندە ھۆسىتىن ئېلىپ چىقىپ، پەرىشتە-لەرنىڭكەدەك ئۆزەل دۇنياغا باشلاپ كىرىدۇ. پىسخولوگلارنىڭ يېقىملىق مۇزىكىلار ئارقىلىق كەيپىياتنى تەڭشەپ، خاراكتىر-مىجەزنى چىنىقتۇرۇشقا ماھىر بولۇشنى كىشىلەرگە دائىم مۇرا-جىئەت قىلىپ تۇرۇشى بىكار ئەمەس-دە، بالىلار ئۈچۈن ئېيتقاندا، تۇغۇلۇشتىن بۇرۇنلا مۇزىكىغا نىسبەتەن قىزىقىش پەيدا بولۇشقا باشلىسا، تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ مۇزىكىغا بولغان ئىشتىياقى ئۇلۇغسىز ئېشىپ بارىدۇ، ئۇچ، تۆت ياشقا كەلگەندە مۇزىكىدىن ھوزۇرلىنىش ئىقتىدارىنى دەسلەپكى قەدەمدە ھازىرلايدۇ. مۇزىكا بالىلارنى چوڭقۇر مەھبۇ-بەتتىن بەھرىمەن قىلىپ، كۆڭلىنى خۇشاللىققا چۆمدۇرىدۇ. بۇنداق كەيپىيات نەرۋا سىستېمىسىنىڭ يېتىلىپ مۇكەممەل-لىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، قانىنىڭ ئېقىش مىقدارى بىلەن نەرۋا سىستېمىسىنىڭ خىزمىتىنى تەڭشەيدۇ، بۇ بالىنىڭ ئەستە قالدۇرۇش، چۈشىنىش، تەسەۋۋۇر قىلىش، تەپەككۇر قىلىش قاتارلىق ئىقتىدارلىرىنى يېتىلدۈرۈشكە پايدىلىق.

كۆپلىگەن بالىلار مۇزىكىنى تەتقىق قىلىپ، تېمىبىرى، ئاھاڭى، رېتىمى، مېلودىيىسى ۋە ئاۋاز ساپاسىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى تۈپەيلىدىن، مۇزىكىنىڭ ئادەم بەدىنىدە خاتىر-جەملىك، ئاغرىقنى بېسىش، كەيپىياتنى تەڭشەشتەك ئوخشاش بولمىغان تەسىرلەرنى پەيدا قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى

بايقغان. ئادەمنىڭ كەيپىيات پائالىيىتى بىر خىل مۇرەككەپ پائالىيەت بولۇپ، چوڭ مىڭە پوستلىقى ئاستىدىكى دۆڭچە مىڭە، گىرۇەك بۆلەكچىلىرى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. شۇڭلاشقا يېقىملىق مۇزىكىلار بالىلارنى خۇشالاندۇرالايدۇ. بۇنداق خۇشال كەيپىيات چوڭ مىڭە پوستلىقى ۋە گىرۇەك بۆلەكچىسىنىڭ فىزىئولوگىيىلىك خىزمىتىنى ئۇنۇملۇك ياخشىلاپ ۋە رەتكە سېلىپ، بالىلارنىڭ نېرۋا سىستېمىسىنى تېخىمۇ مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. مۇزىكىنىڭ خاسىيەتىدىن بالىلىقتا كەلگەن بۇنداق ئۇنۇمنى باشقا ھەرقانداق تەربىيەدىن ئالغىلى بولمايدۇ، كاتتا مۇزىكانتلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئەسىرلەر بويى تارقىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبى مانا شۇ.

بالىلارنىڭ مۇزىكا پائالىيىتى ناخشا ئېيتىش، مۇزىكا ئاڭلاش، ساز چېلىش، مۇزىكا ئويۇنى ئويناش، ئۇسسۇل ئويناش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق پائالىيەتلەر ئارقىلىق بالىلارنىڭ مۇزىكىدىن ھوزۇر ئېلىش ئىقتىدارى ئاشىدۇ ھەم بىلىم دائىرىسى كېڭىيىدۇ. بۇنداق قىلغاندا، ئادەتتىكى بالىلاردىلا ئەمەس، ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلاردىمۇ كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئۇنۇمنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. بېيجىڭ-دىكى مەلۇم ئەقلىي قابىلىيىتى تۆۋەن بالىلار مەكتىپىگە "تۇغما نادان" لار تېپىغا كىرىدىغان بىر بالا قوبۇل قىلىنغان بولۇپ، بۇنداق بالىلار ئەقلىي قابىلىيىتى ئېغىر دەرىجىدە تۆۋەن دېگەن دائىرىگە كىرىدىكەن. بۇ بالا مەكتەپ مۇزىكا ئۇقۇتقۇچىسىنىڭ

تەربىيسى بىلەن، ئەڭ ئاۋۋال مۇزىكا ئاڭلاشتىن باشلاپ ئۇرۇپ چىلىندىغان چالغۇ ئەسۋابلىرىنى ئۆزى چىلىش، مۇزىكىلارغا تەڭكەش قىلىپ ئۇسسۇل ئويناشقىچە مەشىق قىلىپ چىنىقىش ئارقىلىق، ئەقلىي قۇۋۋەت جەھەتتە بۇرۇنقىدىن ئىنتايىن يۇكسەلگەن. بۇ مىسالدىن مۇزىكىنىڭ بالىلارنىڭ ئەقلىي قابىلىيىتىنىڭ يېتىلىشىگە ئىلھام بولۇش جەھەتتىكى زور رولىنى چۈشىنىۋالغىلى بولىدۇ.

بەزى ئائىلىلەردە بالىنىڭ كىچىكىدىن مۇزىكا ئۆگىنىشى ئۈچۈن تەييارلانغان چالغۇ ئەسۋابلىرى بار. ساز چىلىش پائالىيىتى، بالىنىڭ ئىككى قولىنىڭ بىر-بىرىگە ماسلىشىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. ئامېرىكا كالىفورنىيە داشۇسىنىڭ تىببىي پروفېسسورى ئاتلاس كۆپ يىللار تەتقىق قىلىش ئارقىلىق كۆرسەتكەندەك: "ساز چىلىشنى ئۆگەنگەن ئادەمنىڭ ئوڭ، سول بارماقلىرىنىڭ نېرۋىلىرى داۋاملىق ھەرىكەت قىلىپ تۇرغاچقا، چوڭ مېڭىنىڭ ئىككى تەرىپىنىڭ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ". چۈنكى ساز چالغاندا كۆرۈش سېزىمى، ئاڭلاش سېزىمى، تېگىش سېزىمى شۇنداقلا بەدەندىكى پۈتكۈل مۇسكۇللار بىردەك ماسلاشقان ئاكتىپ ھالەتكە كېلىدۇ، شۇڭلاشقا بالىلارنىڭ تەپەككۇر قىلىش، دىققەت ئېتىبارىنى يېغىش، ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارىنى يېتىلدۇرۇپ، تەسەۋۋۇر قىلىش، ئىجاد قىلىش ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگە ئىلھام بەرگىلى بولىدۇ. مۇزىكا ئۆگەنگەن بالىلارنىڭ باشقا دەرسلەرنى تېزرەك ئوقۇيدىغانلىقىنى ئەمەلىيەت

ئىسپاتلىدى.

بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈشكە بولىدۇكى، ئاتا-ئانىلار مۇزد-كىنىڭ كۈچىگە سەل قارىسا بولمايدۇ. بۇنداق كۈچ قىسقا ۋاقىت ئىچىدە روشەن بىلىنىمەسلىكى مۇمكىن. بىراق ئۇنىڭ كۆرۈنمەس يوشۇرۇن رولى ئاخىر ھامان ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىدۇ.

58. بالىلار رايال چېلىشنى ئۆگىنىشنى خالىمسا قانداق قىلىش كېرەك؟

ئاڭلىشىمچە، ھازىر مەملىكىتىمىز بازارلىرىدىكى رايالىلار سېتىلىپ بولۇپتۇ. بۇنداق قىممەت باھا رايالىلارنى كىملەر سېتىۋالغاندۇ؟ بۇنىڭ خېلى بىر قىسمىنى بالىلىرىنىڭ مۇزىكا تالانتىنى يېتىلدۈرۈشكە تەقەززا بولۇۋاتقان ئاتا-ئانىلار سېتىۋالغان. بۇنىڭدىن ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى ئىختىساسلىق قىلىپ يېتىلدۈرۈش ئارزۇسىنىڭ نەقەدەر كۈچلۈك ئىكەنلىكىنى كۆرەلەيمىز. بىراق بەزى بالىلار رايال چېلىشنى ئۆگىنىشكە قىزىقمايدۇ، بۇ ھال ئاتا-ئانىلارنىڭ كۆڭلىنى بەك بىئارام قىلىدۇ.

ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا بالىلارنى رايال چېلىشقا قىزىقتۇرغىلى بولىدۇ؟ بۇ يەردە ياپونىيىلىك مەشھۇر ئەرباب لىئىمۇ جىبىي ئەپەندىنىڭ كىچىك بالىلارغا ئىسكرىپكىنى قانداق ئۆگەتكەنلىـ

كىنى مىسال كەلتۇرۇشكە بولىدۇ. لىكمۇنىڭ مۇزىكا دەرسخانە-سىدا، ئانىلىرى ئىسكرىپكا ئۆگىنىشكە ئەكىلىپ بەرگەن بالىلار ئوقۇشقا كىرىش بىلەنلا ئىسكرىپكىنى قولىغا ئېلىپ، ئۆگىنىشىنى باشلىۋەتمەيدۇ، ئەكسىچە دەسلەپتە ئۇلارنىڭ ئىسكرىپكىنى تۇتۇشىغمۇ رۇخسەت قىلىنمايدۇ. يېڭى ئوقۇشقا كىرگەن بالىلار ئۆگەنگىلى بىر مەزگىل بولۇپ قالغان بالىلارنىڭ ئىسكرىپكا چالغىنىنى بىر چەتتە كۆرۈپ ئولتۇرىدۇ. بۇنداق بولغاندا، كۆرۈپ ئولتۇرغان بالىلارنىڭ ھەۋىسى ۋە باشقىلارنى يېڭىپ چىقىشقا بولغان ئىشتىياقى قوزغىلىپ، ئۆزىنىڭ قابىلىيىتىنى سىناپ كۆرۈش غەيرىتى ئاشىدۇ. بىراق بۇ ۋاقىتتىمۇ لىكمۇ بالىلارغا ئىسكرىپكىنى بەرمەيدىكەن، ئۇلارغا مۇزىكا قويۇپ بېرىپ، ھەم ئاندا-ساندا ئاۋازى چىقماس بولۇپ قالغان بۇزۇق ئىسكرىپكىدىن بىر نەچچىنى چىقىرىپ، ئىسكرىپكا چالغاندا بەدەننىڭ ئاساسلىقى قاندىق ھالەتتە بولۇشى كېرەكلىكىنى ئۆگىتىدىكەن. مۇشۇنداق قىلىپ بىرنەچچە ئاي ئۆتكەندە، ھېلىقى بالىلار ئىسكرىپكا چېلىشنى ئۆگىنىشكە تەقەززا بولۇپ، بەك قىزىقىپ كېتىدىكەن. لىكمۇ بالىلارنىڭ ئىسكرىپكا چېلىشنى ئۆگىنىش قىزغىنلىقى تازا يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلۈپ، ئېتىلىشقا ئاران تۇرغان يا ئوقىغا ئوخشاش دەرىجىگە كەلگۈچە تەربىيىلەنگەن مەزگىل ئۇلار ئۇچۇن ئىسكرىپكا چېلىشنى ئۆگىنىدىغان ئەڭ ياخشى مەزگىل بولىدۇ دەپ ھېسابلايدۇ.

ئادەملەردىكى ھەر خىل شەيئىلەرگە بولغان قىزىقىش ھېس-

سیاتی تۇغۇلۇشىدىلا بار بولغان نەرسە ئەمەس، بەلكى كىچىكى مەزگىلدە يېتىلگەن بولىدۇ. قىزىققاندىلا ئاڭلىقلىق بولىدۇ، ئاتا-ئانىسىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن، ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئۇيۇچۇنلا ساز چېلىشنى ئۆگىنىۋاتقان بالىلار ياخشى ئۆگىنەلمەيدۇ. يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكەندەك، قىزىغىنلىقنى قوزغاشتىن باشقا، بالا تېخىمۇ كىچىك ۋاقتىدا، ھەتتا ھامىلە ۋاقتىدا ئۇلارغا ھەر خىل تەسىر-لەرنى كۆرسىتىش، مەسىلەن: ئانا ھامىلدار ۋاقتىدا كۆپلەپ مۇزىكا ئاڭلاپ، ھامىلىنى تەربىيىلىشى لازىم. بۇنداق تەسىرلەر ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا بالىنىڭ كالىلىسىغا ئورناپ، چوڭ بولغاندا قىزىقىشنى يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن يوشۇرۇن كۈچ بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا-ئانىلار بالىلىرىغا مۇزىكا ئۆگەتمەكچى بولسا، ئۇلارغا بالدۇرراق مۇزىكىنى كۆپ ئاڭلىتىپ، ئۇلاردا مۇزىكىغا بولغان ھەۋەسنى بۇرۇنراق يېتىلدۈرۈشى لازىم.

بىراق بالىنىڭ ھەۋىسى بىرلا بولۇپ قالماسلىقى، بالىنىڭ ئۆسۈشىمۇ پۈتۈنلەي ئاتا-ئانىسىنىڭ ئارزۇسى بويىچىلا بولۇپ كەتمەسلىكى لازىم. ئەگەر بىر بالا ئاتا-ئانىسى ئۆزىگە بەلگە-لەپ بەرگەن ئۆگىنىش يولىدىن ئىنتايىن بىزار بولسا، مەسىلەن، ساز چېلىشنى ئۆگىنىشنى خالىمىسا، ئۇنداقتا ئاتا-ئانىلارغا نەسىھەت شۇكى، بالاڭلارنى مەجبۇرلىماڭلار. سىلەر بالىدا قىزىغىنلىق يېتىلدۈرەلمىگەن تۇرۇپ، ھەرقانداق چارە-تاماللىسىڭلارمۇ ياخشى ئۇيۇم ھاسىل قىلالمايسىلەر. يەنە كېلىپ

ئادەمنىڭ يېتىلىش يوللىرى كۆپ، دائىرىسى كەڭ، بىر ئىشقا قىزىقمىسا باشقا بىر ئىشتا قىزىقىدۇ ئەمەسمۇ. باللارنى ئۇنداق تەڭلىكتە قويۇشنىڭ نېمە ھاجىتى؟

59. نېمە ئۈچۈن گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرى بالىلارنىڭ ئەقلىنىڭ يېتىلىشىنى ئىگىرى سۈرەلەيدۇ؟

بىر ۋاراق ئاق قەغەزگە بەزى باللار "ھىلال ئايدا گۈلەڭگۈچ ئويناش" قا ئوخشاش مول تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچىگە ئىگە بولغان رەسىملەرنى سىزىپ چىقالايدۇ. يەنە بەزى بالىلار بىر پارچە كاۋچۇك يېلىمىدىن ھەر خىل كىچىك ھايۋانلارنى ياساپ چىقىدۇ. بەزى باللار بىر تال رەڭلىك قەغەزدىن سۇ ئۈستىدە لەيلەپ تۇرغان كىچىك قولۇاقنى ياساپ چىقىدۇ...مول مەزمۇنلۇق گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرى باللارغا ئىقتىدارىنى تولۇق ئىشقا سېلىش پۇرستى يارىتىپ بېرىدۇ. رەسىم سىزالايدىغان باللارنىڭ ئەقلىنىڭمۇ ئوبدان يېتىلىدىغانلىقىنى كىشىلەر بايقاشتى. شۇڭلاشقا ئۇلار باللارغا كىچىك باللارنىڭ رەسىمىنى سىزدۇرۇش ئۈسۇلىنى قوللىنىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ ئەقلىنى ئۆلچەپ، يۇقىرىدىكى قاراشنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلاپ چىقتى. ئۇنداقتا، بۇنىڭ داۋلىسى نېمە؟

گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىشتا، باللارنىڭ ئىككى قولىنىڭ ساق بولۇشىلا تەلەپ قىلىنماستىن، بەلكى

قولنىڭ ئىنتايىن ئەپچىل بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ. گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللانغان چاغدا، باللار قولنى تولۇق ئىشقا سالىدۇ ۋە قولنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرىدۇ، قولنىڭ ھەرىكىتى شۇنداقلا بىر - بىرىگە ماسلاشقان ھەرىكەت ئادەم بەدىنىدىكى چوڭ مېڭە يېرىم شارچىسىنىڭ يېتىلىشىنى زور دەرىجىدە ئىلگىرى سۈرۈپ، مېڭىنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارىنى ئاشۇرىدۇ.

كونكرېت قىلىپ ئېيتساق، بالا رەسىم سىزماقچى بولغاندا، جانلىق، ئوبرازلىق سىزىش ئۈچۈن، بالىغا ئورۇندۇقتا قانداق تۇتقان پېتى چوڭقۇر خىيالغا پېتىپ ئولتۇرۇشلا كۇپايە قىلمايدۇ، ئۇ شەيئىلەرنى كۆزىتىشى، تۇرمۇشتىكى ھەر خىل جىسىملارنىڭ شەكىل - ھالەتلىرىنى، رەڭلىرىنى، ھەرقايسى بۆلەكلىرىنىڭ نىسبەتلىرىنى، جايلاشقان ئورۇنلىرىنى ۋە باشقىلارنى ئېنىق كۆرۈۋېلىشى كېرەك. شۇنىمۇسزكى، باللار مۇشۇ جەريانىدا رەسىم سىزىش ماھارىتىنى ئىگەللەپلا قالماستىن، بەلكى كۆزىتىش ئىقتىدارىنىمۇ يېتىلدۈرىدۇ. كۆزىتىش ئىقتىدارى ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ بىر تەركىبىي قىسمىدۇر.

باللار سىزغان رەسىملەر ئىنتايىن قىزىقارلىق بولىدۇ، ئۇلار باشقا ئۇچ سىزىق سىزىپ قويۇپ ئادەمنىڭ چېچىنى ئىپادىلەيدۇ؛ بىر چەمبىرەكنى سىزىپ، ئادەمنىڭ باش قىسمىنىڭ ئومۇمىي ھالىتىنى ئىپادىلەيدۇ، مانا بۇلار باللارنىڭ تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارىنىڭ ئىنكاسىدۇر. تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارى

دېگەن نېمە؟ چىن مەنىدىن ئېيتىساق: "چوڭ مېڭىدە بار بولغان ھېسسىي ئوبرازنى قايتىدىن پىششىقلاپ ئىشلەپ ئۆزگەرتىش بىلەن، يېڭى ئوبرازنى يارىتىش" تەسەۋۋۇر بولىدۇ. تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارى ئادەمنىڭ چوڭ مېڭىسىنىڭ مۇرەككەپ خىزمەت ئىقتىدارىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ. يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، بىر كىچىك رەسىمنىڭ ئايدا گۈلەڭگۈچ ئوينىشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشى چوڭ ئادەمنىڭ تەسەۋۋۇرى بىلەن ئوخشىمايدۇ. چۈنكى باللارنىڭ تەسەۋۋۇرى كۆپ ھاللاردا رېئال ئىمكانىيەتتىن ھالقىپ كېتىدۇ، باللار سەبىي ھەم دادىل، پىكرى خىيالىي تۈسكە باي بولىدۇ. ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى دۇنيادا قالغىلى بولمايدىغان ھېچقانداق نەرسە بولمايدۇ. باللار رەسىم سىزىش جەريانىدا مۇشۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارىنى چىنىقتۇرىدۇ، مانا بۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارى ئەقلىي قابىلىيەتنىڭ يەنە بىر تەرکىبىي قىسمىدۇر.

باللار ھەر خىل شەكىللەردىكى گۈزەل سەنئەت پائالىيەتلىرىدە، ئۆزىنىڭ كۆچلۈك قىزغىنلىقىنى نامايان قىلىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرى سىزغان رەسىم، ياسىغان لاي ھەيكەل، قەغەزدىن قاتلاپ ياسالغان مودىللارغا بېرىلىپ كېتىدۇكى، ھەتتا قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدۇ. مۇشۇنداق لاي ئوينىاپ يۈرگەن باللارنىڭ ئىچىدىن ئۇلۇغ ھەيكەلتاراش، رەسسام...لار چىقىشى مۇمكىن، بەزى باللار مۇشۇ پائالىيەتلەر ئارقىلىق ئەقىل-پاراسەت ئىشكىنى ئېچىپ، باشقا ساھەلەردە مۇتەخەسسىس بولۇپ

يېتىشىپ چىقىدۇ، ئەلۋەتتە، قىسقىسى، گەرچە بالىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كەلگۈسىدە رەسسام بولۇشى ناتايىن بولسىمۇ، بالىلار رەسىم سىزسۇن.

60. نېمە ئۈچۈن بالىلارنى ئۇششاقلىشىمۇ، دەم ئېلىشنىمۇ بىلمەيدىغان قىلىپ تەربىيىلەش كېرەك؟

ھەرقانداق ئاتا-ئانا بالىسىنىڭ زامانداشلىرى ئىچىدە ئالدىنقى قاتاردا تۇرۇشنى، ئىجادكارلىق روھىغا ئىگە بولۇپ، بىرەر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشنى ئۈمىد قىلىدۇ. مۇشۇنداق ئارزۇنى ئاساس قىلىپ، بالىغا نۇرغۇن شارائىتلارنى يارىتىپ بېرىدۇ، ھەسىلەن، بەزى ئاتا-ئانىلار ھېرىپ چارچاش، بوران-چاپقۇنغا قارىماي، ھەر ھەپتىسى بالىلىرىغا ھەمراھ بولۇپ ئىشتىن سىرتقى مۇزىكا، گۈزەل سەنئەت كۆرسىلىرىغا بارىدۇ، بالىلار دەرسخانىدا دەرس ئوقۇسا، ئۇلار سىرتتا كۆتۈپ ئولتۇرىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ھەر خىل پائالىيەتلەر بىلەن بالىلارنىڭ ۋاقتى زىچ ئۇرۇنلاشتۇرۇلىدۇ، لېكىن بۇ پائالىيەتلەرنى ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ ئىجرا قىلىشى ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرغان بولۇپ، بالىلار ئاڭلىق ھالدا ئۆز مەيلىچە ئورۇنلاشتۇرغان ئەمەس. بۇنداق بولغاندا بالىلارغا ئوينىاش ئۈچۈن ھېچقانچە ۋاقىت قالمايدۇ. بالىلار بۇنداق جەددىي ئورۇنلاشتۇرۇشقا نارازى بولسىمۇ، ئاتا-ئانىسىنىڭ بېسىمى ئاستىدا تارشىلىق قىلالمايدۇ. بالىلارنىڭ رازىلىقىنى

ئالماي، ئاتا-ئانىلار تۇزۇپ بەرگەن ۋاقىت جەدۋىلى بالىلارنىڭ جسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتە ساغلام يېتىلىشىگە پايدىسىز بولۇپلا قالماي، ئۇلارنى كاللىسىنى ئىشلەتمەي قارىغۇلارچە ئەگىشىدىغان قىلىپ قويىدۇ، ھەتتا بۇنىڭ تەسىرى بالىلار جەمئىيەتكە قەدەم قويغاندىمۇ كۆرۈلۈپ، ئۇلار ۋاقىتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ.

باشلانغۇچ مەكتەپ، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ بەزىلىرىنىڭ دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن، تاپشۇرۇقىنى تېزلا ئىشلەپ بولۇپ، يەنە بىر مۇنچە ۋاقىت چىقىرىپ تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىۋاتقانلىقىنى، كىنو كۆرگەنلىكىنى، ھېكايە ئوقۇغانلىقىنى كۆردۇم، ئۇلارنىڭ ئۆگىنىش نەتىجىسىمۇ ئەلا ئىكەن. يەنە بەزى ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرۇۋېلىپ ئەتىدىن كەچكىچە ئويناي ھەم باشقىلارنى خاپا قىلماي ئوقۇيدۇ، يادلايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاسانلا "تىرىشچان" ۋە "قېتىقىنىپ ئۆگەنگۈچى" دېگەن نامنى ئالىدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى كۆڭۈلدىكىدەك بولمايدۇ، بەلكى سالامەتلىكىمۇ تازا ياخشى بولماسلىقى مۇمكىن. بىز نۇرغۇنلىغان مۇۋەپپەقىيەت قازانغان كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ خىزمەت ۋە ئۆگىنىش ئۇنۇمىنىڭ ئىنتايىن يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە نۇرغۇن ئىشلارنى قىلالايدىغان ئورتاق ئالاھىدىلىكىنى ئىگەنلىكىنى بايقايمىز. بۇنى ئۇلارنىڭ باشقىلاردىن ئۇستۈن تۇرىدىغان ئارتۇقچىلىقى دېيىشكە بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇنىڭ

ئەن باللارنى كىچىكىدىن باشلاپلا ۋاقىتتىن ئۈنۈملۈك پايدىلـ
نىشقا ماھىر بولۇپ، ئىشلەش بىلەن دەم ئېلىشنى بىرلەشتۈرە-
لەيدىغان قىلىپ يېتىلدۈرۈشنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى
كۆرۈۋالالايمىز.

ئاتا-ئانىلار بالىلارنى دەرۋىشلەردەك جاپاكەش قىلىپ
قويسا بولمايدۇ، تىرىشىش، ۋاقىتنى سوزۇش بىلەنلا،
ئىختىساسلىق خادىم بولۇپ چىققىلى بولمايدۇ. ۋاقىتتىن
ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، ئىشلەش بىلەن دەم
ئېلىشنى بىرلەشتۈرەلەيدىغان بولغاندىلا، باللار ھەقىقىي تۆردە
ساغلام، ئىختىساسلىق بولۇپ يېتىلىش يولىغا ماڭالايدۇ. ئاتا-
ئانىلارنىڭ مۇشۇ ئۇسۇلىنى بالىلىرىغا ئۆگىتىپ قويۇشىغا
تىلەكداشمەن!

61. باللارغا كەسىپ ئېڭىنى بەك بۇرۇن سىڭدۈرۈش نېمە ئۈچۈن مۇۋاپىق ئەمەس؟

مەلۇم بىر گېزىتتىن مۇنداق بىر ھېكايىنى كۆرۈپ قالدىم. بىر ئانا ياش ۋاقتىدا دوختۇر بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىكەن، لېكىن ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئارزۇسىغا يېتەلمەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇمىدىنى بالىسىغا باغلاپتۇ. ئانا بالىسىغا رەسىم سىزىشنى، ئىنگلىز تىلىنى ئۆگىنىشنى ئۇرۇنلاشتۇرۇپ، بىردەمىمۇ بىكار قويماپتۇ. دەسلەپتە، بالا ئانىسىنىڭ ئۇمىدىنى يەردە قويماي

خېلى ئىلگىرىلەپتۇ. ئەمما، ئۇزۇن ئۆتمەي بالىنىڭ نارازىلىقى ۋە قارشىلىقى بىراقلا پارتلاپ، بالا دوختۇر بولۇشنى ھەرگىز خالىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئاتا شۇندىلا بالىلارغا كەسپىنى بەك بۇرۇن تاللاپ بەرسە بولمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت داۋالىنى بىلىپتۇ.

يۇقىرىدىكىدەك ئەھۋاللار ئاز ئەمەس، يەنە خېلى كۆپ سانىدىكى يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئاتا-ئانىلىرى، بالىسىنى ئۆزلىرىنىڭ ئەمەلگە ئاشمىغان قالغان مەقسەت-ئارمانلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا دەۋەت قىلىدۇ. بالا كىچىك چېغىدا، ئاتا-ئانىلار بالا بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ھېسابلاپ، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن بالىغا كەسپىنى ئۆزى تاللاپ بېرىدۇ.

بالىلار كىچىك ۋاقتىدا ئۆزىنى تونۇش ئېڭى تېخى ئانچە كۈچلۈك بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، ئاتا-ئانىسىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ، ئۇلار سىزىپ بەرگەن سىزىق بويىچە ماڭىدۇ. بىراق بالا ھامان چوڭ بولۇپ، مۇستەقىل پىكىر قىلالايدىغان بولىدۇ، ئۇ ۋاقىتتا بۇ تايچاقنى ئاتا-ئانىلارنىڭ يۈگەنلىمىكى تەسكە چۈشۈشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئاتا-ئانىلار ئۆزىنىڭ ئىرادىسى بويىچە، كەسىپ ئۈچۈرلىرىنى ھە دەپ بالىلارنىڭ قولىغا قۇيۇۋەرسە، ھەددىدىن زىيادە سۆيلەنگەنلىكتىن بالىلار زېرىكىپ قېلىشى، ھەتتا ئەسلىدە ئوبدانلا قىزىقىدىغان بولسىمۇ، قەستەنگە قارشىلىشىش پىسخىكىسىنىڭ

تەسرى نەتىجسىدە، قىزىقمايدىغان بولۇپ قېلىشمۇ مۇمكىن، ئىشىنىڭ بۇنداق ئويلىمىغان يەردىن چىقىشى ئاتا-ئانىلار ئۈچۈن نېمىدېگەن ئازاب-ھە!

بۇ ئاتا-ئانىلار مۇنداق بىر پاكىتقا سەل قارىغان: بالىلارنىڭ ئىقتىدارى ئۇلارنىڭ كېلەچەكتىكى مۇۋەپپەقىيىتىنىڭ ئاچقۇچى. ئەگەر قولى گالراق بالىغا رايال ئۆگىتىپ، ئاھانىلارنى تولۇق چىقىرالمايدىغان بالىغا ناخشا ئېيتىشنى ئۆگەتسەك، قانچە تىرىشقان بىلەنمۇ ئۇنۇم ياخشى بولمايدۇ. شۇڭلاشقا بالىلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن زادى قايسى تەرەپكە قاراپ تەرەققىي قىلىشىنى بەلگىلەش ھوقۇقى ئاتا-ئانىلاردا بولماسلىقى بەلكى بۇ بالىلارنىڭ ئۆز قابىلىيىتى ۋە ئارزۇسى بويىچە بولۇشى كېرەك.

ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلار ئاتا-ئانىسىنىڭ خاھىشى بويىچە قىينىلىپ ئۆگىنىۋاتقاندا، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىسا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. مەغلۇبىيەتتىن كەلگەن ئوڭۇشسىزلىق بالىلارنىڭ ئىرادىسىنى ئاسانلا بۇزۇپ تاشلايدۇ-دە، بۇ جەھەتتە مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدىغانلىقىنى تېخىمۇ ھېس قىلىشقا باشلايدۇ. بۇنداق غەلىبىگە بولغان ئىشەنچىسىنى يوقاتقان ئۆگىنىشتە قانداقمۇ ياخشى ئۇنۇمگە ئېرىشكىلى بولسۇن؟ شۇڭلاشقا بالىلارغا كەسىپ ئۇچۇرلىرىنى بەك بالدۇر سىڭدۈرۈشكە تىرىشىدىغان ئاتا-ئانىلارنىڭ كەسىپنى بالىلارنىڭ ئۆزىنىڭ تاللىشىغا رۇخسەت قىلىشىنى تەۋسىيە قىلىمىز!

بالىلار "كىچىك ئادەم" ئەمەس، ئۇلارنىڭ پسىخىكىسى چوڭلارنىڭكىگە ئوخشاش بولمايدۇ، بالىلىق دەۋر چوڭ ئادەم بولۇشقا تەييارلىنىش باسقۇچى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئۆزىنىڭ قىممىتى بولىدىغان دەۋردۇر. بىز بالىلارنىڭ غۇرۇرىغا ھۆرمەت قىلىپ، سەبىلىكىنى ئاسرىشىمىز لازىم.

— چېن خېچېن

خاراكتېر - مىجەز يېتىلدۇرۇش

62. بالىلارنىڭ مۇستەقىللىقنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟

بىز دائىم ئوقۇتقۇچىلارنىڭ: ھازىرقى ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئۆزى قىلىش ئىقتىدارى ناھايىتى يېتەرسىز، مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈش قابىلىيىتى كەمچىل، دەيدىغان ئىنكاسلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىمىز. بۇنداق ئەھۋالىلار باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردىلا مەۋجۇت بولۇپ قالماستىن، داشۋالەر-دىمۇ مەۋجۇت. بۇنىڭدىن بىرلا مىسال كەلتۈرۈپ ئۆتەيلى: مەلۇم داشۋانىڭ يېنىڭى ئوقۇغۇچىلىرى مەكتەپكە كەپتۇ، بىر ئوقۇغۇچىنىڭ يوتقىنى ئادەتتىن تاشقىرى قېلىن بولۇپ، بولۇشقا تېگىشلىك تور پاختا، ئەستەر، تاشتىن باشقا ئۇچ-تۆت قەۋەت كىرلىك بار ئىكەن، باشقىلار ئۇنىڭدىن نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئىكەنلىكىنى سورىسا، ئۇ ئوقۇغۇچى كۆرەڭلەپ تۇرۇپ، بۇنداق بولغاندا كىر بولسا بىر كىرلىكنى چىقىرىۋېلىپلا ئۆيدىكىلەرگە يۈيۈشقا ئاپىرىپ بېرىمەن، يېپىنىشقا تەسىر يەتمەيدۇ، دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ جاۋاب مېنى چۆچۈتتى. بۇنداقلارنىڭ

ئاتا ـ ئانسى ئۇلارنىڭ ئىشىنى قاچانغىچە قىلىپ بېرىدۇ؟

خېلى سانداىكى ئانىلار بالىلىرىنى ئىنتايىن مۇھىم ئورۇنغا قويۇۋېلىپ، ئۇلارنى "مۇستەقىل ئادەم" دەپ ھېسابلىماي، ئۆزىگە چىڭ باغلىۋالىدۇ. ئۇلار ھەر ۋاقىت، ھەر جايدا بالىلارنىڭ كەينىدە يۈرۈپ، ھەممە ئىشنى ئارىلىشىۋېلىپ، بالىلار ئۈچۈن ھەقىقەتەن زۆرۈر ۋە بەزى تاماملارنى ھاجەتسىز يارىدەم ۋە ئاسراشلار بىلەن بەند بولىدۇ، بۇنداق قىلىش نەتىجىسىدە، بالىلاردا مۇستەقىل ئىش كۆرۈش ئىمكانىيىتى پۈتۈنلەي بولمايدۇ، ئۇلار ئاتا ـ ئانىسىغىلا قاراشلىق بىچارە بېقىندىلاردىن بولۇپ قالىدۇ.

بالا بوۋاق ۋاقتىدا، پۈتۈنلەي ئانىسىغا تايىنىدۇ، بۇنىڭغا قىل سىغمايدۇ، بىراق بالىلار سۈيۈق سۈت ئىچىشتىن قاتتىق يېمەكلىكلەرنى يېيىش باسقۇچىغا ئۆتكەندىن باشلاپ، ئۇلاردا باشقىلارغا يۆلىنىدىغان ئەھۋال ئازلاشقا باشلايدۇ، بۇنداق چاغدا گەرچە ئۇلار تاماقنى باشقىلاردەك ئۆزى يېيەلمىسىمۇ، لېكىن پسىخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، ئۇلاردا بۇ ۋاقىتتا دەسلەپكى قەدەمدىكى مۇستەقىللىق ئارزۇسى پەيدا بولىدۇ. بالىلارنىڭ ئايىغى چىقىپ، ئاددىي سۆزلەر بىلەن ئۆزىنىڭ ھېس ـ تۇيغۇ، ئارزۇ ـ ئۇمىدلىرىنى ئاران ئىپادىلىيەلەيدىغان بولغانداا، ئۇلار مۇستەقىللىق يولىغا ئىكىكىنچى قەدەمنى تاشلىغان بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇلار گەرچە يەنىلا ئاساسەن "ئۆز"نى ئاساس قىلغان شارائىتتا تۇرغان بولسىمۇ، بىراق

ئۇلار "ئۆز"دىن باشقا "ئۆزگە"نىمۇ يەنى ئۆزى بىلەن تۇپتىن ئوخشاش بولمىغان باشقىلارنىمۇ بىلىشنى باشلايدۇ. بالىلار ئۇچ-تۆت ياشقا كىرگەن چېغىدا "گەپ ئاڭلىماي"، ئاتا-ئانىسىنىڭ خالىغانچە باشقۇرۇشىغا بويسۇنۇشنى خالىمايدىغان بولۇشقا باشلايدۇ، بۇنداق چاغدىكى بالىلار بىرىنچى قارشىلىق كۆرسىتىش باسقۇچىغا قەدەم قويغان بالىلار دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلار ئۆزىنىڭ ئارزۇ-تىلەكلىرىنى ئىپادىلەيدىغان بولۇشقا باشلايدۇ، چۈنكى بۇ چاغدا ئۇلار جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتلەردە تەدرىجىي يېتىلىپ مۇكەممەللىشىۋاتقان، مۇستەقىل ئادەم ھالىتىنى دەسلەپكى قەدەمدە ھازىرلىغان بولىدۇ. شۇڭا ئۆزى قول سېلىپ ئىشلەپ، مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ.

ئەگەر مۇشۇ مەزگىللەردە ئاتا-ئانىلار بالىسىنى ئەھۋالغا قاراپ باشلاپ، بالىسى بىلەن ئاقىلانە ھالدا بەلگىلىك ئارىلىق قالدۇرۇپ، ئۇلارغا ئۆزىنى يېتىلدۈرۈش ئەركىنلىكىنى ئازراق بەرسە، بالا مۇستەقىللىق يولىغا قاراپ قەدەمىمۇقەدەم ئىلگىرىلىيەلەيدۇ. ئەلۋەتتە، بۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرى قوپال بولىدۇ، دائىم مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ تۇرىدۇ، ئەگەر ئاتا-ئانىلار ئۇلارنى ياخشى قىلمىسىدى، بۇزۇپ قويىدى دەپ، قولىدىن تارتىۋېلىپلا ئۆزى قىلىپ كەتسە ياكى ئەھۋالغا قارىماي ئەيىبلەپ كەتسە، بالىلارنىڭ ئەمىدىلا بىخلىنىۋاتقان يۇمۇران مۇستەقىللىق نوتىسى ئاسانلا نابۇت بولۇپ كېتىدۇ-دە، بالىلار

مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشقا بولغان ئىشەنچىسىنى يوقىتىپ قويىدۇ، قىينىچىلىقلارنى يېڭىشتەك ئۇنىداق قەيسەر ئىرادىسى ئىككىنچىلەپ شەكىللەنمەيدۇ، ھەتتا بالىنىڭ ئۆزىگە خاس خاراكتېر-مىجەزى ئاجىز بولۇپ قالىدۇ.

دېمەك، بالىلارنىڭ مۇستەقىللىق خاراكتېرىنىڭ يېتىلىشى تولىراق ئاتا-ئانىلارنىڭ تەربىيىلىشى ۋە تەلىمىگە باغلىق بولىدۇ. مەسىلەن: بالىڭىزنى دوستىڭىزنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىدىغان بولۇپ قالسىڭىز، ئۇ ئۆيىدە بىر كىچىك بالا بولسا، يولغا چىقىش ئالدىدا چوقۇم بالىڭىزغا ساھىبخانىنىڭ ئۆيىدە قانداق قىلىش، چوڭلارنى قانداق چاقىرىش، كىچىك بالا بىلەن قانداق ئويناش قاتارلىق ئىشلار توغرىسىدا نەسىھەت قىلىشىڭىز لازىم. بۇنداق بولغاندا، ئۆزىگە ناتونۇش بولغان مۇھىتقا بارغان بالىدا ئاز-تولا تەييارلىق بولىدۇ-دە، بالا بەزى ئىشلارنى ئۆزى بىر تەرەپ قىلىپ كېتەلەيدۇ. بالا مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان ۋاقىتتا، ئۇنىڭغا كايىپ كەتمەي، مەدەت بېرىپ، ئۇنى غەيرەتكە كەلتۈرۈش لازىم.

ئاتا-ئانىلارغا بالىلارغا مۇستەقىل ئادەم بولۇش ئەركىنلىكىنى بېرىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى تونۇپ يېتىدىغانلا بولسا، مۇشۇ پرىنسىپ بويىچە، ئۇلارغا توغرا مۇئامىلە قىلىپ، جەمئىيەتكە قەدەم قويۇش ئۇچۇن ھازىرلاش زۆرۈر بولغان قابىلىيەتلەرنى كىچىكىدىنلا يېتىلدۈرۈپ بارالايدۇ، بۇنداق قىلىش بالىنىڭ پۈتۈن ھاياتى ئۇچۇن پايدىلىق بولىدۇ.

63. بالىلارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى قانداق يېتىلدۈرۈش كېرەك؟

ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارى دېگىنىمىز ئۆزىنىڭ كەيپىياتىنى بېسىپ، ھەرىكىتىنى ئىدارە قىلىشقا ماھىر بولۇش ئىقتىدارىنى كۆرسىتىدۇ. ئومۇمەن، چوڭلارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولىدۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بۇنداق ئىقتىدارىنىڭمۇ كۈچلۈك، ئاجىزلىق پەرقى بولىدۇ. بالىلارنىڭ مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسى تېخى تولۇق يېتىلىپ بولالمىغانلىقى، نېرۋا تالاسى تېخى پۈتۈنلەي ئىلىك غىلابى بولۇپ كېتەلمىگەنلىكى، يەتكۈزۈلگەن نېرۋا ھاياجىنى ئاسانلا يامراپ كېتىپ، دېگەندەك توغرا بولۇپ كېتەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلاردا ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارى دائىم ئاجىز بولۇپ ئىپادىلىنىدۇ. مەسىلەن، بالىلار ئانىسىنىڭ ئۇشتاق يېمەكلىكلەرنى يېگىلى قويمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ، لېكىن ئۇلار مەززىلىك پېچىنىنى ۋە تاتلىق شاكىلاتلارنى كۆرگەندە، بۇ مەززىلىك تائاملارنىڭ مېھرىدىن كېچەلمەي ئانىسى ئۆيدە يوق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئېلىپ يەۋېلىپ تاماق ۋاقتىدا تاماقنى ئوبدان يېيەلمەي قالىدۇ. يەنە مەسىلەن: بالىنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغاندا، يولدا كېتىۋېتىپ يىغلىماسلىقتا ماقۇل بولغان بولسىمۇ، ئەمما دوختۇر تېگىشىۋاتقىنى ئۈنىڭ كۆكرىكىگە قويۇشى بىلەنلا

ۋاقىراپ يىغلاپ كېتىدۇ. باللارنىڭ بۇ قىلىقلىرى ئۇلارنىڭ چوڭلار بىلەن قەستەن قېرىشىۋاتقانلىقى بولماستىن، بەلكى ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنىڭ كەمچىل ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ.

باللارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى كېچىكتىرىپ باشلاپ ئاكتىپ يېتىلدۈرۈش زۆرۈر، ئۇنىڭ تەبىئىي ھالدا شەكىللىنىشىنى پاسسىپلىق بىلەن كۈتۈپ تۇرماسلىق لازىم. ئالدى بىلەن باللار ئائىلىدە ئۆزىنى چەكلەپ تۇرىدىغان كۈچنىڭ بارلىقىنى، خالىغانچە ئىش كۆرۈشكە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىشى لازىم. ئاتا-ئانىلار باللارغا ھەر ۋاقىت بىر خىل پوزىتسىيىدە مۇئامىلە قىلىپ، ئۇلارغا قانداق ئىشنى قىلسا بولىدىغانلىقى، قانداق ئىشنى قىلىشتا روخسەت قىلىنمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشى كېرەك. رېئاليە قىلىدىغان قائىدە-يوسۇن بولغاندىلا، باللار ئۆزىنىڭ ناچار قىلىقلىرىنى تىزگىنلىيەلەيدىغان ئىقتىدارىنى پەيدىنپەي يېتىلدۈرەلەيدۇ. بەلكىم بۇنداق تەربىيە ئەمدى باشلانغان چاغدا، باللار بەزى ئىشلارنىڭ داۋالىسىنى دېگەندەك تولۇق بىلىپ كېتىشى ناتايىن، بەلكى ئۇلاردا گۈدەكلەرچە شەرتلىك رېفلېكس شەكىللىنىشى مۇمكىن. مەسىلەن: ئاتا-ئانا بالىسىغا سەرەڭگە ئويناشقا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتسا، بالا سەرەڭگىنى قولىغا ئالغاندا "بۇنى ئوينىسا بولمايدۇ" دېگەن چەكلىمىگە ئۇچرايدۇ-دە، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سەرەڭگىنى كۆرسە قولىغا ئالمايدىغان بولىدۇ. بىراق بالا

سەرەڭگىنىڭ كۆيىدىغانلىقى، باللارنىڭ سەرەڭگە ئوينىشىنىڭ بەڭ خەتەرلىك بولىدىغانلىقى قاتارلىق داۋللارنى ئانچە بىلىپ كەتـەمەيدۇ. يېشىنىڭ ئېشىپ بېرىشىغا ئەگىشىپ، باللارنىڭ ئۆزىنى چەكلەش مىزانـلىرىنى تۈرگۈزۈش ئىقتىدارىنى يېتىلـدۈرۈش بىلەن بىرۋاقتتا، باللارغا ئۇنىڭ داۋالىلىرىنى چۈشەندۈرۈپ، ئەخلاق تەربىيىسىنى ئۆز ۋاقتىدا ئېلىپ بېرىش لازىم. بۇنىڭ بىلەن باللار مۇشۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلىشتىن، نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىش لازىملىقىنى بىلىشكە ئۆتۈشى كېرەك.

باللارغا قوللانـغان قائىدە ـ مىزانـلارنى ئاتا ـ ئانـلار ئەسـتايىدىـل ئىگەللـىشى لازىم، بۇگۈن مۇنـداق، ئەتە ئۇنـداق قائىدە ـ تەلەپ قويۇپ، بالـلارنى قانـداق قىلىشـنى بىلمەي گاڭگىراپ قالىدىغان قىلىپ قويۇشتا بولمايدۇ. ئۇنداق بولغاندا ئەلۋەتـتە بالـلاردا ياخـشى بولغان ئۆزىنى كونـترول قىلـىش ئىقتىدارىنى يېتىلـدۈرۈش قـيىن. ئۇنىڭـدىن باشـقا، قائىدە ـ مىزانلار بەڭ كۆپ بولۇپ كەتمـسۇن "قىلماسـلىق كېرەك" لەر بەڭ كۆپ بولۇپ كەتسە، ئۇنىڭ ھېچقانچە ئىناۋىتى قالمايدۇ.

باللار ئۆزىنى كونترول قىلـىش ئىقتىـدارىنىڭ كەمـچىل ئىكەنلىكىنى ئىپادىـلەيدىـغان بەزى ئىشـلارنى قىلـىپ قويسا، مەسـىلەن، بىرنەرسـىلەرنى بۆزۈۋەتـسە، كىيـمـىنى مەيـنەت قىلىۋەتسە، ۋە باشقىلار، ئاتا ـ ئانىلار ئۇلارنىڭ بۇ قىلىقلىرىنىڭ تەكـرارلىـنىـشىغا يول قويۇپ، داۋلىـنى سەۋرچانـلىق بىلەن چۈشەندۈرۈشى لازىم، سەۋەنـلىك ئۆتـكۈزگەن بالـغا قوپاللىق

قىلىشقا بولمايدۇ، قوپالىق قىلغاندا، بالىدا ئۆچلىشىش كەيپىياتى پەيدا بولۇپ قېلىپ، "قارشىلىشىش" پسىخىكسى شەكىللىنىدۇ ـ دە، تەربىيىلەش مەقسىدىگە يەتكىلى بولمايدۇ.

64. بالىلارنىڭ شارائىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارىنى قانداق يېتىلدۇرۇش كېرەك؟

بىز دائىم بەزى چوڭ ئادەملەرنىڭ ئاسانلا ئاچچىقى كېلىپ، ئۆپكىسىنى باسالماي، ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى يوقتىپ، ھەتتا ئەتراپىدىكى يولداشلار بىلەن چېقىشالماي يۈرگىنىنى، شارائىتقا ماسلىشىش ئىقتىدارىنىڭ ئاجىزلىقىنى، ئۆزىنىڭمۇ مۇشۇ سەۋەبتىن دائىم پەرىشان ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. بۇنداق ئەھۋالنىڭ بالىلاردا كۆرۈلۈپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، بالىلاردا كىچىكىدىن باشلاپ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈپ، ئۇلارنى چوڭ بولغاندا شارائىتقا ياخشى ماسلىشىپ كېتەلەيدىغان قىلىش زۆرۈر.

ئوقۇش يېشىغا تولاي دەپ قالغان بالىلاردا ۋاقىت قارىشى ئاللىقاچان شەكىللەنگەن بولىدۇ، ئۇلارنىڭ بەزى ئارزۇلىرى دەرھال قانىدۇرۇلماي، بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن قانىدۇرۇلىدىغان بولسا، ئۇلار تاقەت قىلسىلا ئارزۇ قىلغان ھەرقانداق نەرسىگە ئېرىشەلەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار سەۋر ـ تاقەت قىلىشقا ئادەتلىنىدۇ. مەسىلەن، بالا ئۆزى

ياخشى كۆرىدىغان ئويۇنچۇقتا ئېرىشمەكچى بولغاندا، ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭ تەلىپىنى قاندۇرۇشقا دەرھال ماقۇل بولماي، ئۇنىڭغا بەزى شەرتلەرنى قويۇپ، بىر ھەپتىگىچە ئانىسىغا ئىش قىلىشىپ بېرىشنى ياكى بولمىسا بىر ھەپتىگىچە بىكىگۈر يېمەي، تاماقنى ياخشى يېيىش قاتارلىقلارنى تەلەپ قىلسا، بۇ شەرتلەرنى ئورۇندىغاندىن ئۇچۇن بالىغا ئۆزىنىڭ كەمچىلىكلىرىنى تۇغدۇرۇشكە توغرا كېلىدۇ، ئەگەر بالا چوڭلارنىڭ تەلىپى بويىچە ئىش قىلىپ، ئىپادىسى ياخشى بولسا، ئاتا-ئانىلارمۇ قىلغان ۋەدىسىدە تۇرۇپ، بىر ھەپتىدىن كېيىن، بالا ياخشى كۆرگەن ئويۇنچۇقنى ئېلىپ بېرىشى كېرەك. مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق بالىلار سەۋرى-تاقەت قىلىش، چىداملىق بولۇش ئادەتلىرىنى ئۆزىدە تەدرىجىي يېتىلدۈرۈپ، ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى كۈچەيتىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلارنىڭ كەيپىياتى ياخشى بولماي قالغان ۋاقىتلاردا، ئۇلارنى كەيپىياتسىزلىك ياخشى بولماسلىقنىڭ سەۋەبلىرىنى سۆزلەشكە ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك، چۈنكى كۆڭلىدىكى غەشلىكىنى سۆزلەپ چىقىرىۋەتسە، سۆزلىمىگەنگە قارىغاندا ئارام بولىدۇ.. مەسىلەن: بالىلارغا ئوكۇل سالغاندا يىگىنە سانچىغاندىكى ئاغرىقتىن، دورا يېگەندە دورىنىڭ قاۋسىق، ئاچچىقلىقىدىن بىئارام بولىدۇ، بالىنى ئۆزىنىڭ ھېس قىلغانلىرىنى تىل بىلەن ئىپادىلەشكە ئىلھاملاندۇرغاندا، بالا: "ئوكۇل سالسا بەك ئاغرىيدىكەن" دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىشى مۇمكىن،

بۇنداق ۋاقىتلاردا ئانىلار ئۇلارنىڭ ئۆز ھېس- تۇيغۇسىنى سۆزلەش ئارقىلىق ئۆز كۆڭلىگە تەسەللى بېرىشىگە يېتەكچىلىك قىلىشى لازىم. مەسىلەن: بالىنى "ئوكۇل سالسا ئاغرىيدۇ، بىراق مەن يىغلىمايمەن، مەن دېگەن باتۇر، ئاغرىقىتىن قورقمايمەن" دېگەنىگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىشقا يېتەكلىگەندە، ئۇلار سۆزىدىن تەسەللى تېپىپ، ئۆزىنىڭ كەيپىياتىنى كونترول قىلالايدۇ.

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك يەنە بىر مەسىلە شۇكى، بالا بۇرۇن بىلمەيدىغان ئىشلارنى قىلىپ كۆرمەكچى بولغانداء، ئاۋۇال ئۇلارغا ئاساندىن باشلاپ قىلىشنى ئۆگىتىش كېرەك. ئاساندىن قىيىنغا ئۆتۈپ، قىيىنلىق دەرىجىسىنى پەيدىنپەي ئاشۇرۇش لازىم. چۈنكى ئادەتتىن تاشقىرى قىيىن ۋە مۇرەككەپ ئىشلارنى بالىلارغا قىلدۇرۇپ باققاندا، ئاقىۋەتتە مەغلۇپ بولۇش ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن، ھەددىدىن تولا مەغلۇبىيەت بالىنىڭ كەيپىياتىغا تەسىر يەتكۈزۈپ قويىدۇ ھەمدە بالىنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىگە زىيان كەلتۈرىدۇ. بۇ بالىدا ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە پايدىسىز.

ئۆزىنى كونترول قىلىشتا بىر جەھەتتىن، ئۆز ھېس- تۇيغۇلىرىنى بېسىش ھەمدە ئۇنى مۇۋاپىق ئىپادىلەش كېرەك؛ يەنە بىر جەھەتتىن، تاشقى شارائىت مەسىلىسىنى توغرا ھەل قىلىش لازىم. ئەگەر بالىلاردا ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشتە يۇقىرىدا دېيىلگەن ئىككى تەرەپ

ئوكۇشلۇق ئورۇنلىنىدىغان بولسا، بالىلار ئۆزىنى چۈشىنىپ، ئۆزىنىڭ ئارزۇ-ئىستەكلىرىنى بىلىپ يېتىدۇ ھەمدە ئۆز ئارزۇسىغا يېتىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، سەۋرچانلىق بىلەن كۈتۈشى كېرەكلىكىدىن ئىبارەت ياخشى چارىنى بىلىۋالالايدۇ. بۇنداق بولغاندا، چوڭ بولغاندىن كېيىن ئۆزىنى تىزگىنلەش ۋە ئىدارە قىلىش، شارائىتقا ماسلىشىش قىيىنغا چۈشمەيدۇ.

65. كەپسىز بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

ئانا بالىسىنى ئېلىپ دوستىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا بېرىپتۇ، ئانا بالىسىنىڭ ئەدەبلىك بولۇپ، چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ يېنىدا جىم ئولتۇرۇشنى ئىنتايىن ئارزۇ قىلىدىكەن. بىراق بالا ئانىنىڭ ئۇمىدىنى يەرده قويۇپ، ئورۇندۇقتا جىم ئولتۇرۇش تۇگۈل، ھەتتا خەقنىڭ ئاياغ مېيىنى چىش پاراشوكى قىلىپ، ئېغىز-بۇرۇن، يۈز-كۆزىنى بۇلغاپ بىر قېپتۇ، بۇ بالا مانا شۇقەدەر كەپسىز ئىكەن. بۇنداق كەپسىز بالىلارنى قانداق قىلىش كېرەك؟

ئادەتتە ئاتا-ئانىلار گەپ ئاڭلايدىغان ياۋاش بالىلارغا ئامراقلاق بولىدۇ. كەپسىز بالىلارنىڭ قىلىقىدىن بېشى ئاغرىيدۇ. ئەمەلىيەتتە، بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، كەپسىزلىك ھەرگىزمۇ يامان ئىش ئەمەس. كەشپىياتچى ئېدىسون بالىلىق

ۋاقتىدا، مىكيانىڭ تۇخۇم بىسىپ يېتىش ئارقىلىق چۈجە چىقارغىنىنى كۆرۈپ، ئامبارغا كىرىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ قورسىقى بىلەن تۇخۇم بېسىپ چۈجە چىقارماقچى بولغان. ئۇچىغا چىققان كەپسزلىك بولۇپ كۆرۈندىغان بۇنداق قىلىق دەل ئۇنىڭ مەرىپەت ئىزدەش روھىنىڭ نامايەندىسىدۇر. بەزى بالىلار قوڭغۇراقلىق سائەت جىرىڭلىسا، ئۇنىڭ ئىچىنى ئېچىپ كۆرگۈسى، ئاتىسىنىڭ ساقلىنى قىرغىنىنى كۆرۈپ قالسا، ساقال قىرىشنى دوراپ باققۇسى كېلىدۇ. ...شۇنىڭغا ئوخشىغان نۇرغۇن كەپسزلىكلەر دەستىدىن، پاكىزە-رەتلىك ئۆيلەر قالايمىقان بولۇپ، ساپمۇساق تۇرغان نەرسىلەر بۇزۇلۇپ پارە-پارە بولۇپ كېتىشى مۇمكىن. بۇ ئەلۋەتتە ئاتا-ئانىلارنىڭ قاتتىق غەزىپىنى قوزغايدۇ. بىراق، پسخولوگىيە نۇقتىسىدىن ئالغاندا، كەپسزلىك ئىلمگە بولغان بىر خىل ئىشتىياق بولۇپ، بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، قىزىقىش تۇيغۇسىدىن ئىبارەت. بالىلار پسخولوگىيىسى يېڭى قىزىقىشنى ــ "ئىلىم ئىشكى"، "بىخ ئۇرۇۋاتقان مەرىپەت نوتىسى" دەپ ھېسابلاپ، قىزىقىش تۇيغۇسىغا ئىنتايىن يۇقىرى باھا بېرىدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىلار بالىلارغا ئەيىبلەش، چەكلەش، ھەتتا ئۇرۇپ-تىلاش قاتارلىق قوپال پوزىتسىيىلەردە بولىدىغان بولسا، بالىلارنىڭ ئىلمگە بولغان ئىشتىياقى ئوڭۇشسىزلىق ۋە ئېسىمغا ئۇچراپ، شۇنىڭدىن كېيىن بالا ھەممىدىن ئېھتىيات قىلىپ، قىسىلىپ-قورۇلۇپ يۇرۇيدىغان بولۇپ قېلىشى، ھەتتا پاسسىپلىق قىلىدىغان

خاراکتېر - مىجەزنى يېتىلدۇرۈشىنى مۇمكىن.

بالىلارنىڭ تولىسى بىر يېرىم ياشلارغا كىرگەن چېغىدىن باشلاپ ئانىسىنى ئەمەي، بەدىنگە ئېھتىياجلىق بولغان تۈرلۈك ئوزۇقلۇقلارنى تەبىئەت دۇنياسىدىكى يېمەكلىكلەردىن ئالىدۇ. بالىلار مۇستەقىل تۇرمۇش كەچۈرۈشنى مۇشۇ ۋاقىتتىن باشلايدۇ دېيىشكە بولىدۇ. ئۇلار ئۆزى مۇستەقىل ھېگىشتا باشلايدۇ، كۆرۈش سېزىمى، ئاڭلاش سېزىمى تەدرىجىي مۇكەممەللىشىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇلار مول مەزمۇنلۇق ئوبيېكتىپ دۇنيا بىلەن ئۆزلىرى ئۆچرىتىش ۋە ئۇنى چۈشىنىشنى باشلايدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىلارنى قىزىقتۇرىدۇ. ياكى بولمىسا شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بالىلارنىڭ مۇستەقىللىك ئىقتىدارى يېتىلىشكە باشلايدۇ، كەپسىزلىك مۇستەقىللىك ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشكە باشلىغانلىقىنىڭ بەلگىسىدۇر. ئۇچ ياشلارغا كىرىپ قالغان بالا ئىنسانلاردا بولۇشقا تېگىشلىك ھەر خىل قابىلىيەتلەرنى ئاساسىي جەھەتتىن ھازىرلىغانلىقى ئۈچۈن، مۇستەقىللىكنى تەلەپ قىلىدۇ. مەسىلەن: ئۇلار چوڭلارنىڭ تاماق يېگۈزۈپ قويۇشنى، قولدىن يېتىلەپ مېڭىشنى رەت قىلىپ، كىيىمنى ئۆزى كىيىدۇ، يەر سۈپىرىدۇ، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشنى ئۆگىنىدۇ ھەمدە ھەمىشە ئاتا-ئانىسىنىڭ سۆزىگە قارشى پوزىتسىيىدە بولىدۇ. بۇنداق كەپسىزلىك قىلىش، گەپ ئاڭلىماسلىقلارنىڭ ئۆزى پىسخولوگىيىدە "قارشىلىق كۆرسىتىشىنىڭ بىرىنچى مەزگىلى" دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ مەزگىلدە ئاتا-ئانىلاردا خۇسۇ-

سەن تېگىشلىك سەۋر - تاقەت بولۇشى كېرەك. ئەگەر باللارنىڭ كەپسزلىكى خەتەرلىك ئەھۋال كەلتۈرۈپ چىقارمىغان ياكى مال - مۈلۈكلەرنى بەك زىيانغا ئۇچراتمىغان بولسا، ئامال بار ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلىشۋالماي، ئازراق تەۋەككۇلچىلىك قىلىشقا يول قويۇش كېرەك، باللار مۇستەقىل ئىش قىلىپ قېينىچىلىققا يولۇققىسا، پەيتىنى قولدىن بەرمەي ياردەم قىلىش كېرەك.

كەپسز باللار ئەسكى بالا بولۇشى ناتايىن، كۆپ ساندىكى كەپسز باللارنىڭ چوڭ بولغاندا جەمئىيەتتە قولىغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيىتى ھەممە يەردە گەپ ئاڭلايدىغان باللارنىڭكىدىن كۆپ ئارتۇق بولۇپ چىقىدۇ. ئاتا - ئانىلار، كەپسز باللارغا باشقىچە قاراشتا بولماڭلار.

66. "باشقۇرۇش قېيىن" بولغان باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

كىشىلەر ھەمىشە، پالانچىنىڭ باللىسىنى بېقىش ئوڭاي، پوكونچىنىڭ باللىسىنى بېقىش تەس دېيىشىدۇ. بېقىش تەس دېگەنلىك باشقۇرۇش تەس ياكى بولمىسا تىزگىنلەش قېيىن دېگەنلىكتۇر. بۇنداق باللارنىڭ قانداق ئالاھىدىلىكى بولىدۇ؟ بۇنداق باللار ئىنتايىن كەپسز، دىققىتىنى ئاسان يىغالمايدىغان، ماسلىشىچانلىقى ئاجىز بولۇشى مۇمكىن. ئۇنداقتا، بۇ تىز -

گىنلەش قىيىن بولغان بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

ئاتا-ئانىلار بەك كەپسىز بالىلارنىڭ كەيپىياتىدىكى ئاسانلا ھاياجانلىنىپ كېتىدىغان ئالاھىدىلىكىنى ئىگەللىشى لازىم. ئۇلار-نىڭ "سارىڭ"لىقى تۇتۇپ قالسا، دەرھال ۋاقىتىدا "نۇختىلاپ"، ئامالىنىڭ بارىچە باشقا بىر تۇرلۇك تىنچلىنىدىغان ئىشنى قىلىشقا يېتەكلەپ، قىزىپ كەتكەن قېنىنى سوۋۇتۇشى كېرەك.

دىققىتىنى ئاسان يىغالمايدىغان بالىلارنى ئاتا-ئانىلار كۆڭۈل قويۇپ كۆزىتىپ، ئۇلارنىڭ قانداق ئىشلاردا دىققىتىنى يىغالايدىغانلىقىنى بايقىشى لازىم. ئۇنىڭدىن كېيىن، بالىنى ئۇلارنىڭ دىققىتىنى جەلب قىلالايدىغان ئىشنى قىلىشقا يېتەكلىشى كېرەك، بۇنىڭ بىلەن ئۇلار دىققىتىنى مەركەزلەشتۈرگەن ۋاقىت ئۇزۇنىراق بولىدۇ-دە، ۋاقىتنىڭ ئۇزۇرىشىغا ئەگىشىپ، دىققىتىنى ئاسان يىغالايدىغان كەمچىلىكىنى تەدرىجىي يېڭىپ كېتىدۇ.

ماسلىشىچانلىقى ئاجىز بالىلارغا قارىتا، بالا يېڭى ئەھۋالغا دۇچ كېلىشتىن بۇرۇن، ئاتا-ئانىلار ئۇلارغا يۇز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ئىشنى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈپ قويۇشى كېرەك، بۇنىڭ بىلەن بالىلارنىڭ كۆڭلىدە تەييارلىق بولىدۇ-دە، ئۇنداق ئىش يۇز بەرسە، ئۇلار تاسادىپىيلىق ھېس قىلىپ، ئەجەپلىنىپ كەتمەيدۇ. مەسىلەن، بالىنى بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىشقا توغرا كەلگەندە، يولغا چىقىشتىن بۇرۇن، بالىلار

باغچىسىدا دۇچ كېلىش ئېھتىمالى بولغان تاھارەتخانىغا كىرىش، تاماق يېيىش، قول يۇيۇش، ئۇخلاش قاتارلىق كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇللىرىنى بالىلارغا ئېنىق چۈشەندۈرۈپ قويۇش لازىم، شۇنداق بولغاندىلا ماسلىشىشچانلىقى ئاجىز بولغان بۇ بالىلار يېڭى شارائىتقا كۆنەلمەسلىك سەۋەبىدىن يىغلايدىغان ئەھۋال كۆرۈلمەيدۇ.

بۇنداق "باشقۇرۇش قىيىن" بولغان بالىلارنى تەقدىرلەپ ئىلھاملاندۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللىنىش ئارقىلىق، ئۇلارنىڭ توغرا قىلغان ياخشى ئىش- ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇش لازىم. مەسىلەن، بالىلار ئۇدا بىر ھەپتە كىيىمنى ئۆزى كىيىپ، يۇزىنى، چىشىنى ئۆزى يۇيغان بولسا، ئۇلارنى ئازراق ماددىي بۇيۇملار بىلەن مۇكاپاتلاشقا بولىدۇ. ياكى بولمىسا بالىلار باغچىسىدىكىگە ئوخشاش، كىچىك قىزىل يۇلتۇز تاقاش قاتارلىق ئۇسۇللار بىلەن روھىي جەھەتتىن ئىلھام بېرىپ، ئۇلاردا ياخشى ئادەتلەرنى پەيدىنپەي يېتىلدۇرۇپ، ئۇلارنى باشقۇرۇش قىيىن بالىدىن باشقۇرۇش ئاسان بالىغا ئۆزگەرتىش كېرەك.

باشقۇرۇش قىيىن بولغان بالىلارنىڭ خىلى كۆپچىلىكىنىڭ ھەرىكەت ئىقتىدارى يۇقىرى، يوشۇرۇن كۈچكە تولغان ئەقىللىق بالىلاردىن ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ يېتىش لازىم، بۇ "ياۋا تايچاق- لار" ياخشى كۆندۈرۈلسە، كەلگۈسىدە كەم ئۇچرايدىغان يارامللىق دۆلدۈللاردىن بولۇپ يېتىلدۇ!

67. بالىلارنىڭ ئاچچىقى يامان بولۇپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟

بالا بەزىدە بىر ئوبدان ئويناۋېتىپ، بىردىنلا خاپا بولۇپ، ۋارقىراپ-جارقىراپ كېتىدۇ. بۇنداق چاغدا ئاتا-ئانىلار نېمە قىلارنى بىلمەي گاڭگىراپ قالىدۇ ۋە بەك تىت-تىت بولۇپ كېتىدۇ. يەنە بەزىدە، بالا كىچككىنە ئىش ئۈچۈن ئاچچىقلىنىپ كېتىپ، ئاتا-ئانىنى تەمتىرىتىپ قويىدۇ. ئاتا-ئانىلار ئىككى، ئۈچ ياشلىق بالىنىڭمۇ مۇشۇنداق ئاچچىقى يامان بولغان بارمۇ؟ دەپ ئىقتىيارسىز سوراشى مۇمكىن. يەنە بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ ئاچچىقى يامان بولۇشىنى تۇغما بولىدۇ دەپ قاراپ، بۇنىڭغا باشقا چارە يوق دەپ ھېسابلايدۇ.

ئەمەلىيەتتە، بۇنداق ئاسان ئاچچىقلىنىش ئىككى-ئۈچ ياشلىق بالىلارغا خاس بىر خىل روھىي ھالەتنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئۇلار ئاددىي تۇرمۇش ساۋاتلىرى ۋە تەجرىبىلىرى قاتارلىقلارغا دەسلەپكى قەدەمدە ئىگە بولغانلىقى، مۇشۇ زور دۇنيادا يۇز بېرىۋاتقان خىلمۇ خىل ئىشلارنى تولۇق چۈشىنىپ بولۇشتىن تېخى كۆپ يىراق بولغانلىقى سەۋەبىدىن، ھەمىشە ئۆزىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇۋالىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلار تاشقى دۇنيادىكى شەيئىلەرنى چۈشىنىشنى بىلىشنى ئەمدىلا باشلىغانلىقى ئۈچۈن، ھەمىشە ئاتا-ئانىسىنىڭ باشقۇرىشىغا كۆنمەي، ئۆزى مۇستەقىل

ئۇش قىلىشنى خالايدۇ. ئۇلارنىڭ بەزى ئارزۇ-تەلەپلىرى نامۇ-ۋاپىق بولۇپ، ئاتا-ئانىلار ئۇلارنىڭ تەلىپىنى قاندۇرمىسا، ئۇلار ئۇۋالىق هېس قىلىپ، كۆڭلىدىكى نارازىلىقىنى پۈتۈنلەي ئاشكارە ئىپادىلەيدۇ، مانا بۇ ئاسان ئاچچىقلىنىشنىڭ مەنبەسىدۇر.

ئۇنداقتا، ئاسان ئاچچىقلىنىدىغان بالىلارغا دائىم يول قويۇۋېرىشكە بولامدۇ؟ بۇنداق قىلىشنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقى ئېنىق. بالىلارنىڭ رايىغا بېقىۋېرىش ۋە يولسىز تەلەپلىرىگە يول قويۇش، ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ بۇنداق "ئۆزىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇش" خاھىشىنى قۇۋۋەتلىگەنلىك بولىدۇ، بۇنداق ئۆزىنى بىرىنچى ئورۇنغا قويۇۋېلىش ئېڭى چەكسىز چوڭىيىۋېرىدىغان بولسا، بالىلار ئاسانلا ئۆز مەنپەئىتىنىلا كۆزلەپ، باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلمەيدىغان شەخسىيەتچى ئادەم بولۇپ قالىدۇ.

بىراق، ئىككى-ئۈچ ياشلىق بالىلارغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، بۇ نورمال پسىخولوگىيىلىك تەرەققىيات جەريانى بولۇپ، ئاتا-ئانىلار ئالدىراقسانلىق قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزىگە بويسۇنۇشقا قوپال ئۇسۇللار بىلەن مەجبۇرلىماستىن، بەلكى ئۇنۇملۇك بولغان يېتەكلەش چارىلىرىنى قوللىنىشى لازىم. ئالدى بىلەن، بالىلارنىڭ هەۋىسى ۋە دىققىتى ئاسان ئۆزگىرىپ تۇرۇشتىن ئىبارەت ئالاهىدىلىكىدىن ئۇستىلىق بىلەن پايدىلىنىش كېرەك. بالا چىچاڭلاپ كەتكەندە، بالىنى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان

لەرسە ۋە ھېكايە قاتارلىقلارغا جەلب قىلىپ، خاپىچىلىقنى ۋاقتىنچە ئۇنتۇلدۇرۇش كېرەك. پىسخولوگىيىدە "ئاچچىقنى يۆتكەش" دېگەن سۆز ئارقىلىق ئاچچىقنى باشقا تەرەپكە قانداق قارىتىش سۈپەتلىنىدۇ، بۇ خىل روھىي ھالەتنىڭ يۆتكىلىشى سالامەتلىككە پايدىلىق. بالىنىڭ خاپىلىقى ئۆتۈپ كەتكەندە، ئاتا-ئانىلار بالىنىڭ ئاچچىقلىشىدىكى سەۋەبنى ئۆز ۋاقتىدا ئېنىقلاپ، بالىنىڭ يوللۇق تەلىپىنى قاندۇرۇش، تەلەپلىرى يولسىز بولسا داۋالى سۆزلەپ بالىغا چۈشەندۈرۈش لازىم، بۇنداق قىلغاندا بالا بىر كىچىك ئىشتىنمۇ ھەق-ناھەقنى ئايرىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ كەيپىياتىنى كونترول قىلىشنى پەيدىنپەي ئۆگىنىۋالىدۇ.

بالىلار ئاچچىقلانغاندا، ئۇرۇش تىللاش قاتارلىق قوپال ئۇسۇلنى قوللانغاندا، ئاتا-ئانىلار مەنا قىلمىسا ئۇلاردىن چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن، بالا ۋاقتىنچە توختاپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن بۇنداق قىلغاندا ئاچچىقنى ئىچىگە يۇتۇپ يۇرىكىدە ساقلاپ يۇرىدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقىدۇ. ئاچچىقنى ئىچىگە يۇتۇش سالامەتلىككە پايدىسىز بولۇپلا قالماستىن، ئەينى ۋاقىتتا بالىدا پاسسىپ بولۇش، يالغۇزلۇقنى خالاشتەك ساغلام بولمىغان خاراكتېرنى ئاسان شەكىللەندۈرۈپ قويىدۇ، بۇ ھال بالىنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتتە ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىگە پايدىسىز.

68. نېمە ئۈچۈن بالىلار ھەمىشە باشقىلارنى باش-قۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ؟

داھىيلار ئامما ئارىسىدىن يېتىلىپ چىققان، بالىلار توپىنىڭ باشلىقلىرىمۇ بالىلارنىڭ ھەر خىل پائالىيەتلىرىدىكى ئىپادىسىگە ئاساسەن تاللىنىدۇ. بەزى بالىلار بالىلار رەھبىرىدە بولۇشقا تېگىشلىك شەرتلەرنى ھازىرلىغانلىقى ئۈچۈن، بالىلارنىڭ باش-لىقى بولالايدۇ، بەزى بالىلار بۇنداق شەرتنى ھازىرلىمىغان، لې-كىن ئۇلاردا باشلىق بولۇش ئارزۇ - ئىستىكى بولىدۇ، يەنى ھەمىشە باشقىلارغا قوماندانلىق قىلىشنى، باشقىلارنى باشقۇرۇشنى ئويلايـ-دۇ. بۇنداق بالىلار يالغۇز پەرزەنتلەردە كۆپرەك. يالغۇز پەرزەنتلەر ئائىلىدە ھەرقاچان ھەممەيلەن كۆڭۈل بۆلۈپ تۇرىدىغان مەركىزىي شەخس بولغانلىقى ئۈچۈن، كوللېكتىپ پائالىيەتـ-لەردىمۇ ئۆزىنىڭ يادرولۇق ئورنىنى ساقلاپ قېلىشقا ئۇرۇنۇش-تىن خالىي بولالمايدۇ.

بىراق ئۇلارنىڭ بۇ تىرىشچانلىقى ھامان باشقا بالىلار بىلەن بولغان دوستانە مۇناسىۋىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ، نەتىجىدە كوللېكتىپ ئىچىدە چەتكە قېقىلىدۇ. ئۇنداقتا ئۇلاردا نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق باشقۇرۇش ئارزۇسى پەيدا بولۇپ قالىدۇ؟ ئۇلار كوللېكتىپ پائالىيەتلەرگە بېكىي قاتناشقانىدا، كوللېكتىپ تۇرمۇشتىكى نۇرغۇن ئىشلار ئۇلارغا ناتونۇش بولىدۇ، مۇشۇ

تونۇشماسلىق تۇپەيلىدىن ئۇلار جىددىيلىشىپ، بىر خىل ئەنسىزلىك ئىچىدە قالدۇ، كوللېكتېتىكى كىچىك ھەمراھلىرىنىڭ بەزى ئىش-ھەرىكەتلىرى ۋە ياكى ئاددىيلا ئىشلارمۇ ئۇلارغا دۇشمەنلىك قىلىپ، تەھدىت سېلىۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. ئۇلار ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىكى ھولۇقۇش ۋە ئەندىشىنى بارلىق كۈچى بىلەن يوشۇرۇپ قېلىش ئۈچۈن، قىلچە پەرۋا قىلمىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، قول شىلتىپ باشقىلارغا قوماندانلىق قىلىدۇ، ئۇلار كوللېكتېپنى كونترول قىلىش ئارقىلىق ئۆز كۆڭلىدىكى ئەندىشىنى يوشۇرماقچى ياكى ئۆزىنى قوغدىماقچى بولىدۇ. بىراق بۇنداق قىلىش كۆپىنچە مەغلۇپ بولۇش بىلەن نەتىجىلىنىدۇ. بالىلار ئائىلىدە باشقىلارنى باشقۇرۇۋېلىپ يولسىزلىق قىلسا، ئاتا-ئانىلار بەزىدە ئاغزىنىڭ ئۈچىدىلا بىرنەچچە ئېغىز گەپ قىلىپ قويۇپ بولىدى قىلىدۇ، بەزىدە قىلچە كارى بولماي مۇتەھەملىكلىرىگە پول قويىدۇ. بۇ بالىلار ئائىلىسىدە ئۆكتەملىك قىلسا، تېگىشلىك ئەيىبلەنمەي كەلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆزىگە تونۇشلۇق بۇ ھۆنىرىنى كوللېكتېپكىمۇ ئىشلەتمەكچى بولىدۇ، لېكىن كوللېكتېپتىكى، كىچىك ھەمراھلىرى ئۇنىڭغا كۆنمەيدۇ، بۇنداق بالىلارنىڭ بۇنداق يولسىزلىقلىرىغا، بۇيرۇقچىلىقلىرىغا ھېچكىم چىدىمايدۇ. ئەگەر ئۇلار قارشىلىقنى ئۇچۇرىغاندىن كېيىنمۇ تۇزەلمەيدىغان بولسا، كىچىك ھەمراھلىرى قىلچە يۇز خاتىرە قىلماستىن چەتكە قاقىدۇ، بۇ ئالاھىدىلىك ئىش، ئەلۋەتتە.

بۇ بالىلارنىڭ كوللېكتىپ تۇرمۇشقا ئوڭۇشلۇق قەدەم قويۇشى ئۈچۈن، ئاتا-ئانىلار ئۆيدە بالىنىڭ ئۆز بېشىمچىلىقىغا يول قويۇپ، چىداپ ئۆتكۈزۈۋېتىپ، چوڭ بولسا، ئۆزلىكىدىن ياخشىلىنىپ كېتىدۇ، دەپ قارىشىنىڭ ئىنتايىن خاتا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىشى لازىم. بالىلارنىڭ كوللېكتىپ تۇرمۇشقا تېزدىن كۆنۈپ، باشقىلارنى باشقۇرۇش ئارقىلىق ئۆزىنى قوغدايدىغان نادانلىقنى قىلىياسلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا بالىلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆتۈش پۇرسىتىنى بالدۇراق يارىتىپ بېرىشى لازىم، بۇنداق بولغاندا ئۇلار كۆپچىلىكتىن ياتسىراپ كەتمەيدۇ، ئەكسىنچە، كۆپچىلىك بىلەن بىللە بولغاندا خۇشال بولۇپ كېتىدىغان بولىدۇ!

69. نېمە ئۈچۈن بالىلاردا باشقىلارغا چېقىلىش ئەھۋاللىرى كۆرۈلىدۇ؟

بەزى بالىلار بولۇپمۇ ئوغۇل بالىلار، ئوقۇش يېشىغا تولمىغان چېغىدا، سوقۇشقاق، باشقىلارنى بوزەك قىلىشقا ئامراق كېلىدۇ. بۇنىڭ نەتىجىسىدە، ئۇلارنىڭ ئاتا-ئانىسى ھەمىشە ئوغلىنىڭ باشقىلارغا چېقىلىپ قويغان ئىشلىرى ئۈچۈن باشقىلاردىن ئەپۇ سوراشقا، باشقىلارغا ناماقۇل بولۇشقا مەجبۇر بولىدۇ.

بەزى ئالىلار بۇرۇن باشقىلارغا چېقىلىپ قويۇش ئەھۋالى-

لىرىنى، ئاز ساندىكى بالىلاردا كۆرىلىدىغان بىر خىل تۇغما خاھىش دەپ قارايتتى. يېقىنقى يىللاردىن بېرى بۇنىڭغا ئوخشىمايدىغان يەنە بىر خىل قاراش يەنى بۇ بالىلار ئوقۇش يېشىغا تولمىغان باسقۇچتا كۆپرەك كۆرۈلىدىغان ھادىسە، دەيدىغان قاراش بارلىققا كەلدى. كونىلار: "ھەممە ئادەم ياخشى تەبىئەتلىك تۇغۇلىدۇ" دېگەن ئىكەن. ئۇنداقتا باشقىلارغا چېقىلىش ئەھۋالىلىرى نەدىن كەلدى؟ بالىلارنىڭ باشقىلارغا چېقىلىدىغان قىلىقلىرىغا قاراپلا "يامان تەبىئەت"لىك دەپ يەكۈن چىقىرىشقا بولمىسمۇ، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، باشقىلارغا چېقىلىش بوزەك قىلىنغۇچى بالىغا خاپىچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ ـ دە. بەزى ئالىملار بالىلار باشقىلارغا چېقىلىشنى باشقىلاردىن ئۆگىنىۋالىدۇ ۋە باشقىلارنى دوراپ شۇنداق قىلىدۇ دەپ قارايدۇ. بۇنى چۈشىنىشمۇ ئاسان. بىزدىكى بەزى ئاتا ـ ئانىلار ھەقىقەتەن ئادەمنى ئېچىندۇرىدۇ، ئۇلاردا ھە دېگەندە مۇشت كۆتۈرۈپ چىقىپ بالا ئەدەبلەيدىغان يامان ئادەت ھېلىمۇ بار. بۇ خىلدىكى تەن جازالىرىنىڭ ئۆزى بالىلارنىڭ باشقىلارغا چېقىلىشىنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن نەمۇنە بولۇپ قالىدۇ. گۆدەك بالا تەن جازاسى بېرىشنىڭ كونىچە تەربىيىنىڭ قالدۇق ئىستىلى ئىكەنلىكىنى نەدە بىلىسۇن، ئۇ بۇنى ئەنىئەنە قاتارىدا قوبۇل قىلىۋالىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن، قايسى ئىش كۆڭلىگە ياقمىسا ياكى قايسى بىر ئادىشىدىن نارازى بولسا، تەبىئىي ئۇرۇش قورالى بولغان مۇشتىمنى كۆتۈرۈپ قوپىدىغان بولىدۇ.

بۇنى بالىلاردىنلا كۆرسەك بولامدۇ؟

يەنە بىر خىل ئەھۋال، ئەگەر بالا بىرىنچى قېتىم ئاڭسىز ھالدا مۇشتۇمغا تايىنىپ مەلۇم مەقسەتكە يەتسە، زورلۇق قىلسا مۇڭەپپەقىيەت قازانغىلى بولىدىكەن دېگەن خاتا كۆز قاراشقا كېلىپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئاكىسى سىڭلىسىنىڭ قولىدىكى ئالمىنى تارتىۋالغاندا، سىڭلىسى يىغلىسا، ئانا ھەققىي ئەھۋالنى چۈشەنمەي تۇرۇپلا، سىڭلىسىنى يىغلاڭغۇ دەپ كايىپ كېتىدۇ. ئەھۋال يۇز بېرىدۇ. ئەگەر مۇشۇنداق ئىشلار تەكرار يۈز بېرىۋەرگەندە، ئۇلارنىڭ باشقىلارغا چېقىلىدىغان ھەرىكەتلىرى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ. بولۇپمۇ ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنىڭ كۆزىگە قاراپ، بالىلىرى باشقىلارنى بوزەك قىلسىمۇ تەنقىدلىمەي، تەربىيە بەرمەي، بىر چەتتە قول قوشتۇرۇپ تۇرسا ھەتتا ئۆزىچە بالىسىدىن بەخىرلىنىپ ھوزۇرلىنىپ يۈرىدىغان بولسا، باشقىلارغا چېقىلىش بالىلار ئۈچۈن خۇددى ئوچ ۋاق تاماققا ئوخشاش ئادەتتىكى ئىشقا ئايلىنىپ، ئادەت بولۇپ قېلىشى تۇرغانلا گەپ.

يەنە بەزى ۋاقىتلاردا، بالىلارنىڭ مەلۇم تەلىپى ئورۇندالماي قالسا، ئۇرۇش ۋە تىلاش ئارقىلىق ئاتا-ئانىسى ياكى مۇئەللىمنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ، ئۆزىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىدۇ، بۇمۇ باشقىلارغا چېقىلىش ئەھۋاللىرىنىڭ بىر خىلىدۇر.

باشقىلارغا چېقىلىشنىڭ سەۋەبلىرىنى تېپىپ چىقىقاندىن كېيىن، تېگىشلىك چارە-ئۇسۇل قوللىنىمىز. تەن جازاسى

بېرىشنى ئۆزى ئۆلگە كۆرسىتىپ باشلاپ بېرىدىغان ئاتا-ئانىلار، تەن جازاسى ئارقىلىق بالا تەربىيىلەيدىغان ئادەتنى ئالارنى تاشلاشلار. بالىلاردا باشقىلارغا چېقىلىپ قويىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلگەندە، مەسىلەن: بالىلار باشقىلارنىڭ ئويۇنچۇقىنى تارتىۋالغاندا، ئېلىۋېلىش كېرەك ھەم ئۇنىڭغا بۇنداق قىلسا خاتا ئىكەنلىكىنى ئاگاھلاندۇرۇش كېرەك. ئۇنىڭ بۇنداق زورلۇق ھەرىكەتلىرى مۇناسىپ نەتىجىگە ئېرىشەلمەيدىغانلا بولسا، ئۇنىڭ بۇنداق ھەرىكەتلىرى تەبىئىي ھالدا ئازلايدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرىنى كۆڭۈل قويۇپ كۆزىتىشى ئىنتايىن زۆرۈر. بۇنىڭدىن باشقا، بالىلارنىڭ باشقىلارغا چېقىلىدىغان بۇنداق يامان ئادەتنىڭ ئارا-سارا تۇغۇلۇش بىلەن بىرۋاقىتتا، ئۇلاردا يېڭىچە ھەرىكەت ئۈسۈلىنى يېتىلدۈرۈش لازىم، مەسىلەن: ھەمراھلىرىغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش، ئۇلار بىلەن ھەمكارلىشىش، ئويۇنچۇقلارنى بىرگە ئوينىتىش، ياخشى نەرسىسى بولسا باشقىلارغا ئۈلگۈنۈپ بېرىش قاتارلىق ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئۈگىتىش كېرەك. مۇشۇ مەسىلىلەرگە دىققەت قىلىنمىغانلا بولسا، باشقىلارغا چېقىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان بالىلارنىڭ ياخشى بولۇپ كېتىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

70. نېمە ئۈچۈن باللار قورقۇنچاق بولۇپ قالمدۇ؟

"يېڭى تۇغۇلغان موزاي يولۋاستىن قورقماپتۇ" دېگەن تەمسىلنىڭ مەنىسى ھەممىزگە چۈشىنىشلىك. يېڭى تۇغۇلغان موزاي يولۋاسنىڭ ئۆزىدىن كۈچلۈك بولۇپ، ئۇنى بىرۋاقىلىق تاماق ئورنىدا يەۋېتىدىغانلىقىنى تېخى بىلمەيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ قورقمايدۇ. باللارنىڭ ئەھۋالىمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ. كىچىك ۋاقتىدا تاشقى دۇنيادىكى خەتەرلىك ئىشلارنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، قورقمايدۇ. مەسىلەن: باللار ئوت كۆيۈۋاتقان مەشنى قولىدا تۇتىشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇ تۇتسا قول كۆيۈدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. بالا دەرىزىگە يامىشىشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇ دەرىزىدىن چۈشۈپ كەتسە چاتاق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. دېمەك، كىچىك باللار قورقمايدۇ.

باللار چوڭ بولۇپ تۆت-بەش ياشلارغا كىرگەندە، بىر تەرەپتىن ئاتا-ئانىلار ئۇلارغا نېمىلەردىن ئېھتىيات قىلىش كېرەكلىكى قاتارلىق تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنى ئۆزلۈكسىز سۆزلەپ تۇرغاچقا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلار ئۆز تەجرىبىلىرىدىن كۆيۈش، ئىسسىش، يىقىلىش قاتارلىق ئاغرىق ئالامەتلىرىنى ھېس قىلغاچقا ئېھتىيات قىلىشقا باشلايدۇ ھەمدە بەزى ئىشلارنى قىلىشتىن قورقىدىغان بولىدۇ. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، باللارنىڭ قورقۇشنى بىلىشى بىر خىل ئىلگىرىلەش بولۇپ، باللارنىڭ چوڭ

بولۇپ ئىش ئۇقىدىغان بولغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بىراق ئۇلار داۋاملىق مۇشۇنداق قورقۇپ، ھەممە ئىشتىن ئېھتىيات قىلىپ، قورۇلۇپ-تۇگىلىپ يۈرۈۋېرىدىغان بولسا، قورقۇنچاق بولۇپ قالىدۇ. بۇ ياخشى ئەھۋال ئەمەس.

ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا بالىلارنى باتۇر قىلىپ يېتىشتۇرۇپ چىققىلى بولىدۇ؟ بۇ يەردە ئاتا-ئانىلارنىڭ رولىنى تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەك، بالىلار بىرىنچى قېتىم مۇشۇكنى كۆرگەندە، ئۇنىڭدىن قورقمايدۇ ۋە ئۇنى تۇتۇپ سىلاشقا ئۇرۇنىدۇ، لېكىن ئاتا-ئانىلار مۇشۇك بالىنى تاتىلىۋالمىسۇن دەپ ئەنسىرەپ: "تەگمەڭ، مۇشۇك چىشلىۋالىدۇ" دەپ قورقىتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن مۇشۇك ئادەمنى چىشلەيدۇ دېگەن تەسىر بالىلارنىڭ كاللىسىغا چوڭقۇر ئورناپ قالىدۇ-دە، مۇشۇكنى كۆرسە ياخشى كۆرۈپ سىلاش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، قورقۇپ كەينىگە داجىيىدىغان بولىدۇ. يەنە بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلىرى خاپا قىلسا، "بۆرە كەلدى، جىن-ئالۋاستى كەلدى" دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بىلەن بالىلارنى قورقۇتۇپ بىر مەھەل كۆزلىگەن مەقسىتىگە يېتىدۇ. لېكىن ئۇلار بۇنىڭ نەتىجىسىدە، بالىلاردا يوقلىقنى زىياندىشلارغا نىسبەتەن دەھشەتلىك ۋەھىمە پەيدا بولۇپ قورقۇنچاق قىلىپ قويىدىغانلىقىنى خىيالىغمۇ كەلتۈرمەيدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا بەزى ئاتا-ئانىلار "دوختۇر ئوكۇل سالغىلى كەلدى" دەپ بالىلارنى قورقۇتۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، بۇ ئىنتايىن ناچار چارە. خېلى كۆپ ساندىكى بالىلار دوختۇرخانىغا بېرىپ، ئاق خالات كىيگەن

دوختۇر ۋە سېستىرالارنى كۆرسە، ئۆزىچىلا يىغلاپ كېتىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئوكۇل سالدۇرۇشتىن قورقىدۇ. باللارنىڭ بۇنداق قورقۇنچاق بولۇپ قېلىشىدا ئاتا-ئانىلارنىڭ مەسئۇلىيىتى چوڭ بولىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا-ئانىلار باللارنى قورقاتماسلىقى كېرەك. بولۇپمۇ جىن-ئالۋاستىنىڭ گېپىنى قىلىپ قورقاتماسلىق كېرەك. قورقۇنچاق ئادەمنى كىشىلەر كۆزگە ئىلمايدۇ، قورقماس، جاسارەتلىك ئادەملەر كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولىدۇ. شۇڭلاشقا كىچىكىدىن باشلاپ باللاردىكى قورقۇنچاقلىقنى تەدرىجىي تۈگىتىش كېرەك. قانداق تۈگىتىش كېرەك؟ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ داۋالىسىنى سۆزلەش كېرەك. قەدىمكى كىشىلەر يۇلتۇزلارنىڭ ئېقىشىدىكى قانۇنىيەتنى بىلمەيدىغان چېغىدا، قۇيرۇقىنى سۆرىتىپ كېتىۋاتقان قۇيرۇقلۇق يۇلتۇزنى شۇملۇقنىڭ بىشارىتى، ئىنسانلارغا بالايى-قازا كەلتۈرىدۇ دەپ ھېسابلاپ، ئۇنىڭدىن قورققان ئىكەن. كىشىلەر ئۇلارنىڭ قانۇنىيىتىنى تونۇپ يەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن قورقماس بولغان ئىكەن. باللارمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ، مەسىلەن: مۇشۇكنىڭ ئاق كۆكۈل كىچىك ھايۋان ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغا چېقىلمىسا، چىشلىمەيدىغانلىقىنى بالىغا ئېنىق چۈشەندۈرۈپ قويسىڭىز ھەم ئۆزىڭىز مۇشۇكنى سىلاپ ئۇلاغ كۆرسىتىپ قويسىڭىز، بۇ ئارقىلىق بالىڭىز مۇشۇكنىڭ ئادەمنى چىشلىمەيدىغانلىقىنى ئەقىل ۋە ھېسسىيات جەھەتتىن تونۇسا، بالىڭىز مۇشۇكنى

مّمن قورقمايدىغان بولىدۇ. ئىشەنمىسىڭىز شۇنداق قىلىپ كۆرۈڭ.

71. باللار ناتونۇش ئادەملەرنىڭ ئالدىدا تارتىنىدىغان بولۇپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟

بەزى باللار كۆپچىلىك ئالدىدا قىلچە تەپتارتماستىن بىمالال ناخشىلارنى ئېيتىپ، ئۇسسۇللارنى ئويناپدۇ، ھەر خىل ئويۇنلارنى كۆرسىتىدۇ: تەنتەربىيە مەيدانلىرىدا كىچىك دوستلىرى بىلەن يۈگۈرۈش، سەكرەش مۇسابىقىلىرىگە چۈشۈشكە جۈرئەت قىلىدۇ. دەرسخانىدا بولسا مۇئەللىم سورىغان سوئاللارغا يۈرەك-لىك جاۋاب بېرىدۇ...بىراق يەنە بىر خىلدىكى باللار دەل بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ، تونۇمايدىغان ئادەملەرنىڭ ئالدىغا بارسا تارتىنىپ ئوڭايسىزلىنىپ كېتىدۇ، گەپ قىلىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايدۇ، رىقابەت خاراكتېرىدىكى پائالىيەتلەردە، ئۇلار ھەمىشە ئۆزىنى كەينىگە تارتىدۇ، تارتىنىپ يۈرەكسىزلىك قىلىدۇ. بۇنداق تارتىنچاق باللارنى ئاتا-ئانىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟

تارتىنچاق باللارنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسى كەمچىل بولۇپ، ئۆزىنىڭ باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئويۇنىنى ياخشى ئوينىيالىشىغا ئىشەنچىسى يېتەرلىك بولمىغانلىقىدىن ئىبارەت. ئۆزىنىڭ قابىلىيىتىنى كۆرسىتىپ بېقىش جۈرئىتى بولمايدۇ. تارتىنچاق باللاردا بىر خىل ھەمىشە ئەنسىزلىك تۇيغۇسى بولۇپ، چوڭلارنىڭ ھەمىشە قوغداپ تۇرۇ-

شىنى ئۇمىد قىلىدۇ. ئۇلار قورقۇنچاق بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزلىرىنىڭ ئۇمىد - ئارزۇلىرىنىمۇ ئىپادىلەشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ. مەسىلەن: بەزى باللار يەسلىدە مۇئەللىمگە يەنە يەيمەن دېيەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، قورسىقى توپىماي قالىدۇ. بەزى باللارنىڭ ئىشتىنىغا سىيىپ قويۇشى مۇئەللىمگە سىيگۈم كەلدى دېيىشكە جۈرئەت قىلالمىغانلىقىدىن بولىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللار قانداق كېلىپ چىقىدۇ؟

بۇ تارتىنچاق باللارنى تەكشۈرۈپ كۆرىدىغان بولساق، ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمى يەسلىدە ئەمەس، بەلكى ئۆيدە چوڭ بولغان باللار ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. بىرلا باللىق ئائىلىلەردە، بالا ھەركۈنى بىرنەچچىلا تونۇش ئادەم بىلەن ئۇچرىشىدۇ، ناتونۇش ئادەملەرنى ئىنتايىن ئاز كۆرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلاردا ناتونۇش ئادەملەرنىڭ ئالدىدا ھەرىكەت قىلىش تەسراتى كەمچىل بولىدۇ. ئاتا - ئانىلار ۋە بۇۋا - مومىلىرىنىڭ ھەددىدىن زىيادە غەمخورلۇقى بالىنى باشقىلارغا يۆلىنىۋالىدىغان، ناتونۇش ئادەم ياكى ئىشلارغا يولۇقسا قانداق قىلىشىنى بىلمەي قالىدىغان قىلىپ قويىدۇ. چىنىقىش پۇرستى ئىنتايىن ئاز بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلاردا يۇقىرىقىدەك ئەھۋاللار كۆرۈلىدۇ.

بۇنداق بولۇپ قېلىشنىڭ يەنە بىر سەۋەبى، بۇ باللارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى ئۇلارنىڭ جۈرئەتلىك بولۇشىغا ئىلھام بېرىپ تۇرۇشقا دىققەت قىلماي، ناتونۇش كىچىك دوستلار بىلەن ئارىلىشاي دېسە، قوللاش ئۇ ياقتا تۇرسۇن توسقۇنلۇق قىلىدۇ

هەمدە ئۇنداق باللار بىلەن ئارىلاشساڭ بوزەك قىلىدۇ دېگەندەك سەۋەبلەر بىلەن باللىنى قورقىتىدۇ. باللاردىكى قورقۇش ھېسسىياتى كۆپ ھاللاردا، چوڭلارنىڭ ئۇلاردا ئاشۇنداق كۆڭۈلسىز تەسىراتلارنى قالدۇرغانلىقىدىن پەيدا بولىدۇ.

چوڭ ئادەملەر ئىچىدىمۇ ئىجتىمائىي ئالاقىدىن قورقۇش كېسىلى مەۋجۇت، بۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولغان ئادەملەر ئادەم بار يەردە سۆزلىگەندە ھولۇقىنىدىن يۇرەك سوقۇشى تېزلىشىپ، تەرلەپ، سۆزلىمەكچى بولغان سۆزىنىڭ بىرىنمۇ ئېسىگە ئالالمايدۇ. تېخىمۇ ئېغىر بولغانلىرى كۆپچىلىك ئالدىدا سۆز ھەرىكەت قىلىش ئۈ ياقتا تۇرسۇن، ھەتتا سىرتقا چىقىپ ناتونۇش ئادەملەر بىلەن ئۇچراشقاندىمۇ ئوخشاشلا قىزىرىپ، يۈرىكى سوقۇپ، قورقۇپ كېتىدۇ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا غەيرىي ئىش-ھەرىكەت قىلىپ قويسام، يۈزۈم چۈشۈپ كېتەر-مىكىن دەپ ئەندىشە قىلىدۇ، ھەتتا سىرتقا چىقىشتىن بىزار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق كېسەلگە گىرىپتار بولغانلارنى پسىخىكا نۇقتىسىدىن داۋالاش كېرەك، يەنى ئۇلار قەدەممۇقەدەم ئۆزىنى چىنىقتۇرۇپ ۋە ئىلھاملاندۇرۇپ، ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى ئاشۇرۇشى لازىم.

باللارنىڭ تارتىنچاقلىقىنى ئۇنچىلىك ئېغىر كۆرۈپ كەتمەسمۇ بولىدۇ، ئەلۋەتتە؛ ئەمما كىچىكىدىن باشلاپ چىنىقتۇرۇش ئوخشاشلا زۆرۈر.

72. ئىچ مەجەز بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

كىشىلەر شوخ، ئوچۇق، قىزغىن ئەقىللىق بالىلارنى ياخشى كۆرىدۇ، مىسكىن، قورقۇنچاق، ياتسىراپ يۈرىدىغانلارنى ياخشى كۆرمەيدۇ ياكى ئانچە ياقتۇرمايدۇ. چوڭ ئادەملەر ئىچىدىكى، ئۈمىدۋار، كەڭ قورساق كىشىلەر ئالقىشقا ئېرىشىپ، ئاچچىقى يامان، ئىچى تار، يالغۇزلۇقنى خالايدىغان مەجەزدىكى كىشىلەر قارشى ئېلىنمايدۇ. كېيىنكى خىلدىكى مەجەزنى كىشىلەر ئىچ مەجەز دەپ ئاتايدۇ. ئەلۋەتتە، چوڭ ئادەملەردىكى ئىچ مەجەز-لىك بالىلىق ۋاقتىدىن تەرەققىي قىلىپ شەكىللەنگەن. ئۇنداقتا ئىچ مەجەزگە مايىل بالىلارغا قانداق توغرا مۇئامىلە قىلىسا بولىدۇ؟

خېلى بىر قىسىم ئىچ مەجەز بالىلارنىڭ، مەجەزىنىڭ ئېغىر بولۇشىنى ئاتا-ئانىسىدىن كۆرۈشكە بولىدۇ. بۇ خىل ئاتا-ئانە-لارمۇ بالىلىرىغا كۆيىدۇ. ئۇلارنى بالىلىرىغا ئامراق ئەمەس دېسە راستلا ئۇلارغا ئۇۋال قىلغانلىق بولىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ بالە-لارغا تۇتقان پوزىتسىيەسىنى ماختاشقا ئامالسىزمىز.

بۇنىڭدا، ئالدى بىلەن، ئۇلارنىڭ بالىلاردىن كۈتكەن ئۈمىدى ئادەتتىكىدىن تاشقىرى يۇقىرى بولۇپ، تەلىپى رېئاللىق-تىن ھالقىپ كەتكەن، بالا ھەرقانچە تىرىشقان بىلەنمۇ ئاتا-

ئانىسنى قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ. مەسىلەن: بالا دېگەن بەربىر بالا، ئۇ چوڭلاردەك تىنچ يۈرەلمەيدۇ، ئۇ ھەمىشە ھەرىكەت قىلىپ تۇرىدۇ، ئويناپدۇ، دىققەتسىزلىك چوڭلاردەك يىغالمايدۇ. ئەمما بەزى ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ چوڭلارغا ئوخشاش ئاڭلىق ھالدا جىم ئولتۇرۇپ، پۈتۈن زېھنى بىلەن كىتاب كۆرۈشىنى تەلەپ قىلىدۇ، چوڭلار ئۈچۈن ئادەتتىكى ئىش بولۇپ كەتكەن، ئەمما بالىلار قىزىقسىنىدىغان نەرسىلەرنى بالىلارنىڭ تۇتۇشىغا، تېگىشىگە ھەتتا سورىشىغىمۇ رۇخسەت قىلمايدۇ. بۇنىڭ بالىلار-نىڭ پۈت-قولىنى چۈشەپ قويۇشىدا شۇبھە يوق، بۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەر بىرنەچچە قېتىم يۈز بېرىدىغان بولسا، بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ خاھىشى بويىچە ھېچ نەرسىگە چېقىلىشقا جۇر-ئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، بىراق ئۇلاردىكى تۇغما تەبىئەت شۇنىڭ بىلەن بىللە ئېچىنىشلىق ھالدا يوقلىپ كېتىدۇ.

ئۇنىڭدىن باشقا، بىز يەنە مۇنداق ئەھۋاللارنىمۇ ئۇچرىتىمىز. بالا خۇشاللىقىدىن قىلغان ياخشى ئىشلىرىنى قىنىغا پاتمىغان ھالدا ئاتا-ئانىسىغا سۆزلەپ بەرسە، مەسىلەن، بالىلار باغچە-سىدا قول ئەمگىكىنى ياخشى قىلغانلىقى ئۈچۈن مۇئەللىمنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بولغانلىقىنى سۆزلەپ بەرسە، چوڭلارنىڭ نەزىرىدە ئېغىزغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدىغان كىچىك ئىش بولۇپ تۇيۇلغىنى بىلەن، بالا ئۈچۈن، ئۇنىڭ ھاياتىدا ئاتا-ئانىلار-نىڭ ئالدىدا ماختانغۇدەك زور ئىش بولغان بولىدۇ. ئۇلار مانا

مۇشۇنداق كىچىك مۇۋاپىقىيەتتىنمۇ ئۆزىنىڭ ئىنسانىي قىممىتىنى بارا-بارا ئىزدەپ، تېگىشلىك بولغان ئىززەت-نەپسىنى تىكلەشكە باشلايدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىلارنىڭ بۇنىڭ بىلەن قىلچە كارى بولمىسا، ھەتتا تىنىم تاپماي گەپ قىلىدۇ دەپ كايىسا، بالىنى ئەيىبلىسە، بالىلارنىڭ قىزغىن كەيپىياتىغا سۇغاق سۇ سېپىپ قويۇشىدا شۇبھە يوق، بۇنىڭ بىلەن بالىلار كۆپىنچە نېمە ئۈچۈن ئاتا-ئانىسىنى زېرىكتۈرۈپ قويغانلىقىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇنداق چۈشىنىكسىز ئەيىبلەشلەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئاتا-ئانىسىدىن ئۆزىنى تارتىپ يۇرىدىغان بولىدۇ. مانا بۇ بالىلارنىڭ ئۆز كۆڭلىدىكىنى ئاساسلىقچە ئاشكارا قىلمايدىغان بولۇپ قېلىشىنىڭ يەنە بىر سەۋەبىدۇر.

ئۇنىڭدىن باشقا، بەزى ئاتا-ئانىلار ئۆي ۋە كىيىملەرنى پاكىزە تۇتۇش جەھەتتە بالىسىغا بەك يۇقىرى تەلەپ قويىدۇ. بالىلارنى چوڭ ئادەملەر بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويۇشتا بولمايدۇ، بالا دېگەن يۇگۇرۇپ-سەكرەپ ئويناىدۇ، بالىلار ئويۇنى ئويناىدۇ، بۇ ۋاقىتلاردا يەقىلىپ كېتىشى، كىيىمنى مەينەت قىلۇېتىشى، ئۆينى قالايمىقانلاشتۇرۇۋېتىشى مۇمكىن. ئەگەر ئاتا-ئانىلار ھەمىشە ئۇلارنى چەكلەپ تۇرۇۋالسا، بالا ئۆينى، كىيىمنى مەينەت قىلۇېتىشتىن ئەنسىرەپ، ئىختىيارىي ئويناشتا، ئىختىيارىي ھەرىكەت قىلىشقا پېتىنالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ، بۇنداق بولغاندا، بالىنىڭ شوخلۇقى تۇگەپ، جانسىزلىشىپ، شوخ

هالەتتىن مىجەزى ئېغىر هالەتكە ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. بۇنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقى ئېنىق.

ئومۇمەن، ئالاهىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان مەسىلە شۇكى، بالىنى توغرا تەربىيىلەش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن، بالىنى چوڭ ئادەملەر بىلەن باراۋەر كۆرۈپ، بالىنىڭ غۇرۇرىغا ھۆرمەت قىلىش، بالىنىڭ، ھەربىر مۇۋەپپەقىيىتى ۋە مەغلۇبىيىتىگە كۆڭۈل بولۇش كېرەك، بالىغا قوپال ۋە ئاددىي ئۇسۇل بىلەن مۇئامىلە قىلىشتىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا بالا، ياخشى مىجەزلىك بالىلارنى تەربىيىلەپ چىققىلى بولىدۇ.

73. يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان بالىلارنى قانداق قىلغاندا باشقىلار بىلەن ئارىلىشىدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟

تەكشۈرۈشلەردىن قارىغاندا، يالغۇز پەرزەنتلەردە قورقۇنچاق، يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان بالىلار كۆپرەك ئىكەن، بۇنىڭ سەۋەبى، ئاتا-ئانىلارنىڭ يالغۇز پەرزەنتلەردىن ئەنسىرەشلىرى ۋە ئۇلارغا كۆيۈنۈشلىرى كۈچ ھالىلاردا ئۇلارنى ئىجتىمائىي ئالاقە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قىلىپ قويغان، نەتىجىدە ئاشۇنداق مىجەزنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. بۇنداق بالىلار يات ئادەمدىن ھېتىراقلىدىغان، مەسـ

لىلەرگە يولۇققاندا نېمە قىلىشنى بىلمەيدىغان، زىياندا شلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇشنى بىلمەيدىغان، دوستسىز يۈرىدىغان...بولىدۇ. بۇنداق خاراكتېر ئالاھىدىلىكى بۇنداق بالىلارنىڭ كېيىنكى ئىجتىمائىي تۇرمۇشى ئۈچۈن پايدىسىز ئىكەنلىكى ئېنىق. ئۇنداقتا، يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان بۇ بالىلارنى قانداق قىلغاندا باشقىلار بىلەن ئارىلىشىدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟

بەزى ئالىملارنىڭ پىقىنچە يىللاردىن بېرىكى تەتقىقاتىدىن مەلۇم بولۇشچە، باشقىلارغا ئارىلاشماي يالغۇز يۈرىدىغان ئۇچ ياشلىق بالىلار بەش، ئالتە ياشقاكىرگەندە بىر قىسىملىرى خاراكتېر - مىجەزىنى ئۆزگەرتىپ، ئىنتايىن ئوچۇق، خۇش خۇي بولۇپ كېتىدىكەن. بۇنىڭغا جەمئىيەتنىڭ بېسىمى سەۋەب بولىدىكەن. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، خاراكتېر - مىجەز ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغان نەرسە بولماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئىلگىرى سۈرۈش مۇمكىن، بۇنداق ئىلگىرى سۈرۈش قانچە بۇرۇن بولسا شۇنچە ياخشى بولىدۇ.

يالغۇز يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان بالىلارغا ئالدى بىلەن ئۆزىنى چېنىقتۇرۇش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىش لازىم، مەسىلەن، ئۇلارنىڭ كىچىك دوستلىرى بىلەن ئوينىشىغا، ئاتا-ئانىلار خەتەرلىك ھېسابلايدىغان، بالىنىڭ كۆچىغا يېتىدىغان خەتەرلىك ئىشلارنى قىلىشىغا يول قويۇش لازىم. ئەلۋەتتە، شارائىت بولسا بالىنى يەسلىگە، بالىلار باغچىسىغا ئاپىرىپ بېرىپ، كوللېكتىپ تۇرمۇش شارائىتىدا مىجەز خاراكتېرىنى چېنىقتۇرسا

تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ. بۇنداق كوللېكتىپ تۇرمۇش شارائىتى ئالاھىدىلىكى شۇكى، بالىلارغا مۇۋاپىق بېسىم چۈشىدۇ- دە، ھەمىشە باشقىلارغا تايىنىۋالىمايى، ئۆزى مۇستەقىل ھالدا مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش زۆرۈرىيىتىنى تۇغدۇرىدۇ، تەتقىقات- لاردىن قارىغاندا، بەزى قورقۇنچاق، يالغۇز يۇرۇشنى خالايدە- غان بالىلارنىڭ تاشقى تەسىرنىڭ زەربىسىگە تاقابىل تۇرۇش كۈچى ئاجىز بولۇپ، كىچىككىنە بىرنەرسىنىڭ بېسىمى ۋە تەسىرىگە ئۇچرىسىلا، قورقۇپ كېتىپ، كۆنەلمەيدىكەن. بۇنىڭ ئەكسىچە، يۇرەكلىك بالىلارنىڭ تاشقى تەسىرنىڭ زەربىسىگە تاقابىل تۇرۇش كۈچى كۈچلۈك بولۇپ، تاشقى تەسىرنىڭ زەربىسىگە قەيسەرلىك بىلەن چىداشلىق بېرەلەيدىكەن. بۇنىڭ- دىن بالىلارغا تاشقى دۇنيانىڭ تەسىرىگە كۆنۈش پۇرسىتىنى كۆپرەك يارىتىپ بېرىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى كۆرۈ- ۋېلىشقا بولىدۇ. ئۇلار ناتونۇش مۇھىتتىن ياتسىرىمايدىغان بولغانىدا، ئۇلاردا تاشقى كۈچنىڭ تەسىرىگە تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارى زور دەرىجىدە ئاشىدۇ- دە، ئۇلارنىڭ قورقۇنچاق بولۇش، يالغۇزلۇقنى خالاش مىجەزى خېلى زور ئۆزگىرىدۇ.

ئاتا- ئانىلار يەنە ئىمكان بار دادىل بولۇشى لازىم. چۈنكى ئۇلار بالىلاردىن ھەددىدىن زىيادە ئەنسىرەپ، تەشۋىشلىنىپ، خەتەر چىقىش ئېھتىمالىنى دائىم ھەددىدىن زىيادە چوڭ مۆل- چەرلەپ كېتىدىغان بولغاچقا، بالىلارنىڭ ئۆز ئەمگىكىنىڭ خۇشال- لىقىدىن ھوزۇر ئېلىشىدىن كۆپىنچە خاتىرجەم بولالمايدۇ.

بالىلارغا ھەممە ئىشنى ئاتا-ئانا قىلىپ بېرىدىغان ئەھۋال ئۈزاق داۋاملاشسا، بالىلار ئەلۋەتتە، باشقىلارغا يۆلىنىۋالىدىغان بولۇپ قېلىپ، تەۋەككۈلچىلىك قىلىپ باقىدىغان روھىنى تاما-مەن يوقتىپ قويىدۇ. بالىلارنى ناتونۇش مۇھىتقا ئېلىپ بارماقچى بولغاندا، ئۇلارغا دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك بەزى ئىشلارنى ئالدىنئالا ئېيتىپ قويۇش لازىم، ئاندىن كېيىن ئۇلارنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرسە بولىدۇ. ئەلۋەتتە، بۇنداق ۋاقىتلاردا ئاتا-ئانىلار بىر چەتتە تۇرۇپ، بالىلارنىڭ ھەرىكىتىنى كۆزىتىپ، بالىلار راستلا خەتەرگە يولۇققۇدەك بولسا، تەييارلىقسىز قېلىشتىن ساقلىنىش لازىم. بۇنداق ئىش كۆپرەك تەكرارلانسا، بالىلار ناتونۇش ئادەم ۋە مۇھىتتىن قورقمايدىغان بولىدۇ.

يەنە بىر جەھەتتىن، بالىلار كوللېكتىپ شارائىتتا باشقىلار بىلەن كۆپرەك ئالاقىدە بولغاندا، مەلۇم ئوكۇشسىزلىقلارغا يەنى بەزى كۆڭۈلسىز كەچۈرمىشلەرگەمۇ ئۇچرايدۇ. بۇنداق كەچۈرمىشلەر بالىلارنى سەلبىي جەھەتتىنمۇ تەربىيىلەپ، ئۇلارنى تېخىمۇ قەيسەرلەشتۈرىدۇ، بۇ ھال ئۇلارنىڭ يالغۇزلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان مىجەزىنى ئۆزگەرتىشكە پايدىلىق

74. قانداق قىلغاندا بالىلارنى قەيسەر مىجەزلىك قىلىپ تەربىيىلەپ چىققىلى بولىدۇ؟

ھازىرقى زامان پسىخولوگلىرىنىڭ تەتقىقاتى، كۆرۈنەرلىك

نەتىجىلەرنىڭ يارىتىقۇچىسى بولغان ئەقلىي قابىلىيىتى ئۈستۈن كىشىلەرنىڭ بۇنداق نەتىجىلەرنى يارىتالمىشى ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتە باشقىلارنى بىسىپ چۈشىدىغانلىقىدىنلا بولماستىن، بەلكى ئۇلارنىڭ مىجەز ـ خاراكتېرى بىلەنمۇ زىچ مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى، بولۇپمۇ قەيسەر مىجەزلىك بولۇشنىڭ ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى.

قەيسەر مىجەزلىك بولۇش ــ ئىشلاردا مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان شەرتى، قەيسەر مىجەزلىك كىشىلەر تۇرمۇشتىمۇ كۆپىنچە غالىپلاردىن بولۇپ چىقىدۇ. ئۇنداق بولسا، قانداق قىلغاندا بالىلارنى كىچىكىدىن مۇشۇنداق مىجەزلىك قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىلى بولىدۇ؟

ئالدى بىلەن بالىلارنى ھەممە ئىشتا چوڭلارغا يۆلىنىۋالمايدىغان، ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئۆزى قىلىدىغان قىلىش كېرەك. ئەگەر ئاتا ـ ئانىلار ئەركە ئۆگىتىپ قويغانلىقتىن، مەكتەپكە كىرەي دەپ قالغان بالامۇ كىيىم كىيىش، يۇز يۇيۇش قاتارلىق ئىشلاردا يەنىلا ئاتا ـ ئانىسىغا يۆلىنىۋالىدىغان بولسا، بۇنداق بالا چوڭ بولغاندا، ئۇنىڭ بىرەر ئىشنى ئۈۋجۈدقا چىقىرىش يولىدا قەتئىي توختىماي تىرىشىدىغانلىقىنى قانداقمۇ تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولسۇن؟ يۆلىنىۋېلىشنىڭ ئۆزى ھورۇنلۇقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، كىشىدە روھىي بوشاڭلىق قىلىش، مۇستەقىل پىكىر يۈرگۈزمەسلىك، ئاسانلا باشقىلارنىڭ بېقىندىسىغا ئايلىنىپ قېلىش قاتارلىق كەمچىلىكلەرنى پەيدا قىلىپ قويىدۇ.

شۇڭا، ئاتا- ئانىلار شۇنى چۈشىنىشى كېرەككى، بالىنى كىچىكىدىن تارتىپلا ھەممە ئىشتا ئاتا- ئانىسىغا يۆلىنىۋالمىغان قىلىپ قويۇش بالىغا ياردەم قىلغانلىق بولماستىن، بەلكى زىيانكەشلىك قىلغانلىقتۇر.

ئاندىن قالسا، بالىلارغا يېقىلىپ چۈشسە يىغلىماسلىق قاتارلىق ئۇلار ئورۇندىيالايدىغان تەلەپلەرنى قويۇش كېرەك. ئاتا- ئانىلار بالىنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىشتىن بۇرۇن، ئۇلارنىڭ مەنمەنچىلىك پىسخىكىسىدىن پايدىلىنىپ: "باتۇر بالا دېگەن ئۆزى قوپىدۇ، يىغلمايدۇ" دەپ، ئۇلارنى ئىلھاملاندۇرۇشى لازىم. بالىلار كۆپ ھالىلاردا چىشىنى چىشلەپ ھەقىقەتەن يىغلمايدۇ، بۇنداق چاغلاردا ئاتا- ئانىلار بالىنى ۋاقتىدا تەدرىلەپ ياكى مۇكاپاتلاپ، بۇ نەتىجىنى مۇستەھكەملىشى لازىم. ئەلۋەتتە، ئاتا- ئانىلار بالا يېقىلىپ چۈشۈپ يارىلانسا، كېچىكتۈرمەي داۋالىتىش ئۈچۈن، بالىنىڭ يارىلانغان- يارىلانمىغانلىقىغىمۇ دىققەت قىلىشى كېرەك. يەنە مەسىلەن، بەزى بالىلار بالىلار باغچىسىغا بېرىشتىن قاچىدۇ، ھەر قېتىم بالىلار باغچىسىغا ئېلىپ ماڭغاندا، چىرقىراپ يىغلاپ تۇرۇۋالىدۇ، بۇنداق چاغلاردا، ئاتا- ئانىلار ئامال قىلىپ بىر تەرەپتىن، بالىنىڭ باغچىغا بېرىشقا ئۇنىماسلىقىدىكى تۈرلۈك روھىي ھالەتلىرىنى تۈگىتىشى، يەنە بىر تەرەپتىن، بالىغا باغچىغا بارغاندا يىغلىماسلىق تەلىپىنى قويۇپ، ئۇنىڭ ئەمەلىيەتتە ئورۇندىغۇزۇشى ۋە كېيىن مەلۇم دەرىجىدە تەقدىرلىشى كېرەك. بالىلارنى مۇشۇنداق سەۋرچانلىق

بىلەن يېتەكلەپ، ئۇزاۋگىسىز تۇردە گونگرېسىت، قوللىنىشقا بولىدىغان تەلەپلەر بىلەن تەربىيلىگەندە، بالىنىڭ قەيسەر مىجەزىنى چوقۇم پەيدىنپەي يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ.

بىزنىڭ قەيسەر مىجەز-خاراكتېرنىڭ بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە زۆرۈرلۈكىنى بۇنداق تەكتىلەپ كېتىشىمىز قىلچە ئاساسسىز ئەمەس. نۇرغۇن كونكرېت مىسالىلار شۇنى ئىسپاتلىدىكى، كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئېنىق ۋە دەرھال قارار چىقىرىش زۆرۈر بولغان بىرەر مۇرەككەپ مەسىلە قويۇلغاندا، قەيسەر مىجەزلىك كىشىلەر مەسىلىنى ھامان سوغۇققانلىق بىلەن تەھلىل قىلىپ، تۇرلۇك پايدىسىز ئامىللارنى بىر ئاماللار بىلەن تۇڭىتىپ، دەرھال بىر قارارغا كېلىدۇ. مىجەز-خاراكتېرى بوش كىشىلەر بولسا بۇنىڭغا ئوخشىمايدۇ، ئۇلار "ياپسام پىشارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ" دەپ ئىككىلىنىپ ئالدى-كەينىگە قاراپ، پەيتنى ئۆتكۈزۈۋېتىدۇ. بۇنىڭدىن، بالىنى قەيسەر مىجەزلىك قىلىپ تەربىيلەشنىڭ، بالىنىڭ ئۆزۈپ يېتىلىشىدە نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ، بالىلارنىڭ ئۇزاق ھاياتلىق يولىدا كۆچلۈك ئىرادىلىك بولۇپ چىقىپ، كۆپرەك مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى ئۈچۈن، جاھاندىكى جەمئى ئاتا-ئانىلارنىڭ بالىلرىنى تەربىيلەشكە كۆچ سەرپ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

چوڭلار بىتەكچى، مەسلىھەتچى بولۇشى كېرەككى، بۇيرۇق قىلغۇچى بولماسلىقى كېرەك. ئۇلار كىچىكلەرنى ئەمىلەپ، ئۆزلىرىنى كۆكە كۆتۈرمەسلا قالماستىن، بەلكى پۈتۈن زېھنىي كۈچىنى كىچىكلەرگە قارىتىپ، ئۇلاردا چىداملىق جىسمانىي قۇۋۋەت، پاك، ئالىيجانابلىق ئەخلاق، يېڭى دەۋر روھىنى كەڭ كۆلەمدە، ئەركىن قوبۇل قىلالايدىغان روھ يەنى دۇنيادىكى يېڭى ئېقىملاردا تۇنجۇقۇپ كەتمەستىن، بىمالال ئۇزلەيدىغان ئىقتىدار يېتىلدۇرۇشى كېرەك.

— لۇشۈن

ئەخلاق - پەزىلەت تەربىيىسى

75. بالىلاردا قانداق قىلغاندا مېھر - مۇھەببەت يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ؟

كېلىڭلار دوستلار، يارەنلەر،
جەم بولايلى بىر يەرگە.
چەكسىز سۆيگۈ يار بولسۇن،
بۇ رەڭگارەڭ ئالەمگە!...

بۇ، دۇنيا تىنچلىق يىلىغا بېغىشلانغان «سۆيگۈ قۇچسۇن ئالەمنى» دېگەن ناخشا بولۇپ، بۇ ناخشىنىڭ شۇنچە تېز، كەڭ تارقىلىپ كېتىشى كىشىلەرنىڭ "دۇنيا مۇھەببەتكە تولسۇن" دېگەن ئورتاق ئارزۇسىنى ئىپادىلەيدۇ. مۇھەببەت ئىنسانلارنىڭ گۈزەل ھېسسىياتى بولۇپ، ئۇ ئاتا - ئانا، ئوقۇتقۇچى - ئۇستازلارغا بولغان مۇھەببەتتىن تارتىپ، بارلىق ئاقكۆڭۈل ئىنسانلارغا بولغان مۇھەببەتكىچە بولغان ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنداقتا، قانداق قىلغاندا بالىلارغا بۇ خىل ساغلام ھېسسىياتنى چوڭقۇرگىلى ۋە بالىلارنى ئۇنىڭغا ئىگە قىلغىلى بولىدۇ؟

ئۇرغۇن يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەردە، بالىلار ئاتا-ئانا بوۋا-مومىلىرى قاتارلىق يېقىن كىشىلىرىنىڭ ئۇلارنى ياخشى كۆرۈپ ئەتىۋارلىشىغا ئېرىشىدۇ، بۇ خىل مۇھەببەت ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنىڭ ھەربىر بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىغچە سىڭگەن بولۇپ، ئۇلار پۈتۈنلەي مۇشۇ مۇھەببەت قورشاۋىدا ياشىغاچقا، بۇنى ھەر ۋاقىت ھېس قىلىپ تۇرىدۇ. ئەمما بەزى ئاتا-ئانىلار پەرزەنتىنىڭ ھېسسىيات تەربىيىسىگە دىققەت قىلمىغانلىقتىن، پەرزەنتىلەر يەققەت مۇھەببەتنى قوبۇل قىلغۇچىلارلا بولۇپ، ئۇنى تارقاتقۇچى مەنبە بولالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاتا ساپ ئانا مۇھەببىتى ئارقىلىق بالىسىغا كۆيۈنىدۇ، غەمخورلۇق قىلىدۇ، بالا بۇنى ئادەتتىكى ئىش دەپ قارايدۇ، بۇ مۇھەببەتنى قەدىرلىمەيدۇ. ئۇزۇن مۇددەت مۇشۇنداق بولۇۋەرسە، ئاتا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنىڭ بىر تەرىپىلا قالىدۇ، يەنى ئانىنىڭ بالىغا بولغان مۇھەببىتىلا قېلىپ، بالىنىڭ ئانىغا بولغان مۇھەببىتى قالمايدۇ.

تومۇز كۈنىلىرىدە، ئاتا ئىشتىن قايتىپ كەلگەندە، بالا ئانىسىغا بىر چىنە مۇزدەك چاي سۇنۇپ بەرسە، ئاتا قانچە خۇشال بولىدۇ-ھە! بىراق كۆڭۈلدىكىدەك بولمىغان ئىشلارغا دائىر مىسالارمۇ بار، مەلۇم بىر ئاتا مىڭ بىر جاپا-مۇشەققەتتە بالىسىنى چوڭ قىلىپ، قاتارغا قوشقان، لېكىن بالىسى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن ئۇنى خورلىغان، بۇ ئانىنىڭ كۆڭلىنى پارە-پارە قىلماي قالامدۇ؟

پسخولوگىيە تەتقىقات نەتىجىلىرى شۇنى كۆرسەتتىكى: "ھېسسىيات ــ كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجى قانىدۇرۇلغان ياكى قانىدۇرۇلمىغان چاغدا پەيدا بولىدىغان بىر خىل ئىچكى كەچۈرمىش بولۇپ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئەخلاق ـ پەزىلىتىنى ياخشىلاپ، ئۆز ـ ئۆزىنى تەربىيلەش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈپ، ئىشتا نەتىجە قازىنىشى ۋە سالامەتلىكىنى ياخشىلاشتا مۇھىم رول ئويناىيدۇ". باللاردا گۈزەل ھېسسىيات يېتىشتۈرۈش ئۈچۈن، ئاتا ـ ئانىلار ئۆزلىرىنىڭ ھەرىكىتى ئارقىلىق بالىلارغا ئۈلگە بولۇشى كېرەك. سوۋېت ئىتتىپاقى پىداگوگى سۇخوملىنسكىي باللارغا "ئاناملارنى سۆيۈگىلار" دېگەنىدى، ھەر قېتىملىق ئايالار بايرىمدا ئۇ باللارنى ئۆزلىرىنىڭ ئانىسىغا بىر دەستە گۈل تەقدىم قىلىشقا دەۋەت قىلاتتى. ئاتا ـ ئانىلار ئۆزلىرىنىڭ باللىرىنى جان ـ دىلى بىلەن ياخشى كۆرگەن چاغدا، بالىمۇ تېخى كىچىك، ھېسسىيات جەھەتتىكى تەربىيىنى ئېلىپ بېرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق دەپ بۇ مەزگىلدىكى تەربىيىگە سەل قارايدۇ. لېكىن، بۇ مەزگىلدە بالىنىڭ پلاستىكىلىقى ناھايىتى كۈچلۈك بولۇپ، بالا بۇنداق بىرلا يۈنىلىشلىك ھېسىياتنى قوبۇل قىلغۇچىغا ئايلىنىپ قالغانلىقتىن باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى ھەتتا باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنىڭ لازىملىقىنى بىلمەيدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن، بۇنىڭ ئاقىۋىتى ھامان ئېچىنىشلىق بولىدۇ.

باللاردا گۈزەل ھېسسىيات يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن، بالىنىڭ

كاللىسغا يەنە مەزمۇنى مول بىلىملەرنى سىڭدۈرۈش كېرەك. ھېكايە - چۆچەك ئېيتىش قاتارلىق بالىلار ياخشى كۆرىدىغان ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ، بالىنى مول ساغلام ھېسسىياتقا ئىگە قىلىپ تەربىيىلەپ چىقىقىلى بولىدۇ، چۈنكى بۇ ھېكايە - چۆچەكلەر بالىنىڭ چىن، ياخشى، گۈزەل نەرسە توغرىسىدا ئۇقۇم ھاسىل قىلىشغا ياردەم بېرىدۇ.

گېپىمىزنى «سۆيگۈ قۇچسۇن ئالەمنى» دېگەن ناخشىنىڭ ئاخىرقى مىسرالىرى بىلەن ئاياغلاشتۇرىمىز:

ئېھ دۇنيا، گۈزەل دۇنيا،
تولغىن چىن مۇھەببەتكە.
قانسۇن سەندە يۇرەكلەر،
سۆيگۈ، مېھىر - شەپقەتكە.

76. قانداق قىلغاندا بالىلارنى باشقىلارغا كۆڭۈل بولىدىغان قىلغىلى بولىدۇ؟

باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈش، باشقىلارنى ھۆرمەتلەش، باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى ئويلاش ئىنسانلارنىڭ گۈزەل ئەخلاقىدۇر. ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا، پەقەت باشقىلارغا قىزغىن ياردەم بېرىدىغان كىشىلەرلا، باشقىلارنىڭ مېھرىبانلىقىغا ۋە دوستلۇقىغا ئېرىشەلەيدۇ. بىراق بۇ خىل ئېسىل پەزىلەت تۇغما بولمايدۇ، بەلكى ئۇ تەربىيىنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئائىلىۋى

تۇرمۇشتا باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلمىگەن پەرزەنتلەر ئاتا-ئانىسى ياشانغاندا ئۇلارنى خاتىرجەم قىلىپ، ياخشى كۆتەلەيدۇ.

قانداق قىلغاندا بالىنى باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلمىگەن قىلىپ تەربىيىلەپ چىققىلى بولىدۇ؟

باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلىش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئۆزەمچىلىك ئىدىيىسىنى تۇغمىتىش كېرەك. ھازىرقى يالغۇز پەرزەنتلەر ئائىلىسىدە تولۇق غەمخورلۇقتا سازاۋەر ھەمدە ئۆزلىرى مەركىزىي ئورۇندا تۇرىدۇ، ئۇلار كۆڭۈل بۆلىدىغان، قارايدىغان ئىنى-سىڭىللىرى بولمىغاچقا، ھەممە ئىشتا "مەن"نى مەركەز قىلىدۇ، ۋاقىت ئۆزارغانسېرى ئائىلىدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان كۆيۈنۈشىنى ۋە غەمخورلۇقىنى شۇنداق بولۇشى كېرەك دەپ ھېسابلايدۇ. بۇنداق بالىلار كوللېكتىپ ئىچىدە ھامان باشقىلارنىڭمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە دىققەت قىلمايدۇ، ھەممە ئىشتا مەنمەنلىك قىلىپ، ھەمراھلىرىنى بىزار قىلىۋېتىدۇ-دە، دوست تۇتالمايدۇ.

ئاتا-ئانىلار كۈندىلىك تۇرمۇشتا بالىسىنى باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلىدىغان قىلىپ تەربىيىلەشكە دىققەت قىلىشى كېرەك. مەسىلەن، تاماق ۋاقتىدا، دادىسى تېخى قايتىپ كەلمىگەن بولسا، دادىسىغا تاماق ئېلىپ قويۇشنى ئويلىشىنى ئېسىگە سېلىش ياكى سەۋرچانلىق بىلەن دادىسىنى ساقلاشقا دەۋەت قىلىش كېرەك. بالىلار ئاتا-ئانىسىغا بېرەر ئىشنى قىلىپ

بېرىشنى ئۆگەنگەن چاغدا، مەيلى ئانىسىغا بىر ئىستاكان چاي قۇيۇپ بېرىش، ياكى دادىسىغا بىر تال قەلەم سۇنۇپ بېرىش بولسۇن، ئاتا-ئانا ئۇلارنى رىغبەتلەندۈرۈشى كېرەك، چۈنكى باللارنىڭ بۇنداق قىلىشى باشقىلارنى ئويلىغانلىقى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق قىلىش بىلەن ئۇلارنىڭ بۇ خىل بىخ ھالىتىدە تۇرغان سۆيگۈسىنى قوغداپ قالغىلى بولىدۇ.

بالىغا دائىم ئۆز ئىقتىدارى يەتكەن بەزى ئىشلارنى قىلدۇرۇپ تۇرۇشمۇ ناھايىتى زۆرۈر، ئۇلار بىۋاسىتە تەسىراتقا ئىگە بولغان چاغدىلا، ئاندىن ئاتا-ئانىنىڭ ئۆزىنى كۈتۈش ئۇچۇن قانچىلىك جاپا چېكىدىغانلىقىنى ھېس قىلالايدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن ئاتا-ئانىسىنىڭ ھالىغا يېتىشنى، كۈچىنىڭ يېتىشىچە ئاتا-ئانىسىغا ئىش قىلىشىپ بېرىشنى، ئۇلارنىڭ غېمى-قايغۇسىغا ئورتاقلىشىشنى بىلىۋالىدۇ. باللار باغچىسىدا، باللارغا دوستلىرىغا كۆڭۈل بۆلۈشنى ئۆگىتىش كېرەك، بىر دوستى يىقىلىپ كەتكەن بولسا، تەشەببۇسكارلىق بىلەن بېرىپ ئۇنى يۆلەپ، تەسەللى بېرىش ۋەھاكازالارنى ئۆگىتىش كېرەك. بۇنداق ھەرىكەتلەردىن ئۇلار باشقىلارغا ياردەم بېرىشنىڭ بىر خىل خۇشاللىق ئىش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ.

ئەلۋەتتە، ئاتا-ئانىنىڭ ئۇلگە بولۇش رولىنىمۇ تەكتىلەش كېرەك. مەسىلەن، ئانا بىلەن بالا ئاپتوبوستا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان چاغدا، بىر موماي چىقسا بالا دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، مومايغا ئورۇن بەرمەكچى بولغانىدا ئانا ئۇنى تارتىپ

ئولتۇرغۇزۇپ قويسا ۋە بېشىنى دەرھال بۇراپ، سىرتقا قارىۋالسا، بۇ كىچىك ئىشتەك كۆرۈنگىنى بىلەن بالىنىڭ كۆڭلىدە ناھايىتى ياماڭ تەسىر قالدۇرىدۇ، بەلكىم ئۇمۇ ئانىسىغا ئوخشاش قېرى، ئاجىز ياكى مېيىپلارغا ئورۇن بوشاتىپ بەرمىگەنلىكىدىن خىجىل بولمايدىغان بولۇپ قېلىشى، باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشتەك ياخشى پەزىلەتنى يوقىتىپ قويۇشى مۇمكىن.

ئاتا-ئانىلار ئۆزلىرىنىڭ بارلىق مۇھەببىتىنى پەرزەنتىگە بېغىشلايدۇ، ئۇلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كېسەل بولۇپ، كۈتۈلۈشكە موھتاج بولغانىدا بالىسىنىڭ غەمخورلۇقىنى ۋە تەسەللىسىگە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلىدۇ، ئەلۋەتتە. بىراق، ئەگەر بالىدا باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلىدىغان، باشقىلارغا ياردەم قىلىشنى خۇشاللىق بىلىدىغان ئالىيجاناپ پەزىلەتنى بالدۇر يېتىلدۇرمىگەنىدە بولسا، بەلكىم ئاتا-ئانا چېچى ئاقارغان چاغدا، ئۆزلىرى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتتىن ئەلەمىلىك ياش تۆكۈشى مۇمكىن! بالىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇ جەمئىيەتتە باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆزىمۇ ئوخشاشلا سوغۇق مۇئامىلىگە يولۇققان چاغدا، ئاتا-ئانىسىنىڭ نېمە ئۈچۈن قانداق ئادەم بولۇشىنى، كوللېكتىپ ئىچىدە قانداق قىلىپ خۇشال-خورام ياشىغىلى بولىدىغانلىقىنى ئۆگەتمىگەنلىكىدىن ئاغرىنىدۇ.

77. بالىنىڭ دوستلۇق ئورنىتىشىغا قانداق ياردەم قىلىش كېرەك؟

ھەرقانداق بالا دوستلۇققا مۇھتاج بولىدۇ، يالغۇز پەرزەنتلەرمۇ بۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس. لېكىن يالغۇز پەرزەنتلەر كىچىك ھەمراھلىرى بىلەن دوستلۇق ئورنىتىش جەھەتتە كۆپىنچە قىينىچىلىققا يولۇقىدۇ، خوش، ئۇلارغا قانداق ياردەم قىلىش كېرەك؟

بەزى يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئائىلە شارائىتى ئۇلارنى باشقىلارنى باشقۇرۇشنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ قويىدۇ، چۈنكى بۇنداق يالغۇز پەرزەنت ئائىلىدە كىچىك "پادىشاھ" بولۇپ قالغان، ئاتا-ئانىسى، بوۋا-مومىلىرى ھەممىلا ئىشتا ئۇنىڭ رايىغا بېقىپ، ئۇنى مۇتەھەم قىلىپ قويىدۇ. بۇ ئالاھىدىلىكنى بالىلارنىڭ توپىغا ئېلىپ كىرسە، كوللېكتىپ قوبۇل قىلالمايدۇ. چۈنكى ھېچكىمۇ بىر ئۆكتەمنىڭ ئۆزىگە بويرۇق چۈشۈرۈپ بۇرۇشنى ياقتۇرمايدۇ. شۇڭا بۇ باشباشتاق بالىدا يالغۇز يۈرىدىغان، زېرىكىدىغان، ھەمراھلىرىنىڭ سېپىگە قوشۇلۇشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان باشقا بىر خاھىش پەيدا بولۇپ قالىدۇ. مۇشۇ سەۋەبتىن ئاتا-ئانىلار بالىلىرىنىڭ ئائىلىدىكى سۆز-ھەرىكىتىگە دىققەت قىلىشى، ھەممىلا ئىشتا بالىنىڭ رايىغا بېقىۋەرمەسلىكى كېرەك. بالىغا باشقىلارنى

باشقۇرۇشنىلا ئۆگەنمەي، باشقىلار تەرىپىدىن باشقۇرۇلۇشنىمۇ ئۆگىنىشنى بىلىدۇرۇش لازىم. پەقەت بۇ ئىككى تەرەپنىڭ ھەر ئىككىلىسىنىلا ئۆز ئۈستىگە ئالالىغان بالا ھەمراھىلىرىنىڭ توپىغا ئاسان قوشۇلۇپ كېتەلەيدۇ.

يەنە بەزى يالغۇز پەرزەنتلەر ئۆزىنى قالتىس چاغلاپ، ھامان باشقىلارنىڭ كەمچىلىكىنىلا كۆرىدۇ. دائىم ھەربىر سۆز، ھەرىكىتىدە باشقىلارنىڭ كەمچىلىكىگە بولغان نارازىلىقىنى ئىپادىلەپ تۇرىدۇ، بۇنى ئەلۋەتتە ئۇ كەمچىلىكى بار دەپ قارىغان ھېسلىقى بالا ياقتۇرمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇلارنىڭ مۇناسىۋىتىگە تەسىر يېتىدۇ. بۇ مەسىلىگە قارىتا، ئاتا-ئانىلار بالىدا دوستلىرىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى كۆپرەك كۆرىدىغان بىر خىل ئەخلاق-پەزىلەتنى يېتىشتۈرۈشى كېرەك. دوستىدا راستلا كەمچىلىك بولغان تەقدىردىمۇ، قىزغىنلىق بىلەن ياردەم قىلىشى، ئەگەر ئۆزىگە پايدىسىز بولسا، كەڭ قورساقلىق پوزىتسىيەسىدە بولۇشى لازىم. كۆكسى-قارنى كەڭ بولۇش دوستلۇق ئورنىتىشنىڭ زۆرۈر شەرتى، باشقىلارغا ئىچى تارلىق قىلىدىغان بالىنىڭ دوست تۇتۇشى ناھايىتى تەس.

بۇنىڭدىن باشقا، بەزى يالغۇز پەرزەنتلەر "سەركەردە" بولۇشقا ئامراق كېلىدۇ. ئۇستۈنلۈك تالىشىش ئەلۋەتتە كەمچىلىك ھېسابلانمايدۇ، لېكىن بەك ئۇستۈنلۈك تالىشىپ، "سەركەردە" بولۇشقا ئامراق بولۇپ كېتىشىمۇ ياخشى ئەمەس. ھەرقانداق چاغدا سەركەردىلەرنىڭ سانى ناھايىتى ئاز بولىدۇ،

ئەگەر هەممىلا ئىشتا مەن باش بولسەمەن دەپ تۇرۇۋالغاندا، دوست تۇتۇشمۇ تەسلىشىدۇ. چۈنكى دوستى مەلۇم تەرەپتىن ئۈنگىدىن ئۈستۈن بولۇشى مۇمكىن، ئەگەر باشقىلار ئۆزىدىن ئېشىپ كەتسە خاپا بولسا، كۆرەلمىسە، چىدىيالمىسا، قانداقمۇ دوست تۇتالىسۇن؟ دوستلۇق دوستىنك مۇڭەپپەقىيىتى ئۈچۈن پەخىرلىنىشكە موھتاج. ئاتا-ئانىلارمۇ بۇ نۇقتىنى تونۇپ يېتىشى، بالىسىنىڭ بەك مەنمەنچى بولۇپ كېتىشىگە يول قويماسلىقى، بالىسغا باشقىلارنىڭ ئۈنگىدىن ئېشىپ كېتىشىگە يول قويۇشنى ئۆگىتىشى لازىم. دوستلۇقنىڭ كىشىلەرنىڭ قابىلىيىتىنىڭ بار-يوقلۇقىغا، ئۇلارنىڭ كۆچلۈكلۈكىگە قارىمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ داۋلىنى بالىلارنىڭ ئۆزىنىڭ چۈشىنىۋېلىشىغا قالدۇرۇپ، ئاجىزلارنىڭمۇ دوست تۇتالايدىغانلىقىنى، بەلكى ناھايىتى نۇرغۇن دوستلىرىنىڭ بولۇشىنىڭ تامامەن مۇمكىنلىكىنى بىلدۇرۇش كېرەك.

بىز دوستلۇقنىڭ مەڭگۈلۈك بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمىز. دوستى يوق بالا يالغۇزلۇق ۋە زېرىكىشنىڭ دەردىنى تارتىدۇ، كوللېكتىپ ۋە ھەمراھلىرى تەرىپىدىن ئارىغا ئېلىنمىغانلىقىدىن ناھايىتى ئازابلىنىدۇ. ئاتا-ئانىلار ئۆزىنىڭ بالىلىرىنىڭ ئازابلىنىشىنى خالىمايدۇ، ئۇنداقتا، ئاتا-ئانىلار بالىلارغا يارىدەم قىلىشى، ئۇلارنى دوستلىشىدىغان شارائىتقا ئىگە قىلىشقا، ئۇلارنىڭ ھەقىقىي دوستىتىن بىرنەچچىنى تۇتۇشىغا يارىدەم قىلىشى كېرەك. بۇ بالىنىڭ كىچىك ۋاقتىدىلا ئەمەس، بەلكى

بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىنكى تۇرمۇشىدىمۇ ئىنتايىن مۇھىم!

78. نېمە ئۈچۈن باللارنىڭ ئۆزىنىڭ دوست تاللىشىغا يول قويۇش كېرەك؟

زور كۆپ ساندىكى يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئەتراپى بىر توپ چوڭ ئادەملەر بىلەن قورشالغان بولىدۇ، ئۇلار مۇناسىۋەت قىلىدىغان دائىرىدىكىلەر كۆچىنىڭ بىرىچە ئۇلارغا خىزمەت قىلىدىغان ئاتا-ئانىسى ۋە باشقا تۇغقانلىرى بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار دوستقا موھتاج، ئۇلار 3-4 ياشلارغا كىرگەندە ئاداشلىرى بولغان كوللېكتىپتا ياشاشقا موھتاج بولىدۇ. مۇشۇنداق بولغاندىلا، ئۇلار كېيىنكى ئۇاق ھاياتىدا سىرتقى دۇنيانى، جەمئىيەتنى ناتونۇش ۋە ۋەھىمىلىك ھېس قىلمايدۇ. لېكىن، بەزى ئاتا-ئانىلار گەرچە پەرزەنتىنى كوللېكتىپ تۇرمۇشقا قوشقان بولسىمۇ، مەسلەن، باللار باغچىسىغا ئاپىرىپ بەرگەن بولسىمۇ، ھامان، مەقسەتلىك ياكى مەقسەتسىز ھالدا بالىسى ئۈچۈن دوست تاللاپ بېرىپ، پەرزەنتىنىڭ ئەركىن ئالاقلىشىشنى چەكلەيدۇ. ئەلۋەتتە، ئاتا-ئانىلارنىڭ بۇنداق كۆڭۈل بۆلۈشى ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنغان ئىش، ئۇلار باللىرىنى باشقا باللارنىڭ بوزەك قىلىشى قاتارلىقلاردىن ئەندىشە قىلىدۇ.

بۇنداق چەكلەشنىڭ پايدىسى بارمۇ؟ ئاتا-ئانىلار پەرزەنتى ئۈچۈن تاللاپ بەرگەن دوست، بەلكىم يۇڭاش، گەپ ئاڭلايدىغان بولۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقا ياخشى بولىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقا ئەركىن بولىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقا ئەركىن بولىدۇ، ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقا ئەركىن بولىدۇ.

دىغان، قورقۇنچاق بالا بولۇشى مۇمكىن، پەرزەنتى بۇنداق بالىلار بىلەن ئويناغاندا، ئاتا-ئانىلار خاتىرجەم بولغاندەك بولىدۇ، كاللىسىغا تاش تېگىپ كەتكەنمىدۇ دېگەندەك ئەندىشىلەردە بولۇپمۇ يۈرمەيدۇ. ئەمما، ئەگەر پەرزەنتى مەلۇم شارائىتتا مۇشتى چوڭ، كۈچلۈك ھەتتا ئۆزىدىن كىچىكلەرنى بوزەك قىلىدىغان چوڭ بالىلارغا يولۇقۇپ قالغاندا قانداق قىلىدۇ؟ ئۇلار قانداق قىلىشنى، ئۆزىنى قانداق قوغداشنىمۇ بىلمەي قالىدۇ. بەلكىم ئۇلار مۇشۇ تۇپەيلى سىرتقى مۇھىتتىن قورقىدىغان، ھەتتا بەزىلىرى ئۆزىنى ئۆزى بىكىندۈرۈپ قويۇپ، ئۆزى يالغۇز ئويناشقا، ياكى چوڭلارنىڭ ئۆزىگە ھەمراھ بولۇشقا رازى بولىدىغان، ئەمما دوست تۇتۇشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

چوڭ ئادەملەر ئۇچۇن دوستلىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋەت ۋە دوستلۇقنىڭ شەكىللىنىشى ئۇنىڭ جەمئىيەتكە ئۇيغۇنلاشقان-ئۇيغۇنلاشمىغان، يېتىلگەن ياكى يېتىلمىگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى. بالىلار ئۇچۇن كىچىكىدىن باشلاپ دوست تۇتۇشنى ئۆگىنىش تېخىمۇ زۆرۈر. ئاتا-ئانىلار ئۇلارنى يېتەكلىشى، ئۇلارنىڭ كۆڭۈللۈك ھەم ئۆزلىرىگە باب كەلگەن كوللېكتىپقا كىرىشىگە يول كۆرسىتىشى لازىمكى، بۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئېلىۋالماسلىقى لازىم. بالا ھەمراھلىرى بىلەن ئويناغان چاغدا ماجرا تۇغۇلسا، ئاتا-ئانىلار ھەرگىز بالىغا ۋەكالىتەن ئۇنى ئويلاپ، تەھلىل قىلىپ، بالىسى ئۇچۇن ھېلىقى ھەمراھىدىن ھېساب ئالىدىغان

ئىشنى قىلماسلىقى كېرەك، ئەگەر مۇشۇنداق قىلسا، شۇبھىسزكى، ئۆز بالىسنى تەنھا قىلىپ قويىدۇ، بالىدا يۆلىنىۋېلىش ئىدىيىسى تۇغۇلىدۇ ـ دە، ئاتا ـ ئانامدەك كۆچلۈك ئارقا تىرەكسم بارىكەن دېگەن ھېسسىياتتا، قانداق مەسىلە بولسىلا ئاتا ـ ئانىسىنىك يېنىغا بېرىپ، ئۇلارنىڭ ھامىيلىقىنى تىلەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. بۇ بالىنىڭ دوست تۇتۇش جەھەتتىكى بىلىمسىنىڭ كۆپىيىشىگە بەكمۇ پايدىسز.

ئاتا ـ ئانىلار ئۆز بالىلىرىغا ياردەم بېرىشى كېرەك، ئەلۋەتتە. بالا دوست تۇتۇشتا سوغاق مۇئامىلىگە يولۇققاندا، ھەمراھ ـ لىرىنىڭ مەسخىرىسىگە، يەكلىشىگە ئۇچرىغاندا ئاتا ـ ئانىلار ۋاقتىدا بايقىشى، كۆڭۈل بۆلۈشى ھەمدە ئەھمىيەتىنى ئاساس قىلىپ، بالىنىڭ قەلبىدىكى گۇمانلارنى يوقىتىپ، بالىنى يەنە بىر قېتىم ھەمراھقا باتۇرلۇق بىلەن يېقىنلىشىپ بېقىشقا رىغبەتلەندۈرۈشى كېرەك. بۇنداقتا، بالىغا بۇرۇنقى ئىشتىن ساۋاق ئېلىپ، شارائىت ۋە كوللېكتىپقا تېزلا ماسلىشىپ كېتىدىغان بولۇشقا ئىمكانىيەت تۇغۇلىدۇ. بالىلارنىڭ ئەقلى پەقەت ئۆزى يىكىر يۈرگۈزۈپ، دوست تۇتۇش جەريانىدىلا تولۇپ باردۇ.

79. "ئەرز قىلىش"قا ئامراق بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

بالا بالىلار باغچىسىغا كىرگەندىن كېيىن، ئانا ھەمىشە

ئۇنىڭدىن ئەنسىرەيدۇ، بالىنى باشقىلارنىڭ بوزەك قىلىپ كېتىشىدىن ئەندىشە قىلىش بۇنىڭ بىر مىسالى. شۇنىڭ بىلەن بەزى ئانىلار بالىسىغا "ئەگەر بىرسى سېنى بوزەك قىلسا، مۇئەللىمگە ئېيىت!" دەپ ئۆگىتىپ قويىدۇ. بەزى بالىلارغا ئۆگىتىشمۇ كەتمەيدۇ، ئۇستازىزلا بىلىۋالىدۇ. كىچىككىنە بىر ئىش بولسىلا مۇئەللىمگە ئېيتىدۇ، "ئەرز"نىڭ كۆپلۈكىدىن مۇئەللىملەر باشقۇرۇشقا يېتىشەلمەي قالىدۇ. ئۇنداق بولسا، "ئەرز" قىلىشقا ئامراق بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؟

"ئەرز قىلىش" نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟ بىرخىل قابىلىيەت-سىزلىكتىن يەنى ئۆزىنىڭ ئىقتىدارى يەتمىگەن ئەھۋالدا، ئۆزىدىن كۈچلۈكلەرگە تايىنىپ باشقىلارنى كونترول قىلىشتىن دېرەك بېرىدۇ. بالىلارنىڭ ئارىسىدا نېمە ئىشلار يۈز بېرەتتى؟ "پالانچى ئويۇنچۇقۇمنى تارتىۋالدى"، "پۇستانچى مېنى ئۇردى"، "پالانچى ئۇستەلگە قالايمقان سىزدى" دېگەنلەردىن باشقا نەرسىلەر بولمايدۇ. ئەلۋەتتە، بۇلار كىشىنى چۆچۈتىدىغان چوڭ ئىشلار ئەمەس، كىچىك ئىشلار. لېكىن بالىلار بۇ كىچىك ئىشلارنى ھەل قىلىشقا ھەم ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشقا موھتاج. ئەگەر بالىلىق ۋاقتىلىرىدا مۇشۇنداق كىچىك ئىشلارنى مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلالىسا، چوڭ بولغىنىدا چوڭ ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشى ئۈچۈن پۈختا ئاساس سېلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، كىچىك ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئىقتىدارىغا سەل قارىماسلىق لازىم. مۇشۇلارنى نەزەردە تۇتقانىدا، بىز ئەلۋەتتە، بالىلار ئۆز

مۇھتىدا، ئۆزلىرى بۇ كىچىك ئىشلارنى ياخشى ھەل قىلىپ، مۇشۇ ئارقىلىق بىر خىل ئىقتىدار يېتىلدۈرسە دەپ ئۈمىد قىلىمىز. لېكىن "ئەرز قىلىش" بۇنداق بولمايدۇ. بۇنىڭدا كاللا ئىشلىتىش، چارە ئويلاش ھاجەتسىز بولۇپ، پەقەت مۇئەللىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بىرنەچچە ئېغىز سۆزلەپ قويسىلا كۇپايە. بۇنى بىر خىل ئاسان، تېجەشلىك چارە دېمەي بولمايدۇ، لېكىن بۇنىڭ باللارغا ھېچقانداق پايدىسى يوق.

بەزى مۇئەللىملەر "ئەرز قىلىش"قا ئامراق بالىلارنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇلارنى گەپ ئاڭلايدۇ، مۇئەللىم بىلەن يېقىن دەپ قاراپ، بەكرەك ياقتۇرىدۇ، بۇنداق قىلىش نەتىجىسىدە "ئەرز قىلىش" كەيپىياتى تېخىمۇ ئەۋج ئېلىپ كېتىدۇ- دە، "ئەرز قىلىش"تىن ئىبارەت قورالنى ئىشلىتىدىغان بالىلار كۆپىيىپ كېتىدۇ. بۇ زادىلا بولمىغان ئىش.

ئاتا- ئانا بالىنىڭ كوللېكتىپ ئىچىدە نېمىلەرگە ئېرىشىشى كېرەكلىكىنى چۈشەنسە، بالىنىڭ ھەرقانداق ۋاقىت ۋە ھەرقانداق جايدا مۇئەللىمگە "ئەرز قىلىش"نى ئۆزىنىڭ ئەڭگۈشتىرى قىلۇېلىشىغا ئىلھام بەرمەسلىكى كېرەك.

بۇنداق دېگەنلىك بالىلار ھەرقانداق ئىشنى مۇئەللىمگە دېمەسلىكى كېرەك دېگەنلىك ئەمەس. بالىلار ھەقىقەتەن ئۆزى ھەل قىلالمايدىغان مەسىلىگە يولۇققاندا، مۇئەللىمگە ئېيتىشى، مۇئەللىمنىڭ مەسىلىنى چۈشىنىشى ھەم ھەل قىلىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشى لازىم، بۇ مۇئەللىمگە ئىشەنگەنلىكنى ئىپادىلەيدە-

غان ياخشى ئىش. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز، باللارنىڭ ئۆز ئىشىنى ئۆزى بىر تەرەپ قىلىشنى ھەمدە ھەممىلا ئىشنى مۇئەللىمنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈزمەسلىكنى تەشەببۇس قىلىمىز. شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقتتا، يەنە مۇئەللىملەردىن باللار بىلەن كارى بولماي، ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتمەسلىكنى، باللارنىڭ بارلىق ئىش-ھەرىكەت-لىرىنى ھەر ۋاقىت يېقىندىن كۆزىتىپ، تەسادىپىي ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىدىن ساقلىنىشنى تەلەپ قىلىمىز. ئەگەر مۇئەللىم-لەرنىڭ سىكىرگەن ئەجرى قانچە كۆپ بولسا، "ئەرز" قىلىدىغان باللارمۇ شۇنچە كۆنسايىن ئازلاپ بارىدۇ.

80. باللار نېمە ئۈچۈن گەپ ئاڭلىمايدۇ؟

ھەربىر ئاتا-ئانا ئۆز بالىسىنىڭ گەپ ئاڭلايدىغان بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، بولۇپمۇ خىزمەتداش، يار-بۇرادەر-لىرىنىڭ ئالدىدا تېخىمۇ شۇنداق، ئەگەر بالا تەرسالىق قىلىپ، ئاتا-ئانىنىڭ گېپىنى پەقەتلا ئاڭلىمىسا، كىشىلەر ئالدىدا ئاتا-ئانىنىڭ يۈزى چۈشىدۇ. ئەگەر ئاتا-ئانىسى ئۇنىڭغا ماڭ دېسە، سولغا ماڭسا، قىل دېگەننى قىلمىسا، بۇنى بالىنىڭ تەتۈرلۈكى تۇتۇپتۇ دېيىش كېرەك. توغرا بولسۇن ياكى خاتا بولسۇن، بالىدا نېمە ئۈچۈن ئاتا-ئانىسى بىلەن قارشىلىشىدىغان بۇنداق كەيپىيات پەيدا بولىدۇ؟

ئالدى بىلەن، بۇنى باللارنىڭ قىزىقىشى كەلتۈرۈپ

چەقىرىدۇ. يېشى كىچىك بالىلارغا نىسبەتەن ئەتراپتىكى رەڭگارەڭ دۇنيا غۇۋا ھالەتتە تۇرغاندا، ئۇلارنىڭ بارلىق نەرسىلەرنى بىلگۈسى، ئۇلار بىلەن تونۇشقۇسى كېلىدۇ. ئۇلار، قايسى نەرسىلەرگە چېقىلىشىغا رۇخسەت قىلىنىدىغانلىقىنى، قايسى نەرسىلەرگە چېقىلىشىغا رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلار قول تەگكۈزىشى بىلەنلا ئاتا-ئانىلار چەكلىگەن ئىشلارغا خىلاپلىق قىلىپ قويىدۇ. ئۇلار دائىم ئاتا-ئانىنىڭ "بولمايدۇ"سىغا ئۇچراپ تۇرىدۇ، رۇخسەت قىلىنمىغانسېرى رۇخسەت قىلىنماسلىقنىڭ تېگىدىكى سىرنى شۇنچە بىلگۈسى كېلىدۇ، شۇ ئىشنى قىلىپ بېقىش ئىستىكى بىردىنلا نەچچە ھەسسە كۈچەيىپ كېتىدۇ. چوڭ ئادەملەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدارى بىرقەدەر كۈچلۈك بولىدۇ، لېكىن بالىلارنىڭ ئۆزىنى كونترول قىلىشى ئانچە ئاسان ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئىرادىسى تېخى ئاجىز بولىدۇ، كۆپ ھالىلاردا ئۆزىنىڭ كۈچلۈك قىزىقىشىنى ئاسانلىقچە توسۇۋالالمايدۇ.

ئۇنىڭدىن قالسا، ئاتا-ئانىنىڭ بالىغا بولغان تەربىيىسى مۇڭلۇق بولمىغانلىقتىن، بالىلاردا قارشىلىشىش روھىي ھالىتى ئاسانلا شەكىللىنىپ قالىدۇ. بالىلارنىڭ يېتىلىشى جەريانىدا ئۇلاردا تەدرىجىي ھالدا ھەق-ناھەق كۆز قارىشىنى يېتىلدۇرۇش زۆرۈر، بۇ چاغدا، ئاتا-ئانا بالىسىنى چۈشەنمەي، بالىنىڭ قىزىقىشى نورمال بولغاندىمۇ ئاق-قارىنى پەرق

ئەتمەيلا بالىسغا تەنبىھ بەرسە، بالىسىنى تەنقىدلىسە ھەتتا ئۇرۇپ تىللىسا، بالىسىنىڭ بۇنىڭغا قايىل بولماسلىقىدىن ھەتتا بىزار بولۇشىدىن ساقلانغىلى بولمايدۇ. بۇ ئىش ئۇزاقىقىچە داۋاملاشسا، قارشىلىشىش پىسخىكىسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

قانداق قىلغاندا بالىلاردا قارشىلىشىش پىسخىكىسىنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ساقلانغىلى بولىدۇ؟ بۇنىڭ ئۈچۈن، ئالدى بىلەن، ئاتا-ئانىلار بالىسىنى چۈشىنىشى، بالىلار پىسخولوگىيىسىنى ئاز-تولا ئۆگىنىشى لازىم. مۇكاپاتلاشقا تېگىشىلىك بولغاندا مۇكاپاتلاش، جازالاشقا تېگىشىلىك بولغاندا جازالاش كېرەك. بۇنىڭدىكى مۇھىم بىر ھالقا، ئەگەر بالا ھەقسىزتەن خاتالىق ئۆتكۈزگەن بولسا، مۇۋاپىق جازالاش كېرەك، ئەلۋەتتە جازالاش دېگەنلىك تەن جازاسى بېرىش دېگەنلىك ئەمەس. ئەگەر بالا ياخشى ئىش قىلغان، ئىلگىرى-لىگەن بولسا، ئادىللىق بىلەن مۇكاپاتلاش لازىم، مۇكاپاتلاشتا، ئەلۋەتتە تەقدىرلەش قاتارلىق مەنىۋى مۇكاپاتنى ئاساس قىلىش كېرەك. بۇ بالىلارنىڭ كىچىكىدىن تارتىپلا ھەق-ناھەق ئۆلچىمىنى تىكلىشىگە پايدىلىق. بەزى ئاتا-ئانىلار دائىم ئۆزىنىڭ كەيپىياتىنى ھەق-ناھەقنىڭ ئۆلچىمى قىلىۋالىدۇ، خۇشال بولغىنىدا بالىسىنىڭ ھەممە ئىشى ئورۇنلۇق بولۇپ كېتىدۇ، بالا قانچىلىك يولسىزلىق قىلسىمۇ ئۇنى بولۇشىغا قويۇپ بېرىدۇ. ئاچچىقى كەلگەندە بولسا بالىسىنى ئاچچىقىنى چىقىرىشنىڭ ئوبيېكتى قىلىپ، بالىسىغا دوق قىلىدۇ، ئاتا-

ئانسىنىڭ غەزىپىگە تاقابىل تۇرۇش ئىقتىدارى بولمىغان بالىدا قارشىلىشىش كەيپىياتىنىڭ پەيدا بولۇپ، قارشىلىشىش پىسخىكىسىنىڭ شەكىللىنىپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالا ھەق- ناھەقلىنى پەرق ئەتمەيدىغان ئاتا- ئانىنىڭ گېپىگە كىرمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا- ئانىلار كۆڭۈلسىز ئىشلارغا يولۇققاندا، ئۆزىنىڭ غەزىپىنى گۇناھسىز بالىدىن چىقىرىۋېلىشتىن ئاڭلىقلىق بىلەن ساقلىنىشى كېرەك، ئۇنداق بولمىغاندا، ئۆزىنىڭ ناچار كەيپىياتىنى باشقا ياقتا يۆتكەش مەقسەت قىلىنمىغان بۇ خىل ئۆز- ئۆزىنى قوغداش بىللارغا كۆپىنچە پاسسىپ تەسىر بېرىدۇ.

ئەگەر ھەربىر ئاتا- ئانا ئۆزىنىڭ گەپ سۆزى، ئىش- ھەرىكىتىگە دىققەت قىلسا، بالىسىنى مۇكاپاتلاشقا توغرا كەلگەندە مۇكاپاتلىسا، جازالاشقا توغرا كەلگەندە جازالىسا، بالىدا قارشىلىشىش پىسخىكىسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان كۆپ خىل ئامىللاردىن ئېھتىيات بىلەن خالىي بولسا، بالىنىڭ قىزىقىشىغا قارىتا سەۋرچانلىق بىلەن يېتەكلەش پوزىتسىيىسىنى تۇتسا، بالىنى چوقۇم ھەق- ناھەقنى ئايرىيالايدىغان قىلالايدۇ.

81. بالىلار نېمىنى تەلەپ قىلسا شۇنى بېرىش كېرەكمۇ؟

ھازىر نۇرغۇن يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەردە، ئاتا- ئانا،

بوۋاۋ ـ ئومىلار بالىنى خۇددى كۆز قارچۇقىدەك كۆرىدۇ، نېمە دېسە شۇنى قىلىپ بېرىدۇ.

ئاتا ـ ئانىلار بالا ئوتتۇرىغا قويغان ھەرقانداق تەلەپنى خاننىڭ يارلىقىدەك كۆرۈپ، بار كۈچى بىلەن ئورۇندايدۇ. مۇشۇنداق قىلسا، بالا قانائەت ھاسىل قىلىپ، باشقا تەلەپلەرنى قويماي قالارمۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنداق بولمايدۇ.

مۇنداق بىر ھەقىقىي ۋەقە بولغانىكەن: بايباشات بىر ئائىلىدە چىرايلىققىنا بىرلا قىز بار ئىكەن، بۇ قىزنى كىچىكىدىنلا ئائىلىدىكىلەر ھەددىدىن زىيادە ئەتىۋارلاپ چوڭ قىپتۇ، ئۇنىڭ ھەرقانداق تەلىپىنى قاندۇرۇپتۇ، ئۇ ئېرىشەلمەيدىغان نەرسە قالماپتۇ. لېكىن، دەل مانا مۇشۇ قىز تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن، ماگىزىندا ئوغۇرلۇق قىلىپ ساقچى تەرىپىدىن قولغا ئېلىنغان، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ھەرقانداق تەلىپى قاندۇرۇلمىغان بىر بالىنىڭ ئوغۇرلۇق قىلغانلىقىغا زادىلا چۈشىنەلمىگەن. ئەمەلىيەتتە بۇ ھېچ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس. ئۇ نېمىنى تەلەپ قىلسا شۇنىڭغا ئېرىشۈرگەچكە، ۋاقىتلىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭدا ئۆزلىنىڭ نەرسىسى بىلەن باشقىلارنىڭ نەرسىسى ئوتتۇرىسىدىكى چېگرا ئۇقۇمى ئىنتايىن مۇجمەل بولۇپ قالغان. ئۇنىڭ نەزىرىدە، بارلىق نەرسىلەر ئۆزىگە تەئەللۇق بولۇپ، باشقىلارنىڭ نەرسىسى دەيدىغان ئىش مەۋجۇت ئەمەس. بەلكىم ئۇ ماگىزىندا ئوغۇرلۇق قىلىۋاتقاندا، بۇنىڭ بىر خىل جىنايى قىلمىش

ئىكەنلىكىنى تازا چۈشىنىپ كەتمىگەن بولۇشى مۇمكىن. لېكىن شۇنىڭدىن كېيىن بۇ قىز چۈشكۈنلىشىپ، لۇكچەكلەر گۇرۇھىغا كىرىپ كەتكەن. بۇ مىسال بەزى ئاتا-ئانىلارغا چىلىنغان سېغنالدۇر. بالىلارنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن، بالىلارنىڭ ھەرقانداق تەلىپىنى قانداقمۇ رەت قىلىشقا ھەرگىز بولمايدۇ.

يەنە بىر مىسال، شەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ بىر ناھىيە شەھىرىدە مۇنداق بىر ۋەقە يۈز بەرگەن: بىر جۈپ ياش ئەر-ئايال چىرايلىق بىر قىزى بىلەن بەختلىك ياشايدىكەن. ئانىسى ئىزچىل تۇرمۇشقا دېگىنىنى قىلىپ، بارلىق تەلىپىنى قاندۇرىدىكەن. قىزى ئالتە ياشقا كىرگەن مەزگىلدە، بىر قېتىم، ئانىسى ئىشتىن چۈشۈپ ئۆيگە ئالدىرىغاچقا، قىزى دېگەن مۇز چوكىنى ئېلىپ كېلىشىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ. ئالتە ياشلىق بۇ قىز مۇشۇ كېچىككىنە ئىشتىن كۆڭلىدە ئاداۋەت ساقلاپ، ئانىسىنىڭ تامىقىغا چاشقان دورىسى سېلىپ، ئانىسىنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ. بۇ ئىشتىن قاتتىق غەزەپلەنگەن دادىسى قىزىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئۆزىمۇ ئۆلۈۋاپتۇ. بەختلىك، خاتىرجەم بىر ئائىلە مانا مۇشۇنداق ۋەيران بوپتۇ. بۇ ئىشتا گۇناھى ئاشۇ ئالتە ياشلىق قىزغا ئارتماي بولمايدۇ، لېكىن سىز بۇنىڭ، ئانىنىڭ بالىنىڭ ھەممە تەلىپىنى قاندۇرۇشى ۋە بالىنى ئارتۇقچە ئەركە قىلىۋېتىشى بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى يوق دېيەلەمسىز؟

ئەلۋەتتە، بۇلار برقەدەر تىپىك مىساللار. لېكىن ئادەتتە، بالىلارنىڭ تەلىپى مۇۋاپىقمۇ، مۇۋاپىق ئەمەسمۇ، ئائىلە ئىقتىسادىي ئەھۋالى يار بېرەمدۇ، بەرمەمدۇ دېگەنلەرگە قارىماي، ھەممىگە يول قويۇۋېرىشنىڭ بالىلارغا ۋە ئائىلىگە ھېچقانداق پايدىسى يوق. چۈنكى، بۇنداق ھەممە تەلىپىنى قاندۇرۇش بالىنى بەك جاھىل، باشباشتاق قىلىۋېتىپلا قالماي، بەلكى شەخسىيەتچى قىلىپ قويىدۇ. ئۇ بارلىق نەرسىلەر مېنىڭ، ئاتا-ئانامنىڭ ماڭا كۆيۈنۈشى، غەمخورلۇق قىلىشى ھەقلىق، مۇشۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك، دەپ قارايدۇ. ئاتا-ئانىنىڭ ئۆزىگە بولغان مۇھەببىتىگە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشنى، ئاتا-ئانا ۋە باشقىلارغا كۆيۈنۈشنى بىلمەيدۇ. بۇنداق بالا چوڭ بولغاندىن كېيىن كۆپىنچە، باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشنى بىلمەيدىغان، باشقىلارمۇ ياقتۇرمايدىغان ئادەم بولۇپ چىقىدۇ. ئېغىر بولغانلىرى ھەتتا شەخسىي غەرەز تۈپەيلىدىن جىنايەت ئۆتكۈزۈشمۇ مۇمكىن. ئېنىقكى، ئاتا-ئانىلارنىڭ ئارزۇ قىلىدىغىنى بۇ ئەمەس.

82. بالىلار بەك ھورۇن بولۇپ كەتسە قانداق قىلىش كېرەك؟

ئىشچانلىق — جۈڭگولۇقلارنىڭ گۈزەل پەزىلىتى. لېكىن، ھازىرقى بەزى بالىلار ئاتا-بوۋىلىرىمىز قالدۇرغان بۇ پەزىلەتنى

پۇتۇنلەي تاشلۇەتتى. ھازىر بەزى ئاتا-ئانىلار، بالىسىنىڭ بەك ھورۇنلىشىپ كەتكەنلىكىنى، ھەتتا چاچ ئالدۇرۇشقا، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا، يوتقان-كۆرپىلىرىنى يىغىشقىمۇ ھورۇنلۇق قىلىدىغانلىقىنى ئىنكاس قىلماقتا. بىز بۇ ھورۇن بالىلارغا قانداق مۇئامىلە قىلىشىمىز كېرەك؟

بالا ھورۇن بولسا، بۇنى تۇغما ھورۇنلۇق دەپ، گۇناھى بالىغا ئارتماي، ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنى ئەيىبلەش كېرەك. بالا كىچىك ۋاقتىلىرىدا، ھەرقانداق يېگى ئىشقا ناھايىتى قىزىقىدۇ، ھەممە ئىشنى قىلىپ باقىقۇسى كېلىدۇ، مەسىلەن: يەر سۈپۈرۈش، قاچا يۇيۇش قاتارلىقلار. لېكىن، ئۇلاردا ئەمگەك قىلىش، مۇنداقچە ئېيتقاندا، قىزىقارلىق ھېس قىلغان ئىشلارنى قىلىش ئاكتىپلىقى قوزغالغاندا، بەزى ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ ياخشى قىلالماسلىقىدىن، ياكى نەرسە-كېرەكلەرنى بۇزۇپ قويۇشىدىن، كىيىمىنى مەينەت قىلىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ، بالىنىڭ ئىش قىلىشىنى توسىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بالىنى ئەمگەك قىلىش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قىلىپ قويىدۇ، ياكى بولمىسا، بالا ئىشلەپ باقاي دېگەندە، ئاتا-ئانىلار زورمۇزور چەكلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالدا بۇ خىل ئاكتىپلىق قايتا قوزغالمايدۇ-دە، خاتىرجەم ھالدا ئاتا-ئانىسىنىڭ كۆتۈشىگە قاراپ تۇرىدۇ. ئەمما ئاتا-ئانىلار بۇ ئىشتىن بالىسىنىڭ ئەمگەككە بولغان تەشەببۇسكارلىقىنى بوغۇپ قويغانلىقىنى ھېس قىلالمايدۇ. پەقەت بالا چوڭ بولۇپ، بارغانسېرى ھورۇنلىشىپ كەتكەندىلا،

ئاندىن بۇ ئىشنى بايقىغاندەك "بۇ بالا نېمانچە ھورۇن بولۇپ كەتكەندۇ؟!" دەپ ئەجەپلىنىدۇ.

ئۇنداقتا، ئاتا-ئانىلار بالا ھورۇن بولۇپ كەتكەن ئەھۋالدا، قانداق قىلىشى كېرەك؟ بۇنى بىلىۋېلىش بالىسىنىڭ ھورۇن بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئەمدىلا بىلگەن ئاتا-ئانىلار ئۆچۈن ئىنتايىن زۆرۈر. مەيلى بالا ھورۇنلىشىپ كەتكەن بولسۇن، بولمىسۇن، ئاتا-ئانىلار بالىسىنى ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزىتىپ، بالىسىنىڭ ھورۇنلۇق قىلمايدىغان ۋاقتىنى ئەستايىدىل ھالدا چىڭ تۇتۇشى لازىم. بۇ خىل تەسادىپىي ئەھۋال مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. بالا تەشەببۇسكارلىق بىلەن بەزى ئىشلارنى قىلغاندا، بۇ ئىشنىڭ ماختاشقا ئەرزىيدىغان ياكى ئەرزىمەيدىغانلىقىغا قارىماي، بالىنى ماختاش، رىغبەتلەندۇرۇش، تەقدىرلەش كېرەك. بۇنداق قىلغاندا، بالىنىڭ ئىش قىلىشقا بولغان ھەۋىسى زور دەرىجىدە ئۆسىدۇ، ئۇنىڭ ئىككىنچى، ئۈچىنچى قېتىم ئىش قىلىشىغا تۈرتكە بولىدۇ. پۈرسەتتىن پايدىلىنىشقا ماھىر ئاتا-ئانىلار، نەتىجىنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن، بالىسىنى تېخىمۇ رىغبەتلەندۈرۈشى، ماختىشى، تەقدىرلىشى كېرەك. بالىلاردىكى ھورۇنلۇقنىڭ شەكىللىنىشى بىر كۈنلۈك ئىش بولمىغىنىدەك، ھورۇن بالىلارنىڭ ئۆزگىرىشىمۇ بىر مەزگىللىك ئىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاتا-ئانىلار دىققەت قىلىشى كېرەككى، قوپالىلىق قىلماسلىقى، ئانىلاردا دائىم بولىدىغان كوتۇلداشلاردىن ساقلىنىشى كېرەك،

چۈنكى بۇ ئىشلار كۆپىنچە باللارنى بىزار قىلىپ قويىدۇ ـ دە، ئىشنىڭ نەتىجىسى ئەسلى ئارزۇنىڭ تەتۈرسىچە بولۇپ قالىدۇ.

بالا بىلەن بىرەر ئىشنى بىللە قىلغاندا، ئىشنى ئاماللىق باربچە كۆڭۈللۈك قىلىشقا تىرىشىش، ئۇنى زېرىكىشلىك، مەززىسىز قىلىپ قويماسلىق لازىم. ئەگەكسىنى بىر خىل جازا سۈپىتىدە باللىغا يۈكلەشكە تېخىمۇ بولمايدۇ، بۇنداق قىلغاندا، باللىنىڭ ئەگەككە بولغان ئۆچلۈكى تېخىمۇ كۈچىيىپ، بالا تېخىمۇ ئەگەك سۆيمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

بەزى باللار باللار باغچىسىدا ئاكتىپلىق بىلەن ئىشلەپ، دائىم مۇئەللىمنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشىدۇ. لېكىن ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن، هورۇنلۇق قىلىپ ئىشلىمەي تۇرۇۋالىدۇ، هەمىمە ئىشتا چوڭلارنىڭ قولىغا قاراپ تۇرىدۇ. بۇنداق باللارنى ئۆيدىمۇ مەكتەپتىكىگە ئوخشاش كىشىنىڭ هەۋىسىنى قوزغايدىغان ئىشچان بالا قىلىپ چىقىش ئۈچۈن، ئاتا ـ ئانىلار بىلەن مۇئەللىمەر زىچ ماسلىشىشى كېرەك.

83. نېمە ئۈچۈن ئوغۇل بالىلارىمۇ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشنى ئۆگىنىشى كېرەك؟

هازىر كۆپلىگەن ئائىلىلەردە، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشتا، ئەر ـ ئاياللار يەنىلا پەرقلىنىپ تۇرىدۇ، ئۆي ئىشلىرىنىڭ كۆپىنچىسىنى ئاياللار قىلىدۇ. بۇنداق ئائىلىنىڭ تەسىرىدە،

ئوغۇللارنىڭ ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشنى ئۆگىنىشى تامامەن هاجەتسىز، ئۆي ئىشلىرىنى قىلمىسمۇ بولىدۇ، دەيدىغان خاتا قاراش پەيدا بولىدۇ، بۇنداق قاراش ئوغۇللارنىڭ ئەمگەك قابىلىيىتىنى يېتىلدۈرىشىنى چەكلەپ قويۇپ، ئوغۇللارنىڭ ئەمگەكتە ئۆز ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ. بۇ ئوغۇللارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشىگمۇ پايدىسىز.

بۇنداق دېيىش ۋەھىمىلىك سۆز بىلەن كىشىنى قورقۇتقاندەك تۇيۇلىدۇ، ئەمەلىيەتتە، ئۇنداق ئەمەس، بالا ئىككى ياشلارغا كىرگەندىلا، چوڭلارنىڭ ئىش قىلىشىنى دوراشقا ئامراق بولىدۇ، ئۇستەل سۈرتۈش، يەر سۈپۈرۈش قاتارلىق ئىشلار ئۇلارنى چىن قەلبىدىن خۇشال قىلىدۇ. ئۆزى ئىش قىلىشنى ياخشى كۆرۈشتەك بۇ خىل ئالاهىدىلىك ئىنسانلارنىڭ سۈبيېكتىپ پائالىيەتچانلىقىدۇر. باللار ئەمگەكنى يۈك دەپ قارىمايدۇ، بەلكى بىر خىل ئوبۇن، ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان ئويۇن هېسابلايدۇ، چۈنكى بۇ ئويۇنلار ئۇلارنىڭ بىلىم ئېلىش تەشنالىقىنى، ئۇلارنىڭ قىزىقىشىنى قاندۇرىدۇ. بۇ مەسىلىدە، ئوغۇللار بىلەن قىزلار ئوخشاش بولۇپ، جىنسىي پەرقىنىڭ هېچقانداق ئەهمىيىتى بولمايدۇ. لېكىن بەزى چوڭلار، ئۆي ئىشىنى قىلىشنى قىزلار ئۆگىنىشى كېرەك، ئوغۇللارنىڭ بۇ ئىشلارنى قىلىشى بەك يارامسىزلىق، كىچىكىدىنلا ئۇيدىكى پارچە- پۇرات ئىشلارنى قىلىشنى ياخشى كۆرسە، چوڭ بولغاندا چوڭ ئىشلارنى قىلالمايدۇ، دەپ قارايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن،

ئۇلار ھەمىشە ئوغۇللارنىڭ ئىش قىلىشىنى چەكلەپ تۇرىدۇ. چوڭلارنىڭ پوزىتسىيىسى ئەلۋەتتە بالىلارغا ئىنتايىن زور تەسىر كۆرسىتىدۇ، بۇ ئىش ئۇزۇنغا سوزۇلغانسېرى، بالىلارنىڭ ئەمگەكنى سۆيۈش تەبىئىتى، ئاكتىپ سۈبېيكتىپ پائالىيەتچانلىقى ئاجىزلاپ، يوقىلىپ كېتىپ، بەرسەڭ يەيمەن، ئۇرساڭ ئۆلىمەن دەيدىغان ھورۇنلاردىن بولۇپ قالىدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن، ئوغۇللار جىنسىي ئالاھىدىلىكى سەۋەبىدىن، ئىشنى قوپالراق قىلىدۇ، ئەمگەك ماھارىتىنى ئۆگىنىشتە قىزلاردەك ئېپچىل بولمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، دائىم نۇرغۇن ئاۋارىچىلىقلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، مەسىلەن: ئۇستەلنى سۈرتۈپ پاكىزلايمەن دەپ تېخىمۇ مەينەت قىلىۋېتىدۇ، ئۆگىمىسنى ئىگىز-پەس قادىۋالىدۇ، ۋەھاكازالار. بۇنداق ۋاقىتتا، ئەگەر چوڭلار ئۇلارغا ئەمگەك ماھارىتى ئىگەللەشنى، ئەمگەك قىلىشنى ۋاقتىدا ئۆگەتمىسە، ئۇنىۋم ياخشى بولمىغانلىقتىن ۋاقىت ئۇزارغانچە ئۇلارمۇ ئىشەنچىنى يوقىتىدۇ-دە، ئەمگەكتىن بىزار بولىدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ئەمگەك ئادەمنىڭ ئىككى قولى بىلەن چوڭ مېڭمىسىنىڭ بىرەۋنىڭ ماسلىشىشىغا موھتاج، ئەمگەك ئىقتىدارىنىڭ يېتىلىشى بىلەن بىرۋاقىتتا، بالىنىڭ قول ماھارىتىمۇ ئۆسىدۇ، كۆرۈش، ئاڭلاش ئەزاسى قاتارلىق سەزگۈ ئەزالىرىمۇ مۇناسىپ تەرەققىي قىلىدۇ، سۆز ۋە تەپەككۇر ئىقتىدارىمۇ ئىلگىرى سۈرۈلىدۇ، ئەمگەكنى سۆيىدىغان، ئەمگەك قىلىشنى بىلىدىغان بالىلار

مۇشۇ جەريانداا تېخىمۇ ئەقىللىق، تېخىمۇ قابىلىيەتلىك بولۇپ كېتىدۇ. شۇڭا، ئۆي ئىشىنى قىزلارنىڭلا دەپ قاراش قىزلارغا بەكرەك يان باسقانلىق بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر، بالىلارنى ئەقىللىق، قابىلىيەتلىك قىلىدىغان بۇنداق ياخشى ئىشنى ئوغۇللارغىمۇ بۆلۈپ بەرمىسە، ئوغلىنى شۇنچە ياخشى كۆرىدىغان ئاتا-ئانىلار ئۇچۇن تازىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش بولۇپ قالمامدۇ؟

ئەلۋەتتە، بالىلارنىڭ ئەمگىكى بىلەن چوڭلارنىڭ ئەمگىكى ئوخشاش بولمايدۇ، بالىلارنىڭ ئەمگىكى بىلەن ئويۇنى ئارىلىشىپ كەتكەن بولىدۇ، مۇنداقچە ئېيتقاندا، بالىلار ئويناۋاتىپ ئىش قىلىدۇ. ئۇلار ئىشنى ئۆزىنىڭ ھەۋىسىگە ئاساسەن قىلىدۇ، قىلغان ئىشىنىڭ ئۇنۇمىگە دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار دائىم "ياخشى كۆڭلى" بىلەن "يامان ئىش" لارنى قىلىپ قويىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىلارنىڭ ئەمگەك ۋاقتى ئۇزۇن داۋاملاشمايدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن بىز ئۇلارغا ئۇلار قىلالايدىغان دائىرىدە ئەمگەك ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىشىمىز، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا، ئۇلارغا ئەمگەك ماھارىتىنى ئۆگىتىشكە دىققەت قىلىشىمىز كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ئوغۇللار بىلەن قىزلارنىڭ ئەقىل-ئىدرىكى، قابىلىيىتى ئوخشاش تەرىپىلىنىپ يېتىلىدۇ.

84. يالغانچى باللارغا قانداق مۇئامىله قىلىش كېرەك؟

يالغان سۆزلەش ئىنتايىن مۇرەككەپ بىر قىلمىش، ئومۇمەن ئېيتقاندا، يالغان سۆزلەش سەمىمىيەتسىزلىكنىڭ ئىپادىسى بولۇپ، جەمئىيەت ۋە ئائىله بۇنىڭغا يول قويمايدۇ. لېكىن تار مەنىدىن ئېيتقاندا، ئۇنىڭدا باشقا بىر تەرەپمۇ مەۋجۇت، مەسىلەن: دوختۇرلار ئېغىر كېسەللەرگە ياكى ساقايمىس كېسەلگە گىرىپتار بولغانلارغا كېسىلنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى ئېيتماي، بەلكى "پات ئارىدا ساقىيىپ كېتىسىز" دېگەنگە ئوخشاش گەپلەر بىلەن تەسەللى بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى رىغبەتلەندۈرىدۇ، بۇ ئەلۋەتتە سەمىمىيەتسىزلىك ھېسابلانمايدۇ. باللارنىڭ يالغان ئېيتىشىنى تېخىمۇ پەرقلەندۈرۈشكە توغرا كېلىدۇ.

بەزى باللار بولۇپمۇ ئۈچ-تۆت ياشلىق باللاردا "يالغان سۆزلەش" قىلمىشى ئاساسلا يۈز بېرىدۇ. مەسىلەن: بىر بالا دوستىغا، "مەندە چوڭ بىر مۇشۇك ئېيتى بار" دېيىشى مۇمكىن، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭدا بۇ خىل ئويۇنچۇق يوق، پەقەتلا مۇشۇنداق بىر مۇشۇك ئېيتقا ئېرىشىش خىيالى بار، خالاس. ئەگەر مۇشۇنداق گەپلەر كۆپەيىپ كەتسە، ئاتا-ئانىلار بالىسىنىڭ بىر ۋاقىتتا يالغان سۆزلەيدىغان ئىللەتنى يۇقتۇرۇۋېلىشىدىن ئەنسى-

رىمەي تۇرالمايدۇ. مۇنداقچە ئېيتقاندا، باللارنىڭ ئۆچ-تۆت ياش ۋاقتلىرى، دەل ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇر قابىلىيىتى تەرەققي قىلىۋاتقان باسقۇچ بولۇپ، ئۇلار بەزى چاغلاردا تەسەۋۋۇرىدىكى ئىش بىلەن رېئاللىقتىكى ئىشنى ئېنىق ئايرىيالماي، تەسەۋۋۇرىدىكى ئىش بىلەن رېئاللىقتىكى ئىشنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىشى مۇمكىن. بۇنىڭ بىلەن "يالغان سۆزلەش" تىن ئىبارەت ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدۇ. بۇ خىل "يالغان سۆزلەش" نى چوڭلار ئاسانلىقچە چۈشەنمەيدۇ ياكى ئاسانلا خاتا چۈشىنىپ قالىدۇ. ئاتا-ئانىلار باللىرىنىڭ راست-يالغانىنى پەرق ئېتىشى قىيىن بولغان بۇ مەزگىلدىن ئۆتۈشىگە يارىدەملىشىشى كېرەككى، بۇ خىل "يالغان سۆزلەشنى" ئەخلاق-پەزىلەتكە ئاقاپ تەرىبىيە بەرمەسلىكى لازىم.

باللار يەنە بىر خىل ئەھۋالدىمۇ يالغان سۆزلىشى مۇمكىن. مەسىلەن: ئۇلار بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ، قورسىقىم ئاغرىۋاتىدۇ دېگەندە، ئانىلىرىنىڭ ئۇلارنى باللار باغچىسىغا ئاپارماي، ئۆيدە ئويناشقا رۇخسەت قىلىدىغانلىقىنى بايقىغىنىدا، ئۇلار يالغان سۆزلەيدۇ. ئۇلار پۈرسەت تېپىپ، يالغاندىن كېسەل بولۇۋالىدۇ. ئەگەر بۇ ئىش بىرنەچچە قېتىم تەكرارلىنىپ، ئاتا-ئانىسى بايقىمىسا، باللار يالغان ئېيتىشنىڭ پايدىسىنى كۆرۈپ قالىدۇ-دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ يالغانچىلىق قىلىش ئىقتىدارىمۇ بارغانسېرى ئۆسۈپ كېتىدۇ. بۇنداق ئەھۋالنى ئاتا-ئانىنىڭ دىققەت قىلىپ تۇزىتىشگە توغرا

كېلىدۇ.

يەنە بەزى ئاتا-ئانىلار ئۆزلىرى سەزمىگەن هالدا، باللارغا يالغان سۆزلەشنى ئۆگەتكۈچى بولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئۆيگە ئۆزى ياقتۇرمايدىغان مېھمان كېلىپ قالغاندا، ئانا يوشۇرۇنۇپ-بلىپ، بالىسىغا: "ئاپام ئۆيدە يوق" دېگۈزىدۇ. بۇ ئىش بالىلاردا قانداق تەسىر قالدۇرىدۇ؟ ئانىسى ئۆيدە بار تۇرۇغلۇق، يوق دېگۈزىدۇ، بۇ يالغان سۆزنى ئانا مۇئەييەنلەشتۈرگەن. بىلىش كېرەككى، ئاتا-ئانىلار باللارنىڭ قەلبىدە نوپۇزلۇق ئورۇندا تۇرىدۇ. ئانىنىڭ يۈزىرىقى ھەرىكىتىدىن بالا يالغان سۆزلەشكە رۇخسەت قىلىنىدىكەن، دېگەن يەكۈنىنى چىقىرىدۇ. دېمەك، مۇشۇنىڭغا قاراپ ئاتا-ئانىلارنى باللارغا "يالغان سۆزلەش" نى ئۆگەتكۈچى دېمەي بولامدۇ؟

ئۇنداقتا، يالغان سۆزلەيدىغان باللارغا قانداق مۇئامىلە قىلىش لازىم؟ بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتقانداً، پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش، ئۇلارنىڭ غۇرۇرىغا تېگىپ قويماسلىققا دىققەت قىلىش كېرەك. تەسەۋۋۇر بىلەن رېئاللىقنى پەرق ئېتەلمەيدىغان باللارنىڭ پەرق ئېتىشىگە ياردەملىشىش لازىم. مەلۇم ئىشلاردىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن يالغان سۆزلىگەنلەرگە قارىتا، ئۇلارنىڭ بۇنداق يالغانچىلىق قىلىش نەيرىڭىنىڭ ئۇزلۇكسىز مۇئەپپەقىيەت قازىنىپ كېتىشىنى توسۇش كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا، ئاتا-ئانىنىڭ ئۇلۇگلىك رول ئويناشىمۇ مۇھىم، ئاتا-ئانىلار باللارنىڭ تۇنجى ئوقۇتقۇچىسى، شۇنىڭدەك

هەقىقى لاياقەتلىك ئوقۇتقۇچىسى بولۇشى لازىم. رېئال جەمئىيەتتىكى بىر قىسىم ياخشى نىيەت بىلەن "يالغان سۆزلەش" ھادىسىلىرىگە كەلسەك، بالىلارنىڭ چوڭ بولغاندا بۇ خىل تىل ئارقىلىق چۈشەندۈرۈشكە بولمايدىغان شەكىلنى ئۆزىنىڭ ئاستا-ئاستا چۈشىنىۋېلىشىغا توغرا كېلىدۇ.

85. بالىلارغا ھۆكۈمنى قىلىشتا، نېمە ئۈچۈن تەقدىرلەشنى ئاساس قىلىش كېرەك؟

ئوخشاش بىر ئىشنى ياخشى قىلسا تەقدىرلىنىش، ياخشى قىلالمىسا تەنقىدلىنىش تۇرمۇشتا دائىم بولۇپ تۇرىدىغان ئىش. ئومۇمەن، ھەرقانداق ئادەم تەقدىرلىنىشنى ياخشى كۆرىدۇ. تەنقىدلىنىشنى خالىمايدۇ. بالىلارغا نىسبەتەنمۇ تەنقىدلەش ۋە تەقدىرلەش مەسىلىسى مەۋجۇت، ئۇنداقتا، ئۇلارغا قارتا قايسىسىنى ئاساس قىلغان تۈزۈك؟

بالىلارغا نىسبەتەن تەقدىرلەشنى ئاساس قىلغان ياخشىراق. بالىلار كىچىك، تۇرمۇشنىڭ تۈنجى قەدەمىنى ئەمدىلا باسقان، روشەنكى، ئۇلارنىڭ دەسلەپكى قەدەملىرىنىڭ پۈختا بولۇشى، يوغان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، بۇ باسقۇچتا ئۇلار پەقەت ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ، ئاستا قەدەملەر بىلەن ماڭىدۇ، مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى دائىم ئوڭۇشلۇق بولۇۋەرمەيدۇ. بەلكى بۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇلار ھەمىشە مەغلۇپ

بولۇپ تۇرىدۇ. ئۇنۇم جەھەتتىن قارىغاندا، گىشلەر مەغلۇبىيەتكە قارىتا تەنقىد قىلىش پوزىتسىيىسىدە بولىدۇ، لېكىن بۇ پوزىتسىيىنى بالىلارغا قوللىنىش ئانچە مۇۋاپىق ئەمەس. چۈنكى بالىلارنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى مەغلۇبىيىتى دەل ئۇلارنىڭ گۈزەكلىكتىن پىشىپ يېتىلىشكە ئۆتۈشىدىكى مۇقەررەر جەريان ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر تەنقىد ئۇلارنىڭ ئاكتىپلىقىغا زەربە بولۇپ قالسا، ئۇنداقتا ئۇلار شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ھەممە ئىشتىن قورۇندىغان، مۇۋەپپەقىيەت ئۇچۇن ئىزدىنىشكە جۇرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۇن بالىلار مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغاندا، ئۇلارنى يەنىلا رىغبەتلەندۇرۇش كېرەك، بۇ قېتىمقى مەغلۇبىيەتكە ئەپسۇسلىنىدىغانلىقىنى بىلدۇرۇش بىلەن بىرۋاقىتتا، يەنە ئۇنىڭ كېيىنكى قېتىم چوقۇم ياخشى قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلىقىنى تەكىتلەش كېرەك. مۇشۇنداق بولغاندىلا، بالىلار داۋاملىق تىرىشىپ، قىينىچىلىقلارغا باش ئەگمەي، ئەڭ ئاخىرىدا مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەلەيدۇ.

بالىنى تەقدىرلەشنى ئاساس قىلىشتا، ئۇنىڭ قايسى تەرىپىنى ئالاھىدە تەقدىرلەش كېرەك؟ نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار بۇنىڭغا ئانچە ئەھمىيەت بەرمەيدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار پەرزەنتىنى تەقدىرلىگەندە، كۆزى ھامان بالىنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىدىن ئىبارەت كىچىككىنە تەرىپىنلا كۆرىدۇ، ئەمما بۇنىڭ ئۈچۇن بالىنىڭ قانچىلىك زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىگە قارىمايدۇ.

بۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس. بىز بالىنىڭ كۆرەڭلىكىنى جاسارىتىنى، جاپادىن قورقمايدىغان ئىرادىسىنى، ئەستايىدىل بولۇش پوزىتسىيىسىنى بولۇپمۇ، بالا ئەڭ كۆپ كۈچ چىقارغان مەلۇم تەرەپنى ئالاھىدە تەقدىرلىشىمىز لازىم. مەسىلەن: بىر بالا باللار باغچىسىدا بىر پارچە رەسىم سىزسۇن، ئەسلىدە ئۇ بۇ رەسىمنى سىزالمايتتى، ئەمما ئۇ قايتا-قايتا تۇزىتىش ئارقىلىق، گەرچە باشقا بالىلارغا قارىغاندا كۆپرەك ۋاقىت سەرپ قىلغان بولسىمۇ، ئاخىرى سىزىپ چىقسۇن. بۇ چاغدا بىز ئۇنىڭ رەسىمنى ياخشى سىزىپ چىققانلىقىنىلا ماختىماي، كۆپرەك بالىنىڭ ئەسلى توغرا سىزالمىغان جايلارنى قايتا-قايتا ئۆزگەرتىپ، تۇزەش ئارقىلىق ئاخىرى مۇڭەپپەقىيەت قازانغانلىقىنى ئالاھىدە ماختىشىمىز لازىم. دەل جايىدا بولغان مۇشۇنداق تەقدىرلەش بالىنى مۇڭەپپەقىيەت شادلىقى ۋە ئىپتىخارىدىن تولۇق بەھرىمەن بولۇشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ، بۇ ئۇنىڭ كېيىنكى چاغلاردا قىينچىلىقلارنى يېڭىش ئىشەنچىسىنى زور دەرىجىدە ئاشۇرىدۇ.

تەقدىرلەشنى ئاساس قىلىش دېگەنلىك تەنقىدنى بېكار قىلىش دېگەنلىك ئەمەس، ئەلۋەتتە. تەنقىدنى قوشۇمچە قىلىش كېرەك، بۇنداق قىلغاندا بالا ئۆز ھەرىكىتىنىڭ بەلگىلىك چەكلىمىگە ئۇچرايدىغانلىقى ۋە مەلۇم سىزىقتىن چىقىپ كەتسە بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ. زۆرۈر بولغان چەك ۋە سىزىق بالىنىڭ بەڭباشلىقىنى تۇگىتىدۇ.

بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ قوللىشى ۋە ئىلھام بېرىشى ئاستىدا، ئۆزلۈكسىز ئۆز تۈرمۈش تەجرىبىسىنى توپلىيالايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆز ھەرىكىتىگە بەلگىلىك چەكلىمە قويالايدۇ. مۇشۇنداق قىلالىسىلا ئۇنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى تېخىمۇ تېز بولىدۇ.

86. نېمە ئۈچۈن بالىلارنى تەنقىد قىلغاندا، تەنقىد سەنئىتىگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك؟

تەنقىد ئاڭلاش ھامان كۆڭۈلسىز ئىش، بولۇپمۇ ۋاقىت ۋە سورۇن تاللىماي توختىماي ئەزۋەيلەيدىغان ئانىلارنىڭ تەنقىدىنى ئاڭلاش تېخىمۇ شۇنداق. ئانا بالىسىنى تەنقىدلىگەندە بالا پاسسىپ قارشى تۇرسا، ئانا ئاچچىقلىنىدۇ، ئازابلىنىدۇ، بالىنىڭ ئۆزىنىڭ يۈرەك سۆزلىرىدىن تەسىرلەنمىگەنلىكىنى چۈشىنەلمەي قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە، تەنقىد قىلىشتىمۇ تەنقىد سەنئىتىگە ئەھمىيەت بېرىش لازىم.

بىرىنچىدىن، تەنقىد قىلىدىغان ۋاقىتنى تاللاش لازىم. ھەرگىز تاماق ۋاقتىنى تاللىماسلىق كېرەك. بەزى ئائىلىلەردە ھەر قېتىم تاماق ۋاقتىدا ئاتا-ئانىلار بالىسىنى ئەيىبلەشكە باشلايدۇ-دە، بالىنىڭ تاماق يېيىشىگە تەسىر قىلىدۇ، بەزى بالىلارنىڭ تاماقتىن سەسكىنىدىغان بولۇپ قېلىشى بەلكىم مۇشۇنىڭدىن بولسا كېرەك. ئاتا-ئانىلارچۇ؟ ئۇلارمۇ بۇنىڭ

سرتىدا ئەمەس، بۇنداق ئەلپازى بۇزۇلغاندا، مەززىلىك تاماق قانداقمۇ ئېغىزغا تېتىسۇن؟ نەتىجىدە تاماقمۇ ياخشى پىشىلمەيدۇ، تەربىيىنىڭمۇ ئۈنۈمى بولمايدۇ، زىيان تارتىش دېگەن مانا شۇ. ئۇنىڭدىن تاماقنى خۇشال-خورام يەپ، ئاندىن بالغا قانداق تەربىيە بېرىشنى ئويلىغان ياخشى.

ئىككىنچىدىن، بالىنى ئاتا-ئانا، بالا ئېغىر بېسىق، مۇلايىم كەيپىياتتا بولغاندا تەنقىد قىلىش كېرەك. بالا يولسىزلىق قىلىپ، ئاتا-ئانا بىلەن قاتتىق تىركىشىپ تۇرۇۋالغان ئەھۋالدا، ئۇنى تەنقىد قىلسا، بالا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، جىممىدە تۇرۇۋالغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە كۆڭلىدە كۆچلۈك قارشىلىق قىلىدۇ. بۇ چاغدىكى تەنقىدنىڭ رولى نۆلگە تەڭ بولىدۇ.

ئۇچىنچىدىن، بالىنى مېھمانلارنىڭ ياكى بالىنىڭ ئاداش-لىرىنىڭ ئالدىدا تەنقىد قىلىشتىن قاتتىق ساقلىنىش كېرەك. گەرچە بالا كىچىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭمۇ غۇرۇرى بار، ئەسلىدە قوبۇل قىلالايدىغان نەسىھەتنىمۇ بۇ خىل ئوڭايسىز شارائىتتا قوبۇل قىلىشقا ئامالسىز قالىدۇ ھەم بالىنىڭ قارشىلە-شىش كەيپىياتىنى ئۇلغايتىپ قويىدۇ. ئەگەر بالىنى كۆپ قېتىم مۇشۇنداق خىجىلچىلىققا قالدۇرغاندا، بالا بۇ خىل ئەھۋالغا پەرۋاسىز قارايدىغان بولۇپ قېلىشى، غۇرۇرى زەربە يەپ، يوقاپ كېتىشى مۇمكىن، ئۇنداقتا، بالىنى قانداق قىلىپ چۆچۈتكىلى بولسۇن؟

نۆتىنچىدىن، بالىنى تەنقىدلىگەندە ئەڭ ياخشىسى نېمە

بولسا ئۇنى دېيىش، بۇرۇنقى ئىشلارنى سۆرۈشتۈرۈپ تەگەپ كەتمەسلىك كېرەك. بەزى ئانىلار كىچىككىنە بىر ئىش مۇنا- سىۋەتتى بىلەن بىر تالاي نەرسىلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىدۇ، ئانا ھامان توختىمايى، قايتا- قايتا ئەزۈدىيىلەۋەرسە، بالا چىدا- يالمايدۇ، بۇنداقتا بالا قانداقمۇ خۇشاللىق بىلەن قايىل بولۇپ، تەنقىدنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزگەرتىشكە تىرىشسۇن؟

بەشىنچىدىن، تەنقىدنى ئىش ئۈتۈپ ۋاقىت ئۇزۇراپ كەتكەندىن كېيىن ئىلماسلىق كېرەك، ئەگەر ئىش ئۈتۈپ بىر ھەپتىدىن كېيىن، بالا بۇ ئىشنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندە ئۇنى قايتا تەگەپ، تەنقىد قىلسا، ئېھتىمال بۇنىڭ ئۇنۇم بېرىشى ناھايىتى ئىين بولۇشى مۇمكىن.

بالا ئاتا- ئانىسى بىلەن خۇشال- خورام سەيىلە قىلىپ، سۆزلىشىپ كېتىۋاتقاندا، سۆزلىنىۋاتقان تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارنى بالا چۈشىنىلەيدىغان داۋالىلار ئۇستىگە يۆتكەپ، خاتالىقنىڭ سەۋەبىنى تەھلىل قىلغاندا، مېنىڭچە، بالىنىڭ قوبۇل قىلىشى كۆپ ئاسان بولۇشى مۇمكىن. گەرچە تەنقىد قورالى ئاتا- ئانىنىڭ ئىلكىدە بولسىمۇ، ئۇنى قالايمىقان ئىشلەتمەسلىكى لازىم. ھازىرقى زامان كىشىلىرى يۇقىرى قاتلاملىق بولۇش دېگەن گەپنى تولا دەيدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنداقتا تەنقىدكە سەنئەت قاتاردا مۇئامىلە قىلىش، ئېنىقكى تۆۋەن قاتلامغا مەنسۇپ ئەمەس، يۇقىرى قاتلاملىق تەربىيە، كۆڭۈلدىكىدەك ئۇنۇم ھاسىل قىلىدۇ، ئەلۋەتتە!

87. بالىنى مۇڭاپىق جازالاپ تۇرۇش زۆرۈرمۇ؟

يالغۇز پەرزەنتلەرنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ بالىسىغا بولغان مۇھەببىتى خۇددى دېڭىز سۈيىدەك مەۋج ئۇرۇڭاتقان چاغدا، بالىسى خاتالىق ئۆتكۈزگەندە تېگىشلىك مۇڭاپىق جازا بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويۇش ڭەزىيەتكە ماسلاشمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ، بۇنى ھەتتا ئاتا-ئانىلار ماقۇل كۆرمەيدۇ، ئەمما بۇ زۆرۈر.

بالا، بولۇپمۇ ئۈچ ياشقا كىرىپ قالغان بالا، ئالىلقاچان ئىنسانىنىڭ ئاساسىي قابىلىيىتىگە دەسلەپكى قەدەمدە ئىگە بولغان بولىدۇ. ھەم مۇستەقىللىقنى تەلەپ قىلىشقا باشلايدۇ. بۇ مەزگىل ئۆلارغا نىسبەتەن كىشىلىك ھاياتىنىڭ باشلىنىشى، شۇڭا بۇ ھالقىلىق بىرنەچچە قەدەمنى ياخشى بېسىش ئىنتايىن مۇھىم. مۇڭاپىق جازا بالىنىڭ ئېنىق ياخشى، يامانلىق كۆز قارىشىنى تىكلىۋېلىشىغا ياردەم بېرىدۇ. "جازا" دېيىلسە، كىشىلەر ھامان ئۇرۇش، تىللاش ياكى قاراڭغۇ ئۆيگە سولاپ قويۇش قاتارلىق تەن جازالىرىنى ئويلايدۇ. ئانا مېھرىبان ڭە ئاتا قاتتىق قول بولغان ئۆيلەردە، تەن جازاسى دائىم ئاتىنىڭ ھەيۋىسىنى كۆرسىتىدىغان چارە قىلىنىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇنداق قاراش خاتا. قوپالىق بىلەن ئۇرۇپ-تىللاش كۆپىنچە بالىنىڭ قارشى تۇرۇش پسىخىكىسىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋېتىدۇ ياكى كۆرۈنۈشتە ئىتائەتچانلەك قىلسىمۇ، ئۇغۇرلۇقچە يەنىلا

بۇرۇنقىدەكىلا يۇرۇۋېرىدىغان قىلىپ قويىدۇ، بالا ھەتتا يالغانچىلىق قىلىش ئارقىلىق تاقابىل تۇرىدىغان بولۇپ قېلىشمۇ مۇمكىن. بۇ ئەلۋەتتە بىز كۆزلىگەن مەقسەت ئەمەس. ئۇنداق بولسا، قانداق جازالاش بىرقەدەر مۇۋاپىق بولىدۇ؟ ئەگەر بىر بالا ئۇچ چاقلىق كىچىك ۋېلىسپىت مىنىشنى ئىنتايىن ياخشى كۆرسە، ئۇنىڭ ۋېلىسپىتنى مىنىشنى بىر كۈن توختىتىپ قويسا، بۇ بىر خىل جازا بولىدۇ؛ ياكى يەكشەنبە كۈنى بالىنى باغچىغا ئاپىرىپ ئويناتىپ كېلىش پىلانلانغان بولسا، بالىنىڭ ئىپادىسى ياخشى بولمىغانلىقتىن، بۇ پىلاننى بىكار قىلسا، بۇمۇ بىر خىل جازا بولىدۇ؛ ئەگەر بالا تالاغا چىقىپ ئويناشقا بەك ئامراق بولسا، ئۇنى بىرنەچچە سائەت تالاغا چىقارغۇزمىسمۇ بولىدۇ، ئىشقىلىپ ئۇسۇل-چارىلەر نۇرغۇن. بالا ياخشى كۆرىدىغان ئىشلاردا بالىغا مەلۇم چەك قويۇش بالىغا جازانىڭ نېمىلىكىنى كۆرسىتىپ قويىدۇ، ئەينى ۋاقىتتا جازاغا ياخشىلاپ چۈشەندۈرۈشنى يانداشتۇرسا، بالىغا ئۆز خاتالىقىنى تونۇتۇپ، خاتالىق ئۆتكۈزۈشنىڭ ئازابى يوق ئادەتتىكى ئىش ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدۇرغىلى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالا خاتالىقىنى ئاز سادىر قىلىدۇ ياكى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش خاتالىقىنى تەكرارلىمايدۇ.

جازالاش قېتىم سانى بەك كۆپ بولۇپ كەتمەسلىكى كېرەك، بولمىسا جازا ئۆز رولىنى يوقىتىپ قويىدۇ-دە، بالا قاغدالما بولۇۋالىدۇ. جازالاشتا يەنە بالىنىڭ يېشىغا دىققەت

قىلىش كېرەك: بالا بەك كىچىك ۋاقتىدا خاتالىق ئۆتكۈزسە، شۇ نەق مەيدانىدىلا بىر تەرەپ قىلىش لازىم. ئەگەر ئاخشىمى سادىر بولغان ئىشنى ئەتىسى ئەتىگەندە سۆزلىسە، بالا ئىشنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن بولغاچقا، ئۇنۇمگە ئېرىشتىن سۆز ئاچقىلىمۇ بولمايدۇ، ئەلۋەتتە چوڭ بولۇپ قالغان بالىلارنىڭ ئۆزىگە چۈشىلۈق غۇرۇرى بولىدۇ، شۇڭا ئۇلارنى ئاممىۋى سورۇنلاردا ئەدەپلەشتىن ساقلىنىش كېرەك. بالىنى جازالىغاندا، ئائىلىدىكىلەرنىڭ پىكرى بىردەك بولۇشى لازىم. ئەگەر بىرسى جازالاپ، بىرسى ماختىسا، بالىنى ياخشى تەربىيىلەش مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭدىن باشقا، بالىنى تاماقتىن بۇرۇن ياكى تاماق ۋاقتىدا ئەيىبلىمەسلىك كېرەك، بۇ چاغدا ئەيىبلىگەندە بالىنىڭ ئىشتىيىگە، كەيپىياتىغا ئاسان تەسىر قىلىدۇ، بۇ بالىنىڭ سالامەتلىكىگە پايدىسىز. بالىغا داۋالى سۆزلىگەندە، سۆز ئاددىي، مەنىسى ئېنىق بولۇشى لازىم، توختىمايلا كوتۇلدىماسلىق لازىم، توختىمايلا تەنبىھ بېرىۋەرگەندە، بالىنىڭ ئىچى پۇشىدۇ، گەپ قولىقىغا كىرمەيدۇ، بۇنداقتا ياخشى ئۇنۇم ھاسىل قىلغىلى بولمايدۇ.

دەرۋەقە، بالىنى ئۇرۇش، تىللاش توغرا ئەمەس، لېكىن بالىنى زادىلا جازالماسلىقمۇ بالىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن پايدىسىز.

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆزىگە تەلەپ قويۇشى،
ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆز ئائىلىسىگە ھۆرمەت قىلىشى،
ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆزئىنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىگە دىققەت
قىلىشى ئەڭ مۇھىم ۋە ئەڭ ئاساسىي تەربىيە ئۇسۇلىدۇر.
ـــ ماكارىنكو

ئاتا-ئانىلارنىڭ تەربىيىلىنىشى

88. سىز ئۆز پەرزەنتىڭىزنى چۈشىنەمسىز؟

ئاتا-ئانىلار بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدا ئادەتتە يىگىرمە ياشتىن ئوتتۇز ياشقىچە پەرق بولىدۇ. بالىنىڭ يېشى كىچىك، بولغاچقا، سىرتقى دۇنيادىكى بارلىق شەيئىلەرگە كۆزەگىلىك بىلەن ئەمەلىتىن قاراشقا باشلىغان بولىدۇ، ئۇلار جەمئىيەتنى بەزى ئويۇنلارنى ئويناش ئارقىلىق چۈشىنىشكە، بىلىشكە باشلايدۇ. شۇڭا ئاتا-ئانىلارنىڭ ئۆز بالىسىنى چۈشىنىشى، مەلۇم شەيئىلەرگە بالىنىڭ كۆز قارىشى بويىچە مۇئامىلە قىلىپ، بالىنىڭ ھېسسىياتىنى، تونۇشىنى چۈشىنىشى كېرەك. بىراق بۇ ھەرگىز ئوڭاي ئىش ئەمەس.

ئەگەر بىر ئائىلە ئەسلىدە يەكشەنبە كۈنى سىرتقا چىقىپ ئويناپ كەلمەكچى بولغان، ئەمما ھاۋا ياخشى بولماي، سەھەردىن باشلاپلا يامغۇر يېغىشقا باشلىغان بولسا، بۇ پىلاننىڭ يوققا چىقىشى ئېنىق بولىدۇ، بالا بەلكىم بۇ قېتىمقى دالا سەيلىسىگە نەچچە كۈن تەقەززا بولغان بولۇشى مۇمكىن، قېرىنداشلىرىنىڭ يامغۇر يېغىپ بارالمىغانلىقتىن، بالىنىڭ كۆڭلى ئەلۋەتتە

يېرىم بولىدۇ، بۇنداق ئەھۋالدا بالىنىڭ تېرىكىپ، چېچىلىشىدىن ساقلىنىش تەس. بۇنداق چاغدا ئاتا-ئانا ھەمىشە بالىنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنەلمەي قالىدۇ-دە، "يامغۇرنى مەن ياغدۇرۇپ قويمىسام، ماڭا نېمە دوق قىلىسەن؟" دەپ ئەكسىچە بالىغا تەنبىھ بېرىدۇ. بەلكىم مۇشۇنداق دېيىش بىلەن، بالا كۆرۈنۈشتە قايىل بولغاندەك بولۇشى مۇمكىن، بىراق چىن كۆڭلىدىن يەنىلا رازى بولمايدۇ، ھەتتا بۇنداق نارازىلىقىنى ئۆزىنى ئەيىبلىگەن ئاتا-ئانىسىغا يۆتكىشى مۇمكىن. ئەگەر ئاتا-ئانا بالىسىنى چۈشەنسە، بالىسىنىڭ ھالىغا يەتسە، بالىنىڭ دالا سايا ھىتىگە بارالمىغان-لىقىغا كۆڭلى يېرىم بولغىنىغا ھېسداشلىق قىلىپ: "نەس باستىغۇ، ھەممىزنىڭ خۇشاللىقى يوقىتى" دېگەندەك گەپلەرنى قىلسا، بالىنى پەرىشان ھالەتتىن قۇتۇلدۇرغىلى بولىدۇ، ياكى بالا ئۆزىگە تەسەللى بېرىپ: "ئاپا، ھېچقىسى يوق، بەرىبىر ھاۋا ئېچىلىپ كېتىدۇ، كېلەر قېتىم بارايلى!" دېيىشى مۇمكىن. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، بالىنى چۈشىنىش ناھايىتى مۇھىم.

ئاتا-ئانا بالىسى بىلەن پاراڭلاشقاندا، بىپەرۋالىق قىلماسلىقى، ئەستايىدىل ئاڭلاپ، مۇۋاپىق يېتەكلىشى لازىم. بالا ئۆز پىكرىنى سۆزلىگەندە، گەرچە ئۇنىڭ ئويلىرى ناھايىتى ساددا بولسىمۇ، بىراق بۇ ھامان ئۇنىڭ ئۆز تەدبىرىسى، ئۆز قارىشىنى ئىپادىلىشىنىڭ باشلىنىشى بولىدۇ، ئاتا-ئانىلار ئۇنىڭغا ھۆرمەت قىلىشى، ئۇنى پىكىر قىلىشقا يېتەكلىشى، ئۇنىڭ

ۋەزىيەتكە ماسلىشىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشى، بۇ ئارقىلىق بالىنىڭ ئۆزىنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشى ھەققىدىكى قىممەت قارىشىنى تۈرغۇزۇشنى ئىلگىرى سۈرۈشى كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندىلا، بالا ئاتا-ئانىسىغا ئىشىنىدۇ ھەم ئىچكى دۇنياسىنى ئۇلارغا ئاشكارىلاشنى خالايدۇ.

بالا زىددىيەتكە يولۇققاندا، بەزىدە بالىنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋ-ۋېلىش قابىلىيىتى يېتەرلىك بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭ كەيپىياتىغا تەسىر قىلىشى مۇمكىن، مىجەزى ئىتتىك بالا دائىم توغرا پىكىرنىمۇ ئاڭلىمايدۇ. بۇ چاغدا ئەگەر بالىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى بىلمىسە، سوغاقچانلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلمىسا، ئەكسىچە قارشىلىشىش كەيپىياتى تۇغۇلۇشى مۇمكىن. شۇنداق ئىكەن، ئاتا-ئانىلار سەۋر-تاقەتلىك بولۇشى، بالىنىڭ كەيپىياتى نورمالىلاشقاندىن كېيىن ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشى لازىم.

ئاتا-ئانىلار بالىسى بىلەن سۆزلەشكەندە چوڭ ئادەملىك سۆلىتىنى كۆرسىتىپ، ئۆزىنى بالىدىن ئۈستۈن قويۇپ نەسىھەت تەلەپپۇزىدا سۆزلەيدىغان بولسا، بالا بىلەن بولغان ئارىلىق تېخىمۇ چوڭىيىپ كېتىدۇ-دە، سۆھبەت ئۇزۇن داۋاملىشالمايدۇ. ئەكسىچە، ئاتا-ئانا بالىنى چۈشىنىپ، چۈشىنىش تەلەپپۇزى بىلەن پاراڭلاشسا، بالا ئاتا-ئانىسىغا ئىچ-قارىنىنى تۆكىدۇ-دە، سۆھبەت بارغانچە قىزىپ كېتىدۇ.

89. ئاتا-ئانىنىڭ چىراي ئىپادىسى بالىغا قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

ئوچ ياشلىق بىر بالا چاتاق تېرىپ قويغان بولسا، ئانىسى بالىسىغا غەزەپ بىلەن "ماڭا قارا" دەپ ۋاقىرىغان. ئۇنىڭ يۈزىدە ئاچچىقتىن باشقا ھېچقانداق نەرسە بولمايدۇ. ئەمما بالا بۇنىڭ مەنىسىنى پۈتۈنلەي چۈشىنىدۇ. ئۇنداقتا ئاتا-بالا ئوتتۇرىسىدىكى بۇ خىل ئالاقە قايسى ئۇسۇل ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلدى؟ تىل بىلەنمۇ؟ ياق! ئاتا بالىنى ئەيىبلەيدىغان ھېچقانداق سۆز قىلمىدى، پەقەت بالىنى ئۆزىنىڭ چىرايىغا قاراشقا بۇيرىدى. بۇ خىل ئالاقىنى نوتۇقسىز ئۇچۇر ئالاقىسى دەپ ئاتاشقا بولىدۇ.

نوتۇقسىز ئۇچۇر چىراي، پوزىتسىيە، سۆز ئۇرغۇسى، ئىنتوناتسىيەنىڭ يۇقىرى-تۆۋەنلىكى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق ئۇچۇر نوتۇقلۇق ئۇچۇرنىڭ قوشۇمچىسى سۈپىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ، بۇمۇ ئوخشاشلا ئىنتايىن مۇھىم. ئوچ ياشتىن ئالتە ياشقىچە بولغان بالىلار ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئۇلار نۇرغۇن داۋاللارنى تېخى بىلمەيدۇ، بىراق ئۇلار كەيپىيات جەھەتتە ناھايىتى ئاسانلا سىرتقى مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، شۇڭا نوتۇقسىز ئۇچۇر ئۇلارغا خېلىلا چوڭ تەسىر قىلىدۇ دېيىشكە بولىدۇ. ئاتا-ئانىلار ئۆيدە دائىم

سەۋەبسزلا ئاچچقلىنىپ، بالىغا بەت چىرايىنى كۆرسەتسە، بۇ بالىنىڭ خاراكتېرىنى ئاسانلا يۇرەكسىز، جىمغۇر قىلىپ ئۆزگەر-تىپ قويىدۇ؛ ئوخشاشلا، بالا قېينىچىلىققا يولۇققاندا، ئاتا-ئانا يېقىملىق كۆلۈمسىرەپ قويسا، بالىغا زور ئىلھام بولىدۇ، بالىنىڭ ئىشەنچىسىنى ئاشۇرىدۇ. كىشىلەر ئىلمىي تەتقىقات نەتىجىسىگە ئاساسەن، نۆتۈقسىز ئۈچۈرنىڭ ھاسىل قىلىدىغان ئۈنۈمىنىڭ نۆتۈقلۇق ئۈچۈرنىڭكىدىن زور بولىدىغانلىقىنى بىلگەن. ستا-تىستىكىغا قارىغاندا، ئۈچۈرنىڭ ئومۇمىي ئۈنۈمى ئېچىدە، ئىنتۈناتسىيىنىڭ ئۈنۈمى 38%نى، چىراي ئىپادىسى 55%نى ئىگىللەيدىكەن. بۇنىڭدىن بۇ ئىككى خىل نۆتۈقسىز ئۈچۈرنىڭ ناھايىتى چوڭ رول ئوينايدىغانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

ئۈچ ياشتىن ئالتە ياشقىچە بولغان بالىلار؛ بالاغەتكە يەتكەن كىشىلەردىكىدەك تەپەككۇر قىلىش ئۇسۇلى بولمايدۇ، ئۇلار ئاساسلىقى كونكرېت ئوبرازلىق تەپەككۇر قىلىدۇ. ئاتا-ئانىلار ۋە تەربىيچىسىنىڭ سىرتقى قىياپىتى، سۆز ئۇرامى، ھەرىكىتى، چىراي ئىپادىسى قاتارلىق ئالاھىدە ئۇچۇرلىرى بالىغا توختىماي تەسىر كۆرسەتكەندە، بالا مۇشۇ ئۇچۇرغا ئاساسەن ئىنكاس قايتۇرىدۇ، يەنى ياكى خۇشال بولىدۇ ياكى گاڭگىرايدۇ ياكى شۇكلەپ كېتىدۇ، ياكى جىددىيلىشىدۇ، ياكى كۆرەڭلەيدۇ ياكى نېمە قىلارىنى بىلمەي قالىدۇ، ئىشقىلىپ بالىنىڭ ئىنكاسى كۆچلۈك بولىدۇ، بۇنداق بولۇشنى مۇشۇ ياش گۇرۇپپىسىدىكى بالىلارنىڭ تەپەككۇر قىلىش ئۇسۇلى بەلگىلىگەن.

شۇنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەكىكى، نۇتۇقسىز ئۇچۇرنىڭ باللارغا بولغان تەسىرىنى ئاددىي چاغلاشقا بولمايدۇ، ئوخشاش ئۇچۇر ئوخشاش بولمىغان ئىنكاسلارنى پەيدا قىلىشىمۇ مۇمكىن. مەسىلەن، بالا قىينچىلىقىغا يولۇققاندا، ئانا ئۇنىڭغا ماختاش نەزىرىدە قارىسا، بۇ بالىغا ئىلھام بېرىش رولىنى ئوينايدۇ، ئەمما بالا كۆرەكلىگەن چاغدا يەنىلا ئوخشاش نەزەردە قارىغاندا، بۇ بالىنىڭ مەغرۇرلىنىش كەيپىياتىنىڭ ئۆسۈشىگە ياردەم بېرىپ قويمىدۇ. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، نۇتۇقسىز ئۇچۇر چىقىرىشتا ۋاقىت، ئورۇن، سورۇنىنى ھەتتا بالىنىڭ خاراكتېرىنىمۇ ئويلاش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندىلا، بالىنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ئىلگىرى سۈرۈش رولىنى ئويناپالايدۇ.

نۇتۇقسىز ئۇچۇر بالىنىڭ بىلىم ۋە ماھارەت جەھەتتە يېتىلىشىدە سەل قاراشقا بولمايدىغان رولغا ئىگە. بەزى ئاتا-ئانىلاردا بالام قابىلىيەتلىك ئادەم بولسا دېگەن ئۈمىد زىيادە كۈچلۈك بولغاچقا، بالىنىڭ كاللىسىغا زېرىكىشلىك، مەنىسىز ئۆگىنىش مەزمۇنلىرىنى ئۈزلۈكسىز قاچىلايدۇ، بىلىم جانلىق سۆزلەشمىسە، مول، قىزىقارلىق ئويۇنلار بولمىسا، پەقەت بىر خىللا ئۆلۈك مۇقام تەكرارلانسا بالا زېرىكىپ، ئۆگىنىشكە قىلچە قىزىقمايدۇ، ھەتتا ئازابلىنىدۇ، بۇنداق بولسا يەنە قانداق قىلىپ، بالىنى ئۆزى خالاپ يېڭى بىلىم ئىگىلەيدىغان قىلغىلى بولىدۇن؟ ئەكسىچە، تەربىيىنى ئويۇنغا سىڭدۈرۈپ كۆڭۈللۈك، شاد-

خورام ۋە قىزىقارلىق مۇھىتتا، چوڭلارنىڭ كەيپىياتى خۇش خۇي، سەممىي بولغان ئەھۋالدا، بالىلار ئابستراكت مەزمۇنىنىمۇ ئاسان قوبۇل قىلالايدۇ، تېخىمۇ مۇھىمى بۇ ئارقىلىق بالىلار ئۆگىنىشتىن لەززەت ئالىدۇ، ئۆگىنىشكە بولغان تەشەببۇسكارلىقى ئاشىدۇ، بۇ كونكرېت بىلىم ئۆگەنگەندىنمۇ بەك مۇھىم ئىش.

نۇتۇقسىز ئۇچۇرنىڭ بالا تەرىبىلەشتە مۇلچەرلىگۈسىز رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلۈۋېلىش ئاتا-ئانىنىڭ ئۆزىنىڭ تەربىيىلىنىشىگە تېخىمۇ يۇقىرى تەلەپ قويىدۇ. چۈنكى ئاتا-ئانىنىڭ ھەربىر ئېغىز سۆزى، ھەربىر ھەرىكىتى بالىغا يوشۇرۇنچە تەسىر قىلىپ تۇرىدۇ. شۇڭا، سىزنىڭ يىغىلىپ قالغان ئاچچىقىڭىز پارتلايدىغان چاغدا، بالىڭىزنى كۆيۈرەك ئويلاڭ.

90. بالا تەربىيىلەش يالغۇز ئانىنىڭلا ئىشمۇ؟

ھازىرقى نۇرغۇن ئائىلىلەردە، بالىنى تەربىيىلەش مەسىلىسىدە، ئائىلىنىڭ ئۇرۇقداشلىق تۇزۇمى ساقلانماقتا، بالا تەربىيىلەش ئانىلارنىڭلا ئىشى بولۇپ قالغان، دادا كۆپ بولغاندىمۇ كۆپىنچە كالاڭچاي، بولسىمۇ، بولمىسىمۇ بولۇۋېرىدىغان رولنى ئويناىدۇ. بالا تەربىيىلەشتە دادىنىڭ رولى راستلا شۇنداق چاغلىقمۇ؟

ياق، پاكىت ئۇنداق ئەمەس. نۇرغۇن تەكشۈرۈش ماتېرىد-

يالليرى كۆرسەتتىكى، دادا مۇھەببىتى كەم بولغان بالىلارنىڭ يېتىلىشى باشقا بالىلارغا يەتمەيدىكەن. دادىسى ئۇزۇن مۇددەت ئۆيدە بولمىسا، بالىنىڭ تەن ساغلاملىقى، ئىدىيىۋى ساغلاملىقى ۋە ئەقلىنىڭ يېتىلىشى خېلى زور تەسىرگە ئۇچرايدىكەن. تەتقىقاتقا ئاساسلانغاندا، بىر كۈندە كەم بولغاندا ئىككى سائەت دادىسى بىلەن بىللە بولغان ئوغۇل بالا بىلەن بىر ھەپتىدە دادىسى بىلەن بىللە بولغان ۋاقتى ئالتە سائەتكە يەتمەگەن ئوغۇل بالىنى سېلىشتۇرغاندا، ئالدىنقىسى ئەقلىلىق بولۇپلا قالماي، بەلكى كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋەتتە تېخىمۇ ئىناق ئۆتە-لەيدىكەن. بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، بالا تەربىيىلەش يالغۇز ئانىنىڭلا ئىشى ئەمەس، دادىمۇ بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە زور تەسىر كۆرسىتىدۇ.

دادا بىلەن ئانا بالا تەربىيىلەشتە ئوخشاشلا ھوقۇقلۇق، ئوخشاشلا جاۋابكارلىققا ئىگە بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئىككىيلەنىڭ بالىغا بېرىدىغان تەسىرى ئوخشاش بولمايدۇ. بالىنى ئوينىتىشتا، ئانا ھامان بالىنىڭ بىخەتەرلىكىدىن تولاراق ئەنسىرەپ، ئىختى-يارسىز ھالدا بالىنى مەلۇم بىر دائىرىدە چەكلەپ تۇرىدۇ، بىراق دادىنىڭ بالا بىلەن ئويناش ئۇسۇلى كۆپىنچە، تولاراق تەۋەككۈلچىلىك تۇسىنى ئالغان بولىدۇ، تولاراق كەسكىن ھەرىكەت بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ، ئانا بۇنداق قىلمايدۇ. ئانا ئۆزىنىڭ نازۇك ھېسسىياتى، ئىش قىلغان چاغدىكى ئەستا-يىدىل، ئىنچىكە پوزىتسىيىسى بىلەن بالىغا تەسىر قىلىدۇ،

لېكىن دادا بالىسغا باتۇرلۇق، قەتئىيلىك، قەيسەرلىك، جاسارەت قاتارلىق ئەرلىك ئالاھىدىلىكلىرىنى بېغىشلايدۇ. ئەگەر ئوغۇل بالا يالغۇر ئانا تەسىرىدىلا بولسا، ئۇ دادىسىنى ئۇلۇغلىگە قىلىپ، ئەرلىك تۇرمۇشىنى باشلاشتا ناھايىتى قىينىلىدۇ؛ قىزلارنىڭ ئەرلەر قانداق ياشايدۇ، ئايالىلار بىلەن قانداق پەرقلىرى بولىدۇ دېگەنلەرنى چۈشەنمىگەن ناھايىتى تەس. بىز ھازىر جىنس تەربىيىسىدىن ئىبارەت بۇ ئۇقۇمنى ئاللىقاچان ئوتتۇرىغا قويۇشقا باشلىدۇق، دېمەكچىمەنكى، بالىغا كىچىكىدىن باشلاپلا جەمئىيەتنىڭ ئاساسىي تەركىبلىرىدىن بولغان ئەر-ئايالدىن ئىبارەت بۇ ئىككى جىنسنىڭ ئوخشاش بولمىغان خاسلىقلىرىنى بىلدۈرۈش لازىم، بۇنداق قىلىش بالىنىڭ نورمال جىنس پسىخىكىسىنى شەكىللەندۈرۈپ، بالىنىڭ كېيىنكى تۇر-مۇشىدا جەمئىيەتتە ئۆز جىنسىنىڭ رولىنى ياخشى ئوينىشىغا ناھايىتى پايدىلىق.

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، دادا بالىغا بولغان مۇئامىلە مەسلىسىدە ھەققىي ئابروي تىكلىشى كېرەك، بۇنداقتا دادىغا قويۇلىدىغان تەلەپ يۇقىرى بولىدۇ. باشقىلارغا ئۇلۇغ بولۇش دېگەندەك ھەممىلا يەردە ياخشى ئىشلەش، تېخىمۇ جاپالىق تېتىك بولۇش، تولۇپ تاشقان ئىشەنچ بىلەن باتۇر-لارچە ئالغا بېسىش دېگەنلىكتۇر. بۇنىڭ ئەكسىچە، كۈن بويى لاغايلاپ يۈرۈپ كۈن ئۆتكۈزىدىغان، ھېچ ئىش قىلمايدىغان ۋاقىتنى بىكار ئىسراپ قىلىدىغان، ئۆمرىگە ئىچى ئاغرىمايدىغان

كىشى دادا بولۇش سالاھىيىتىنى يوقاتقان بولسىدۇ، بالىلاردا ياخشى تەسىر قالدۇرمايدۇ، بالىلىرىمۇ بۇنداق ئاتىنى كۆزگە ئىلمايدۇ، ھۆرمەتلىمەيدۇ. ماركس دادىلارنىڭ ئۇلگىسى ئىدى، ئۇ خىزمىتى ئەڭ ئالدىراش بولغان چاغلاردىمۇ ۋاقىت چىقىرىپ بالىلىرى بىلەن بىللە ئويناپ، بالىلىرىغا ھېكايە ئېيتىپ بەرگەن، بالىلار بۇ سۆيۈملۈك ھەم ھۆرمەتلىك "كارل"، "بومبا ساقال"نى ئىنتايىن ياخشى كۆرەتتى. بۇنىڭدىن ھېلىقىدەك ھازىرقى دادىلار ئىلھام ئېلىشى كېرەك.

بالىنى تەربىيىلەپ يېتىشتۇرۇش بىرەر تەرەپنىڭلا ئىشى بولماستىن ئاتا - ئانىلارنىڭ ئورتاق زىممىسىگە ئېلىشقا تېگىشلىك مەسئۇلىيىتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئىككى تەرەپ ئۆز ئارتۇقچىلىقىنى جارى قىلدۇرۇپ، بالىغا ئانىنىڭ مۇھىملىقىنى قوبۇل قىلدۇرغان ۋەدىنىڭ قاتتىق قوللۇقىنى بىلدۈرگەندىلا، بالا روشەن خاسلىققا ئىگە ئەر ياكى ئايال پوقرا بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ.

91. دادا قاتتىق قول، ئانا مېھرىبان بولغان ئائىلىلەر ياخشىمۇ؟

بالا خاتالىق ئۆتكۈزگەندە، خېلى بىر قىسىم ئائىلىلەردە دادا چاڭچىلىلەردىكى قارا يۈزلۈكلەرنىڭ رولىنى ئېلىپ، بالىسىنى ياكى تىللايدۇ ياكى ئۇرىدۇ، بىراق ئانا چاڭچىلىلەردىكى قىزىل يۈزلۈكلەرنىڭ رولىنى ئېلىپ بالىنى قوغدايدۇ. بۇنداق بىرى

قاتتىق، بىرى كۆيۈمچان بولۇش دادا قاتتىق قول، ئانا مېھرىبان بولغان تېپىك ئائىلىنى شەكىللەندۈرىدۇ. بەزى ئاتا-ئانىلار بۇ خىل ئائىلە بالىنى تەربىيىلەشتە نەمۇنىلىك ئائىلە بولىدۇ دەپ قارايدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. بۇ خىل ئائىلىلەرنىڭ ئاساسلىق ئالاھىدىلىكى ئاتا-ئانىنىڭ بالا تەربىيەلەشتىكى پوزىتسىيىسىنىڭ بىردەك ئەمەسلىكىدۇر. بىرى قاتتىق، بىرى كەڭ. بىردەك بولمىغان تەربىيىلەش ئۇسۇلىدا يارامسلىق بالىلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىش ناھايىتى تەس.

بالىلار تەپەككۇرىنىڭ بىر چوڭ ئالاھىدىلىكى مۇستەقىل پىكىرىنىڭ كەمچىلىكى، ئاساسلا بويسۇنۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بالىلار "نوپۇزغا خۇمپىلارچە ئىشىنىدۇ"، ئاتا-ئانا، ئوقۇتقۇچى قاتارلىق ھەرقانداق چوڭلار ئۇلارنىڭ قەلبىدە يۇقىرى ئابرويغا ئىگە، شۇڭا بۇ چاغدا، ئەگەر ئاتا-ئانىنىڭ تەربىيىسى بىردەك بولسا، بالا تەربىينى ئاساسلا قوبۇل قىلىدۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە، ئەگەر ئاتا-ئانىنىڭ پىكرىدە ئىختىلاپ بولسا، يەنە كېلىپ بۇنداق ئىختىلاپ ئوچۇق-ئاشكارا بولۇپ، بالا بىر قاراپلا بىلىۋالالايدىغان بولسا، تەربىيىنىڭ ئۈنۈمىگە كۆپ تەسىر يېتىدۇ. بالا ئەسلىدە تېخى ئېنىق ھەق-ناھەق قارىشىغا يېتەرلىك ئىگە بولمىغان بولىدۇ، ئەگەر ئاتا-ئانىسىنىڭ پىكرىدە ئىختىلاپ بولسا، بالا نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قالىدۇ-دە، تەبىئىي ھالدىلا ئۆزىنى قوغدىغان تەرەپكە مايىل بولۇپ كېتىدۇ، بۇنداقتا دادىنىڭ تەنقىدىمۇ ھېچنىمىگە ئەسقاتمايدۇ.

ئەمما، ئادەم بارلىكى يەردە زىددىيەت بولىدۇ، پۈتۈنلەي بىردەك بولغان ئىككى ئادەم يوق، بىر بىرىگە مېھرى ناھايىتى چوڭقۇر ئەر-خوتۇنلارمۇ شۇنداق. بالىنى تەربىيىلەش مەسىلىسىدە، بالا بىلەن مۇناسىۋەتلىك خىلمۇخىل تۇرمۇش ئىشلىرىدا، ئاتا-ئانا ئىككى تەرەپنىڭ كۆز قارىشىدا مەڭگۈ بىردەكلىكنىڭ ساقلىنىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس، ئاساسىي قاراش بىردەك بولسىمۇ، كونكرېت مەسىلىلەردە بىردەك بولماي قېلىشى مۇمكىن. ئەمىسە، قانداق قىلىش كېرەك؟ مەسىلىھەتلىشىش، كېچىك تەرەپلەردىكى ئوخشاشماسلىقنى ساقلاپ قېلىپ، چوڭ تەرەپلەردە ئوخشاش بولۇشنى قولغا كەلتۈرۈش لازىم. ئەڭ مۇھىم مەسىلە ئىختىلاپنى بالىنىڭ ئالدىدا ئاشكارىلاپ قويماسلىق كېرەك. قانتىق قول دادا، مېھرىبان ئانا ئەمەلىيەتتە مۇشۇنداق قىلىدۇ. شۇڭا، ئاتا-ئانىلار پەرزەنتى ئالدىدا سۆز قىلغاندا سۆزنىڭ جايىدا بولۇشىغا دىققەت قىلىشى لازىم، بولمىسا زېھرەك بالا ئاتا-ئانىسىنىڭ پىكرىدىكى ئىختىلاپنى بىلىۋالىدۇ-دە، ناھايىتى تەبئىي ھالدا، ھېچكىمنىڭ ئۆڭىشىگە قارىمايلا، ئۆزىگە پايدىلىق تەرەپنى ئىزدەپ ئۆزىگە پايدىسىز تەرەپنىڭ سۆزىگە كىرىشتىن بويۇن تولغايدۇ. بۇنداق بولسا، بالا قانداق قىلىپ ياخشى ئەخلاق ۋە ئەخلاق ھېسسىياتى تەربىيسى ئالالايدۇ؟

بۇ يەردە ئانىنىڭ رولىنى تەكتلەپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. ئانا مۇھەببىتى كىشىلىك دۇنيادا ئەڭ ئۇلۇغ، ئەڭ شەخسىيەت-

سىز مۇھەببەت بولۇپ، بۇ خىل مۇھەببەت بالىغا نىسبەتەن ئىنتايىن مۇھىم رول ئويناپدۇ. ئانا مۇھەببەتكە قانمىغان باللارنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ پسخىك جەھەتتىن يېتىلىشى مۇكەممەل بولمايدۇ. بىراق ئانا مۇھەببىتى چېكىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى، ئەقىلغە مۇۋاپىق بولۇشى كېرەك. ئانا بالىغا ئەقىلغە مۇۋاپىق كۆيۈنۈشى كېرەك. مۇشۇنداق بولغاندىلا، ئانا ئۆزىنى بىر تەرەپلىمە مېھرىبان ئانىلىق رولىدىن خالاس قىلىدۇرۇپ، دادا بىلەن ئورتاق ئىرادە، ئورتاق كۆز قاراشتا بولالايدۇ، بۇنىڭ بىلەن بالىدا توغرىنى توغرا، خاتانى خاتا دەيدىغان ئېنىق بىر قاراش ھاسىل بولىدۇ. ئەلۋەتتە، دادىنىڭ قاتتىقلىقمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى كېرەك، بالىنى قورقۇتىدىغان ھەر خىل قوپال تەن جازاسى بېرىش ئۇسۇلىنى قوللانماسلىق لازىم. تەن جازاسى بېرىشمۇ بالىنىڭ جىسمانىي ۋە روھىي جەھەتلەردىن ساغلام ئۆسۈشىگە پايدىسىز.

دادا قاتتىق قول، ئانا مېھرىبان بولغان ئائىلىلەر ھازىر ئاز ئەمەس، يەنە نۇرغۇن ئاتا-ئانىلار مۇشۇنداق ئائىلىلەرنى ئۇلگە قاتاردا كۆرۈپ، ئۇلارنى مەدھىيلىمەكتە ھەم ئۇلاردىن ئۆگەنمەكتە. بۇنىڭغا قارىتا شۇنداق دېيىش كېرەككى، بۇنداق ئائىلىلەر تەشۇىق قىلىشقا، ئۇلگە قىلىشقا ئەرزىمەيدۇ.

92. ھەددىدىن زىيادە قاتتىق تۇتۇش بالىنىڭ ئەقلىگە تەسىر كۆرسىتەمدۇ؟

ئەگەر سىزنىڭ شوخ، ئوماق بىر بالىڭىز بولسا، سىز چوقۇم ئۇنىڭ قابىلىيەتلىك، ئەقىللىق، ئىقتىدارلىق بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىنى تىلەيسىز. بۇنىڭ ئۈچۈن، سىز بالىڭىزنى قانداق تەربىيىلەيسىز ۋە ئۇنىڭغا قانداق ھەيدەكچىلىك قىلىسىز؟ بەلكىم سىز ناھايىتى مۇلايىم، خۇش خۇي بولۇشىڭىز، بالىنى شاد-خورام بىر كەيپىيات ئىچىدە ئۆزىنىڭ ئىجادچانلىقىنى راۋاج-لاندۇرۇشقا قويۇپ بېرىشىڭىز مۇمكىن؛ ياكى بولمىسا چىرايىڭىزنى تۇرۇپ، ۋارقىراپ، بالىنى بىر خىل ۋەھىمە ئىچىدە ئېھتىيات بىلەن ئىش قىلىدىغان قىلىپ قويۇشىڭىز مۇمكىن. گەرچە سىزنىڭ قاتتىق پوزىتسىيىلىك بولۇشتىكى مۇددىئايىڭىز ياخشى بولۇپ، بالىنى ئەركە قىلىپ قويمىغان بولسىڭىزمۇ، لېكىن بۇنىڭ ئۇنۇمىنىڭ ياخشى بولۇشى ناتايىن.

سىز قاپىقىڭىزنى تۇرۇپ ۋارقىرىغان چاغدا، ئۆزىڭىز بىلىپ ياكى بىلمەيلا بالىغا بىر خىل بېسىم ئىشلىتىپ قويىسىز — دە، بالىنى جىددىيلەشتۈرۈپ، قورقۇتىۋېتىسىز، بۇ خىل كەيپىيات بالىنىڭ ئەقلىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا، ئىجاد قىلىش ئىقتىدا-رىنىڭ راۋاجلىنىشىغا پايدىسىز. چۈنكى، بالىنىڭ ھېسسىياتى چوڭ كىشىلەرنىڭكىدەك تۇراقلىق بولمايدۇ، ئۇلار ئاسانلا

كەيىمىيات جەھەتتىن داۋالغۇشنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ، خۇشال بولغانىدا ئۆزىگە بەك ئىشىنىپ، قىنقىنىغا پاتماي كېتىدۇ، ئوكۇشسزلىقتا ئۇچرىغاندا قاپاقلىرىنى تۇرۇپ، جىمىپلا كېتىدۇ. بالا ئەندىلا ئۆزىنىڭ پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشمغا، ئاتا-ئانا ھاپىلا-شاپىلا ئۇنى ئەيىبلەپ كەتسە، بالا ئىككىنچى ئۆز پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويمايدىغان بولىدۇ، ئۆزلۇكىدىن ئىجادىي سىناقلارنى ئاڭلىق ئېلىپ بېرىشقا تېخىمۇ جۇرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاتا-ئانا ھېچنىمىدىن-ھېچنىمە يوقلا قاتىتىق تەنقىد قىلىدىغان شارائىتتا، بالا ھامان تولىمۇ ئېھتىياتچان، ئىتائەتمەن بولۇپ قالىدۇ، قورقۇنچ ۋە ۋەھىمە ئىچىدە قالغان روھىي ھالىتى ئۇلارنىڭ مېڭىسىنى قامال قىلىۋالىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەقىل بۇلقىنى ئېتىۋالىدۇ. بۇنداق تەربىيىلەنگەن كىشى گەپكە كىرىشنىڭ ئۇلىگىسىلا بولالايدۇكى، ھەرگىزمۇ ئىجادىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە يول ئاچقۇچىلاردىن بولالمايدۇ.

بۇنىڭدىن باشقا، بالىغا بەك قاتتىقلىق قىلىپ كېتىش ئاتا-ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى ھېسسىياتنىڭ قويۇق بولۇشىغا پايدىسىز. گەرچە بۇ بالىنى تەربىيىلەش ئۇچۇن قوللانغان قاتتىقلىق بولسىمۇ، بالىغا ھامان بىر خىل سوغاق تۇيۇلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئاتا-ئانا بىلەن بالا مۇناسىۋىتى سوغۇقلىشىپ قالىدۇ، بالا ئاتا-ئانىسىغا يېقىنلىشىشنى خالىمايدىغان، تېخىمۇ ئاساسلىقى جۇرئەت قىلالمايدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئائىلە خىلى دەرىجىدە بالىلارنىڭ ئاساسىي ئۆگىنىش مەيدانى بولۇپ، بالا

ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قاتتىق بولۇشىدىن قورقىدىغان، شۇنىڭ بىلەن بىللە مەيلى بىلىم ئۆگىنىشتە، مەيلى تۇرمۇش كەچۈرۈش ماھارىتىنى ئۆگىنىشتە بولسۇن ئاتا ـ ئانىسىدىن كۆپرەك سوئال سوراشقا پېتىنالمايدىغان بولۇپ قالسا، بۇنىڭ بىلەن ئائىلە تەربىيىسىنىڭ رولى ئازلاپ كېتىپ، بالىنىڭ ئەقلىي قابىلىيەت جەھەتتىن پېتىلىشىگە پايدىسىز بولىدۇ.

ھازىر نۇرغۇن ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرىدۇ، بالىسىنىڭ بارلىق ئارزۇلىرىغا ئارتۇقچە بويسۇنىدۇ، بۇ ناچار خاھىش بولۇپ، ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا دىققەت قىلىش لازىم. يەنە بىر تەرەپتىن، بالىدا قورقۇش "روھىي ھالىتى"نى شەكىللەندۈرۈپ قويۇشتىنمۇ ساقلىنىش كېرەك، ۋەھىمە ئىچىدە ياشاشمۇ ئوخشاشلا ياخشى خاھىش ئەمەس. ئاتا ـ ئانىلار بالىغا ھەم ئەركىنلىك بېرىشى، ھەم ئۇنى مەلۇم دەرىجىدە چەكلەپ تۇرۇشى لازىم، بالىسىغا كۆيۈنۈشى ئەمما ئۆزىمەلىگە قويۇپ بەرمەسلىكى، بالىنى باشقۇرۇشى ئەمما بەك قاتتىقلىق قىلماسلىقى لازىم. بالا ئەقىل ـ پاراسىتىنى دېموكراتىك كەيپىياتتا، ئەركىن ھالدا پېتىلدۈرسۇن.

93. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىسىدىن نائايىتى يۇقىرى ئۈمىد كۈتۈشى قانداق ئاقىۋەت كەلتۈرىدۇ؟

بۇرۇن مۇنداق تەسىرلىك بىر رىۋايەت بولغانمىكەن: سىپرۇس

شاهزادىسى پىگمالىئۇن كۆڭلىدىكى قىزنىڭ ھەيكىلىنى ياساپتۇ، ئۇ خيالىدىكى قىزنىڭ راستىتىنلا ئورنىدىن تۇرۇشىنى ئارزۇ قىپتۇ. ئۇنىڭ سەمىمىي ئۇمىدىدىن تەسىرلەنگەن ئىلاھ قىزغا جان كىرگۈزۈپتۇ. بۇ رىۋايەت تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارغىمۇ كۆرسەتمە. ئارزۇ كۆپ ھاللاردا گۈلدىكىدەك نەتىجىلىك بولۇپ چىقىدۇ. شۇڭا ئادەم ئۆزىگە ئۇمىد باغلىشى، ئاتا-ئانىلار بالىسىدىن ئۇمىد كۈتۈشى كېرەك. ئۇمىد — قۇياش نۇرى، كىشىلەر ئۇمىد نۇرى ئاستىدا ئالغا ئىلگىرىلەيدۇ. ئەمما ئۇمىد ئۆزىنى توغرا مۆلچەرلىيەلىگەن ئاساستا تۇغۇلۇشى، رېئاللىقنى مەنبە قىلىشى، رېئاللىقتىن ئازراق ئۇستۈن تۇرۇشى لازىم. "ئازراق ئۇستۈن" دېگەن سۆزگە دىققەت قىلىش كېرەك، بۇ سۆزنىڭ ئۆلچىمىنى قاتتىق ئېگەللىمىگەندە، ئەگەر ئاتا-ئانىنىڭ بالىدىن كۈتىدىغان ئۇمىدى بەك يۇقىرى بولۇپ كەتكەندە، بۇنىڭ يوشۇرۇن خەتىرى بولىدىغان ئىشمۇ بولۇپ قالىدۇ!

زور كۆپچىلىك يالغۇز پەرزەنتلىك ئائىلىلەردە، ئاتا-ئانىلار بالىغا ناھايىتى يۇقىرى ئۇمىد باغلايىدۇ. بۇ خىل ئارزۇ ئىككى خىل نەتىجە كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بىرى، بالا كۈچمىنىڭ يېتىشچە ئاتا-ئانىسىنىڭ ئارزۇسى بويىچە ياشايدۇ، ئۇقۇيدۇ، بەلكىم ئۇقۇش نەتىجىسى باشقىلارنى ېسىپ چۈشۈشى مۇمكىن. يەنە بىرى، بالا گەرچە ئاتا-ئانىنىڭ تەلىپىگە يېتىشكە شۇنچە تىرىشسىمۇ، تەلەپكە يېتەلمەي بارغانچە ئۆزىنى تاشلىۋېتىدۇ. بۇ ئىككى خىل نەتىجىنىڭ ئىككىلىسىدە يېتەرسىزلىك بار.

مسال كەلتۇرەيلى، بىر بالا ئىمتىهاندا 98 نومۇر ئالغان بولسۇن. ئاتا-ئانىسى بۇنى كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس نېمىشقا يۇز نومۇر ئالمايدۇ؟ باشقا ساۋاقداشلىرى نېمىشقا يۇز ئالالايدۇ؟...دەپ قارايدۇ. بىر سەۋەبىە بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماسلىقنىڭ توغرا ئىكەنلىكىدە شەك يوق، ئەلۋەتتە. بىراق بالا تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن، نەتىجە بىلەن بالىنىڭ سەۋىيىسى ئاساسەن ماسلاشقان بولسلا بولدى. 98 نومۇر بىلەن 100 نومۇرنىڭ ئارىسىدا پەقەت ئىككى نومۇرلا پەرق بار، بۇ قانچىلىك مەسىلىنى چۈشەندۈرۈپ كېتەلەيدۇ؟ بىلىش كېرەككى، ئاتا-ئانىنىڭ رازى بولماسلىقى بالغا ھار كېلىدۇ، بېسىم بولىدۇ، يۈك بولۇپ قالىدۇ. ئويلاپ باقايلى، ھەركۈنى ئاتا-ئانىسىنىڭ يۈكسەك ئارزۇسىنى ئېغىر يۈك قىلىپ يۈدۈۋالىدىغان بالىنىڭ تۇرمۇشى نەقەدەر ھارغىنلىق بىلەن ئۆتىدۇ-ھە؟ ئۇ ئوقۇشىنىڭ لەززىتىدىن قانداقمۇ بەھرىمەن بولالىسۇن؟ مەززىسىز بىلىنىدىغان ئوقۇشنىڭ ئۇزاققىچە داۋاملىشىشى مۇمكىنمۇ؟

رېئال تۇرمۇشتا، بىز دائىم بەزى ئادەملەرنىڭ ئوقۇش تارىخىنىڭ ناھايىتى ياخشى ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز. بەلكىم ئۇنىڭ ئوقۇش ھاياتى شەرەپ نۇرىغا چۆمۈلگەن، نەتىجىسى ئەلا بولۇشتەك شۆھرەت تاجى باشتىن-ئاخىر ئۇنىڭغا ھەمراھ بولغان بولۇشى مۇمكىن. بىراق بۇنداق ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ كەتكەن ئادەم ھەمىشە ئابرويىپەرەس كېلىدۇ، ھەمىلا يەردە باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ، بۇنداق ھەددىدىن زىيادە

مۇناسىۋەتلىكىتە يوشۇرۇن خەتەر بولىدۇ. ئادەمنىڭ ھاياتى ئۇزاق، ياشاۋاتقان جەمئىيەت مۇرەككەپ بولىدۇ، ھامان ئارمانغا چۈشلۈق دەرمان بولايدىغان ئىشلارغا يولۇقۇپ قېلىش مۇمكىن، ئۇ چاغدا، ئوكۇشلۇق ئۆتۈپ كەتكەنلەرنىڭ بۇ رېئاللىقنى قوبۇل قىلىشى ناھايىتى قىيىن بولىدۇ، ئوكۇشسىزلىق ئالدىدا ئاسانلا بىر يەقلىش بىلەن ئورنىدىن تۇرالماي قالىدۇ. بىز ھەمىشە ئوقۇشتا ئىزچىل ئەلاچى بەزى بالىلارنىڭ تەسادىپى تۆۋەن نومۇر ئېلىپ قالغاندا ياكى مۇئەللىمدىن تەنقىد ئاڭلىغاندا، ياكى ساۋاقداشلىرىنىڭ مەسخىرىسىگە قالغاندا كەيپىنىڭ بىراقلا ئوچۇپ، چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇنىڭ كۆچلۈك غورۇرىنىڭ بۇنىڭغا چىداشلىق بېرەلمەيۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ، بۇنى ئاتا-ئانىنىڭ بالىدىن كۆتكەن ئۈمىدىنىڭ ھەددىدىن زىيادە يۇقىرى بولۇپ كەتكەنلىكى بالدا پەيدا قىلغان ھەممىدە غالىب بولۇش كەيپىياتى بىلەن مۇناسىۋەتلىك دېمەي تۇرالمايمىز. ھەقىقىي ئەقىللىق ئاتا-ئانا بالىسىغا بىر ئادەمنىڭ بىردەملىك ئوكۇشسىزلىقى ھەرگىز ئۇزۇل-كېسىل ۋەيران بولغانلىقىنى كۆرسەتمەيدىغانلىقىنى، ھاياتنىڭ مۇشۇنداق خاپىلىقمۇ، خۇشال-لىقمۇ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. بالىسىغا كۆيۈنىدىغان ھەربىر ئاتا-ئانا بالىسىنىڭ كېيىن بەختلىك ياشىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ، لېكىن ئارتۇقچە يۇقىرى ئۈمىد سەۋەبىدىن بالا ئۆزىنىڭ مۇۋاپىق-پەقىيىتى ۋە مەغلۇبىيىتىگە توغرا قارىيالماي قالسا، ئۇ ھالدا، بۇ بالىنىڭ كەلگۈسى ھاياتى ئازابلىق بولۇپ قالىدۇ، ئۇ

مەڭگۈ ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە تىپىرلاپ قالىدۇ. مېنىڭچە، ئاتا-ئانىلار ھەرگىز بالىسىنى مۇشۇنداق بولار، دېمەيدۇ.

ھەددىدىن زىيادە يۇقىرى ئارزۇ ئۆزىنىڭ بالىسىغا توغرا قارىيالمىغانلىقتىن كېلىپ چىقىدۇ. ئاتا-ئانىلار دائىم بالىسىنى بىر تال گۈل قاتارىدا كۆرىدۇ، ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى ئۇلارغا بەكمۇ زېرەك، بەكمۇ ئوماق كۆرۈنۈپ كېتىدۇ، بۇ ئاتا-ئانا بىلەن بالا مۇناسىۋىتىدىكى بىر تەرەپلىمە مۇھەببەتنىڭ تەسىرىدىن پەيدا بولىدۇ، بۇ ھال، ھەمىشە توغرا قاراشنى غۇۋالاشتۇرۇپ قويىدۇ، ھەمدە ئاتا-ئانىنى بالىنىڭ ئىقتىدارىغا ھەققەتنى ئەھمىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا قارىيالمايدىغان قىلىپ قويىدۇ. مەيلى قاچان ۋە قەيەردە بولسۇن، ئادەمنىڭ قابىلىيىتى تەكشى، ئوخشاش بولمايدۇ، مەڭگۈ يۇقىرى-تۆۋەنلىك پەرقى بولىدۇ. ئۇچ ئۇلۇش قابىلىيەت بىلەن تۆت ئۇلۇش ئىشنى قىلىشتا، تىرىشىش ئارقىلىق مەقسەتكە يەتكىلى بولىدۇ، ئۇچ ئۇلۇش قابىلىيەت بىلەن يەتتە ئۇلۇش ئىشنى قىلىش قىيىن چۈشىدۇ. بىز نېمىشقا ئۆزى قىلالايدىغان ئىشنى چاقچاقلىق بىلەن خۇشال-خۇرام ھالدا قىلدۇرغان بالىنى ئون ھەسسە، يۈز ھەسسە زېھنى كۈچىنى سەرپ قىلىپمۇ ئەمەلگە ئاشۇرالمايدىغان ئىشنى قىلىشقا مەجبۇرلايمىز؟! بۇ بالىنى ئازابلىغانلىق، قىينىغانلىق ئەمەسمۇ؟! ئاتا-ئانىنىڭ بالىغا بولغان پوزىتسىيىسىدە، ئالدى بىلەن بالا ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدىن ئۆزى رازى بولغان بولۇشى كېرەككى، ئاتا-ئانىنىڭلا ئۇنىڭ تۇرمۇشىدىن رازى

بولغانلىقى ئاساس قىلىنماسلىقى كېرەك. ئەگەر بالىنىڭ مەلۇم جەھەتتە ئۈزۈپ چىقىش ئىقتىدارى كەمچىل بولسا، ئۇ ھالدا، ئۇ تامامەن ئۆز يولىغا مېڭىپ ھاياتىنى يەنىلا شادلىقىغا چۆمدۈرەلەيدۇ.

كىشىنى چۆچۈتىدىغان يەنە مۇنداقمۇ بىر مىسال بار، مەلۇم داڭلىق ئالىي مەكتەپتىكى بىر مۇنەۋۋەر ئوقۇغۇچى بىنادىن ئۆزىنى تاشلاپ ئۆلۈۋالغان بولۇپ، كىشىلەرنى قاتتىق ئەجەپلەندۈرگەن. ھەممە جەھەتتە باشقىلارنىڭ مەسلىكىنى كەلتۈردىدىغان بالا مۇشۇنداق يېنىكلىك بىلەن ھاياتىدىن ئايرىلغان. بۇنىڭغا ئۇنىڭ پەقەت بىر قېتىملىق ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىگەنلىكى سەۋەب بولغانىكەن. بۇ بالا بىر قېتىملىق مەغلۇبىيەتتىنلا ئىستىقبالىنى قارىغۇ ھېس قىلغان، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ نېرۋىسىنىڭ ئاجىزلاپ قايسى دەرىجىگە بارغانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. بۇ بالىنىڭ ئاتا-ئانىسى بالىسى ئۈچۈن چەكسىز قايغۇرۇۋاتقان چاغدا، مۇشۇ پاجىئەلىك ۋەقەدە ئۆزىنىڭ قانداق جاۋابكارلىقىنى ئۇستىگە ئېلىشى لازىملىقىنى ئويلاپ باققانمىدۇ؟ گەرچە بۇ ئايرىم مىسال بولسىمۇ، بالىسىنى سۆيمىدىغان ئاتا-ئانىلىرىمىز بۇنىڭدىن ساۋاق ئالسا بولىدۇ.

ئۇمىد قۇياشقا ئوخشايدۇ، بىز قۇياشقا قاراپ ماڭغان چېغىمىزدا، بىزنىڭ سايىمىز ئارقىمىزغا چۈشىدۇ، مۇۋەپپەقىيەت بولسا ئالدىمىزدا. ئاتا-ئانىلار بالىسىغا نامۇۋاپىق تەلەپ قويغىنىدا، ئىشنىڭ نەتىجىسىنىڭ ئارزۇيىنىڭ ئەكسىچە بولۇپ

چقىشمۇ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس.

94. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىسىنىڭ كېسىلىدىن ھەددىدىن زىيادە ئەندىشە قىلىشى قانداق ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ؟

يالغۇز پەرزەنت بولغانلىقتىن، ئاتا ـ ئانىلار بالىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرگەنلىكى سەۋەبىدىن، يەنە بالىسىدىن ھەددىدىن زىيادە ئەندىشە قىلىدۇ، بولۇپمۇ بالىسى ئاغرىپ قالغاندا، بۇ كېسەللىكنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئامراق بالىسىنى ئېلىپ كېتىشىدىن بەك قورقۇپ كېتىدۇ، بۇنى ئەلۋەتتە چۈشىنىشكە بولىدۇ. بىراق، بىر ياش ھايات‌لىق دەل گۈللىنىۋاتقان چاغدا، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئاسان نابۇت بولۇپ كەتمەيدۇ. بالا ئاغرىپ يېتىپ قالغاندا، ئاننىڭ ئىسسىق قولى بالىغا تەسەللى بېرىدۇ، بىر خىل خاتىرجەملىك ئاتا قىلىدۇ. ئەگەر ئانا جىددىيلىشىپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي، كەيپىياتى ئادەتتىكى كۈنلەردىكىدىن باشقىچە بولسا، بالىنى تېخىمۇ ئەنسىز قىلىپ قويىدۇ. بالىنىڭ كېسىلىدىن بۇنداق ئارتۇقچە تەشۋىشلىنىشنىڭ بالىغا پايدىسى يوق.

ھەممىمىز بالىلىق دەۋرىنى بېشىمىزدىن ئۆتكۈزگەن، بالىلار ئۆزئارا ئۇلۇم دېگەن بۇ تېمىدا ھەرگىز پاراڭلاشمايدۇ. ئەگەر ئۇلاردىن بۇ ھەقتە سوراپ قالغاندا، ئۇلار بەلكىم ئۇنى ناھايىتى يېراقتىكى ئىش دەپ قارايدۇ، پەقەت بەزى تۇققان-

لىرى ۋاپات بولغان كونگىرىت ئەھمۇال ئاستىدىلا، بالا ئازراق چۈشىنىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ يېنىدا، يېنىكلىك بىلەن كېسەل ۋە ئۆلۈم ھەقىقىدە تولا گەپ قىلماسلىقى كېرەك، بۇنداق گەپ قىلىشنىڭ بالىلارغا قىلچە تەرىسىدۈي ئەھمىيىتى بولمايدۇ.

بالا كېسەل بولۇپ قالغاندا ئانا ئارتۇقچە ئەنسىرەپ، ھەمىشە ناھايىتى يامان خىيالىلارنى قىلىدۇ ھەمدە ئۆزىنىڭ تەشۋىشلىنىپ كەتكەنلىكىنى يوشۇرالماي، بالىنىڭ ئالدىدا ئاسانلا ئاشكارىلاپ قويىدۇ. بۇ بالىغا تەسىر قىلىشى مۇمكىن، بۇنىڭ بىلەن بالىنۇ ئۆزىنىڭ كېسىلىنى بەك ئېغىر، داۋالاشقا ئامال يوق دەپ ھېسابلاشقا باشلايدۇ، بۇ خىل تېپىك روھىي ھالەت گۇمانخورلۇق دەپ ئاتىلىدىغان پسىخىك ھالەتتۇر. مۇنداق بىر ھېكايە بولغانىكەن: بىر بالا ئۆيدە كىتاب كۆرۈپ ئولتۇرۇپ، تۇيۇقسىز بىر ئابزاسنى ئوقۇپ مەزمۇنىدىن ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ، كىتابتا سۆزلەنگەن كېسەل ئالامەتلىرى ئۆزىنىڭ ئەھۋالىغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىدىكەن ھەم ئۇ كېسەل ساقايماس كېسەل ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ بالا شۇ كۇنىدىن باشلاپ، غەمگە چۆكۈپ، زادىلا ئېچىلالماپتۇ، ھامان ئۆلۈشكە ئاز قالدىم دەپ يۇرۇيدىكەن. ئۇرغۇن دوختۇرلارنى تەكلىپ قىلىپ، داۋالىغان بولسىمۇ، ئۇنۇمى بولماپتۇ. دوختۇرلار ئۇنىڭ زادى نېمە كېسەل ئىكەنلىكىنى تاپالماپتۇ. كېيىن بىر ئەستايىدىل دوختۇر ئۇنىڭ قانداق ئاغرىپ قالغانلىقىنى سوراپ،

سەۋەبىنىڭ ھېلىقى كىتاب ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپتۇ ۋە ھېلىقى كىتابنى ئەكەلتۈرۈپ كۆرۈپتۇ. نېمە كىتابىكەن دېمەمسىز؟ بۇ ئەسلىدە ھايۋانلار توغرىسىدىكى تېببىي قوللانما ئىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن، بالىنىڭ "كېسىلى" ئۆزلۈكسىدىن ساقىيىپ كېتىپتۇ. بۇ گۈمانخورلۇق كېسىلىنىڭ مىسالى. ئاتا-ئانىلارنىڭ گۈمانخورلۇقى بالىلارغىمۇ تەسىر قىلىپ، بالىدا گۈمانخورلۇق روھىي ھالىتىنى تۇغدۇرغان. بۇمۇ بىر خىل ئىشارەت، بىر خىل روھىي ھالەت ئىشارىتى بولۇپ، بۇنداق ئىشارەتنى كېسەل داۋالاشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى قىلىشقا بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىرۋاقىتتا، ئۇ كېسەلنى ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدىغان ياكى يۇقى كېسەلنى پەيدا قىلىپ قويىدىغان سەۋەب بولۇپمۇ قالىدۇ. شۇڭا بالىنى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرۈدىغان ئاتا-ئانىلارغا ئارتۇقچە ئەندىشە قىلماسلىققا تەۋسىيە قىلىمەن. بولمىسا، بالىنى شۇنچە ياخشى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلىپ قويۇسىلەر. بالاڭلار ئاغرىپ قالغاندا، ھەتتا راستلا ئېغىر كېسەلگە گىرىپتار بولغاندىمۇ ھەرگىز ئالاقزادە بولۇپ كەتمەڭلار، ئېغىر-بېسىق، سالماق بولۇش، تولۇق ئىشەنچ بىلەن بالىنىڭ كېسەلنى يېڭىشىگە ئىلھام بېرىش كېرەك. بالا ھەل مانا مۇشۇنىڭغا موھتاج. دەرۋەقە، كېسەل بولۇش بىر ئازاب، ئەمما ئاتا تۇغرا پوزىتسىيىدە بولسىلا، بالا ئاغرىش دېگەن قىسىن ئۆتكەلدىن ئامان-ئېسەن ئۆتۈپ كېتىدۇ.

95. بالا بىلەن بولغان بىرىنچى قېتىملىق قوقۇنۇشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش كېرەك؟

بالا ئائىلىدە ياشايدۇ، بالىنىڭ ھامان بەزىبىر ئانچە مۇۋاپىق بولمىغان تەلەپ، ئارزۇلىرى بولىدۇ، بۇنىڭغا ئاتا-ئانا قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك؟ مەسىلەن: دادىسى كىتاب كۆرۈۋاتقاندا، بالا رادىئو ئاڭلىماقچى بولىدۇ؛ ھاۋا ناھايىتى سوغاق بولسىمۇ، بالا چوكا مۇز جېدىلىنى قىلىدۇ؛ تېلېۋىزور ناھايىتى نازۇك ۋە قىممەت نەرسە، ئەمما بالا ئۇنىڭ ئۇ يەر بۇ يەرلىرىنى بېسىپ ئويناپدۇ... مۇشۇنداق ئەھۋاللارغا يولۇققانىدا، پەقەت ئىككىلا ئامال بار. بىرى، بالىنىڭ نامۇۋاپىق تەلىپىنى قەتئىي قانىدۇر-ماسلىق، يەنە بىرى، بالىغا مۇندىقلا بىرنەچچە ئېغىز نەسىھەت قىلىپ قويۇش. ئەگەر بالا يىغلاپ، يەردە يېتىۋېلىپ... تەھدىت سالسا، ئاتا-ئانىلار ئۇنىڭغا يول قويمىدۇ. بۇ خىل ئۇسۇل دائىم بالىنىڭ خورىكىنى ئۆستۈرۈپ، ئاتا-ئانىنىڭ ئابرويىنى چۈشۈرۈۋېتىدۇ. بالا بۇ رېئاللىقتىن، يىغلاپ تۇرۇۋېلىشنىڭ كۆڭىلى يۇمشاق ئاتا-ئانىلارغا تاقابىل تۇرۇشنىڭ ياخشى قورالى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالىدۇ.

بالا يىغدىن ئىبارەت بۇ قورالنى ئىگەللىۋالغاندىن كېيىنلا، دائىم ئۇنى ئىشقا سالىدۇ. بۇنىڭدىن، نۇرغۇن ئاتا-ئانىلارنىڭ بېشى قاتىدۇ يۇ، ھېچقانداق ئامال قىلالمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بالا

بارغانچه باشباشتاقلىق قىلىپ، ئائىلىده دېگىنىمنى قىلمەن، ئۆزەمنىڭ توغرا دەپ تۇرۇۋالغىنى دە، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھېچقايسىسى بۇنىڭغا ئامال قىلالمايدۇ. ئۇنداق بولسا، ئاتا ـ ئانا قانداق قىلىپ بۇ خىل ئوسالىلىقتىن قۇتۇلالايدۇ؟

بىزنىڭچە، بالا بىلەن بولغان بىرىنچى قېتىملىق توقۇنۇشنى چوقۇم ياخشى بىر تەرەپ قىلىش لازىم. بالا بىرىنچى قېتىم ناموۋاپىق تەلەپ قويغاندا، ئاتا ـ ئانا ئۆزىنى چىڭ تۇتۇۋېلىشى، ھەرگىز بالىنىڭ رايىغا بېقىپ، يول قويماسلىقى كېرەك. چۈنكى بالا بەك كىچىك بولغاچقا، ئۇنىڭدا ئېنىق ھەق ـ ناھەق قارىشى تېخى يوق. ئەگەر ئاتا ـ ئانا "بىزنىڭ مۇشۇ بىرلا پەرزەنتىمىز بار" دېگەننى سەۋەب قىلىپ، ئۇنىڭ ناموۋاپىق تەلىپىگە يېنىكلىك بىلەن ماقۇل دەپ قالسا، ئۇ چاغدا، بالا مۇشۇنداق قىلسام توغرا بولىدىكەن دەپ قالىدۇ ـ دە، ھەق ـ ناھەقنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، بالا يىغلاش، يېتىۋېلىش قاتارلىق ۋاستىلەرنى ئۇنۇملۇك ئىشكەن دەپ قېيىپ داۋاملىق ئىشلىتىدىغان بولۇۋالىدۇ، ھەتتا بارغانچە ئەدەپ، پۇتۇن ئائىلىنى پاراكەندىچىلىككە سېلىۋېتىدۇ.

ئەگەر ئاتا ـ ئانا بالىنى كەسكىن ھالدا توسسا، بالىغا نېمىنىڭ توغرا، نېمىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلدۈرسە، ئۇ چاغدا خۇددى پارتلاتقۇچ دورا پارتلاشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ كۆيۈۋاتقان پىلىتىسىنى ئۈزۈۋەتكەنگە ئوخشاش، كېيىن يۈز بېرىدىغان خەتەرلىك ئىشلاردىن ساقلىنىپ قالغىلى بولىدۇ. توسۇشنىڭ

ئۇسۇلى قوپاللىق ۋە زوراۋانلىق قىلىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. بۇ يەردە ئىككى نۇقتىنى ئەسكەرتىپ قويۇشقا بولىدۇ: بىرىنچىسى، بالا توختىماي يىغلاپ تۇرۇۋالسا، ئاتا-ئانا ۋاقتىنچە ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ تۇرسا بولىدۇ. چۈنكى بالا چوڭلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن يىغلايدۇ، ئەگەر چوڭلار بولمىسا، ئۇنىڭ يىغىسىنى ئاستا-ئاستا توختاپ قالىدۇ. ئىككىنچىسى، بالىنىڭ دىققىتىنى ئاسانلا باشقا ياققا بۇرىغىلى بولىدۇ، شۇڭا بالا يىغلاپ تۇرۇۋالغاندا دەرھال گەپنى باشقا ياققا يۆتكەپ، باشقا ئىشلار ھەققىدە سۆزلىشىش، بولۇپمۇ بالىنى قىزىقتۇرىدىغان ئىشلار ھەققىدە سۆزلىشىش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندا، بالا بەلكىم ئەسلىدىكى يىغىسىنى تاشلاپ، يېڭى ئىشقا كۆڭۈل قويۇشى، يىغىسىنى توختىتىشى مۇمكىن.

ئەگەر ئاتا-ئانىلار بالا بىلەن بولغان بىرىنچى قېتىملىق توقۇنۇشنى ياخشى بىر تەرەپ قىلسا، ياكى ئىككىنچى ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ قېتىملىق توقۇنۇشلار ئازراق يۇز بېرىدىغان ياكى يۇز بەرمەيدىغان بولىدۇ.

96. بالىلار جاھىللىشىپ قالغاندا، ئاتا-ئانىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟

بىز دائىم مۇنداق ئىشنى كۆرۈمىز: ئىككى بالا ئويناۋېتىپلا، جاھىللىشىپ قالىدۇ، ھەتتا ئۇرۇشۇپ كېتىدۇ. نېمە ئۈچۈن؟

به لكىم ئويۇنچۇق تالىشىپ، ياكى ئويۇن ئويناۋاتقىنىڭ ۋە ياكى قانداقتۇر باشقا سەۋەبلەردىن... بەزى ئاتا-ئانىلار بالىلارنىڭ جاڭجاللىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپلا، ئۆز بالىسىنىڭ بوزەك بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، بىرىپ ئارىلىشىدۇ. جاڭجاللاشقۇچى بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىسا بالىلىرىنىڭ ئارىسىغا كىرىپ قىزىرىشىپ، ئۆزئارا ئىناقلىقتا تەسىر يەتكۈزىدۇ. بۇ پەقەتلا قاملاشمىغان ئىش.

بالىلار ئۆزىنىڭ تەڭتۇشلىرى بىلەن ئويناشقا ئامراق، بولۇپمۇ بىللە ئويناىدىغان ئاكا-ئۇكا، ئاچا سىڭىللىرى يوق، باشقىلار بىلەن ئويناش تەجرىبىسى يوق يالغۇز پەرزەنتلەر دوستىغا قانداق مۇئامىلە قىلىشنى بىلمەيدۇ.

ئاداشلىرى بىلەن بىرگە ئويناش بالىنىڭ ئىجتىمائىي تۇرمۇش ئۆگىنىدىغان بىر تەرىپى، يەنە كېلىپ ناھايىتى مۇھىم بولغان بىر تەرەپ. ئۇچ ياش ئەتراپىدىكى بالىدا تەڭتۇشلىرىغا موھتاج بولىدىغان روھىي ھالەت بولىدۇ. ئۇلار ئەمدى ئۇچراشقان چاغدا، ھەمىشە چەقىشالمايدۇ، جاڭجاللىشىدۇ، بۇ ئەجەپلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى ئۇلار تېخى ماسلىشىشقا ئادەتلەنمىگەن بولىدۇ، ئۇلار جاڭجاللىشىش، ئۇرۇشۇش داۋامىدا ئازابلىنىشنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆز بېشىدىن ئوتكۈزۈش جەريانىدا ئاندىن باشقىلارنىڭ ئازابىنى چۈشىنىدۇ ھەم يارىشىپ قېلىشنى ئۆگىنىدۇ. توكيودىكى بىر ئالىي مەكتەپتە، ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا زوراۋانلىق ۋەقەسى بولغان، تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قارىغاندا

غاندا، قاتناشقۇچىلارنىڭ بەزىلىرى كىچىك ۋاقتىدا تەڭتۇش ھەمراھلىرى ئاز بولغانلار ئىكەن، شۇڭا ئۇلار تالاش-تارتىش يۈز بەرگەندە، ئاسانلا قىزىپ كېتىپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالغان-دە، زوراۋانلىق ۋەقەسى كېلىپ چىققان.

بالىلار بىللە ئويۇن ئوينىغان چاغدا، ياكى بالىلار جاڭجال-لىشىپ ھەتتا ئۇرۇشۇپ قالغاندا، ئاتا-ئانىلار بەك ئارىلىشىۋال-ماسلىقى لازىم. ئۆز بالىسى بوزەك قىلىنغان تەقدىردىمۇ، مۇشۇنداق قىلىشى كېرەك. بىز بەزىدە، بالىلار جاڭجاللىشىپ قالغاندا، بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرىنىڭ قىزىرىشىپ ھەتتا جېدەل-لىشىپ قالغانلىقىنى، بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى قاتتىق جاڭجالل-شىپ كېتىۋاتقاندا بولسا، بالىلارنىڭ ئاللىقاچان خۇشال-خۇرام ئۆز ئويۇنىنى ئوينىۋاتقانلىقىنى كۆرىدىمىز.

بالىلارنىڭ جاڭجاللىشىپ قالىدىغان ۋاقتى قىسقا بولۇپ، ئۆزئارا ئاداۋەت ساقلىمايدۇ. جېدەللىشىش بالىلارغا بىر خىل چىنىقىش بولۇپ، شۇ ئارقىلىق بالىلار ئىجتىمائىي تەلىپىنى قاندۇرىدۇ. مەلۇم مەنىدىن ئالغاندا، بالىلارنىڭ جاڭجاللىشىشى ئۇلارنىڭ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا ماھىر، باشقىلارنىڭ ھېسسىياتىنى چۈشىنىپ، باشقىلارغا ھېسداشلىق قىلالايدىغان ئادەم بولۇپ يېتىلىشىگە ياردەم قىلىدۇ بۇمۇ بارلىق ئاتا-ئانىلارنىڭ ئورتاق ئارزۇسى، شۇڭا، بالىلارنىڭ جاڭجاللىشىپ قېلىشىنى بەك ئېغىر ئىش كۆرۈپ كەتمەسلىك كېرەك

97. بالىسى دائىم بوزەك بولىدىغان ئاتا ـ ئانىلار قانداق قىلىشى كېرەك؟

"يۇڭاش، گەپ ئاڭلايدىغان" بالىغا ئاتا ـ ئانىسى دائىم ئامراق، بىراق بالا ئارتۇقچە يۇڭاش، گەپ ئاڭلايدىغان بولۇپ كەتسە، باشقىلارغا بوزەك بولۇشتىن ساقلانماق تەس. بولۇپمۇ بالا سىرتتىكى بالىلار بىلەن يېڭى تونۇشقان چاغدا، دائىم بالىنىڭ ئۆيگە يىغلاپ كېلىپ، پالانچى مېنى ئۇردى دېگەنلىكىنى كۆرىمىز. بەزى ئاتا ـ ئانىلار، ھەمىشە ئىختىيارسىز ھالدا ھەم ھېلىقى ئۇرغان بالىغا، ھەم ئۆز بالىسىنىڭ يارىماسلىقىغا ئاچچىقلىنىدۇ. بالىنىڭ نېمىشقا بوزەك بولغانلىقىنى تەھلىل قىلىپ باقمايدۇ.

ئەڭ كۆپ ئۇچرايدىغان سەۋەب، ئاتا ـ ئانىنىڭ ئۆز بالىسىنى بەك قوغدىغانلىقىدۇر. چۈجە دائىم مېكىيانىنىڭ قانىتى ئاستىدا تۇرۇۋەرسە، ھەرگىز سوقۇشالايدىغان توخۇ بولالمايدۇ. ئەلۋەتتە، بىز بالىنى ئۇرۇشقاق قىلىپ تەربىيىلىمەسلىكىمىز كېرەك. لېكىن بالىنى ھەددىدىن زىيادە قوغدىغانىدا دائىم ئۇنىڭغا ۋەكالىتەن زىددىيەتلەرنى، مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ بەرگەندە، بالا ئۆزىگە ئېتىلغان مۇشتقا قانداق قىلىپ ئۆزى تاقابىل تۇرالىسۇن؟! شۇڭا ئۇنىڭدا ئۆزىنى قاچۇرۇش، چىداپ يۈرۈش، ھال ئېيتىشتىن باشقا چارە بولمايدۇ. ئاتا ـ ئانىدىن باشقا، بالىلارنىڭ يەنە بىر

بۇلەنچۇكى ــ ئوقۇتقۇچى. "مۇئەللىمگە دەيمەن" دېگەن گەپ بالىلار باغچىسىدىكى بەزى بالىلارنىڭ دائىم دەيدىغان سۆزىگە ئايلىنىپ قالغان.

يەنە بەزى ئاتا ــ ئانىلار بالىسىنىڭ ھېچ ئىش قىلىشىغا رۇخسەت قىلمايدۇ، بالىنىڭ ئىتائەتمەن، قائىدىلىك بولۇشىنى ئاتا ــ ئانىنىڭ "ئەركىسى" بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. ئەپسۇسكى، بۇنداق بالا ھەمراھلىرىنىڭ ئارىسىغا بارغانسىرى بولمايى قالىدۇ، ئۇنىڭدا نەدەمۇ بىرەر ئىشقا دۇچ كەلگەندە كۆكرەك كېرىپ تاقابىل تۇرغىدەك ئىقتىدار بولسۇن؟ شۇڭا داۋاملىق بوزەك بولۇپلا تۇرىدۇ.

ئۇنداقتا، بالا بوزەك بولۇپ قالغاندا، ئاتا ــ ئانىسىنىڭ قوغدىشىنى تەلەپ قىلىپ كەلسە قانداق قىلىش كېرەك؟ بەزى ئاتا ــ ئانىلار بالىسىغا "ئۇنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، مەن ئۇنىڭ دادىسىغا دەيمەن" دەيدۇ، بۇنداق قىلغاندا بالا كۆڭلىدە قانائەتلىنىدۇ ــ دە، ئۆزىنى بوزەك قىلغۇچىنىڭ ئاتا ــ ئانىسىنىڭ بالىسىغا جازا بېرىشىنى كۈتىدۇ. يەنە بەزى ئاتا ــ ئانىلار: "ئۇنىڭدىن يىراق تۇر، مۇئەللىمگە بېرىپ ئېيىت" دەيدۇ، نەتىجىدە، بالا ئوقۇتقۇچىسىنىڭ قوغدىشىغا ئېرىشىدۇ، ئوقۇتقۇچى شەپقەت نىلاھىغا ئايلىنىدۇ. بىراق بالا ئاتا ــ ئانىسى، ئوقۇتقۇچىسى يېنىدا بولمىغاندا قانداق قىلىدۇ؟ ئېھتىمال پەقەت يىغلىشى مۇمكىن. بۇنداق بالا، بەك ئىقتىدارسىز بالا ئەمەسمۇ؟!

"باشقىلار سېنى بوزەك قىلسا، سەن قارشىلىق قىل، ئۇلار ساڭا ئىككىنچى چېقىلالمايدىغان بولسۇن. ئەمما سەن ئاۋۋال باشقىلارنى بوزەك قىلما". بۇ گەپ گويا "ئۇ سېنى ئۇرسا، سەنمۇ ئۇنى ئۇر" دېگەن سۆز بىلەن ئوخشاشتەك تۇرىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئوخشاش ئەمەس. ئۆزىنى قوغداپ، بوزەك قىلغانغا قارشى تۇرغۇچى ئۇرۇش چارىسىنى ئىشلىتىشى ناتايىن. نېمىنى ئىشلەتمەش قارشى تۇرغۇچىنىڭ بىكىسىغا باغلىق. تەپسىلىي سۆزلەپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىزكى، مۇشۇنداق ئەمەلىي تەجرىبە بولسىلا، بۇ خىل بىكىسىنى ئۆگىنىۋالغىلى بولىدۇ. مېنىڭچە يۇقىرىقىدەك دېيىش توغرا. ئۇ بالىغا زىددىيەتنى مۇستەقىل بىر تەرەپ قىلىشنى ئۆگىتىپ، بالىنىڭ ئاجىزلاردىن بولۇپ قالماسلىققا يارەم بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە بۇنداق بالا باشقىلارنى بوزەك قىلىدىغان كىچىك زومىگەر بولۇپ قالمايدۇ. يۇقۇاشلىق بىر خىل ياخشى پەزىلەت، ئەمما بەزى چاغلاردا ياردەمسىز دېگەن سۆز بىلەن مەنىداش بولۇپمۇ قالىدۇ. باللارنىڭ يارەمسىز ئاجىزلاردىن ئەمەس. يۇقۇاش ماھىيەتلىك بولۇشقا تىلەكداشمەن!

98. ئاتا-ئانىلار ئابرويىنى قانداق تىكلىشى كېرەك؟(1)

ئاتا-ئانىلار بالىغا باراۋەرلىك ئاساستا مۇئامىلە قىلىپ، ئۇنى

ئۆزلىرى بىلەن ئويۇن ئويناشقا جۇرئەت قىلالايدىغان، خۇشال بولىدىغان قىلىش بىلەن بىللە، يەنە ئاتا-ئانىدا بولۇشقا تېگىشلىك ئابرويىنىمۇ تىكلەپ-بالىنى چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلايدىغان قىلىشى لازىم. ھازىر نۇرغۇن بالىلارنىڭ ئاتا-ئانىلىرى باراۋەر-لىكنى ئاشۇرۇۋەتكەنلىكتىن ئابرويى تۆۋەنلەپ كەتكەن. مەيلى قانداق سورۇندا بولسۇن، بالىنىڭ دېگىنى دېگەن، قىلغىنى قىلغان، ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىماي مۇمكىن ئەمەس، ئۇنداق قىلمىغاندا ئۇ "ئەرشىنى مالىماتاق قىلىدۇ." ئۇنداق بولسا، ئاتا-ئانىلار ئابرويىنى قانداق تىكلىشى كېرەك؟

ئاتا-ئانىنىڭ ئابرويى ئورتاق پرىنسىپ ئۇستىگە تىكلەنگەن بولۇپ، بالا بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان بارلىق ئىشلارنى مۇمكىنقەدەر ئەقىلغە مۇۋاپىق بىر تەرەپ قىلىش، مۇكاپات ۋە جازا ئېنىق بولۇش لازىم. بولۇپمۇ لەۋزىدە تۇرۇش كېرەك. بەزى ئانىلار بالىنى دوختۇرغا ئاپارغاندا، بالا تەكشۈرۈشكە قارشىلىق قىلسا، دائىم سىرتقا چىققاندا ساقىما يوغان تورت ئېلىپ بېرىمەن، چوڭ ماشىنا ئېلىپ بېرىمەن دەپ ھەر خىل ۋەدىلەرنى قىلىدۇ، ئەگەر ۋەدىنىڭ ھەممىسىنى ئورۇندىيالمىغان بولسا، بالىغا بۇنچە كۆپ پۇل خەجلەشنىڭ مۇۋاپىق بولغان-بولمىغانلىقىنى سۆزلىمەيلا قويايلى، ھەر ھالدا گېپىدە تۇرغان بولىدۇ. ئەگەر ۋەدە قىلىپ قويغاندىن كېيىن، ئانا بۇرۇن دېگەن سۆزلىرىنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان بولسا، بالا ئالدىنىپتىمەن دېگەن ھېسسىياتقا كېلىپ قالىدۇ. بەلكىم بالا

بۇرۇن چوڭلارنىڭ سۆزىنى خۇدانىڭ سۆزىدەك كۆرۈدىغان بولۇشى مۇمكىن، ئەمما مۇشۇنداق بىرنەچچە قېتىملىق لەۋزىدە تۇرماسلىقتىن كېيىن، بالا ئاتا-ئانىسىغا ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ-دە، ئاتا-ئانىنىڭ بالا نەزىرىدىكى ئابرويى بىلىنمەس-تىنلا ئاستا-ئاستا غايىپ بولىدۇ.

ئاتا-ئانىنىڭ ئابرويى يەنە ئىككىسىنىڭ كۆز قاراش جەھەتتىكى بىردەكلىكى ئاساسىدىمۇ تىكلىنىدۇ. بولۇپمۇ، بالىغا تەربىيە بېرىشتە بىردەكلىكنى ساقلاش لازىم. خۇسۇسەن بالىنىڭ ئالدىدا، ئەگەر ئىككىسىنىڭ پىكرىدە ئىختىلاپ بولسا، ئۆزئارا بىر-بىرىدىن ئاغرىنسا، ھەتتا تىللىشىپ، ئۇرۇشۇپ كەتسە، ئۇ چاغدا بىر-بىرىگە ئورا كولىغان بىلەن باراۋەر بولىدۇ، ئۆزىنىڭ ئابرويىنى چۈشۈرىدۇ.

بەزىلەر بالا بىلەن كۆپ ئوينىسا، بالا ئاتا-ئانىنى ھۆرمەت قىلمايدىغان بولۇپ قالىدۇ، بۇ ئابروي تىكلەشكە پايدىسىز دەپ قارايدۇ، بۇنداق ئەندىشە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بالا بىلەن بىرگە ئوينىيالايدىغان ۋە ئويناشقا ماھىر دادا ياكى ئانىنى كۆپ ھاللاردا، بالا ئەڭ ياخشى كۆرىدۇ، شۇنداقلا بۇنداق ئاتا-ئانا ئەڭ ئابرويلۇق ھېسابلىنىدۇ.

بالا ئۆسۈپ يېتىلىش داۋامىدا ھەر ۋاقىت ئاتا-ئانىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئابرويلۇق دادا ياكى ئانا ھامان ئۆزىنىڭ ھەر بىر سۆز ھەرىكىتىنىڭ بالىغا بولغان تەسىرىگە دىققەت قىلىدۇ، ئۇلار ئائىلە بولغاندىكىن دەپ بالىنىڭ ئالدى-

دىلا قىلچە تەپتارتماي، قانداق گەپ بولسا قىلىۋېرىدىغان ئىشنى قىلمايدۇ، بەزى يامان گەپ-سۆز ۋە قىلىقلارنىڭ بالىغا يوشۇرۇن تەسىر قىلىشىدىن ساقلىنىدۇ. ئۇلار بالىغا تەلەپ قويۇشتىن ئاۋۋال ئۆزلىرى چوقۇم ئۆبدان ئەمەل قىلىدۇ. ئويلاپ بېقىڭ، ئۆزىنىڭ نەرسىلىرىنى قالايمىقان تاشلاپ قويىدىغان ئاتا-ئانا نەرسىلىرىنى رەتلىك يىغىشتۇرالايدىغان بالىنى قانداقمۇ تەربىيىلەپ چىقالىسۇن؟

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئاتا-ئانىلارنىڭ گېپى توغرا بولسىلا، بالىلارنى گەپ ئاڭلايدىغان قىلىش تەس ئەمەس، ئەلۋەتتە. يۇقىرىدىكى بىرقانچە نۇقتىنى ئورۇندىيالمىسىڭىزلا، بۇنىڭدا ئۈمىد زور.

99. ئاتا-ئانىلار ئابرويىنى قانداق تىكلىشى كېرەك؟ (2)

دۇنيادا، بالىسىنىڭ قەلبىدە ئۆزىنىڭ ئابرويىنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلمايدىغان ئاتا-ئانا يوق، ھەممىلا ئاتا-ئانا بالىسىنىڭ ئۆزىگە قايىل بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. جۈملىدىكى ئەنئەنىۋى ئائىلىلەردە ئائىلە باشلىقلىق تۈزۈمى مەۋجۇت، ئائىلىنىڭ باشلىقى گېپى گەپ بولۇشتەك ھۆرمەتلىك ئورۇنغا ئىگە، ئەۋلاد ھېسابلىنىدىغان بالىلار، چوقۇم ئۆنىڭ ئالدىدا ئىتائەتمەن بولۇشى، ئۇنىڭغا ھەرگىز خىلاپلىق قىلماسلىقى، قارشىلاشماسلىقى

لازىم. پاكىتلار ئىسپاتلىدىكى، بۇ خىل ئائىلىلەر ھەمىشە بىر قىسىم "ئىسيانچى"لارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىدۇ. چۈنكى چېكىدىن ئاشقان بېسىم ھەمىشە قاتتىق قارشىلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ھازىرقى زامان ئائىلىلىرىدە، ئاتا-ئانا بىلەن پەرزەنتلەر باراۋەر ئورۇندا تۇرىدۇ، ئۆزئارا ئىناق بولۇشى لازىم، لېكىن بىر قىسىم ئاتا-ئانىلار مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بالىلىرى بىلەن چىقىشالمايدۇ، پەرزەنتلىرىنىڭ قەلبىدە ئاتا-ئانىلىرىنىڭ ئابرۇيى يوق. بۇ ھەر ئىككىلا تەرەپنى ئازابلايدۇ. بۇنداق ھالەتنى قانداق ئۆزگەرتىش كېرەك؟

بالا دائىم ئاتا-ئانىسىنىڭ يېنىدا ياشايدۇ، ئاتا-ئانىلار دائىم بۇ مايسىنىڭ بويىنىڭ ئۆسۈپ، چوڭ بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلمايدۇ. بالىسى ئاللىقاچان مەكتەپكە كىرگەن بولسىمۇ، ھامان ئۇنى كىچىك بالا قاتاردا كۆرىدۇ، بۇ بەزىدە بالىنى خاپا قىلىپ قويىدۇ. بالىلار كىچىكىدە ئائىلىدە ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەممە جەھەتتىن كۆيۈنۈشىگە ئېرىشكەچكە، ئۇنىڭ باشقا ئارا-ئىتلار بىلەن سېلىشتۇرغاندىن سەرگۈزەشتى بولمايدۇ، ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئاتا-ئانا مۇتلەق نوپۇزلۇق ھېسابلىنىدۇ. لېكىن ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن، نەزەر دائىرىسى زور دەرىجىدە كېڭىيىدۇ، ئۇچرىشىدىغان ئادەم، بىلىدىغان ئىشلار كۆپىيىدۇ، ئۇلارنىڭ قەلبىدە "ئاپام دېگەن، دادام ئېيتقان"لار بولۇپلا قالماي، يەنە "مۇئەللىم دېگەن، ساۋاقداشلىرىم سۆزلىگەن" دېگەنلەرمۇ پەيدا بولىدۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ

مېڭىسىدە ئەكس ئېتىدىغان خەۋەر - ئۇچۇرلارمۇ كۆپەيىدۇ، ئۇ سېلىشتۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئاتا - ئانىلار ئىنكاس قىلىدىغان "بالىمىز مۇئەللىمنىڭ گېپىنى بەك ئاڭلايدۇ" دېگەن ئەھۋال كۆرۈلىدۇ، بۇ خىل ۋەزىيەتتە، ئاتا - ئانا ئۆزىنىڭ بالا قەلبىدىكى ئورنىنى ساقلاپ قالماقچى بولىدىكەن، ئۆزىنىڭ سۆز - ھەرىكىتىگە تېخىمۇ دىققەت قىلىپ، غەرەز ئۇقدىغان بولۇشى لازىم.

بالىلار يولسىزلىق قىلىدىغان، داۋالى سۆزلىمەيدىغان ئاتا - ئانىلارنى ياخشى كۆرمەيدۇ. مەسىلەن، بالا تاپشۇرۇقنى ئىشلەپ، دەرسىنى تەكرارلاپ بولغاندىن كېيىن، تېلېۋىزىيون كۆرمەكچى بولسا، ئاتا - ئانىلارنىڭ زادىلا رۇخسەت قىلماسلىقى بالىدا ئاسانلا قارشىلىق كەيپىياتىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. يەنە مەسىلەن: بالا تام گېزىتى چىقىرىمىز دەپ، مەكتەپتىن كەچ قايتقان بولسا، دادا ئاق - قارىنى سۈرۈشتۈرمەيلا تىللاپ كېتىدىغان، بالىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشىگە يول قويمايدىغان ئەھۋاللار بار. بالىغا بۇنداق يولسىزلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش، بالىنى ئاتا - ئاندىن يىراقلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

ئاتا - ئانىلار بالىنىڭ غۇرۇرىغا تېگىپ قويۇشتىن ساقلىنىشقا دىققەت قىلىشى كېرەك. غۇرۇر — مۇستەقىل ئادەم ئۇچۇن ئېتىقاندا ناھايىتى زۆرۈر. بەزى ئاتا - ئانىلار مېھماندارلارغا ئۆزىنىڭ بالىنى قانداق باشقۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئالدىدىلا بالىنى تىللايدۇ، مەسخىرە

قىلىدۇ. بۇنداق قىلىش بالىنى ئوسال ئەھۋالىغا چۈشۈرۈپ قويمىدۇ، بەزى بالىلار بۇ سەۋەبتىن غۇرۇرىنى يوقىتىپ، كەمسەتسىدىغان، ئالغا ئىنتىلمەيدىغان، ئاتا-ئانىسى بىلەن قارشىلىشىدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئاتا-ئانا بالىنىڭ غۇرۇرىنى ئويلىمايلا، خالىغانچە گەپ قىلسا، ئاقىۋەتتە بالىمۇ ئازار يەپ قالىدۇ، ئۆزىنىڭ ئابرويىمۇ چۈشىدۇ.

ئاتا-ئانىلار يەنە، مەسىلىلەرنى ئىنچىكىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىشى كېرەك. بالا ئائىلە ئىشلىرىغا يارەملىشىپ بەرمەكچى بولۇپ، ئېھتىياتسىزلىقتىن چىنىنى چېقىۋەتكەن بولسا، ئاتا-ئانا بالىنىڭ مەقسەتسىز خاتا قىلىپ قويغانلىقىنى، بۇنىڭ بىر تاسادىپىيلىق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشى لازىم. ئەگەر قوپالىق بىلەن، ئەلپازىنى بۇزۇپ، چالۋاقايىدىغان بولسا، بالا چوقۇم ئازار يەيدۇ، ئازابلىنىدۇ، ئۇنىڭ ئىش قىلىش ئاكتىپلىقىغا زور زەربە بولىدۇ.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئەگەر بالىغا مۇناسىۋەتلىك ھەر خىل مەسىلىلەرنى مۇڭلاپىق بىر تەرەپ قىلسا، ئۆزئارا ھۆرمەتلەشسە، ئائىلىنى دېموكراتىيە، باراۋەرلىك ئاساسىدىكى ئىناقلىق كەيپىياتىغا چۆمدۈرۈپ، ئاتا-ئانا ئۆزى ئۈلگە بولۇپ بەرسە، باشلانغۇچ مەكتەپكە كىرگەن بالىنىڭ قەلبىدە ئاتا-ئانىنىڭ ئابرويى يەنىلا مۇستەھكەم تىكلىنىپ قېلىۋېرىدۇ.

100. بوۋا ۋە مومىلار نەۋرىسىگە قانداق مۇئامىلە قىلىشى كېرەك؟

بوۋا ۋە مومىلار بەختلىك ئىنسانلاردۇر. ئۇلار دەل "ئائىلە-ۋى بەخت"تىن ھوزۇرلىنىۋاتقان، ھايات مۇساپىسىنىڭ كۆپ قىسمىنى بېسىپ بولغان كىشىلەر، بۇلارنىڭ نۇرغۇنى ئاللىقاچان خىزمەت ئورنىدىن ئايرىلغانلار بولۇپ، ھەركىنى ئالدىراش ياشايدىغانلاردىن بولمىسا كېرەك. ياشانغان بۇ كىشىلەرنىڭ بەزىلىرى گۈل بېقىش، ھۆسىن خەت مەشىق قىلىپ قويۇش، بەزىلىرى ئۆز خاراكتېرىنى تەربىيەلەش قاتارلىق ئىشلار بىلەن ئاخىرقى ئۆمرىنى خاتىرجەم ئۆتكۈزىدۇ. يەنە بەزىلىرى بولسا نەۋرىسىنى باقىدۇ. بۇ يەردە بوۋا، موما بولغۇچىلارنىڭ نەۋرىسىگە قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكى ھەققىدە توختىلىمىز.

بوۋا ۋە مومىلار ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ياشىمىغاچقا، زېھنىكىپ قىلىشى مۇمكىن. شۇڭا ئۇلار نەۋرىسىگە بەكمۇ ئامراق كېلىدۇ، ئۇلار ھامان نەۋرىسىنىڭ تېخىمۇ زىيادە كۆيۈنۈشكە ئىگە بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئويۇنچۇق، يېمەكلىك قاتارلىق نەرسە-لەرنى ئېلىپ بېرىپ، ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە ئۇلارنىڭ تەلىپىنى قاندۇرىدۇ. لېكىن ئارتۇقچە ئامراقلىق بالىنى ھەمىشە بوۋا-مومىلىرىنىڭ ھامىيلىقىغا تايىنىۋالىدىغان قىلىپ قويىدۇ، ھەتتا ئاتا-ئانىسىنىڭ نورمال تەربىيىسىنىمۇ رەت قىلىپ، بوۋا-مومـ-

لىرنى بۇ خىل تەربىيگە قارشى تۇرىدىغان قورال قىلمۇالىدۇ. بۇ خىل مۇھەببەتنىڭ بالىغا ھېچقانداق پايدىسى يوق، ئەكسىچە بالىغا زىيانلىق.

بوۋا- مومىلار ئۆزىنىڭ نەۋرىسىنىڭ قەلبىدىكى ئورنىنى ئېنىق تونۇشى، بالىنىڭ قەلبىنى پۈتۈنلەي ئىگەللىۋېلىشقا ئۇرۇنماسلىقى لازىم. چۈنكى ئۇلار بىلەن نەۋرە ئوتتۇرىسىدا بىر ئەۋلاد بار. بالىنىڭ ئاتا- ئانىسىنىڭ ئورنىغا دەسسەپكىچى بولغان ھەرقانداق قىلمىش بالىغا پايدىسىز. ئەمما ھازىر كۆپلىگەن بوۋا- مومىلار ئۆز نەۋرىلىرىنى بېقىشتىن ئىبارەت ئېغىر ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان بولۇپ، بەزىلەر نەۋرىلىرىنىڭ ئاتا- ئانىلىرىغا قارىغاندا ئۆزلىرىگە بەكرەك تايىنىدىغانلىقى، بويىۋۇندۇرغانلىقىدىن پەخىرلىنىپ كېتىدۇ، ئەمما بۇنداق قىلىشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بىلمەيدۇ. بالىلار ئاتا- ئانىسىنىڭ ئۇلىغە بولۇپ بېرىشىگە موھتاج، ئاتا- ئانىنىڭ تەربىيىسى بالىنىڭ ھاياتىدا ناھايىتى زور تەسىرگە ئىگە. ئەگەر بوۋا- مومىلار بالىنىڭ ئاتا- ئانىسىنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۆزى ئۈستىگە ئېلىشقا ئۇرۇنسا، ئۇ ھالدا بالىنىڭ قەلبىدە قايىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلاشنى بىلەلمەي گاڭگىراش ھالىتى كېلىپ چىقىدۇ. كىچىكىدىن بوۋا- مومىسى بىلەن بىللە تۇرۇپ چوڭ بولغان بالىلارنىڭ، ئاتا- ئانىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلگەندە، ياتسىراپ قېلىشىمۇ مۇشۇنى چۈشەندۈرىدۇ، ئەمەلىيەتتە، ئىككى ئەۋلاد كىشىلىرى ئوتتۇرىسىدا بالىنى باشقۇرۇش، تەربىيىلەش ھوقۇقىنى

تالىشىش ئۇچۇن ئېلىپ بېرىلغان رىقابەت، بالىنى زىيانغا ئۇچراتمىدۇ. شۇڭا، بۇۋا-مومىلار ئارىسىدا "چەتنەش" روھىنى تەشەببۇس قىلىش لازىم. بىر تەرەپتىن، ئۇلار قابىلىيىتى يەتكەن دائىرىدە، ئوغۇل-قىزلىرىنىڭ بالىلىرىنى تەربىيىلىشىگە ھەمكارلىشىشى، يەنە بىر تەرەپتىن، بۇنىڭغا بەك چوڭقۇر چۆكۈپ كەتمەسلىكى لازىم. ئۇلار بالىنىڭ ئاتا-ئانىسىغا، بالىنى قانداق تەربىيىلىشى كېرەكلىكىنى كۆرسىتىپ بەرسە بولىدۇ، تەربىيىلەش مەسئۇلىيىتىنى پۈتۈنلەي ئۆز زىممىسىگە ئېلىۋالماسلىقى كېرەك. چەتتە تۇرمايدىغان بۇۋا-مومىلار بالىنى دەپ يەنە بالىنىڭ ئاتا-ئانىسى بىلەن زىددىيەتلىشىپ قېلىشى، ھەتتا ئىككى ئەۋلاد كىشىلىرىنىڭ مۇناسىۋىتىگە تەسىر يېتىپ ئاخىرقى ئۆمرىنىڭ خۇشاللىقىدىنمۇ مەھرۇم بولۇشى مۇمكىن. مۇشۇ سەۋەبتىن بەزىدە بالىلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تەسىر يېتىدۇ، بۇ راستلا زىيانلىق ئىشتۇر. مەن بالىلارنى ياخشى كۆرىدىغان بارلىق بۇۋا-مومىلارنىڭ ئائىلە تەربىيىسىگە ياخشى مەسلىھەتچى بولۇپ، ئائىلىدىمۇ 2-سەپكە ئۆتۈشىگە رازى بولۇشىنى ئۇمىد قىلىمەن. شۇنداق قىلغاندا، بالىلارنى قوش مۇھەببەت ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلدۇرۇپ چەققىلى، تېخىمۇ ساغلام يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ.

本书根据中国少年儿童出版社1988年9月第一版 北京第一次印刷版本翻译出版。

بۇ كىتاب جۇڭگو ئۆسمۈرلەر-بالىلار نەشرىياتى تەرىپىدىن 1988-يىل 9-ئايدا نەشر قىلىنغان 1-نەشرى بويىچە 1-باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

مەسئۇل مۇھەررىر: ئايشەم تاۋار
مەسئۇل كوررېكتۇر: خۇدابەردى خېلىل

بالىلار تەربىيسىگە دائىر 100 سوئال

تۈزگۈچىسى: جىن يىڭ

تەرجىمە قىلغۇچىلار: ئەخمەتجان ھوشۇر، ياقۇپ مۇھەممەتروزى، ئارزۇگۈل ئابلىمىت، مەغپىرەت كامال

نەشر قىلغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
ۋە تارقاتقۇچى

ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى

باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى

1992-يىل 4-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1992-يىل 4-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى

باھاسى: 2.80 يۈەن

（京）新登字154号

早期教育100题

（维吾尔文）

金瓒编著

艾合买提江、牙库甫、译
阿孜古丽、麦合甫拉提

民族出版社出版发行　各地新华书店经销
民族印刷厂印刷

开本：787×1092毫米　1/32　印张：10 1/4
1992年4月第1版
1992年4月北京第1次印刷
印数：0001—1,700 册

ISBN　7—105—01481—4/G·77
民文（维5）　定价：2.80元

ISBN 7—105—01481—4/G·77
民文（维5） 定价：2.80元